הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר נשים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות אישות

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות אישות

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-אישות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 6
פרק ג 12
פרק ד 18
פרק ה 26
פרק ו 33
פרק ז 37
פרק ח 47
פרק ט 48
פרק י 57
פרק יא 63
פרק יב 68
פרק יג 76
פרק יד 80
פרק טו 89
פרק טז 94
פרק יז 103
פרק יח 108
פרק יט 117
פרק כ 122
פרק כא 126
פרק כב 131
פרק כג 142
פרק כד 149
פרק כה 156

פרק א

הלכה א

קודם מתן תורה וכו'. זה פשוט ומבואר בהרבה מקומות דלעכו"ם בייחוד בעלמא הויא אשתו וכיון שבא עליה לשם אישות הויא לה אשת איש שחבירו עכו"ם חייב עליה כנזכר פרק ט' מהלכות מלכים ומלחמותיהן:

כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל כו'. זה פשוט בהרבה מקומות:

ומ"ש שהוא מצות עשה. כבר נזכר בספר המצות בארוכה:

הלכה ב

ובאחד משלשה דברים וכו'. משנה (קידושין ב') האשה נקנית בכסף ובשטר ובביאה.

ומ"ש רבינו שהכסף הוא מדברי סופרים הוא מן השרש השני שהניח הרב בספר המצות שאין הדברים הנדרשים בגזירה שוה או באחת מי"ג מדות נקראים דבר תורה אלא דברי סופרים אא"כ יאמרו בהם בביאור שהם מן התורה והוא ז"ל סובר כמו שפירשו קצת המפרשים דבשטר אמרו שהוא מן התורה ולא בכסף. וכבר השיב הוא ז"ל כן למי ששאל ממנו מה טעם אמר שהכסף מדברי סופרים והרמב"ן ז"ל האריך להשיב עליו על זה בספר ההשגות שחיבר על ספר המצות והרבה בזה דברים. ודע שאף לדברי רבינו אע"פ שהכסף מדברי סופרים הרי הוא גומר בה לכל דבר כמו השטר והביאה ובביאור כתב כאן שכיון שנקנית האשה באחד משלשה דברים אלו נעשית מקודשת והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין וכן כתב פ"ה מהלכות תרומות ומעשרות שארוסה בת ישראל דבר תורה אוכלת בתרומה ולא חילק בין נתארסה בכסף לנתארסה בשטר וכן מתבאר בדבריו בהרבה מקומות שאין קידושי אחר תופסין בה אחר הכסף ואפילו קדשה בשטר. והטעם לכל זה שאע"פ שהוא סובר שהכסף מדברי סופרים אינו מתקנת חכמים אלא מכלל תורה שבעל פה והוא דבר נאמר למשה ולא נכתב בפירוש בתורה אלא שנאמר בגזירה שוה ולזה נקרא דברי סופרים לדעתו ז"ל. וכבר כתב הוא שאף הדברים שנאמר בהם הלכה למשה מסיני נקראים דברי סופרים ומ"מ דינן ממש כדין תורה לגמרי וזה נראה לי מבואר מדבריו:

הלכה ד

קודם מתן תורה וכו'. זה פשוט ומעשה יהודה ותמר יוכיח:

משנתנה התורה נאסרה הקדשה וכו'. דעת רבינו שלאו לא תהיה קדשה בא לאסור הביאה דרך זנות וכבר רבו הדעות בפסק זה. והר"א ז"ל כתב בהשגות א"א אין קדשה אלא מזומנת כו'. פילגשים בלא קידושין (ובלא כתובה) עכ"ל (מכל מקום אין איסור

לאו אלא במזמנת עצמה לכל אדם שאם כדבריו מפותה היאך משלם עליה ממון והלא לוקה אלא ודאי משהוצרכו לפיתוי אינה קדשה עכ"ל). ולדעת רבינו ודאי כך היא הגירסא פילגשים קידושין בלא כתובה. ובספרי נראה בבאור שלאו לא תהיה קדשה בא להזהיר על ביאת הפנויה כמה שכתב רבינו ומכל מקום אפשר שאינו אלא במיוחדת לכך כדברי ר"א ז"ל וכן כתבו קצת המפרשים ז"ל ונראה סיוע לרבינו ז"ל ממה שאמרו בהרבה מקומות חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם לא היתה הפנויה שאינה מופקרת באיסור מן התורה לא היו סומכין על חזקה זו דאיסורא דרבנן כולהו אינשי לא זהירי ביה ועוד מדקאמר ר' אלעזר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה פירוש ונפסלה מן הכהונה ואע"ג דלא קיימא לן כוותיה דרבי אלעזר מכל מקום משמע דאיסור לאו איכא דאי מן התורה היה מותר היכי אמר רבי אלעזר דמקריא זונה. ואפשר לומר שכתוב זה הוא כדברי המתרגם שהוא אזהרה לשפחה והבא על האשה שלא לשם אישות עובר בעשה דרחמנא אמר כי יקח איש אשה ובעלה והיתה לו לאשה כשירצה לבא עליה יהיה באישות. ומכל מקום דע שאף לדעת רבינו אין בכלל לאו זה העובדת כו"ם שבפירוש נזכר בכתוב בבנות ישראל ומבואר זה בגמרא ונתבאר בדברי רבינו פרק שנים עשר מהלכות איסורי ביאה ואל תתמה היאך תהיה הישראלית ביאתה בזנות בלאו והעובדת כו"ם מדברי סופרים לפי שאיסור העריות היא בגזירה ודבר שאין לו טעם בכל פרטיו והנה תראה שאם חמותו היא בסקילה ואם אמו מדברי סופרים בלבד ונדות היא בישראלית מן התורה בכרת ובעובדת כו"ם אין נדות כלל אלא מדברי סופרים. והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי ה"ר משה הכהן ז"ל שהבין מדברי רבינו שאף העובדת כו"ם בכלל לאו זה והקשה עליו ממה שאמר במסכת עבודה זרה וכבר נתבאר פרק י"ב מהלכות איסורי ביאה מה שרבינו סובר בזה:

הלכה ה

כל שאסר ביאתו בתורה וכו'. זה מפורש בהרבה מקומות:

הלכה ו

ויש נשים אחרות וכו'. כל אלו הנשים שזכר רבינו מפורשות ביבמות בפרק כיצד (דף כ"א) ובהלכות.

ומה שכתב רבינו שכלת בן בנו אסורה לפי שאין לה הפסק לעולם. מבואר שם. **אבל מה שכתב ובת בן בנו בלבד** דמשמע דיש לה הפסק הוא בעיא דלא איפשיטא שם לפי דעתו ז"ל ששם (דף כ"ב) שנינו תני רבי חייא שלישי שבבנו ושבבתו ושבבן אשתו ושבבת אשתו שנייה רביעי שבחמיו ושבחמותו שנייה ואיבעיא להו התם שניות דבי רבי חייא

יש להן הפסק או לא ולא אפשיטא והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא וסובר רבינו דאכולהו הני דרבי חייא קא מיבעיא להו וכן פירש"י ז"ל. אבל הרמב"ן ז"ל הקשה דהיאך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה ובת בן בן בנו תהיה מותרת לפיכך פירש דלא קא מיבעיא להו אשלישי שבבנו דהוא אין לו הפסק שלא להקל בבת מכלה. ולשון הגמרא דקאמר שניות דבי רבי חייא קשה לזה הפירוש שאם כן היה להם לפרש. וכבר כתבתי למעלה שאין איסור העריות על פי הסברא ואף בשניות יש כן. ודע שלפי גמרתנו אשת חמיו מותרת ובירושלמי אסרוה מפני מראית העין ולא הזכירוה בהלכות וגם רבינו לא הזכיר כן וקצת המפרשים החמירו כדברי הירושלמי והרמב"ן ז"ל מן המתירין:

הלכה ז

כל שאסר ביאתו בתורה. זה מפורש בהרבה מקומות (יבמות דף כ') שאלו הן בלאו ובפרק כיצד קורא במשנה לחייבי לאוין איסור קדושה:

החלוצה הרי היא כגרושה. פרק עשרה יוחסין (קידושין ע"ה) מפורש בגמרא שחלוצה מדבריהם ובקצת מקומות במשנה שנאוה עם הגרושה בדברים שהם מן התורה (אלא) שלא בדוקא אלא אשיגרת לישנא הוא וכן כתבו ז"ל ומוכרח הוא:

והנתינים הרי הם כממזרים וכו'. מה שכתב **רבינו שהנתינים אסורים מדברי סופרים** הוא ממה שאמר ביבמות נתינים דוד גזר עליהם וכבר הקשו עליו ובהלכות איסורי ביאה יתבאר:

הלכה ח

ויש שאיסור ביאתן בעשה וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות שאלו הם השלשה שהזכיר רבינו ומהם בכתובות פרק אלו נערות (כתובות דף ל'):

פרק ב

הלכה א

הבת מיום לידתה וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות שעד הזמן הזה היא קטנה ומסקנא דגמרא בנדה פרק יוצא דופן (נדה דף מ"ז) כן. **ומ"ש אפילו הביאה כמה שערות** מפורש שם:

אבל אם הביאה שתי שערות וכו'. שם ובפרק בא סימן (נדה מ"ח) ודין הבוגרת הוא בהרבה מקומות:

הלכה ג

הגיעה לי"ב וכו'. משנה שם פרק יוצא דופן בת עשרים שלא הביאה שתי שערות תביא ראיה שהיא בת עשרים והיא אילונית וכו' ומתבאר שם דתרתי בעינן בת עשרים וסימני אילונית:

הלכה ד

היתה בת עשרים פחות שלשים יום וכו'. כך נמצא בספרי רבינו ולפי זה הוא מפרש שמה שאמרו שם שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה ומסקנא דגמרא הכין הוא שיצאו שעתידין לצאת עדיין דכיון דאינה חסרה אלא שלשים יום הרי היא כאילו נשלמו וקורא שיצאו. אבל כל שאר המפרשים ראיתי שפירשו שיצאו כבר דכיון דהיא בת י"ט ושלשים יום משנת עשרים הרי הן חשובין שנה וכאילו נשלמו לה עשרים. וכ"כ בהשגות א"א זה השיעור איני יודע וכו' וכ"נ עיקר:

ואם לא נראו בה וכו'. שם גבי סריס דבעינן רוב שנותיו בשלא נולדו בו סימני סריס והוא הדין לאילונית ומוכרח הוא. ובקצת ספרי רבינו יש כל סימני אילונית ואע"פ שיש באיש חילוק כמו שיתבאר בפרק זה סובר רבינו דבאילונית בעינן כולהו:

הלכה ה

נמצאת למד וכו'. מפורש ביבמות פרק הערל (יבמות דף פ') דאילונית מקטנותה יוצאה לבגרות:

הלכה ו

ואלו הן סימני אילונית וכו'. ביבמות פרק הערל (שם) ואלו הן סימני אילונית כל שאין לה דדים ומתקשה בשעת תשמיש רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין לה שיפולי מעים כנשים רבן שמעון בן אלעזר אומר כל שקולה עבה ואינה נכרת בין אשה לאיש. ופסק רבינו כדברי כולם וסובר שכל אחד מוסיף על דברי חבירו:

הלכה ז

ויש בבת סימנין מלמעלה וכו'. הסימנין האלו הם בפרק יוצא דופן (נדה מז) דברי תנאים במשנה ובגמרא וידוע שאין הסימנין מועילים קודם הגעת זמן ולא עדיפי סימנין אלו משתי שערות וזה פשוט ומוכרח שם ונפסקה הלכה בגמרא שם כדברי כל התנאין להחמיר ופירשו בהלכות שאם הביאה אחד מסימנין אלו מחזיקין אותה כגדולה שלא תמאן וכקטנה שלא תחלוץ עד שתביא שתי שערות וגם זה ברור. ובפרק בא סימן (נדה דף מ"ח) מבואר שם הביאה שתי שערות שוב אין משגיחין בעליון וגם כן מבואר שם שדעת חכמים הוא שאי אפשר לעליון לבא אלא אם כן בא התחתון ומפרש רבינו שאי

אפשר שיבואו כל הסימנין העליונים קודם התחתון ונתבארו דברי רבינו. ויש בדברים אלו שיטה אחרת שיש מן הסימנין האלו שהן סימני בגרות:

הלכה ט

הבת שילדה אחר י"ב וכו'. ביבמות פ"ק (דף י"ב) בנים הרי הן כסימנין ומפורש בשאר מקומות. **ומ"ש רבינו אחר י"ב**, א"א שהוא סובר שא"א לה לילד קודם לכן וגורס בפ"ק דיבמות לעולם שמא תתעבר ותמות אלא שהוא סובר שאע"פ שאפשר לה לילד קודם לכן אין בנים כסימנין אלא למאן דאמר תוך זמן כלאחר זמן אבל לדידן דקי"ל כלפני זמן אין בנים כסימנין אלא כשילדה לאחר זמן וכבר כתב הוא בפרק י"ט בת הממאנת הרי היא כשאר הבנות וכו' ומוכרח שם מדבריו שהבת מתעברת וממאנת אע"פ שיולדת ולד של קיימא שהוא סובר שהיא מתעברת בקטנות ובזמן שהיא יכולה למאן. והסוגיא שביבמות קשה לזה הפי' שא"כ מצינו חמות ממאנת. ויש לתרץ שהוא סובר בודאי אחר שילדה אינה יכולה למאן אבל בין עבור ללידה ממאנת. ועדיין קשה דהא משכחת לה במקדש הבת בבטן אמה ואחר שהוכר עוברה ורבינו סבר שהיא מקודשת כנזכר פ"ז וי"ל דלאו ודאי תמות היא בשעת מיאון ומדברי הרבה מן המפרשים נראה שאפשר לקטנה שתתעבר ולא תמות אבל כל זמן שילדה הרי בנים כסימנין משעת עבור ואפילו מקודם זמן נערות ואינה יכולה למאן וזה נראה מדעת הר"א ז"ל ממה שכתב פרק י"ט בהשגות וכ"נ מן הסוגיא שם פרק נושאין על האנוסה:

הלכה י

הבן משיולד כו'. פרק יוצא דופן (נדה דף מ"ה):

ואפילו הביא כמה שערות וכו'. שם מבואר:

הביא שתי שערות למטה וכו'. שם בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן:

הלכה יא

הגיע לזמן הזה וכו'. שם מבואר. **ומ"ש בן עשרים שנה פחות שלשים יום** הוא כפי דעתו הנזכר למעלה בדין הבת וכבר כתבתי שחלקו עליו ז"ל. ואף כאן ג"כ כתוב בהשגות א"א שנכנס שלשים יום בשנת עשרים ע"כ ועיקר:

הגיע לזמן הזה וכו'. חילוק זה שכתב רבינו שאם הביא שתי שערות בזקן דבעינן כל סימני סריס ואם לא הביא אין צריך אלא אחד הוא בפרק הערל (יבמות דף פ') איתמר סימני סריס רב הונא אמר עד שיהו כולם ר"י אמר אחד מהם היכא דהביא שתי שערות בזקן כולי עלמא לא פליגי דעד שיהו כולם כי פליגי בשלא הביא ובהלכות והלכתא כר"י. וא"ת והלא שאין לו זקן הוא אחד מסימני סריס כמו שיתבאר בסמוך וא"כ זה שהביא

שתי שערות בזקן היאך אפשר שיהיו בו כל סימני סריס והלא חסר מהם זה כבר תירצו בתוס' דאין לו זקן ר"ל נתמלא זקנו. ומכל מקום הלשון שכתב רבינו ולא הביא שתי שערות בזקן אם נראה בו אחד מסימני סריס השיג עליו הר"א ז"ל ואמר דכיון דלא הביא שתי שערות בזקן הרי יש לו סימן אחד מסימני סריס ואין צריך יותר דהא בחד סגי לר"י דקי"ל כותיה. וי"ל לדעת רבינו דאע"ג דלא הביא שתי שערות בזקן אכתי בעינן סימן אחר ולשון הגמרא מוכיח כן דקאמר דפלוגתייהו בלא הביא וקאמר ר"י באחד מהן ואם לא היה צריך לסימן אחר היה לו לומר הרי הוא סריס. ולדעת הר"א ז"ל לא משכחת לה ששאר סימני סריס יועילו כלל אלא הכל תלוי בהבאת שתי שערות בזקן כמו שיתבאר בסמוך בדעתו ז"ל וזה דבר תימה שא"כ למה הוזכרו שאר סימנין ובסמוך יתבאר:

ואם לא נראה בו סימן וכו'. שיעור החמש ושלשים שנה ויום אחד מפורש בנדה פרק יוצא דופן (נדה דף מ"ה) עד רוב שנותיו:

הלכה יב

הגיע לשנת עשרים וכו'. וכבר הזכרתי שהמפרשים ז"ל סוברים שנת עשרים שנכנס בה שלשים יום. **ומ"ש רבינו עד שיולדו לו כל סימני סריס** הוא מן הסוגיא שהזכרתי היכא דהביא שתי שערות בזקן כולי עלמא לא פליגי דעד שיהו כלם. והר"א ז"ל כתב בהשגות א"א ולא אפילו נולדו בו השאר (כולם) שהרי חסר סימן זה שהוא גדול מכולם ע"כ והוא מפרש כ"ע לא פליגי דעד שיהו כולם וא"א שהרי חסר מהם סימן גדול זה הילכך אינו נדון כסריס בשום צד כי פליגי בשלא הביא דר"י סבר באחד מהם והרי יש לו שזהו סימן אחד מהם ורב הונא סבר בעינן כולהו. ולפי שיטה זו יש לתמוה לר"י דקי"ל כוותיה וכמ"ש הוא ז"ל למעלה למה הוזכרו שאר סימנים והלא אינן מעלין ולא מורידין שהכל תלוי בהבאת שתי שערות בזקן. ודברי רבינו עיקר:

הלכה יג

ואלו הן סימני סריס וכו'. ברייתא שם פרק הערל (יבמות דף פ':):

הלכה יד

וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה וכו'. שם מתבאר בסוגיא דסתמא דמתניתין הכין:

הלכה טו

בן י"ג שנה ויום אחד וכו'. זה לא ידעתי מאין הוציאו רבינו וגם לא הבנתי מהו ואי אלו סימנים עליונים שיש באיש ואין לומר הסימנים שהן באשה שהרי אין הדדין משתנין באיש בגדלות כמו באשה ובפרק בא סימן (נדה מ"ח:) אמרו בגמרא גבי אשה דכ"ע אתחתון סמכינן מנא ה"מ דאמר קרא איש או אשה וכו' השוה הכתוב אשה לאיש לכל

עונשים שבתורה מה איש בסימן אחד אף אשה בסימן אחד והקשו אימא או האי או האי ותירצו כאיש מה איש תחתון ולא עליון אף אשה תחתון ולא עליון. ופרש"י ז"ל איש אין בו סימן עליון שאין לו סימן דדין משתנים ע"כ. ואולי שרבינו סובר ומפרש שיש לאיש סימנים עליונים אלא שאין סומכין עליהם ועדיין לא ידעתי מניין לו מ"ש וצ"ע. ובהשגות א"א נ"ל כי זה היה שטף רוח וכו' ואע"פ שיש בו כל סימני סריס עכ"ל:

הלכה טז

שתי שערות האמורות בבן ובבת ובכ"מ וכו'. שם (דף נ"ב:) משנה שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכ"מ כדין לכוף ראשן לעקרן דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר אומר כדי לקרוץ בצפורן רבי עקיבא אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג ובגמ' הלכה כדברי כולם להחמיר. ונראה שרבינו מפרש שניטלות בזוג הוא השיעור המועט שבכולן. אבל רש"י ז"ל פי' דלקרוץ בצפורן הוי המועט:

הלכה יז

שתי שערות וכו' צריכות שיהיו וכו'. שם בגמרא (דף נ"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל שתי שערות שאמרו אפילו אחת על הכף ואחת על הביצים תניא נמי הכי שתי שערות שאמרו אפילו אחת בגבה ואחת בכרסה אחת על גבי קשר אצבעותיה של יד ואחת על גבי קשר אצבעותיה של רגל דברי ר"ש וכו' רבנן אמרי (רב חסדא) עד שיהו שתי שערות במקום אחד ע"כ, ופסקו בהלכות כרבנן ופי' רבינו שמקום אחד הוא בית הערוה בדוקא אבל קצת המפרשים פירשו דרבנן לא נחלקו אלא שיהו במקום אחד אבל כיון שהם במקום אחד אפילו בקשרי אצבעות יד או רגל הן סימן אבל ודאי גבה וכרסה שאמר הכל הוא בערוה וגבה מקום תפוח שעל הערוה וכרסה שפתי הערוה אבל גבה וכרסה ממש ודאי אין מועילין אלו דבריהם ז"ל ולזה הסכימו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל:

ושיהיה בעיקרן גומות. שם א"ר חלבו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה גומות אע"פ שאין שערות ודעת רבינו דלא פליגן אהדדי וכ"נ שם:

ומה שכתב אפילו שתיהם בגומא אחת. מתבאר שם בסוגיא:

הלכה יח

הבת שהביאה ב' שערות וכו'. בפרק יוצא דופן (נדה מ"ו) מחלוקת ופסק כחכמים שאומרים כן:

הלכה יט

במה דברים אמורים בשנבדקו בתוך הזמן וכו'. זה פשוט ומתבאר בסוגיא בפרק בא סימן וכתב הרמב"ן ז"ל וקטנה שלא נודעה אם הגיעה לכלל שנותיה והביאה סימנין לא מצינו בגמרא דינה מפורש ויש אומרים שמטילין אותן לחומרא כדין כל שאר הספיקות ע"כ דבריו ז"ל:

הלכה כ

כשבודקין הבת וכו'. פרק בא סימן (נדה מ"ח) תנו רבנן כל הנבדקות נבדקות על פי נשים וכן היה רבי אלעזר מוסר לאשתו ור' ישמעאל מוסר לאמו ופסק רבינו הלכה כמותו ויש שם תנאים חולקים בברייתא וכפסק הזה נראה מן ההלכות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה כא

כל השנים האמורות בבן ובבת וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ובירוש' בנדרים אמרו אמר רבי אבין אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי בת ג' שנים ויום אחד נמלכו ב"ד לעברו הבתולים חוזרין ואם לאו אין חוזרין ע"כ. (ועוד מבואר שם) וביאור זה הירושלמי הוא שרבי אבין היה אומר שמשפטי התורה אינם כלום כפי שכלנו שהרי בת שלש שנים ויום אחד אם היא אשת איש כגון שקידשה אבי' הבא עליה בחנק ופחות מכאן פטור והטעם לפי שפחות מכאן הבתולים חוזרים ואין ביאתו ביאה וא"כ היאך אפשר שתהיה חזרת הבתולים שהוא דבר טבעי בה תלויה בעיבורו של חדש אלא שהשם יתעלה גזר כך וזהו לאל גומר עלי:

הלכה כב

אין סומכין על הנשים וכו'. זה נלמד מהסוגיא שבפרק האומר בקידושין (דף ס"ג) דמשמע מינה דעדות בעינן ויתבאר בסמוך שאפילו האב אינו נאמן לכל דבר:

הלכה כג

האב שאמר וכו'. מימרא דרב חסדא שם ותניא נמי כוותיה:

הלכה כד

מי שיש לו וכו'. האנדרוגינוס נזכר בהרבה מקומות בגמרא וענינו הוא כמו שהזכיר רבינו:

הלכה כה

ומי שאין לו וכו'. זהו טומטום ונזכר גם כן בהרבה מקומות ומהם פרק הערל (יבמות פ"ג) ושם מתבאר שאם נקרע הרי הוא נדון כפי מה שימצא שיהיה אם זכר ואם נקבה:

וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן י"ב שנה וכו'. בהשגות א"א ולמה בחזקת גדולי' וכו'. ואיני יודע כוונת רבינו ג"כ אם הוא שאפי' בלא סימנין הן בחזקת גדולים או שלא דיבר לענין סימנין אלא לענין הזמן ואמר שהוא בן י"ב שנה כדין הנקבה לפי שהוא ספק ודנין אותו להחמיר ומ"מ דוקא בהבאת סימנין. והנראה מפשט המאמר שהוא סובר שאין צורך בהן לסימנין ואפשר שאין דרכן להביא סימנין לא כזכר ולא כנקבה. ומכל מקום אני תמה בדבר בין לדעתו בין לדעת הר"א ז"ל כשהן בן י"ב שנה אפילו בהבאת סימנין למה הן בחזקת גדולים וכל שכן הטומטום שהרי אם יקרע שמא ימצא זכר ואם כן המצות שהנשים פטורות מהן ואלו חייבין בהן מספק כשהן בן י"ב שנה ויום אחד למה יתחייבו והלא פטורין הן ממה נפשך שאם זכרים הם עדיין לא הגיעו לכלל חיוב ואם הם נקבות כל הנקבות פטורות ממצות אלו וזה צריך עיון:

הלכה כו

חרש וחרשת וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות חרש וחרשת שדברו בהן חכמים בכל מקום שאינו מדבר ואינו שומע:

אבל מי שמדבר וכו'. זה פשוט בהרבה מקומות ומהם בגיטין פרק מי שאחזו (גיטין דף ע"א):

פרק ג

הלכה א

כיצד האשה מתקדשת אם בכסף כו'. משנה פרק קמא האשה נקנית בכסף בית הלל אומרין בפרוטה ובשוה פרוטה ולשון הקידושין מבואר בגמרא ואם אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי, כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל והרבה מן המפרשים שאינה מקודשת והוכיחו כן מן הסוגיא משום דידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים. ובפני עדים מפורש בהרבה מקומות:

והאיש הוא שאומר וכו'. שם ברייתא:

הלכה ב

נתנה היא ואמרה לו וכו'. שם בברייתא מבואר:

וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא וכו'. זה החילוק אינו מבואר בגמרא שם אבל הוא בהלכות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואע"פי שבגמרא (שם ז') אמרו שיש צד שהאשה נותנת לו והיא מתקדשת וכגון שהוא אדם חשוב כבר נתבאר דין אדם חשוב

פ"ה ושם נזכר דדוקא כשחזר הוא ואמר לה הרי את מקודשת בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה והרי זה כנתן הוא ואמר הוא:
ואם נתן הוא ואמרה היא וכו'. בזה יש לשונות בגמרא ופסקו ז"ל כלשון אחרון (שם ו') דאמר ספק הוי וחיישינן מדרבנן:

הלכה ג

ואם קידש בשטר כותב וכו'. שם (ט') כתב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי וכו' ושם נתבאר דדין השטר הוא משום דמקשינן הויה ליציאה ולזה כתבו מן המפרשים ז"ל שאף הוא פסול במחובר כמו הגט כמבואר פ"א מהלכות גירושין וכן מוכיח הסוגיא שבפרק קמא דגיטין שהגט והקידושין שוין לפסול המחובר וכן כתב הרשב"א ז"ל ורבינו לא ביאר דבריו כאן בדין הקידושין:

הלכה ד

וצריך שיכתוב וכו'. בפרק קמא דקידושין בעיא דאיפשטא:
ואינו כותבו וכו'. שם ברייתא:
כתבו שלא לשמה וכו'. דין שלא לשמה הוא בבעיא שהזכרתי ודין לשמה ושלא מדעתה הוא מחלוקת אמוראים שם ופסק רבינו כפסק ההלכות שפסקו שאינה מקודשת וכ"פ ר"ח ז"ל. ויש מן הגאונים ז"ל שפסקו כדברי האומר מקודשת והסכימו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שיש לחוש ולהחמיר וכתב הרשב"א ז"ל שנוסח שטר הקידושין צריך שיזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. ודע שאין צריך שיכתב בדבר שאין יכול להזדייף וזהו שכתב רבינו למעלה על העלה ובכל דבר שירצה והטעם דעידי מסירה עיקר בקידושין כמו בגירושין ודין הגירושין מבואר פ"ד מהלכות גירושין:

הלכה ה

ואם קידש בביאה וכו'. בגיטין פרק הזורק (גיטין דף פ"א) אמרינן הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה ופשוט הוא שכל האומר שעל דעת לקדשה מתייחד עמה והוא בפני עדים הן הן עידי ביאה:
והמקדש בביאה וכו'. פירקא קמא דקידושין (דף י') שם איבעיא להו תחלת ביאה קונה או סוף ביאה קונה מאי נפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקבלה קידושין מאחר ופשטו שם שכל הבועל דעתו אגמר ביאה. וכתב רבינו מסתמא דעתו על גמר ביאה נראה שנתכוון לדעת בעל ההלכות שכתב דעתו על גמר ביאה היכא דאמר לה אקדיש לי בביאה סתם אבל אם פירש ואמר בתחלת ביאה הויא מקודשת בתחלת ביאה ע"כ וכן עיקר:

ובין שבא עליה כדרכה וכו'. שם מפורש:

הלכה ו

הדברים שיאמר האיש וכו'. מימרא שם אמר לה וכו' כל הלשונות שהזכיר רבינו מפורשים שם בגמרא ומוסכמין חוץ מלשון חרופתי שיש מי שסובר שאינה מקודשת אלא ביהודה שהיו קורין לארוסה חרופה וכבר העלה הרשב"א ז"ל כדברי רבינו שהוא כאחד משאר לשונות. ודע שאלו הלשונות מועילין והוא שתהא האשה מכרת בהן ואע"פ שאינו מדבר עמה על עסקי קידושין ואם אומרת שאינה מכרת בהן כיון שלא אמר לה לשון קידושין שכל הנשים יודעות ומכירות ולא היה מדבר עמה על עסקי קידושיה אינה מקודשת אבל אם היה מדבר עמה על עסקי קידושיה ודאי לא גרע מאם שתק ולא אמר לה כלום שהיא מקודשת וכל זה מתבאר מדברי רבינו במ"ש למטה בסמוך בכל לשון שהיא מכרת בו וכן העלה הרשב"א ז"ל:

הלכה ז

אמר לה או כתב לה וכו'. שם בעיא ואמרו אי בשאינו מדבר עמה על עסקי קידושין מנא ידעה ותירצו במדבר עמה והקשו אי הכי אפילו לא אמר כלום ותירצו דטפי עדיף כשלא אמר לה כלום משאמר לשונות אלו ונתבארו דברי רבינו:

הלכה ח

ויש לאיש לקדש האשה בכל לשון וכו'. זה מתבאר בסוגיא שם וכבר כתבתי למעלה שאף הלשונות שהזכיר רבינו למעלה צריך שתהא מכרת בהן אא"כ היה מדבר עמה על עסקי קידושיה:

היה מדבר עם האשה וכו'. שם ברייתא ופסק הלכה בגמרא ובהלכות. ודע שהמפרשים נחלקו בעסוקין מענין לענין ובאותו ענין כגון שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים אלא שהם [כ"ה בר"ן וכן פירש"י] צורך זווגם ולא פירש. והרב בעל העיטור ז"ל כתב שאינה מקודשת והרשב"א ז"ל כתב שהיא מקודשת והביא ראיה מן התוספתא ואם לא היו עסוקין כלל בזה ונתן לה כסף סתם אינה מקודשת אע"פ שהוא אומר לקדשה נתכוונתי. וכתב הרשב"א ז"ל שאפילו חזר ואמר לה הרי את מקודשת לי והיא רוצה צריך שיטול הכסף ממנה ויחזור ויתננו לה בתורת קידושין:

וכן עדי הקדושין וכו'. זה מבואר בסוגיא פרק האיש מקדש (קידושין מ"ג) ופירוש אפילו להיותן מזומנין לכך אינו צריך אלא כל שראו הקידושין או הגירושין די וכתב הרשב"א ז"ל ודוקא כשקידשה בפני שנים שהם אצלם והיא מרגשת בהם אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר לא דדילמא אי ארגישה בהן לא מקבלא קידושין אלא השתא דסברה דליכא

סהדי קבלתן משום דמידע ידעה דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין ורצתה לשחק בו ע"כ:

הלכה ט

האומר לאשה התקדשי לחצייי וכו'. פירקא קמא דקידושין (שם ז') מימרא דרבא. **ומה שכתב רבינו וכן האומר הרי את מקודשת לי ולזה אינה מקודשת** נלמד ממה שהזכיר שם איתתא לבי תרי לא חזיא:

הלכה י

אמר לה הרי חצייך מקודשת לי בפרוטה וכו'. אלו השתי חלוקות שהזכיר רבינו בעיות בגמרא באם ת"ל שמקודשת ורבינו פוסק בכל מקום כאם ת"ל. אבל הרשב"א ז"ל כתב ואינו מחוור דשתי חצייך בפרוטה טפי עדיף מכולהו דקאמר בחד זימנא ואפילו הכי סלקא בתיקו וכ"ש אינך. ועוד דלישנא דקאמר שאין אשה לחצאין כלל משמע דכל היכא דקאמר חצי כלל אינה מקודשת אלא ודאי מסתברא דבכולהו הוי ספק מקודשת ע"כ דבריו וזהו דעת הר"א ז"ל בהשגותיו. ומכל מקום אין דבריהם מוכרחין דכיון דחזינן בגמרא דבהני אמרי אם ת"ל מקודשת ובתר מכן בעו הא דשתי חצייך בפרוטה משמע דאינהו ידעו בדקדוק הלשון טפי מינן ואף על פי כן יש להחמיר כדבריהם ז"ל ואם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט:

אמר לה חצייך מקודשת לי היום וכו'. כל אלו שהזכיר רבינו בעיות ולא איפשטו שם:

הלכה יא

האב מקדש את בתו וכו'. משנה פ' האיש מקדש (קידושין דף מ"ג) ואסיקו בגמרא דאפי' נערה דוקא אביה ולא היא אלא מדעת אביה כמו שיתבאר:

וכן הוא זכאי במציאתה וכו'. משנה פרק נערה שנתפתתה (כתובות מ"ג): **ומה שכתב רבינו מן האירוסין**, לפי שכשנשאת שוב אין לאביה רשות בה בשום דבר ואפילו נתגרשה בעודה קטנה ומבואר שם ובהרבה מקומות וכמו שיזכיר רבינו בסמוך לפיכך מקבל האב וזה מבואר בהרבה מקומות. ומה **שהזכיר אפילו חרשת** מבואר במשנה ביבמות פרק חרש (דף קי"ג) ובגיטין פרק הניזקין (גיטין דף נ"ה):

ואם היתה בת שלש שנים וכו'. משנה פרק יוצא דופן (נדה דף מ"ד) והובאה פ"ק דקידושין (דף י'):

הלכה יב

בגרה הבת וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם פרק האיש מקדש (קידושין דף מ"א):

הלכה יג

נתקדשה קודם שתבגור וכו'. דברי רבינו שבכאן מבוארים בהלכות פ' האיש מקדש. ויש מן המפרשים שהן סוברים שאם נתרצה האב אחר שקדשה שחוששין לקידושיו וכבר תירץ הרשב"א ז"ל כל מה שהקשו על דברי ההלכות:

הלכה יד

היתה הבת ספק בוגרת כו'. זה פשוט ונלמד מהסוגיא שבפרק עשרה יוחסין ושם אמרו קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו ושמואל אמר חיישינן לקידושי שניהם והעמידוה בגמרא ביום השלמת הששה חדשים שיש בין נערות לבגרות ואמר רב מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת וקיימא לן כרב ומבואר זה בהלכות. ורבינו לא הזכיר דין זה גם הסוגיא אשר שם אינה מתחוורת אצלי לדעת רבינו שלא הזכיר סימני בגרות כלל פרק שני מהלכות אישות:

יש לאיש לעשות שליח וכו'. משנה (שם מ"א) ריש פרק האיש מקדש בו ובשלוחו והאשה מתקדשת בה ובשלוחה האיש מקדש בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו:

ואומר האב לבתו וכו'. פרק קמא מימרא (שם י"ט):

הלכה טו

כל העושה שליח וכו'. מה שכתב **רבינו ששליח קבלה צריך עדים** מוסכם הוא מן המפרשים ז"ל ונלמד משליח קבלת הגט שאמרו במשנה בגיטין פרק התקבל (גיטין דף ס"ג) שצריך עדים במינויו. אבל מה **שכתב ששליח הולכה אינו צריך עדים כיון ששניהם מודים** הוא גם כן מדמיון קידושין לגט וחולק עליו הר"א ז"ל בהשגות וכבר הסכים הרשב"א ז"ל פרק האיש מקדש לדברי רבינו. וכן נראה מן הירושלמי דקאמר לא הוחזק השליח בעדים ויתבאר פרק ט'. ובגמרתנו (קידושין דף מ"ה) אמרינן ודילמא שליח שווייה ולא אמרינן בעדים:

הלכה טז

השליח נעשה עד כו'. פרק האיש מקדש אסיקו בגמרא (שם מ"ג) והלכתא שליח נעשה עד. עוד שם אמר רבא אמר רב נחמן אמר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ואמרו שם בגמרא דכיון דתקון רבנן שבועת היסת אינן נאמנין לענין דיני ממונות דנוגעין בעדות הם. וכבר נתבאר דין זה בדברי רבינו פ"א מהלכות שלוחין ושותפין ומכאן למדו קצת המפרשים דהוא הדין לקידושי כסף שאינן נאמנים בלא עדים אחרים שהרי הן נוגעין בעדותן מחמת הכסף וכן הדין בשטר שיש בו שוה פרוטה. וכתב הרשב"א וכשהיא מכחישתן הרי היא ספק מקודשת

וכשאינה מכחישתן יש לומר ודאי מקודשת וי"ל שהיא ספק מקודשת אלו דבריו ז"ל. ובירושלמי הוא מחלוקת אמר רבי בר בר חייא נראין דברים בשקדשה בשטר אבל בשקדשה בכסף נעשה כנוגע בעדותו אמר ר' יוסי מכיון שהאמינתו תורה אפילו קדשה בכסף אינו כנוגע בעדותו ע"כ. ואף בה"ג כתב הא דשליח נעשה עד ולא חילק כלל בין קודם תקנה לאחר תקנה וכמו שלא חילק רבינו וכן נראה עיקר:

הלכה יז

הכל כשרים לשליחות וכו'. זה מתבאר בגיטין פרק המביא גט (דף כ"ב) במשנה ובגמרא והיקש הקידושין לגירושין ידוע בכמה מקומות וג"כ מתבאר זה בסוגיא פרק האיש מקדש (קידושין דף מ"א) גבי קידושין:

הלכה יח

שליח האיש שמקדש אומר לה וכו'. אלו דברים פשוטים ומוסכמים חוץ ממ"ש ואם קידש בשטר אינו כותבו אלא מדעת האב או מדעת השליח ונחלק עליו הרמב"ן ז"ל בדין השליח ואמר שאינו כותבו אלא מדעתה כדקי"ל גבי גט דאפילו באומר אמת גט פסול או בטל וה"נ מהתם גמרינן מה התם דעת מקנה בעינן ולא שלוחו אף כאן דעת מקנה בעינן ולא שלוחו ואפילו באומרת אמת עכ"ל:

הלכה יט

מצוה שיקדש אדם אשתו בעצמו וכו'. פרק האיש מקדש בגמרא שם:

וכן מצוה על האשה שתקדש את עצמה וכו'. גם זה שם:

ואף על פי שיש רשות לאב וכו'. שם אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה:

וכן האיש אין ראוי לקדש וכו'. גם זה שם אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך:

הלכה כ

המקדש בביאה וכו'. כבר הארכתי בזה בפרק ראשון:

הלכה כב

(כא-כב)

אבל אין מקדשין בביאה וכו'. פרק קמא דקידושין (דף י"ב) רב מנגיד על דמקדש בביאה ועל דמקדש בשוקא ועל דמקדש בלא שידוכי:

הלכה כד

(כג-כד)

כל המקדש אשה וכו'. זה מבואר בכמה מקומות כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. וכתב הרמב"ן ז"ל כלל גדול הוא ובירושלמי בגמרא ברכות אמרו חוץ מקידושין בבעילה. ונראה לי הטעם לפי שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשותה ובאותה שעה הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך משום ולא יראה בך ערות דבר ולא הצריכו חכמים לבעול הוא בבגדו והיא בבגדה ולהתכסות בשעת ברכה והוא טעם הירושלמי ומדלא אמר בגמרא דילן אלא חוץ מן הטבילה לא סמכינן אגמרא דבני מערבא וכ"ש דלכולהו ש"מ דקידושי כסף ושטר עובר לעשייתן מברכין ברכת אירוסין וכ"כ רבינו הגדול בתשובה ותלמידו הר"ם ז"ל עכ"ל. ודבריו מסכימים לדברי רבינו ובארצותינו פשט המנהג לברך אחר הקידושין ונתנו קצת המפרשים טעם לדבר מפני שאין המצוה תלויה בו לבדו ואם היה מברך קודם הקידושין שמא לא תתרצה האשה להתקדש ונמצא שמברך לבטלה ע"כ דבריהם וזהו דעת ההשגות. **ונוסח** הברכה שהזכיר רבינו מבואר פ"ק דכתובות בגמרא וגירסת ספרינו וצונו על העריות ובספרי רבינו והבדילנו מן העריות וגירסא נכונה היא והוא על מה שאמרו קדושים תהיו הוו פרושין מן העריות.

ומ"ש אם אין שם יין ולא שכר מברך אותה ברכה בפני עצמה. דבר פשוט הוא שאין כוס מעכב ואינו אלא מנהג:

פרק ד

הלכה א

אין האשה מתקדשת וכו'. זה מבואר בכמה מקומות ומהם פ"ק דקידושין (דף כ'):

והמקדש אשה בעל כרחה וכו'. מסקנא פרק חזקת הבתים (בתרא מ"ח) דאמר רב אשי הוא עשה שלא כהוגן ולפיכך עשו לו שלא כהוגן לפיכך אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה:

אבל האיש שאנסוהו לקדש וכו'. זה דעת רבינו והטעם דעד כאן דלא אפקעינהו רבנן אלא כשנאנסה האשה מפני שאם היו הקידושין קידושין לא היתה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו אבל האיש הרי הוא יכול לגרשה בעל כרחה והילכך הרי היא מקודשת. והרב בעל העיטור נחלק בזה וכבר הכריע הרשב"א ז"ל כדברי רבינו: **ובהשגות** א"א והוא שיאמר רוצה אני ע"כ. ואני אומר שהרי זה כמי שמוכר באונס שהמכר קיים כמבואר פרק עשירי מהלכות מכירה וכ"ש כאן שהוא קונה שאע"פ שהוא באונס שקנינו קנין ולא ראיתי שהצריך שם הר"א ז"ל שיאמר רוצה אני אלא כל זמן שהוא עושה הדבר קיים הוא:

ויש לאיש וכו'. בבא זו מבוארת במשנה בהאיש מקדש ובגמרא:

הלכה ב

המקדש את האשה וכו'. פרק קמא דנדרים (דף ו') בעי רב פפא יש יד לקידושין או לא היכי דמי אילימא דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לה לחבירתה ואת נמי פשיטא היינו קידושין עצמן אלא כגון דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לה לחבירתה ואת מי אמרינן ואת נמי אמר לה לחבירתה ותפסי בה קידושין לחבירתה או דילמא ואת חזאי קאמר לה לחבירתה ולא תפסי בה קידושין בחבירתה ולא איפשיטא בעיין ופירוש רבינו בה מבואר. ויש פי' אחר ולדברי הכל אם נתן כסף לשתיהן שתיהן מקודשות ודאי:

הלכה ג

התקדשי לי בדינר וכו'. ברייתא שם וסוגיא:

אמרה לו תנהו לאבא וכו'. גם זה ברייתא שם (קידושין ח'):

הלכה ד

אמרה לו הניחהו על הסלע וכו'. גם זה ברייתא שם וסלע של שניהם בעיא ולא איפשיטא וכתב הרשב"א ז"ל דבהניחהו על הסלע אפילו אמרה ואתקדש אני לך אינה מקודשת ואינו דומה לדין שנתבאר פ"ה האשה שאמרה תן לפלוני דינר ואתקדש אני לך וכו' משום דהתם נתן אותו לבן דעת אבל ע"ג הסלע או זרקו לים ודאי לא אלו דבריו ז"ל. והרמב"ן ז"ל מחמיר כל זמן שאמרה ואתקדש אני לך. ומדברי רבינו שכתב פ"ה נראה שאפילו באומרת תנהו לפלוני ואתקדש אני לך צריך שיאמר הוא הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו אלא שכאן כבר א"ל הרי את מקודשת לי:

אמר לה התקדשי וכו'. שם ובודאי העני הרי הוא כאחר לענין שאם אמרה תנהו לו ואתקדש אני לך שהיא מקודשת על הדרך שיתבאר פ"ה:

תנהו לכלב וכו'. גם זה שם. וכלב הרץ אחריה בעיא ולא אפשיטא:

הלכה ה

היה מוכר פירות או כלים וכו'. שם מעשים בגמרא והם כמו שכתבם רבינו וכתב הרשב"א ז"ל הטעם מפני שהוא אמר לה בלשון שאלה מתחלה ואפילו חזר ואמר לה בשעת נתינה התקדשי לי והיא אמרה אחד מן הלשונות שהזכיר רבינו אינה מקודשת אבל אם שתקה ודאי מקודשת ע"כ דבריו:

הלכה ו

המקדש בע"א וכו'. מסקנא דגמרא פרק האומר לחבירו (שם ס"ה:):

המקדש בפסולי עדות וכו'. דין הפסולי עדות מן התורה פשוט הוא ומבואר בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ו) שהפסולין אינן כשרין לעדות אשה לא לעיולי ולא לאפוקי ודין הפסולי עדות מדבריהם מבואר בדברי קצת הגאונים ז"ל שדנין בהן להחמיר והוו דינן כקידושי ספק כמ"ש רבינו ודין קידושי ספק כתבו כאן רבינו ועוד יש להוסיף שאם עמד אחר וקידשה הרי היא מקודשת לשני מספק וצריכה גט משניהם או מגרש ראשון ונושא שני אבל לגרש שני ולכנוס ראשון לא שמא יאמרו החזיר גרושתו מן האירוסין אחר שנתארסה לאחר דומה לדין המבואר פ"ט יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני. ודע שבפסולי עדות יש מחלוקת בין המפרשים ז"ל אי אלו הן מדברי תורה ואי אלו מדברי סופרים שקצת מן הגאונים סוברין שכל אותן שהן נלמדין מן המדרש כקרובי האם הם מדברי סופרים וכ"כ רבינו פי"ג מהלכות עדות והוא ג"כ מהשרש הב' שהניח בספר המצות כמו שכתבתי פ"א וכבר חלקו עליהם ז"ל ואמרו שכל הבאים מן המדרש הן מן התורה בין קרובי האם בין קרובי האב וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל:

הלכה ז

קטן שקידש וכו'. משנה פרק האיש מקדש (קידושין נ'):

אבל גדול שקידש וכו'. דברי רבינו בזמנים אלו למדם ממה ששנינו ביבמות פרק בית שמאי (יבמות דף ק"ז) רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה אין צריכה למאן ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס ובגיטין פרק התקבל (גיטין דף ס"ה) אמר רבא שלש מדות בקטן וכו' הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון ושתי המאמרים האלו בהלכות וזמן הפעוטות ידוע בפרק הניזקין שהוא מבן ו' עד בן י' כל חד לפום חורפיה וכבר נזכר זמן זה בהלכות בפרק התקבל והסכים רבינו בין שני המאמרים האלה שפי' יכולה לשמור קידושיה שאמר רב חנינא יודעת לשמור כסף קידושיה כמו במקחה וממכרה כפעוטות וכן פירש בפירוש המשנה ששיעורו של רבי חנינא היא מבת שש עד בת עשר וכן כתב בעל העיטור ז"ל וכן מוכיח בירושלמי כמ"ש הרשב"א ז"ל וכן עיקר. ויש בהשגות בזה שיטה אחרת:

הלכה ח

כיצד מקודשת למיאון וכו'. שם ביבמות פרק בית שמאי. ודע שמה שכתב **רבינו שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה** הוא דוקא כשבעל אחר שגדלה אבל לא בעל אחר מכאן אינה אשת איש אלא מדברי סופרים וקידושי אחר תופסין בה וכבר ביאר רבינו זה בארוכה פי"א מהלכות גירושין. **ומה שכתב כאן נעשית**

אשת איש גמורה לומר שצריכה גט ואם בא עליה אחר שגדלה היא אשת איש מן התורה ואם לא בא עליה היא אשת איש מדברי סופרים וזה מבואר בדבריו שם בהלכות גירושין. ובזה נסתלקה ההשגה הכתובה כאן. א"א זה אינו אלא מדרבנן והיא אינה יכולה למאן ע"כ. וכבר נתבארה כוונת רבינו בהלכות גירושין ודבריו שם כדברי ההלכות ולא השיגו שם הר"א ז"ל:

הלכה ט

חרש שנשא פקחת וכו'. ביבמות פ' חרש (דף קי"ב) מבואר במשנה ובגמרא שתיקנו חכמים לחרש ולחרשת נישואין והן מדבריהם ויש חולקין בגמרא ואומרים שהן ספק קידושי תורה ואין הלכה כן.

וכתב רבינו לפיכך אם בא פקח וקידש וכו'. ודברים פשוטים הם שכל שהקידושין הם מדברי סופרים קידושי תורה חלין בה דומה לקטנה שהגדילה ולא בא עליה משהגדילה שקידושי תורה תופסין בה.

וכתב רבינו ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש. ובהשגות אמר אברהם טעה בזה שאינה מותרת וכו'. ואני אומר לא טעה רבינו דע"כ לא אמרו אבל מגרש שני ונושא ראשון לא גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה וכו' אלא כשהראשון יש לו קידושין מן התורה שאז יש לחוש שמא יאמרו גירש אבל חרש שאין לו קידושין ולא גירושין דבר תורה אין לחוש שמא יטעו בו שאפילו יאמרו שגירש ואחר כך החזירה אינו עובר באיסור תורה ואין לנו להוסיף בגזירות של דבריהם וזה נראה לי מבואר בדברי רבינו. ודע שהר"א ז"ל לא דקדק בלשונו כשכתב מחזיר גרושתו מן הנשואין והיה לו לומר מן האירוסין שהרי לא נשאת לפקח הזה:

אבל השוטה וכו'. שם פרק חרש מבואר בסוגיא:

הלכה י

סריס שקידש בין סריס חמה בין סריס וכו'. נתבאר פרק ט"ז מהלכות איסורי ביאה שסריס אדם אינו ראוי לבא בקהל והוא בלאו ומ"מ קידושיו קידושין כדאיתא ביבמות (דף צ"ב) ואין צריך לומר סריס חמה שהוא כשר לבא: **וכן איילונית שנתקדשה הרי אלו קידושין וכו'**. זה מתבאר בהרבה מקומות בכתובות (דף ק') וביבמות והעלה רבינו יעקב ז"ל במשנה ראשונה דיבמות דאף על פי שלא הכיר בה כשקדשה צריכה גט וכן עיקר:

הלכה יא

טומטום ואנדרוגינוס שקידשו אשה או וכו'. דין הטומטום כבר נתבאר שהוא קודם שנקרע ספק זכר ספק נקבה. והדין הזה הוא ברייתא בהערל (יבמות דף ע"ג) ואנדרוגינוס

פוסק רבינו כרבי יוסי דברייתא (שם דף פ"ג) דאמר בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. **ועל מה שכתב רבינו וצריכין גט מספק** כתוב בהשגות אמר אברהם ולמה הם צריכין גט מספק והלא אינן ראויין לינשא כלל ע"כ. ורבינו הזכיר שני דברים כשקידשו הם וכשנתקדשו הם ובודאי כשקידשו דבר פשוט שצריכין לתת גט להתיר אשה זו אבל כשנתקדשו הם יש לומר שהצריכן רבינו גט לענין הבא עליהם דרך נקבותן שלא יהיה כבא על ספק אשת איש ובפרק ראשון מהלכות איסורי ביאה יתבאר עוד בדין האנדרוגינוס:

הלכה יב

המקדש אחת מן העריות וכו'. מבואר במשנה בקידושין פרק האומר (דף ס"ו) ודין הנדה שם מבואר בגמרא: **וכתב רבינו ואין ראוי לעשות כן** שכיון שאינה ראויה לביאה ולא אף לחופה כמו שיתבאר פרק י' אין ראוי לקדשה. ויש מי שכתב שטעם דברי רבינו כאן הוא שמא יגע בבשרה:

הלכה יג

אשת איש שפשטה ידה וכו'. בגיטין סוף המגרש (גיטין דף פ"ט) אמר רב הונא אשת איש שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר מקודשת וכדרב המנונא דא"ר המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, ואמרו שם דשמואל פליג אדרב הונא וכי איתמר דרב המנונא דוקא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה ומעיזה ופסק רבינו כשמואל וכ"נ מן ההלכות, ויש מי שכתב שחוששין להא דרב הונא ואף אם נתקדשה שלא בפניו צריכה גט וכבר העלה הרשב"א ז"ל פרק התקבל כדעתו של רבינו. ובדין האשה שאמרה לבעלה גרשתני כתוב בהשגות. א"א אני אומר שאינה נאמנת וכו' וכדעתו סברו קצת מפרשים ז"ל אבל כבר הכריחו הרמב"ן והרשב"א ז"ל בראיות שנאמנת היא אף להנשא ודעת הרמב"ן ז"ל שנוטלת כתובה ולא תוספת ובפי"ב מהלכות גירושין עיקרו של דין זה ושם יתבאר:

הלכה יד

המקדש אחת מן השניות וכו'. השניות כבר נתבאר דינן פרק ראשון שהם מדבריהם, ואיסורי לאוין ואיסורי עשה ואע"פ שהן מן התורה קידושין תופסין בהן כסתם משנה שבפרק האומר בקידושין (דף ס"ו):

וכן יבם שקידש צרת יבמה וכו'. כך היא עיקר הנוסחא בספרי רבינו ובקצתן נמצא צרת ערוה וט"ס הוא לפי שצרת ערוה היא אשת אח שלא במקום מצוה והיא בכרת ואין קידושין תופסין בה אלא צרת יבמה הוא פירושו שהאח שמת היו לו שתי נשים ונתיבמה

האחת מהן וצרתה אסורה לשאר האחין בעשה שנאמר יבמה יבא עליה ולא על צרתה ולאו הבא מכלל עשה עשה וכן מבואר פ"א מהלכות יבום וכן השיב הרב ז"ל לחכמי לוני"ל שהקשו לו לפי שנזדמנה להם נוסחא שכתוב בה צרת ערוה וכן השיב לא עלי תלונותיכם כמו שאמרתם ולא על עצמכם אבל תלונתנו על הסופר ועל המגיה ונוסח דברינו הם וכן היבם שקידש צרת יבמה הרי אלו קידושין גמורים עכ"ל. ולא מנאה רבינו עם איסורי עשה לפי שאינה נמנית במצוה מיוחדת כמו האחרות ולזה הוצרך רבינו לפרוט אותה בכאן:

חוץ מיבמה שנתקדשה וכו'. ביבמות פרק האשה רבה (יבמות דף צ"ב) א"ר יהודה אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה וכו' לא תהא בה הויה לזר ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט מספקא ליה לשמואל האי לא תהיה אי ללאו הוא דאתא אי דלא תפסו בה קידושין הוא דאתא ושם אמר אמימר הלכתא כוותיה דשמואל:

הלכה טו

המקדש כותית או שפחה וכו'. מפורש במשנה בקידושין פרק האומר (דף ס"ו) ודין העכו"ם והעבד מפורש בהרבה מקומות ומסקנא בהחולץ (יבמות מ"ה):

ישראל מומר שקידש אע"פ שהוא עובד וכו'. ביבמות פרק החולץ (יבמות מ"ז) בדין הגר אמרו בגמרא טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו למאי הלכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל מומר הוא וקידושיו קידושין וזה מבואר. ומן הסוגיא שבפ"ק דיבמות (שם ט"ז) נ"ל שאפילו זרעו שהוליד משהמיר אם קידש אותו זרע ישראלית קידושיו קידושין ודוקא שהולידו מישראלית ואפילו מומרת אבל הולידו מן העובדת כו"ם אין חוששין לו שהרי אפילו ישראל גמור הבא על העובדת כו"ם והוליד ממנה בן אינו קרוי בנו אלא בנה וזה ברור:

הלכה טז

המקדש אשה שחציה וכו'. בגיטין פרק השולח (גיטין דף מ"ג) נחלקו אמוראים חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אם קידושיה קידושין ופוסק רבינו כדברי האומר שהן קידושין ושפחה חרופה האמורה בתורה היא זו כמו שיתבאר בסמוך. עוד שם איתמר חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון רב יוסף בר חמא אמר ר"נ פקעי קידושי ראשון ר' זירא אר"נ גמרי קידושי ראשון א"ר זירא כותיה דידי מסתברא דכתיב לא יומתו כי לא חופשה הא חופשה יומתו ונדחית ראיה זו שם. והנראה מדברי רבינו שהוא פוסק כדברי האומר מקודשת שזו היא

שפחה חרופה האמורה בתורה ופי' מקודשת אבל אינה כאשת איש שהרי אין בה מיתה וזה פשוט וכשנשתחררה דעתו לפי הנראה כמ"ד גמרי קידושי ראשון וא"כ הוא יש לתמוה היאך כתב בא אחר וקידשה אחר שנשתחררה הרי זו ספק קידושין לשניהם דהא משמע דלמ"ד דגמרי קידושי ראשון כיון שנשתחררה נעשית אשת איש גמורה ומומתין על ידה וכמו שנזכר בסוגיא. על כן נ"ל בדעת רבינו שהוא פוסק בדין זה כשנשתחררה וחזרה ונתקדשה לאחר שהוא ספק והביאו לזה מה שאמרו שם למעלה מזה א"ר חסדא נתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון ומתו שניהם מתיבמת ללוי ואין אני קורא בה אשת שני מתים מה נפשך אי קידושין דראובן קידושין קידושי דשמעון לאו קידושין אי קידושי דשמעון קידושין קידושי דראובן לאו קידושין. וממימרא זו נראה דרב חסדא מספקא ליה אי אלו קידושין משניהם חלין וכבר כתב רבינו מימרא זו סוף פ"ו מהלכות יבום וחליצה וא"כ **מ"ש ואינו צריך לקדשה קידושין אחרים** אינו מפני שיהו הראשונים קידושין גמורים אלא כל שבא עליה אחרי כן ביאתו עושה אותה אשת איש גמורה והרי זו כקטנה וכמו שכתבתי למעלה בפ' זה בדעת רבינו בדין הקטנה ומ"מ יש בקצת ספרי רבינו בא אחר וקדשה ואח"כ נשתחררה אבל ממ"ש סוף פ"ו מהל' יבום נראה שהנוסחא הראשונה עיקר. ויש בהשגות בזה דברים ובכלל דברי יתבארו דבריהם:

הלכה יז

ואי זו שפחה האמורה בתורה. משנה בכריתות הובאה שם פרק השולח (גיטין מ"ג): **ומי שחציו עבד וכו'**. בעיא דלא איפשטא שם בפרק השולח:

הלכה יח

שכור שקידש קידושיו קידושין ואע"פ וכו'. ברייתא בעירובין פרק הדר (עירובין דף ס"ה) שכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו כללו של דבר הרי הוא כפקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה. עוד שם לא שאנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכלום ע"כ. ומפני שהוא בעריות החמורות ע"כ כתב רבינו ומתיישבין בדבר זה:

הלכה יט

המקדש בפחות מפרוטה וכו'. משנה שם בהאיש מקדש (דף מ"ו):

קידשה באוכל או בכלי וכו'. בקידושין פ"ק (שם י"ב) אמר שמואל קידשה בתמרה אפילו עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא ש"פ במדי ושם מבואר דקידושי ספק הן ופסק רבינו כמימרא זו וכן מבואר בהלכות. וכן דעת קצת הגאונים והרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתב הרשב"א דמשמע שאפילו ידוע ש"פ בודאי במדי אינן אלא קידושי

ספק שאין לך בכסף אלא מקומו ושעתו וכן מורה לשון רבינו וכן נראה מדברי התוספות וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

יראה לי שאם קידש וכו'. זו סברת רבינו בטעם נכון וכתב עליו הרמב"ן ז"ל והדברים נראים ומתקבלים ויש חולקים:

הלכה כ

המקדש אשה בפחות מש"פ וכו'. משנה בהאיש מקדש דף נ') קרוב ללשון רבינו:

הלכה כא

המקדש את האשה בכסף וכו'. בגיטין פרק הזורק (גיטין דף ע"ז) מתבאר במשנה ואף על פי שבגט בעינן שתהיה עומדת בצד חצרה כנזכר פרק חמישי מהלכות גירושין זהו דוקא בגט מפני שחוב הוא לה כמו שכתב רבינו שם וכן מתבאר במציעא (דף י"א) כנזכר בהלכות בפרק הזורק:

היתה עומדת ברשות הבעל וכו'. שם מתבאר במשנה:

היתה עומדת ברשות של שניהם וזרק לה קידושין וכו'. זה לא נתבאר שם לענין גירושין אבל יצא לרבינו מהבעיא שהיא פירקא קמא דקידושין (דף ח') וכבר נזכרה בפרק זה והיא על הברייתא ששנו שם אמרה לו תנהו על גבי הסלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת בעי רב ביבי סלע של שניהם מהו תיקו ופירושה שאף על פי שבמקח וממכר אין חצר של שניהם קונה מזה לזה כנזכר פרק רביעי מהלכות מכירה בקידושין יש לחוש שמא הוה משאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בהם. ונראה דבגירושין אינה מתגרשת ברשות של שניהם ואפילו ספק מגורשת אינה ויש לדקדק בזה ויתבאר שם בהלכות גירושין:

הלכה כב

היו עומדין ברה"ר וכו' עד סוף הפרק. מבואר בהזורק (גיטין ע"א) בהיקש הקידושין לגירושין ובהלכות גירושין יתבאר דעת רבינו באלו הדינין ופירושו בגמרא ומה שהשוה רבינו כאן ובגירושין רשות שאינו של שניהם לרה"ר הוא מפני שהן מוקשין לענין מכירה כדאיתא בהמוכר את הספינה והקשו שם ובהרבה מקומות מגט למקח וממכר בענין הרשויות:

פרק ה

הלכה א

המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה כגון חמץ בפסח או בשר וכו'. במשנה בהאיש מקדש (קידושין נ"ז).

ומ"ש רבינו ואפילו היה אסור מדבריהם כו'. למדו מאיסור החמץ בשעה ששית שמפורש בפסחים בפ"ב (דף כ"א) שאפילו בזמן שאיסורו מדבריהם אינה מקודשת והוא הדין לשאר דברים. וכבר תירצו המפרשים ז"ל הסוגיא שהיא גבי חולין שנשחטו בעזרה בסוף האיש מקדש (קידושין דף נ"ח תוספות שם) שנראה שהיא קשה על זה הדין וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שבכל איסורי הנאה אינה מקודשת:

הלכה ב

עבר ומכר דבר האסור בהנאה וקידש בדמיו הרי זו וכו'. במשנה הנזכרת. ודין עכו"ם מבואר בסוגיא:

המקדש בפרש של עגלי עכו"ם וכו'. מימרא במסכת עבודה זרה פרק אין מעמידין (עבודה זרה דף ל"ד) אבל המקדש בפרש שור וכו' שם:

הלכה ג

המקדש בפירות שביעית וכו'. דין פירות שביעית מתבאר מן המשנה (דף נ"ח) ומפורש שם בגמרא. ודין אפר פרה ומים שמילאן לעשות מי נדה שנינו שם המקדש במי חטאת ובאפר פרה הרי זו מקודשת ובגמרא הקשו ורמינהו הנוטל שכר לדון וכו' להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה ותירץ אביי לא קשיא כאן בשכר הבאה ומילוי כאן בשכר הזאה וקידוש ופירושו לדעת רבינו אע"פ שאינו יכול ליטול שכר להזות ולקדש יכול הוא ליטול שכר הבאה ומילוי לפיכך כשהוא מקדש בגוף המים והאפר הרי היא נהנת מהם שיכולה ליטול פרוטה ממי שהוא צריך להם מחמת טורח הבאה ומילוי וכן נראה מפי' ר"ח ז"ל. ובהשגות אמר אברהם דוקא בשכר הבאת האפר והמים או בשכר מילוי המים עכ"ל. והוא מפרש שאינו מקדשה בגוף האפר והמים אלא בשכר. וכבר הכריע הרשב"א ז"ל כדעת רבינו:

המקדש בהקדש של בדק הבית בשוגג הרי וכו'. במשנה שם מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה ופסק כרבי יהודה וכן מבואר בגמרא:

הלכה ד

קידשה במעשר שני בין בשוגג בין במזיד אינה וכו'. מחלוקת במשנה (דף נ"ב) ופסקו הלכה בגמרא (דף נ"ד) כן:

הלכה ה

כהן שקידש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים וכו'. במשנה ובמסקנא דגמרא כן:
אבל כהן שקידש בתרומה גדולה ובתרומת מעשר וכו'. במשנה (דף נ"ח) המקדש בתרומות ומעשרות ובמתנות הרי זו מקודשת ואפילו ישראל ובגמרא אמר עולא טובת הנאה אינה ממון והקשו מן המשנה שאומרת ואפילו ישראל ותירצו משנתנו בישראל שנפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין ונשאו ונתנו שם בדבר וסלקא שמעתא הכין ולזה פסק רבינו כך ויש חולקין ודעת רבינו נראה עיקר. וכתב רבינו ובכורים בכלל תרומות הן כדאמר מר (חולין דף ק"כ) ותרומת ידך אלו הבכורים:

הלכה ו

מתנות שלא הורמו וכו'. כבר נתבאר זה:
אבל ישראל שקידש וכו'. גם זה כבר נתבאר:

הלכה ז

המקדש את האשה וכו'. שם בגמרא (דף נ"ב) ובהלכות והטעם שכשנתייאשו הבעלים הויא מקודשת אף ע"ג דקי"ל יאוש בלבד אינו קונה הכא שהוא ביד אשה הרי יש כאן יאוש ושינוי רשות כשהיא בידה וכיון דקנאתו היא אף הוא קונה אותה:

הלכה ח

הנכנס לבית חבירו ולקח כו'. מעשה שם ההוא דקדיש בפרזומא דשיכרא וכו' ושם מבואר:

'ט (ואם'

קידשה וכו') **היתה סחורה וכו'**. גם זה מעשה שם ההוא אריסא דקדיש במוזא דשמכי אתא לקמיה דרבא א"ל מאן אחלך וה"מ במוזא אבל כישא מצי א"ל אנא שקלי כישא שקול את (נמי) כישא. ובהלכות פירשו מוזא דשמכי ראשי בצלים ולפי שיש בהם גדולים וקטנים ומש"ה א"ל רבא מאן אחלך ע"כ. וזהו שכתב רבינו הואיל וצריכה שומת ב"ד וכתב הרשב"א ז"ל מאן פלג לך ואפילו נתן לה שוה שתי פרוטות אינה מקודשת

לפי שבכולו היא מתקדשת לו ולא בחציו אא"כ פירש לה במה שיש לי בו עכ"ל. וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

הלכה י

גזל את האשה וכו'. זה מבואר בגמרא ובהלכות פרקא קמא ובהאיש מקדש. ודע שאם אחר שהחזיר לה גזלתה א"ל הרי את מקודשת לי בה אפילו אמרה הן אינה מקודשת דומה להחזיר לה חוב המבואר למטה וכן השוו אותם בגמרא בפירוש. ודבר פשוט הוא שכיון שבשעת חזרה נתן לה בתורת השבה אחר שבא לידה והוא שלה במה תתקדש לו:

הלכה יא

וכן אם נתן לה פקדון וכו'. פירקא קמא (דף י"ב) ובהלכות:

הלכה יב

החזיר לה חוב וכו'. ברייתא שם (י"ג) כנסי סלע זה שאני חייב ליכי וחזר וא"ל התקדשי לי בו בשעת מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת לאחר מתן מעות אפילו רצתה אינה מקודשת ופירשוה בגמרא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאישתיקא והעמידוה בגמרא דוקא בדלא שדיך. ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש חזר ואמר לה שלא חזר בו מן הפרעון אלא שדעתו שתתקדש ושתהיה נפרעת וחזר דקתני חזר לדבר עמה וכ"נ מדברי בעל הלכות ז"ל. וכתב הרשב"א ולפי פירוש זה אפשר שאם חזר וא"ל לא לפרעון אלא לשם קידושין וקבלתו ושתקה מקודשת ואפילו לא שידך וצריך תלמוד עכ"ל. ומ"מ בשלא הזכיר כלל בתחלה פרעון אלא שהוא חייב לה מנה והגיע זמנו ואמר הרי את מקודשת במנה זו ונטלתו ושתקה מקודשת אע"פ שלא שידך ואע"פ שאמרה לא נתכוונתי להתקדש אלא כדי להפרע מחובי קבלתיו אינה נאמנת אלו דבריו ז"ל:

ואם א"ל אחר וכו'. זהו מ"ש בברייתא לאחר מתן מעות אפילו רצתה אינה מקודשת. ודע שאין חילוק בזה בין שידך ללא שידך שכיון שבא לידה בתורת פרעון במה תתקדש אחרי כן וכן מתבאר בדברי רבינו ופשוט הוא:

הלכה יג

המקדש במלוה וכו'. פ"ק (דף ו') ובפרק האיש מקדש (קידושין דף מ"ז) מימרא המקדש במלוה אינה מקודשת ושם מתבאר שאפילו בשטר אינה מקודשת ויש מי שכתב שאם היתה מלוה בשטר והחזיר לה השטר בשעת הקידושין ויש בנייר שוה פרוטה הרי היא מקודשת דה"ל כמקדש במלוה ופרוטה וכן נזכר בגמרא (שם מ"ח) באוקימתא אחת שעשו שם על ברייתא אחת וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל. ורבינו לא הזכיר

חזרת השטר וגם בהלכות לא נזכר כלל ואפשר שאף הוא ז"ל יודה בזה אלא שא"כ היה דעתו כשהזכיר דין דמשכון היה לו להזכיר זה:

הלכה יד

היה לו אצלה מלוה וכו'. פירקא קמא (דף י"ט) אמר רבא אמר רב נחמן המקדש במלוה שיש עליו משכון מקודשת מדר' יוסי בר' יהודה ופי' במלוה שלה הוא מקדשה ומחזיר לה המשכון ויש שהיו סוברים לומר אפילו אינו מחזיר לה המשכון בשעת קידושין היא מקודשת ודעת רבינו עיקר וכן הסכים הרשב"א ז"ל וכ"נ מדברי הרמב"ן ז"ל דבעינן חזרת המשכון:

הלכה טו

המקדש בהנאת מלוה וכו'. שם (דף ו':) אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ובגמרא פירשה הנאת מלוה דארווח לה זמנא ובהלכות פירש כגון דמטא זמניה למגבא מינה וארווח לה זמנא ואמר לה בההיא הנאה דמרווחנא ליך עד זמן פלוני מיקדשת לי ואי קשיא לך היכי אלימא הנאת מלוה ממלוה גופה לא קשיא הנאת מלוה איתא ולהכי מתקדשת בה מלוה גופה ליתא דתתקדיש בה דקי"ל מלוה להוצאה ניתנה ע"כ לשון ההלכות. ויש מי שכתב דלפירוש זה כ"ש אם מחל לה המלוה בעצמה ואמר לה התקדשי לי בשכר הנאת המחילה שהיא מקודשת ורבינו ז"ל לא ישרו בעיניו דברי ההלכות דא"א שתועיל יותר הנאת מלוה ממלוה עצמה וכיון דבשעת הקידושין אינו נותן לה דבר לא עדיף הרווחת זמן ממלוה גופה וכן דעת ר"ח ז"ל ולזה פירש הנאת מלוה שעתה נותן לה מעות בהלואה ומרויח לה זמן שקובע לה לפרעון והרמב"ן והרשב"א ז"ל מסכימין לדעת ההלכות וראוי לחוש לדבריהם ובכלל דברי יתבארו דברי ההשגות:

הלכה טז

אמר לה הרי את מקודשת וכו'. בהאומר (דף ס"ג) ובמקומות אחרים מהמסכתא:

הלכה יז

היה לו חוב ביד אחרים. זה יצא לרבינו מן האוקימתות שעשו שם על הברייתות (דף מ"ז) דתניא היתה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהם ר"מ אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת והעמידוה (שם מ"ח) באוקימתא אחרונה בשהקנה לה במעמד שלשתן וקא מיפלגי בדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה מר סבר כי קאמר רב בפקדון אבל מלוה לא ומר סבר ל"ש מלוה ולא שנא פקדון וקי"ל סוף פ"ק דגיטין (דף י"ג) הא דרב לא שנא מלוה ול"ש פקדון הילכך קי"ל כר"מ. ולא ביאר רבינו אם היה לו מלוה בשטר על אחרים והקנה

אותה לה בכתיבה ומסירה אם היא מקודשת ואפשר שלדעתו אינה מקודשת ויורה זה ממ"ש למטה היה בידו משכון על חוב שיש לו אצל אחרים וכו' משמע דוקא משכון אבל בשטר לא ויהיה הטעם לפי שבשטר הוא יכול לחזור ולמחול משא"כ במשכון וכל שיכול למחול לא סמכא דעתה וכדעת חכמים לפי אוקימתא אחת שעשו בגמרא על הברייתא הנזכרת ולפ"ז כשהיא מתקדשת במעמד שלשתן הוא מפני שאינו יכול לחזור ולמחול וכפי הדעת שהזכרתי פ"ו מהלכות מכירה. ויש מחמירין ואומרים שאפילו במלוה בשטר מקודשת ויש מי שכתב שאפילו במעמד שלשתן אינה מקודשת ודבריהם בזה ארוכים וראוי להחמיר בכל זה:

הלכה יח

קידשה בפקדון וכו'. דין הפקדון ברייתא שם והשאלה מפורש בסוגיא שם שהיא שוה לפקדון:

הלכה יט

אמר לה הרי את מקודשת לי בשכר שאדבר וכו'. מבואר במשנה (שם ס"ג) ובהלכות:

הלכה כ

הרי את מקודשת לי במלאכה וכו'. גם זה מתבאר שם הדין והטעם:

הלכה כא

האשה שאמרה וכו'. פרק קמא (שם ז') אמר רבא תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך מקודשת מדין ערב. ופירש רבינו שהוא אמר לה הרי את מקודשת לי וכן כתב הרשב"א ז"ל והכרח הוא דאם לא אמר הוא לא עדיף כשנותן לאחר על פיה משאם נתן לידה ואמרה היא שמבואר פרק שלישי שאינן אלא קידושי ספק:

וכן אם אמרה לו וכו'. גם זה שם תן מנה לפלוני ואתקדש אני לו מקודשת ויש מי שפירשה בשאותו פלוני מינה שליח את זה לקדש לו אשה הא לאו הכי אפילו הודיעו לבסוף ונתרצה כיון שבשעת הקידושין לא היה יודע בהן אינה מקודשת אלו דבריהם. והרשב"א ז"ל תמה על רבינו למה הוצרך לפרשה בשאמר מי שנתקדשה לו הרי את מקודשת בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך, עוד כתב ואדרבה לכאורה משמע דכל כי האי גוונא קרוב הוא להיות כהילך מנה ואתקדש אני לך דאינה מקודשת אלא באדם חשוב בדוקא וצ"ע עכ"ל. ודברי תימה הן אצלי דהא על כרחך אם נפרשה שזהו שליח ודאי הוא אמר התקדשי לפלוני בהנאת מתנה זו שנתתי לו ברצונך שאם לא אמר לה השליח כלום היאך יפה כחו יותר ממשלחו וכבר נתבאר פ"ג היכא שנתן הוא ואמרה היא שאינו אלא קידושי ספק כ"ש בכי האי גוונא אלא ודאי בשאמר לה השליח הוא וא"כ

יפה פירש רבינו שאין כאן צורך לשליח וזהו שלא נזכר בגמרא שאותו פלוני אמר לה כן ולא הוצרכו להזכיר מפני שכבר ידוע שם שהמקדש צריך שיאמר הרי את מקודשת והקושיא שהקשה הוא ז"ל דלכאורה משמע דכה"ג אם אינו אדם חשוב אינה מקודשת. אני אומר לדבריו א"כ יפה כח השליח ממשלחו שכשהשליח מקדשה בכי האי גוונא מקודשת וכשהמשלח אומר כן לא תתקדש וזהו תימה אלא ודאי יש חילוק בין זו להההיא דבעינן אדם חשוב דהתם היא אומרת הילך וכו' זה מתנה משלה והיא חסרה ממון ולפיכך בעינן חשוב בדוקא ושלא בחשוב במה תתקדש אבל כאן אינה חסרה ממון כלל והיא נהנית שמתקיימת מצותה בממון של אחרים כנ"ל:

הלכה כב

אמר לה הילך דינר זה וכו'. מימרא שם (דף ז') ופירשוה קצת מפרשים בשזה השליח של אותו פלוני כמו שפירשו בזה של מעלה וכבר הוכחתי בסמוך דעת רבינו:
אמרה לו הילך דינר זה מתנה וכו'. בעיא דאיפשיטא שם ופירשה רבינו בשאמר לה הוא וכן כתב הרשב"א ז"ל והכרח הוא כמו שכתבתי למעלה בדין האשה שאמרה תן דינר לפלוני ואתקדש אני לך:

הלכה כג

האומר לאשה התקדשי לי בדינר וכו'. שם (דף ח') מימרא. וכתב הרשב"א ז"ל ואפילו אמר לה הריני חייב לך מנה בקנין והתקדשי לי בו אינה מקודשת שאין כאן מנה אלא מלוה ולא קנה ואפילו כתב לה שטר עליו אינה מקודשת עכ"ל וכ"כ הרמב"ן ז"ל:
היה בידו משכון וכו'. שם ברייתא ופירשוה בין במשכנו בשעת הלואתו בין משכנו שלא בשעת הלואתו וכן העלה הרמב"ן במס' שבועות:

הלכה כד

האומר לאשה הרי את מקודשת וכו'. מימרא שם (דף ו'):

הלכה כה

נתן לה אגודה של הדס וכו'. שם (דף י"ב) ההוא גברא דקדיש בציפיתא דאסא אמרו ליה והא לית בה שוה פרוטה אמר להו תיקדש בארבעה זוזי דאית בה שקלתה ואישתיקה אמר רבא הוי שתיקה דלאחר מתן מעות וכל שתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום היא והביא רבא ראייה לדבריו מברייתא אחת שהיא בדין פקדון ורב הונא בריה דרב יהושע הקשה על אותה ראיה ורב אחא הקשה על רב הונא ואמרו בגמרא שלחה רב אחא בר רב קמיה דרבינא כהאי גוונא מאי שלח ליה אנן לא שמיע לן הא דרב הונא בריה דרב יהושע אתון דשמיע לכו חושו לה, ודעת רבינו דכיון דשלח לה אנן לא שמיע לן הא דרב

הונא אלמא דלא חיישינן ליה חדא דרבא לא חשש ורב אחא הקשה על רב הונא ורבינא לא הוה חייש לה אנן למאי ניחוש ואף על גב דשלח להו רבינא אתון דשמיע לכו חושו לה משום כבוד רבם קאמר להו דאי משום דהוה חייש בעיקר דינא אפילו איהו נמי הוה ליה למיחש זהו דעתו ז"ל. כתב הרשב"א ז"ל וטעמא דמסתבר הוא. **ומה שכתב רבינו ותהיה מקודשת מספק מפני האגודה** הוא מפני הדין הנזכר פרק רביעי בקדש באוכל או בכלי שהוא פחות משוה פרוטה שהיא מקודשת בספק. ויש חולקין ואומרים דהכא ליכא למיחש להכי שלא היה דעת המקדש לקדשה באגודה אלא בארבעה זוזים שהיו בה ודברי רבינו נראין לי עיקר להחמיר:

הלכה כו

האומר לאשה התקדשי וכו'. משנה פרק האיש מקדש (קידושין מ"ו).
ומ"ש אלא מספק. הוא כפי הדין הנזכר בפ"ד וכמו שכתבתי בסמוך:

הלכה כז

אמר לה התקדשי וכו'. במשנה הנזכרת והספק שכתב רבינו הוא מהטעם הנזכר בסמוך:
היתה אוכלת וכו'. משנה שם ואוקימתא דר' אמי בגמ' ומבואר בהלכות. ומ"ש רבינו הוא מן הטעם הנזכר למעלה:

הלכה כח

אמר לה הרי את מקודשת לי וכו'. מימרא דרבא שם (דף מ"ז) ותניא כוותיה:

הלכה כט

האומר לאשה וכו'. שם ת"ר התקדשי לי בכוס זה תני חדא בו ובמה שבתוכו ותניא אידך בו ולא במה שבתוכו ותניא אידך במה שבתוכו ולא בו ל"ק הא במיא הא בחמרא הא בציהרא ע"כ בגמרא. ופי' רבינו ראשונה במיא ב' בחמרא ג' בציהרא פי' ציהרא שמן והטעם לפי שהמים אינן חשובין ובטלין אצל הכלי ודעתו על הכל אבל יין כיון שהוא חשוב קצת יותר מן המים אינו בטל אצל הכלי ולפיכך בו ולא במה שבתוכו בשמן מתוך שהוא דבר חשוב ביותר ואינו עומד לשתיה כיין הרי הוא דבר בפני עצמו לפיכך במה שבתוכו ולא בו ואין לומר בו ולא במה שבתוכו כמו שאמרו ביין מפני שהיין עומד לשתיה ויסתפק ממנו כאחת אבל בשמן אם היה דעתו לקדשה בכלי לא היה נותנו לה מלא שמן שהרי הוא עומד לתשמיש השמן. זהו לדעת רבינו ורש"י ז"ל פי' בדרך אחרת והספק שכתב רבינו הוא ממה שנזכר למעלה:

פרק ו

הלכה ב

(א-ב)

המקדש על תנאי וכו'. מבואר בהרבה מקומות מהמסכתא:

וכל תנאי שבעולם וכו'. הד' דברים שהזכיר רבינו מפורשים בגמ' במקומות מפוזרות ודין התנאי שיהיה כפול מחלוקת התנאים במשנה פרק האומר (דף ס"א) והביאו בהלכות דעת ר"מ דכל שהתנאי אינו כפול אינו תנאי וכן פסקו כל הפוסקים בגיטין וקידושין מן הדין או מן התקנה כמו שיתבאר בסמוך בפרק זה. ודין תנאי קודם למעשה במשנה בב"מ בסוף פרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא דף צ"ד) וכל תנאי שיש בו מעשה בתחלתו תנאו בטל ואין שם במשנה מחלוקת ואמרו בגמרא דאתיא כרבי מאיר דיליף מתנאי בני גד ובני ראובן:

ודין הן קודם ללאו. מבואר בסוגיא פרק מי שאחזו (גיטין ע"ה) גבי ההיא דאתקין שמואל בגיטא:

ואפשר לקיימו. משנה במציעא פרק השוכר (צ"ד) ופסק הלכה שם בגמרא וכן נזכר בגיטין פרק המגרש בברייתא. ויש מי שהקשה על רבינו למה לא כתב ג"כ תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר כההיא סוגיא דפרק מי שאחזו. ויש לומר דההיא סוגיא לא קיימא ואין טעם הברייתא אלא כדרב אשי דעביד אוקימתא אחריתא התם זהו דעת רבינו. עוד הקשו עליו למה לא כתב שאין תנאי בדבר שא"א לקיימו ע"י שליח ומשום כך אין תנאי בחליצה כדאיתא בכתובות (דף ע"ד) ואין זו קושיא לפי שכבר ביאר רבינו פ"ד מהלכות חליצה ויבום דין החליצה שהיא כשרה אע"פ שלא נתקיים התנאי ובכאן לא כתב אלא דברים שיש בהן תנאי מה הן הדברים שצריך להיות בתנאי כדי שיועיל:

הלכה ג

כיצד האומר לאשה וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך ופשוט הוא:

הלכה ד

אבל אם אמר לה הרי את מקודשת וכו'. לשון המשנה (מציעא צ"ד) בדין מעשה קודם לתנאי כך הוא וכל תנאי שיש מעשה בתחלתו תנאו בטל ע"כ. ופירוש רבינו בה מבואר שהוא מפרש שיש בו מעשה שהקדים ועשה המעשה בפועל ואח"כ התנה תנאו אבל אם לא עשה המעשה אעפ"י שהקדימו באמירה הרי התנאי קיים וכגון שאמר הרי את מקודשת אם תתני לי מאתים זוז ואם לאו לא תהיי מקודשת ואח"כ נתן הקידושין לידה הרי תנאו קיים ואע"פ שלא הזכיר רבינו זה בביאור כ"נ ממ"ש כאן מפני שהקדים

המעשה ונתן בידה. ובהשגות א"א לא זו הדרך אלא אפילו אמר הכל קודם המעשה ואח"כ נתן הדינר הרי התנאי בטל משום דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן שאמרו אם יעברו דהיינו תנאי והדר ונתתם דהיינו מעשה וזה לא אמר כן אלא אמר הרי את מקודשת דהיינו מעשה והדר אם תתני דהיינו התנאי עכ"ל. וכן פירשו כדבריו בתוס' וכן פירש הרמב"ן והרשב"א ז"ל דרך פשיטות ולדבריהם כל מה שהזכירו בגמרא הרי את מקודשת ע"מ שיהיה כך למאן דלית ליה בגמרא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי אין הלשון ההוא מדוקדק אלא כשאמר ע"מ שיהיה כך הרי את מקודשת ולדידן דקי"ל דעל מנת כמעכשיו אין צריך בע"מ כל הדקדוקין אלו כמו שיתבאר. אבל באומר אם כגון ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש צריך שיקדים התנאי ויאמר אם לא באתי ה"ז גיטך זהו דעתם ז"ל וכן כתבו בביאור. ולשון המשניות והגמרא בכמה מקומות אינו מדוקדק לפי דעתם וזה נראה שהכריחו לרבינו לפרש מה שפירש ודין זה צ"ע:

הלכה ה

וכן אם אמר לה אם תתני וכו'. כבר נתבאר זה ועוד יבאר רבינו למטה מה שחלקו בזה ושם אבאר:

הלכה ו

וכן אם אמר לה אם לא וכו'. כבר נתבאר:

הלכה ח

הרי שהתנה בדבר שאפשר וכו'. בפרק המגרש (גיטין פ"ד) מחלוקת אביי ורבא ופסק רבינו כרבא דאביי ורבא הלכה כרבא ושם בגמרא הקשו והא מתנה על כל מה שכתוב בתורה תנאו בטל ותירץ רבינא כי אמרינן מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל כגון שארה כסותה ועונתה דבודאי קא עקר אבל הכא מי קאמר לה לא סגיא דלא אכלת לא תיכול ולא תתגרש ונתבארו דברי רבינו:

הלכה ט

כל המתנה על מה שכתוב וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה י

כיצד כגון שקידש אשה וכו'. ברייתא הובאה שם פרק קמא דקידושין (דף י"ט) ובשאר מקומות האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים וקיימא לן כרבי יהודה: **ודין היפת תאר** שכתב רבינו. כ"ש הוא שהרי בעונה אינו בא

אלא לפטור עצמו שלא יתחייב בה ואעפ"כ תנאו בטל כל שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי. וזה פשוט:

הלכה יא

התנה על האשה בשעת קידושין או בשעת גירושין וכו'. שם נתבארו אלו החלקים בסוגיא פרק המגרש (גיטין דף פ"ד):

הלכה יג

שים כל אלו הדברים וכו'. כבר נתבאר:

הלכה יד

יש מקצת גאונים אחרונים שאמרו שאין אדם צריך לכפול וכו'. כן הוא דעת הרב אלפסי ז"ל בתשובה וקצת מן האחרונים סוברין כן והוקשה עליהם והלא עיקר תנאי בני גד ובני ראובן בממון היה והם ז"ל תירצו דר"מ בלחוד הוא דבעי תנאי כפול ויליף לה מתנאי בני גד וראובן ואיהו ודאי בדבר שבממון נמי קא מצריך תנאי כפול ואנן לא קי"ל כוותיה דרבנן פליגי עליה ומדינא לא בעינן תנאי כפול לא בגיטין וקידושין ולא בממון אלא דשמואל אתקין בגט של שכיב מרע המגרש על תנאי שיכפול תנאו כדאיתא פ' מי שאחזו (גיטין דף ע"ה) ועשה כן לרווחא דמילתא שחשש שמואל שאם היה התנאי בלא כפול הוה איכא בי דינא דס"ל כר"מ והוה מתיר אע"פ שלא נתקיים התנאי ועיקר הדין הוא דבשום מקום אין צורך לכפול התנאי והלכך בגיטין וקידושין אם לא כפל תנאו ולא נתקיים חוששין לה ואין מחזיקין אותה לא במגורשת ולא באינה מגורשת ולא במקודשת ולא באינה מקודשת והולכים בה להחמיר מדברי חכמים וכ"נ שהוא דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל. עוד דקדק הרמב"ן אי בעינן בדיני ממונות הן קודם ללאו ושיהיה תנאי קודם למעשה ושיהיה בדבר שאפשר לקיימו והעלה הוא ז"ל דלא בעינן הן קודם ללאו אלא הרי הוא כדין הכפל בין בממון בין בגיטין בין בקידושין על הדרך הנזכר למעלה. וכ"כ רבינו פ"ג מה' זכייה ומתנה שרבותיו סוברים שאין צריך הן קודם ללאו בתנאי ממון אבל תנאי קודם למעשה ודאי בעינן בכל דוכתא שהרי משנה היא סתומה בפ' השוכר את הפועלים (ב"מ צ"ד) גבי הלכתא פסיקתא דאע"ג דאתיא אליבא דרבי מאיר כדאיתא בגמ' קי"ל כוותיה בהא וכתב הוא דאע"ג דהוה משמע דאי גמרינן מתנאי ב"ג וב"ר לכל מילי הוה לן למגמר איכא למימר דסוגיא דגמ' מכרעת שאין כל הדברים שוין ולא נתברר הטעם אלו דבריו ז"ל. ושיהיה דבר שאפשר לקיימו בדוקא מוסכם הוא מכל הפוסקים ז"ל בכל דבר ודעת רבינו שהלכה כר"מ בתנאי כפול ובהן קודם ללאו כמו שהלכה כמותו בתנאי קודם למעשה דכיון דכולן מתנאי בני גד וראובן נלמדו אין למדין

ממנו לחצאין וזה דעת הגאונים הראשונים ז"ל ולזה הסכים בעל העיטור. ודע שלדעת רבינו והגאונים הראשונים יותר הוא מועיל בדיני ממון גילוי דעת או אומדנא דמוכח מתנאי שלא נעשה כתקונו וכן כתבו בתוס' וזה מוכרח מכמה דינים שנתבארו בדברי רבינו פי"א מה' מכירה ופ"ה מה' זכייה ומתנה. ובהשגות א"א כבר כתבנו הטעם בספר משפטים כדברי האחרונים עד כאן. וטעות סופרים הוא וראוי להיות בספר קנין והוא פ"ג מהלכות זכייה ומתנה. ודע שהטעם שכתב הר"א ז"ל שם אינו מספיק מפני מה צריך תנאי קודם למעשה בממון ואין צריך כפל ולא הן קודם ללאו וגם שם לא הביא ראיה לדבריו:

הלכה טו

המקדש על תנאי וכו'. בפרק האומר (דף ס') נחלקו באומר ע"מ דרב הונא סבר דלאלתר חלין הקידושין ומקיים תנאיה ואזיל ורב יהודה אמר שאין חלין עד שיתקיים התנאי ונפקא מינה אם פשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר וכן נפקא מינה למה שהזכיר רבינו פרק שמיני מהלכות גירושין. וכתוב בהלכות וקי"ל כרב הונא דקי"ל כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ע"כ ולא נחלקו אלא בעל מנת אבל באם אפילו רב הונא מודה שאינן חלין עד שיתקיים התנאי וזה מוכרח מן המשניות שבפרק מי שאחזו (גיטין ע"ד) וכל זה מוסכם מכל המפרשים ז"ל ומ"מ אם יש זמן בגט או בשטר המתנה או בשטר המכר יש מי שסובר דאמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו והו"ל כאומר מהיום או מעכשיו ובפרק ח' מהלכות גירושין אאריך בזה:

הלכה טז

בד"א בשהיה שם תנאי וכו'. כבר נתבאר זה בע"מ וכ"ש במעכשיו:

הלכה יז

כל האומר מעכשיו וכו'. זה דעת כל הגאונים ז"ל והכריחם לזה לשון המשניות שהם בעל מנת שהוא כמעכשיו ולא הזכירו כפילת התנאי ובעלי התוספות חלוקים בזה והרמב"ן והרשב"א ז"ל הניחו דבר זה בצ"ע וקבלת הגאונים תורה והיא תכריע:

אבל צריך להתנות וכו'. זה מבואר בברייתא פ' המגרש (גיטין דף פ"ד) ה"ז גיטיך על מנת שתעלי לרקיע רבי יהודה בן תימא אומר ה"ז גט וא"ר נחמן אמר רב הלכה כר' יהודה אלמא אפילו בע"מ אין התנאי כלום אם הוא דבר שא"א לקיימו וזה מבואר:

וכל האומר על מנת וכו'. כבר הזכרתי זה למעלה:

הלכה יח

כיצד האומר לאשה וכו'. ביאור רבינו בציור הענין ונראה מדבריו שהטעם שבמעכשיו ובעל מנת אינו צריך לדברים אלו הוא מפני שהמעשה חל מעכשיו ויתקיים התנאי אבל באם שאין המעשה חל עד שהתנאי יתקיים והתנאי בא לבטל המעשה שלא יחול עכשיו ולפיכך צריך חזוק יותר וכיוצא בזה הטעם כתב הר"א ז"ל בפירושיו לדעת הגאונים ז"ל:

פרק ז

הלכה א

האומר לאשה הרי את מקודשת וכו'. דין זה במשנה וגמרא בקידושין פרק האומר (דף ס"ג) ודעת רבינו שהאומר ע"מ שירצה פלוני ר"ל ע"מ שיאמר הן בברור והאומר ע"מ שלא ימחה ר"ל ע"מ שישתוק ואם שתק ואין צ"ל אם נתרצה הרי נתקיים התנאי ואם אמר ע"מ שישתוק הרי הוא כאומר ע"מ שלא ימחה. ואע"פ שאין דין האומר ע"מ שישתוק נזכר בביאור בדברי רבינו פשוט הוא לפי שיטתו שהאומר ע"מ שישתוק ר"ל שלא ימחה. ומ"מ יש חילוק בין האומר ע"מ שישתוק לאומר ע"מ שלא ימחה כגון ששתק בשעת שמיעה ואח"כ מיחה ויתבאר זה למטה. ובהשגות א"א לא הסכים יפה כו' ולא הכריע הרב ז"ל אי זה משתי הלשונות הוא הלכה אם שנאמר דע"מ שירצה ר"ל שישתוק או שר"ל שלא ימחה והרמב"ן ז"ל אף הוא מפרש השמועה כפי' הר"א ז"ל ופסק כתירוצא בתרא דע"מ שירצה שלא ימחה קאמר וכבר פירש הרשב"א השמועה כדעת רבינו דע"מ שירצה שיאמר הן הוא וכן הוא מוכרח מן התוספתא כמ"ש ודקדוק הלשון כך הוא דע"מ שירצה ר"ל שנדע שהוא רוצה וצריך שיגלה רצונו ויאמר הן וכן עיקר. ודע שכל התנאין שלא נקבע להן זמן סתמן לעולם וכן מתבאר בדברי רבינו פ"ח מהלכות גירושין לפיכך אם הם במעשה כגון שהתנה ע"מ שיעשה כך וכך או שיהיה כך וכך ולא קבע זמן לתנאו כל זמן שיהיה הדבר ההוא נתקיים התנאי והאומר ע"מ שירצה פלוני שהוא לדעת רבינו כאומר ע"מ שיאמר הן הרי זמנו לעולם. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שהאומר ע"מ שיאמר הן אפילו אמר בתחילה איני רוצה וחזר ואמר הן נתקיים התנאי וכן הדין לדעת רבינו והרשב"א ז"ל באומר ע"מ שירצה וכן שנינו בתוספתא ע"מ שירצה אבא אע"פ שאומר האב איני רוצה הרי זו מקודשת שמא יתרצה לאחר שעה ופי' ספק מקודשת קאמר ולעולם אינה יוצאה מידי ספק קידושין עד שימות האב שכל זמן שהוא חי יש לחוש שמא יתקיים התנאי והאומר על מנת שישתוק אם שתק בשעת שמיעה מקודשת אע"פ שחזר ומיחה ואם מיחה בשעת שמיעה אפילו חזר ונתרצה אינה מקודשת והאומר

על מנת שלא ימחה כל זמן שמוחה יתבטל התנאי ואפילו נתרצה בשעת שמיעה ואין זו מקודשת גמורה שלא יהיה באפשר להפקיע קידושין אלא במיתת האב וכל ימיו הוא באפשר שיתבטל התנאי והטעם בכל זה לפי שכל תנאי שהוא במעשה ולא נקבע לו זמן מן הסתם הוא לעולם לפיכך כל שהוא במעשה כמו ע"מ שיאמר הן או ע"מ שירצה לפי שיטת רבינו כל זמן שאומר הן נתקיים התנאי וכיון שאומר הן פעם אחת נתקיים התנאי וכן באומר ע"מ שישתוק כיון ששתק פעם אחת נתקיים התנאי שהרי שתק והתנאי זה תלוי בדבר שהוא במעשה שכל האומר ע"מ שיהיה כן כיון שהיה פעם אחת נתקיים התנאי והאומר ע"מ שלא ימחה הרי התנאי בשב ואל תעשה וכל זמן שנעשה המעשה נתבטל וה"ז כאומר לאשה ה"ז גיטיך ע"מ שלא תשתי יין שהכוונה שלא תשתה יין אפילו פעם אחת לעולם כנזכר בהלכות גירושין וכל זה במתנה סתם אבל אם קבע זמן לתנאו הכל לפי דבריו כדאיתא בגמרא. כך העלו דינין אלו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ואין ביניהם מחלוקת אלא באומר ע"מ שירצה שהרמב"ן סובר שהוא כאומר ע"מ שלא ימחה והרשב"א סובר כדעת רבינו שהוא כאומר ע"מ שיאמר הן וכן עיקר. ודע שיש ללמוד מדינין אלו לדיני ממונות במתנה בהן וכן לכל מקום מעניני התנאים וכ"כ ז"ל:

הלכה ב

האומר לאשה הרי את מקודשת וכו'. משנה פרק האומר (דף ס"ד) על מנת שיש לי מאתים זוז הרי זו מקודשת ויש לו וכן שם יש כיוצא בזה גבי עפר ושאלו בגמרא וניחוש שמא יש לו ועוד תניא חיישינן שמא יש לו ותירצו לא קשיא הא בקידושי ודאי הא בקדושי ספק ע"כ:

הלכה ג

הרי את מקודשת לי בזה ע"מ שיש לי מאתים וכו'. שם במשנה ע"מ שיש לי במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת. **ומ"ש רבינו ואם אין לו באותו מקום מקודשת מספק** אע"פ שאינו מבואר בגמרא שלא הקשו וניחוש שמא יש לו במסיים מקום ואומר שיש לו במקום פלוני מבואר הוא בתוספתא ששנינו שם ע"מ שיש לי ביד פלוני אע"פ שאמר אין בידי מקודשת שמא עשו קנוניא עכ"ל וזה מבואר. ובגמרא שאלו ואם לאו אינה מקודשת פשיטא ותירצו מהו דתימא א"ל מאי נפקא ליך מינה אנא טרחנא ומייתינא קמ"ל. וכתב הרשב"א ז"ל ומסתברא מדקאמר אנא טרחנא דוקא בשאין לו קרוב באותו מקום אלא רחוק ממנו והיינו קפידא דפעמים שהיא רוצה ליהנות בו וטורחת בהלוכה אבל אם יש לו במקום אחר בקרוב מקום כמוהו מקודשת ואע"פ שהתנה עמה בפירוש ע"מ שיש לי במקום פלוני כיון שאין קפידא בדבר אצל בני

אדם אנן לא קפדינן בה שאין אדם מתנה בדוקא אלא במה שדרך בני אדם להקפיד בו וכן מפורש וכו' עכ"ל. ועוד האריך [ואף] אם איני כדאי לחלוק אומר אני שאפילו יש במקום קרוב כמוהו או יותר קרוב לא נתקיים התנאי בודאי שהרי מצינו שיש קפידא באומר ע"מ שאני עני ונמצא עשיר וכן באומר ע"מ שביתי רחוק מן המרחץ ונמצא קרוב שיכולה לומר בעיא הוינא מטרפסא אזלא מטרפסא אתיא כדאיתא בירושלמי וזו ודאי אינה קפידא אצל רוב בני אדם אלא שכל שהתנה עליה ונמצא הפך תנאו יכולה היא להקפיד בכל שהוא. ונתבאר מכאן שאם היה לו הבית כור עפר יותר קרוב מהמקום שהזכיר הוא שיכולה לומר בעיא הוינא מטרפסא אתיא כמו שנתבאר ואפילו אם היה קרוב כמוהו יכולה לומר לרוח זה הייתי רוצה לילך ולא לרוח זה ואין צ"ל אם שווי הקרקעות שבאותו המקום שהזכיר הוא אינו שוה עם שווי אותו מקום שיש לו ואי אפשר שיהיו שוים בכל דבר כללו של דבר כל שאינו כמו שהתנית אינה מקודשת ויכולה להקפיד בכל שהוא כמו שיתבאר מן התנאין שיוזכרו פרק שמיני. כך נ"ל:

הלכה ד

הרי את מקודשת לי בזה ע"מ וכו'. משנה וגמרא שם:

הלכה ה

היה לו בית כור וכו'. זה מבואר בסוגיא שם וכתב הרשב"א ז"ל דבית כור עפר משמע במקום אחד דוקא אבל אם הבית כור בשנים או בשלשה מקומות מחולקין לגמרי אע"פ שיש בין כולם כשיעור בית כור אינה מקודשת. עוד כתב ובור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה נראין הדברים דנמדד עמו דלצורך השדה ותיקונו הוא ואדם עושה אותו להשביח שדותיו ונקעים מלאים מים דוקא אמרו מפני שאין מספיקים להשקות מהם השדות ואינן שבח השדה עכ"ל: **קרובה לשער ראשה** ובגמרא מצינו גבי שומא בעומדת על הפדחת זימנין דמתחזיא זימנין דלא מתחזיא. **ורבינו שכתב אפילו קרובה לש**

הלכה ו

האומר לאשה הרי את מקודשת לי בזה ע"מ שאין עליך וכו'. משנה פרק האיש מקדש (קידושין דף נ') ובפרק המדיר (כתובות דף ע"ב) בכתובות ושם בכתובות נתבאר בגמרא שאין הקידושין בטלים אלא בנדרים אלו שהזכיר רבינו וכן נזכר בהלכות פרק האיש מקדש:

ומ"ש רבינו ואם אמר לה על מנת שאין עליך כל נדר וכו'. הוא בירושלמי מבואר כלשון רבינו:

הלכה ז

הרי את מקודשת וכו'. שם בפרק האיש מקדש ובכתובות פרק המדיר על מנת שאין עליה מומין ונמצאו בה מומין אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו בה מומין תצא שלא בכתובה כל המומין הפוסלים בכהנים פוסלים בנשים. ופי' הך סיפא דכל המומין הפוסלין בכהנים אכולה מתניתין קיימא שאפילו המתנה ע"מ שאין עליה מומין אין דעתו אלא למומין אלו דומה לדין הנדרים הנזכר בסמוך:

ויותר עליהם בנשים וכו'. בגמרא בפרק המדיר (כתובות דף ע"ה) מפורשין מומין אלו שכתב רבינו שהם יתרים בנשים. **וכתב רבינו ושומא שעל הפדחת אפילו קטנה ביותר ואפילו** והקשו והא ראה ונתפייס הוא ותירצו בעומדת תחת כפה של **ראשה ער ראשה** ומשמע וכ"ש רחוקה הוא מפני שסמך לו על מה שיתבאר פרק כ"ה שאם היה יודע המומין שאינו יכול לטעון טענת מומין וכשאמרו בגמרא והא ראה ונתפייס הוא לענין כתובה זה נראה לדעתו ז"ל. ויתר פרטי בבא זו מפורשין בגמרא:

הלכה ח

המקדש אשה סתם ונמצא בה וכו'. בגמרא על משנתנו דתצא שלא בכתובה אמרו כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא והקשו מאי שנא כתובה דלא דאמר אי אפשי באשה נדרנית גיטא נמי לא תיבעי (דאמר אי אפשי באשה נדרנית). אמר רבה צריכה גט מדבריהם וכן אמר רב חסדא צריכה גט מדבריהם רבא אמר תנא ספוקי מספקא ליה וגבי ממונא לקולא וגבי איסורא לחומרא, והובאה סוגיא זו בהלכות והיא הלכה ואפילו לדעת רב דאמר קידשה על תנאי וכנסה סתם צריכה גט. ופסק רבינו כרבא דהוא בתרא דאמר תנא ספוקי מספקא ליה:

קידשה על מנת שאין עליה נדרים וכו'. שם ברייתא (כתובות ע"ד) הלכה אצל חכם והתירה מקודשת אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת מה בין חכם לרופא חכם עוקר הנדר מעיקרו רופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא. והקשו והתניא אצל חכם והתירה אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת ותירץ רבה הא ר"מ הא רבי אלעזר ולפי תירוץ זה קי"ל כברייתא קמייתא דאתיא כרבי מאיר ורבא תירץ שהברייתא השניה היא באשה חשובה דאמר לא ניחא לי דאתסר בקרובותיה ורבינו פוסק כרבה ולא חלק בין אשה חשובה לשאינה חשובה והטעם משום דמקשינן לרבא ואיצטריך לשינויא ולרבה לא אקשינן מידי הילכך לא סמכינן אשינויא דרבא. והעלה הרשב"א שהיא מותרת לינשא ואין חוששין שמא תלך לה אצל חכם ויתיר את הנדר ונמצאו קידושין ראשונים חלין

למפרע לפי שאינה עשויה לקלקל את עצמה ואת בניה שהיו לה מן השני. ודבר זה הוא מחלוקת בירושלמי ופסק הוא ז"ל כן:

הלכה ט

אבל אם התנה האיש וכו'. ברייתא שם (דף ע"ה):

הלכה י

האומר לאשה הרי את מקודשת לי וכו'. משנה בקידושין פרק האומר (ס'):
הרי את מקודשת לי בזוזים אלו לאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום מקודשת לשני. ובגמרא (שם נ"ט) לא בא אחר וקידשה בתוך שלשים יום מהו רב ושמואל דאמרי תרוייהו מקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דדוקא בקידושי כסף אבל בקידושי שטר אם נאבד השטר או נשרף תוך שלשים יום אינה מקודשת דומה לדין הגט המבואר פ"ט מהלכות גירושין וכן כתוב בהלכות גדולות. וכתב הרשב"א ז"ל מיהו ודאי אם יש בנייר שוה פרוטה הרי היא מקודשת דהוה ליה כמקדש בכסף והאריך בזה:
ואם חזר בו וכו'. שם לא בא אחר וקידשה וחזרה בה מהו ר' יוחנן אמר חוזרת אתי דבור ומבטל דבור ור"ל אמר אינה חוזרת לא אתי וכו'. ואיפסיקא הלכתא שם כר' יוחנן וה"ה שהוא חוזר ופשוט הוא:

הלכה יא

בא שני וקידשה וכו'. זהו דין המשנה שהזכרתי ובגמרא אמר רב מקודשת לשני לעולם.
ומתוך מ"ש רבינו ולאחר השלשים יום כשיבואו קידושי ראשון וכו'. נראה שהוא סובר כדעת הרמב"ן ז"ל שכתב שאם גרשה שני בתוך שלשים חלו קידושי ראשון. וכן מפורש בירושלמי לפיכך אם מת השני בתוך שלשים יום או גירש חלו עליה קידושי הראשון ע"כ. אבל הרשב"א חולק בזה ואומר דכל שקידשה אחר הרי חזרה בה מקידושי ראשון ובאותה שעה נפקעו לגמרי ושוב אינן חלין ואין לך חזרה גדולה מקבלת קידושי שני ואין סומכין על ירושלמי בזה אלו דבריו ז"ל:

הלכה יב

האומר לאשה הרי וכו'. במשנה מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום מקודשת ואינה מקודשת ובגמרא אמר רב מקודשת ואינה מקודשת לעולם ושמואל אמר עד ל' יום לאחר ל' יום פקעי קידושי שני וגמרי קידושי ראשון ואמרו שם דלרב מספקא ליה האי לישנא דמעכשיו לאחר ל' יום אי תנאה הוי אי חזרה הוי לשמואל פשיטא ליה דתנאה הוי. עוד שם אמר אביי ולטעמיה דרב בא אחר ואמר מעכשיו ולאחר

כ' יום ובא אחר ואמר מעכשיו ולאחר י' ימים מראשון ומאחרון צריכה גט ומאמצעי אינה צריכה גט ממ"נ דאי (האי לישנא דמעכשיו ולאחר זמן) תנאה הוי דקמא קידושין דהנך לאו קידושין אי (האי לישנא) הוי חזרה דבתרא קידושין דהנך לאו קידושין והקשו פשיטא ותירצו מ"ד האי לישנא משמע תנאה ומשמע חזרה ותיבעי גיטא מכל חד קמ"ל (אביי דלא משמע אלא או תנאה או חזרה) עולא אר"י אפילו (קידושי) מאה תופסים בה ואמרו שם דטעמא דר"י משום דשיורי שיירי בקידושייהו וכל חד רווחא שבק לחבריה ומוכרח הוא שם בסוגיא דלר"י ודאי שיירו קאמרינן ולאו ספיקא הוי ובהלכות לא הביא אלא הא דרב ושמואל בלבד ושם כתוב וקי"ל כרב וכן הכריע הרמב"ן ז"ל ואע"ג דרב ור"י הלכה כר"י הא סוגיא מכרעת כרב ועוד דשמואל נמי פליג עליה דר"י בהא והוו להו תרי לגבי ר"י ואע"ג דפליג נמי עליה דרב מ"מ ליכא תרי לגבי רב מחד טעמא אלא מתרי טעמי. ועוד דכי פסקינן כרב דאמר ספיקא הוי אנו יוצאין ידי כל החששות שאין לך חומרא גדולה בקידושין מספק קידושין ומן הטעם הזה פסק רבינו ג"כ כרב ומן הטעם הזה לא רצה לסמוך על הא דאביי דאית בה קולא ואמר דמאמצעי אינה צריכה גט משום דהאי לישנא דמעכשיו ולאחר זמן כיון דפליגי ביה אמוראי אנן לא מכרעינן ביה אלא נקיטינן לכולהו חומרי ומספקינן ליה בתנאה בלחוד ובחזרה לחוד ובתנאה וחזרה כהדדי וחיישינן לכל מאי דאיכא למיחש. זה נראה בדעת רבינו ובהלכות שלא כתבו הא דאביי אלא הא דרב בלבד בלא נתינת טעם לדבריו ויש מי שפוסק כר' יוחנן וכן דעת הרשב"א ז"ל:

הרי את מקודשת לי מעכשיו וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך:

הלכה יג

האומר לאשה וכו'. בפרק המגרש (גיטין דף פ"ב) נחלקו רבי אליעזר וחכמים במגרש את אשתו וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני שר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרין ובעי ר' אבא בקידושין היאך תיבעי לר"א וכו' תיבעי לרבנן ע"כ לא קאמרי רבנן הכא אלא דבעינן כריתות וליכא אבל בקידושין קנין כל דהו סגי או דילמא ויצאה והיתה לבתר דבעיא הדר פשטה בין לר"א בין לרבנן בעינן ויצאה והיתה פירוש וכשם שאינה מגורשת לדעת חכמים כך אינה מקודשת לדעתם אמר אביי את"ל איתא לדר' אבא בא ראובן וקידשה וכו' ומפרש רבינו את"ל דאיתא לספיקא ולבעיא דר' אבא דמפליג בין קידושין לגירושין ואע"פ שבגט אינה מגורשת אפשר שהיא מקודשת בקידושין ומתוך כך פסק רבינו ספק מקודשת וכן עיקר להחמיר בדין ערוה החמורה. ויש פוסקין ודאי מקודשת מההיא דר' יוחנן דלעיל דאמר רווחא לחבריה שבק דה"ל כאומר לה הרי את

מקודשת חוץ מאותם שיקדשוך תוך שלשים יום אלמא בקידושין בקנין כל דהו סגי לן ויש פוסקין כפשטיה דר' אבא דאינה מקודשת ופסק רבינו המחוור שבכולן:

אבל אם וכו'. כבר נתבאר שם בגמרא (שם פ"ד) וכן מתבאר בהלכות דבע"מ אפילו רבנן מודו דהוי גיטא וה"ה לקידושין שהיא מקודשת וכתב רבינו ותהיה אסורה על אותו פלוני וכו' ודבר פשוט הוא וטעמו עמו:

הלכה יד

הנותן שתי פרוטות וכו'. בעיא דבעי ר' אושעיא בקידושין פרק האומר (דף ס"ב) ולא אפשיטא התם אבל רבינו פסק אותה כפשטה דהוו קידושין וכן דעת הרשב"א ז"ל כדבריו ואמר שיצא לו לרבינו מאותה סוגיא דפרק אע"פ (כתובות נ"ט) דאמרינן שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש דקדשה ואמרו שם שהטעם מפני שבידו להקדישה עכשיו ואף ע"פ שיעבור בינתים זמן שאינו יכול להקדישה הרי היא מקודשת ואף בדין זה כיון דשניהם רוצין עכשיו בכך והיה בידם שתתקדש מעכשיו ולעולם אע"פ שבשעה שנתן לה גט הרי היא ברשות עצמה ואינה ברשותו כלל להתקדש לו מ"מ עכשיו הוא רוצה בכך וביד שניהם לעשות לעולם מה שגמרו בדעתם עכשיו ע"כ דבריו ז"ל. ומ"מ כתב בתשובה דנראה שהקידושין השניים לא עדיפי מהאומר הרי את מקודשת לי לאחר ל' שכל שלא אמר מעכשיו יכולין הן לחזור בהן תוך הזמן אף כאן הכי שלא אמר מעכשיו ולאחר שאגרשיך וכתב שאף רבינו אפשר שסובר כן ואפילו אמר לה מעכשיו ולאחר שאגרשך י"ל כן שהרי א"א להם לחול מעכשיו שכבר היא מקודשת מחמת קידושין הראשונים אלו דבריהם ז"ל:

אבל אם אמר לאשה וכו'. משנה בפרק האומר (קידושין ס"ב):

הלכה טו

האומר ליבמה וכו'. במשנה זו לאחר שיחלוץ ליך יבמיך אינה מקודשת והעמידה ביבמות פרק האשה רבה (יבמות דף צ"ב) כר"ע דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולמ"ד אין תופסין ביבמה אע"פ שתופסין בשאר חייבי לאוין אתיא מתניתין אפילו כרבנן הילכך אנן דקי"ל דיבמה יש בה ספק קידושין כדאיתא התם וכנזכר פ"ד אף כאן היא ספק מקודשת ודבר פשוט הוא לפי הסוגיא אשר שם וכן כתבו מן המפרשים ז"ל:

הלכה טז

האומר לחבירו וכו'. במשנה קידושין פרק האומר (דף ס"ב) האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה הרי היא מקודשת לי אינה מקודשת ובגמרא הביאו ברייתא כיוצא בזה וא"ר חנינא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין

והעמידוה בגמרא בלשון אחרון בשהוכר עוברה וסובר רבינו שאפילו מי שסובר שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בהוכר עוברה מודה וי"מ סוברין כן והם מפרשים הסוגיא על דרך זה ויש חולקין ואומרים דלדידן דקי"ל אין אדם מקנה דבר שלב"ל אפילו הוכר עוברה אינה מקודשת וזהו דעת ההשגות וכך כתוב שם א"א לפי ההלכה וכו' ולית הלכתא כוותיה ע"כ ודבר זה הוא מחלוקת בין הראשונים גם כן ודעת רבינו האיי כדעת ההשגות ויש לחוש לדברי רבינו וקצת מפרשים:

ויראה לי שצריך וכו'. סברת רבינו ראויה אליו ז"ל:

הלכה יז

האומר לאשה וכו'. פ"ק א"ר אלעזר התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים מ"ט כיון דאמר לה מנה ויהיב לה דינר כמאן דא"ל ע"מ דמי וא"ר הונא אמר רב כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. ובפרק האיש מקדש אמרו בגמרא דפליגי ת"ק דברייתא וי"א באומר לה התקדשי לי במנה ונתן לה מנה חסר דינר דת"ק סבר אינה מקודשת וי"א סברי מקודשת ואמרו שם אלא הא דאמר ר' אלעזר וכו' לימא כתנאי אמרה לשמעתיה ותירצו מנה חסר דינר כסיפא לה מילתא למתבעיה מנה חסר צ"ט לא כסיפא לה מילתא למתבעיה ויש פוסקין כת"ק וכל שנתן לה מנה חסר דינר אינה מקודשת וזה דעת הרשב"א ז"ל אבל הרמב"ן פסק כיש אומרים ודקדק כן מן הברייתא שהביאו פ"ק ואזכיר אותה בסמוך וזהו שבהלכות לא הביא סוגיא זו שבפרק האיש מקדש וזה נראה דעת רבינו שלא חלק וכתב ונתן לה אפילו דינר אחד וכו':

בד"א כשאמר לה וכו'. שם פ"ק הקשו על ר"א מדתניא התקדשי לי במנה והיה מונה והולך ורצה אחד מהם לחזור אפילו בדינר האחרון הרשות בידו א"ל התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת אינה מקודשת דינר רע הרי זו מקודשת ויחליף ותירצו שם דכולה ברייתא במנה זו ופרושי קא מפרש רצה אחד מהם לחזור אפילו בדינר האחרון הרשות בידו כיצד כגון דאמר לה במנה זו ופי' סיפא דקתני נמצא מנה חסר דינר הוא נמי במנה זו ודינא אחרינא קא תני דכל שהטעה אותה שאין שם מנה אינה מקודשת וממילא בטלו הקידושין ואפילו בלא חזרה ואפילו ישלים וכן פירשו קצת מפרשים ז"ל ועיקר ועוד שם אוקימתא אחרת לתרץ הברייתא לדעת ר' אלעזר דרב אשי אמר מונה והולך שאני דדעתה אכולא מנה ופירשוה דלעולם רישא דברייתא במנה סתם ולא תיקשי לר' אלעזר דמונה והולך שאני דאע"ג דאמר מנה סתם כיון דחזיתיה דמונה והולך דעתה אכולא מנה אבל בההיא דר' אלעזר דלא נתן לה אלא דינר וקבלתיה ודאי לשם קידושין קבלתיה ע"מ שישלים. ומתבאר מן ההלכות ורבינו שאין הלכה

כאוקימתא זו דרב אשי והטעם משום דאוקימתא קמייתא הויא לישנא דגמרא והך הויא לישנא דאמורא ולא שבקינן לישנא דגמרא ותפסינן לישנא דאמוראי וכן מפורש בכיוצא בזה בהלכות בסוף ערבי פסחים ונתבארו דברי רבינו:

וכן אם נמצא מנה חסר דינר וכו'. כבר נזכר זה בסמוך ואמרו שם בגמרא האי דינר של נחשת היכי דמי אי דידעה ביה הא סברה וקבלה ותירצו לא צריכא דיהבי' ניהלה בליליא אי נמי דאשתכח ליה ביני זוזי פי' ולא הכירה בו מעיקרא. ולא הוצרך רבינו לבאר זה וכן לא נזכר בהלכות מפני שכשהזכירו נמצא משמע שלא היתה יודעת בו כשקבלתו:

נמצא בהן דינר רע אם יכולה להוציאו על ידי הדחק יחליפנו וכו'. כך היא עיקר הנוסחא בספרי רבינו ומבואר הוא שם דאמרינן האי דינר רע היכי דמי אי דלא נפיק היינו דינר של נחושת ותירץ רב פפא כגון דנפיק ע"י הדחק וזה מבואר. והר"א ז"ל מצא נוסחא בספרי רבינו שכתוב בה לא יחליפנו ולפיכך כתב בהשגות אמר אברהם אינו כן דהכי איתא בגמרא נמצא דינר רע הרי זו מקודשת ויחליף לענין מנה תנן יחליף אבל אע"ג דלא החליף מקודשת ע"כ. וכבר כתבתי שהנוסחא המדוקדקת היא יחליפנו:

הלכה יח

אמר לה הרי את מקודשת וכו'. בגמרא (דף ז') ההוא גברא דקדיש בשיראי רבה אמר לא צריכי שומא רב יוסף אמר צריכי שומא ואמרו שם אי דאמר לה חמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו כי פליגי דאמר חמשים ושוו חמשים רבה אמר לא צריכי שומא דהא שוו חמשין רב יוסף אמר צריכי כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכא דעתה. ומלשון רבינו נראה שהוא מפרש דאפילו רב יוסף לא אמר שיהיו הקידושין בטלים כיון שלא נשומו קודם קבלתה כמו שפירש"י ז"ל אלא שאינן חלין עד שיהיו נשומין ומ"מ לענין דינא לא נפקא לן מידי דהא איפסיקא הלכתא דשיראי לא צריכי שומא. **וממ"ש רבינו והיו של משי וכיוצא בהם שהאשה מתאוה להם** נראה שהוא סבור שאין הדין כן בכל דבר וזהו שאמרו שיראי לא צריכי שומא ולא אמרו כל מידי לא צריכי שומא. ויש מפרשים אחרים שאמרו דדוקא שיראי ששומתן ניכרת אבל באבנים טובות ומרגליות שאין שומתן ניכרת ויש אחת שוה כפלים מחבירתה צריכות הם שומא:

הלכה יט

איש ואשה שהיו עסוקים וכו'. תוספתא נזכרת בהלכות שם:

הלכה כ

העושה שליח לקדש לו וכו'. זה פשוט ומתבאר בהרבה מקומות שכל ששינה שליח שליחותו אין דבריו קיימים וגדולה מזאת תתבאר בענין הגט פרק תשיעי מהלכות גירושין שאם אמר לו לא תגרשה אלא בימין וגרשה בשמאל שאינה מגורשת:

הלכה כא

אמר לו קדשה וכו'. משנה פרק האיש מקדש (קידושין דף נ'):
וכן היא שאמרה וכו'. בדין שליח קבלת הגט מפורש כן פרק התקבל (גיטין דף ס"ה) והוא הדין לשליח דקידושין ופשוט הוא:

הלכה כב

המקדש את האשה וכו'. פרק בתרא דנדרים (דף פ"ז) ובבבא בתרא פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ט) והלכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי בר מע"ז וקידושין:

הלכה כג

המקדש על תנאי וחזר וכו'. זה יצא לרבינו מהסוגיא האמורה בפרק המדיר (כתובות דף ע"ג) לא תימא טעמיה דרב משום דאחולי אחליה לתנאיה ומשמע שאם מחל תנאו הויא מחילתו מחילה וכן דעת הראב"ד אלא דהצריך עדים. וכתב בהשגות א"א אינו כן וכו' ורבינו כתב אפילו בינו לבינה לפי שלא הזכירו באותה סוגיא עדים. והרשב"א חולק בכל זה ואומר שאין מחילת התנאי וביטולו מועילים אא"כ היה בו הרווחת ממון כגון ע"מ שתתן לי מאתים זוז שיכול הוא לומר הריני כאילו התקבלתי אבל בשאר תנאים לא והוא מפרש כנס הנזכר באותה סוגיא שר"ל בעל ומפרש הסוגיא בדרך אחרת:
לפיכך המקדש על וכו'. שם קדשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה הימנו גט עוד שם (דף ע"ד) ואמר רב כהנא משמיה דעולא המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה בלא גט ופסק כן בהלכות ופירש צריכה גט מספק. ורבינו מפרש כנס כניסת נישואין אע"פ שלא נבעלה:
וכן המקדש בפחות מש"פ וכו'. אע"פ שכתב רבינו וכן. חלק בין דין זה לדין המקדש על תנאי בג' דברים. הא' שלמעלה הזכיר וכנס או בעל וכאן כתב ובעל בלבד. השני שלמעלה לא הזכיר עדים וכאן כתב בפני עדים. והשלישי שלמעלה הגט הוא מספק כמ"ש שמא ביטל התנאי וכאן הוא על הודאי כמ"ש חזקה היא שאין וכו' וכל זה מבואר בלשונו למי שמעיין בו. והטעם לב' חילוקים הראשונים הוא מפני שבמקדש על תנאי כל שנתבטל התנאי א"צ קידושין אחרים לפיכך אפילו בכניסה בלבד יש לחוש שמא ביטל התנאי וכן אין צריך עדים מפני שהקידושין היו כבר בפני עדים ובביטול התנאי הן

חלין ממילא אבל במקדש בפחות מש"פ או במלוה קידושיו אינם כלום וצריך קידושין אחרים ולפיכך צריכה ביאה בעדים והטעם שהמקדש על תנאי שהגט הוא מספק לפי שאפילו בעל יש לחוש שמא על סמך תנאו בעל והיה סבור שנתקיים התנאי ולא היתה ביאתו בזנות אבל כאן אם על קידושין הראשונים היה סומך היתה בעילתו בעילת זנות בודאי וחזקה הוא שאין אדם עושה כן הילכך ודאי גמר ובעל לשם קידושין. וזהו שבדין התנאי אמרו בגמרא ולא היה כח בחכמים להוציאה דמשמע דספק הוא וכ"נ פרק בא סימן וכאן אמרו המקדש בפחות מש"פ ובעל צריכה ממנו גט וסובר רבינו דהוא הדין למלוה וכן פסקו בה"ג זהו דעת רבינו. ויש מי שאומר שבפחות מש"פ צריכה גט ודאי ובמלוה ספק שמא היה סבור שקידושי מלוה קידושין. ויש מי שאומר שאפילו בפחות מפרוטה הוא ספק ואם בא אחר וקידשה צריכה גט משניהם ויש לחוש לדבריו:

פרק ח

הלכה א

האומר לאשה הרי את מקודשת לי וכו'. סתם משנה פרק האיש מקדש (קידושין דף מ"ח):

על מנת שאני כהן. מוסכם הוא במשנה שם:

הלכה ג

הרי את מקודשת לי ע"מ שאני בסם וכו'. תוספתא:

הלכה ד

האומר לאשה הרי את מקודשת לי בזה וכו'. מפורש בגמרא (שם מ"ט) וכסברת ר' יהודה:

ואם אמר לה כו'. שם בגמרא:

ע"מ שאני יודע וכו'. מפורש בגמרא ובהלכות נפסקה הלכה כן:

הלכה ה

על מנת שאני תלמיד וכו'. שם אפילו במסכת כלה. ומפרש רבינו הלכות החג שפירוש כלה דרשה כמו שאמרו אבא מרישי כלה דרפרם הוה וכן פי' בערוך בשם ר"ח ז"ל:

על מנת שאני חכם וכו'. שם:

על מנת שאני גבור וכו'. שם:

על מנת שאני עשיר וכו'. שם כלשון רבינו ג' בבות אלו:

על מנת שאני צדיק וכו'. שם אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. ופי' רבינו מקודשת מספק ופשוט הוא שהרי אמרו שמא הרהר תשובה:
על מנת שאני רשע וכו'. גם זה שם:

הלכה ו

המקדש את וכו'. משנה פרק האומר (קידושין ס"ב):
וכן היא שאמרה וכו'. זה פשוט שהוא והיא שוין בזה והרבה דברים יש בגמרא מורים כן ופשוט הוא:

פרק ט

הלכה א

המקדש שתי נשים וכו'. משנה וגמרא שם בהאיש מקדש (קידושין דף נ'):

הלכה ב

קידש נשים רבות וכו'. במשנה פרק האיש מקדש ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות ולקט אחד כלכלה של תאנים וכו' ואמר הרי כולכם מקודשות לי וקבלה אחת מהן ע"י כולן ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות. ובגמרא (שם נ"א) הקשו ממשנה זו לאביי דאמר קידושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין ויתבאר ענין זה בסמוך. ואמרו אחיות הוא דאינן מקודשות הא נכריות מקודשות היכי דמי אילימא דאמר כולכם קני את וחמור הוא ואת וחמור לא קנה אלא לאו דאמר להו אחת מכם וקתני אין אחיות מקודשות. ותירץ אביי דמשנתנו דמשמע הא נכריות מקודשות הוא באומר הראויה מכם לביאה תתקדש לי וקיימא לן כאביי בהא כמו שיתבאר בסמוך ולזה פסק רבינו כסוגיא זו וכ"כ בה"ג. אבל קצת מפרשים ז"ל כתבו דהך סוגיא אתיא דלא כהלכתא ואליבא דרב המנונא דאמר בב"ב פרק מי שמת דאת וחמור לא קנה אבל אנן דקי"ל כר"נ דאתי וחמור קנה מחצה משנתנו אתיא כפשטה בכל גווני והסוגיא הזאת לא נאמרה אלא לתרץ משנתנו אפילו לדעת רב המנונא. ובאמת שרבינו עצמו פסק פרק כ"ב מהלכות מכירה כדעת ר"נ דאת וחמור קנה מחצה ואפשר שהוא ובעל הלכות סוברין שאין קידושין ודיני ממונות שוין בזה ואפילו רב נחמן דפליג בדיני ממונות מודה הוא בקידושין שאילו היה סבור לקדשן כולן בקידושין אחרים לא היה מקדשן כלל. ועוד שהוא במלה אחת מקדשן ואומר כולכם מקודשות ולא נחלק בדבורו וכיון שאין אחיות מקודשות אף האחרות אינן מקודשות. וכל זה שלא נוציא סוגיא זו האמורה בפשיטות מהלכה זהו דעתו ז"ל ודעת הרמב"ן ז"ל כדברי אחרים. והרשב"א הניח הדבר בצריך עיון וצ"ע:

וכן אם אמר להן. זה פשוט כפי מה שכתבתי בדעת רבינו דבקידושין את וחמור לא קנה וכאן ג"כ חולקין האחרים ז"ל:

הלכה ג

אמר לשתי אחיות וכו'. זה דעת אביי שכתבתי למעלה דאמר דקידושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין ורבא פליג עליה ואיפסיקא הלכתא בגמרא כאביי ושם בסוגיא מבוארים הצדדין שכתב רבינו:

הלכה ד

העושה שליח וכו'. זה פשוט ודבר ברור הוא שאע"פ שמינה שליח יכול הוא לקדש אשה לעצמו וק"ו הוא מהאשה שמנתה שליח להתקדש שיכולה לקדש עצמה כמו שיתבאר בסמוך:

וכן אשה וכו'. משנה בפ' עשרה יוחסין ומתבאר בלשון רבינו שאם ידוע אי אלו קידושין קדמו שהקודמין הן קידושין וכן מבואר במשנה ופשוט הוא. עוד שם מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה אם שלו קדמו קידושיו קידושין אם של שלוחו קדמו קידושיו קידושין אם אינו ידוע שניהם נותנין גט ואם רצה אחד נותן גט ואחד כונס ולא הוצרך רבינו לבאר זה לפי שדין האב בבתו הקטנה ודין האשה הגדולה בעצמה ידוע הוא שהן שוים ואע"ג דבגמרא עביד בהו צריכותא (וכ"כ רבינו בפירוש לעיל סוף פ"ג):

הלכה ה

במה דברים אמורים ברחוקים כו'. זה פשוט ומוכרח:

הלכה ו

האומר לשלוחו וכו'. מימרא בנזיר פרק הריני נזיר מן הגרוגרות (דף י"ב) והביאוה בהלכות פרק האיש מקדש. והקשו בתוספות וכל הנשים שבעולם יאסרו לינשא שמא השליח הזה קידשה לזה (וא"ת שהן נאמנות לומר לא נתקדשנו א"כ יהא הוא מותר בכל הנשים שאומרות קרובות שלהן לא נתקדשנו לו) ועוד כל הקטנות שיש להן אב ומת אח"כ או שהלך למדינת הים יאסרו שמא השליח הזה קדשן. ותירצו דעיקרו של דבר אינו אלא משום קנס לפי שעשה שלא כהוגן למנות שליח לקדש לו אשה סתם. אבל הרמב"ן ז"ל נחלק עליהם ואמר שכך הוא הדין שאפילו קטנות שמת אביהן מותרות לפי שהן בחזקת פנויות ואין חזקה שליח עושה שליחותו מוציאן מחזקתן אבל הוא אסור בנשים שיש להן קרובות לפי שאין חזקה של קרובות שאינן באות לדין בפנינו מועלת לו הא אילו באו קרובות ואמרו לא קדשנו שליח ודאי מותר בהן דעד אחד נאמן באיסורין וכ"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא הוא וכ"ש שמתוך שנאמנות על עצמן

ונשאות לאחרים נאמנות הן לזה כך נ"ל ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל בגיטין פרק התקבל. ושמעתי שיש מדקדקין מכאן שאדם יכול לקדש קרובתו לאחר ולהיות שליח להוליך לה קידושין אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו שאל"כ יאמרו מותר בקרובות השליח. ולהיות שליח קבלה שלה פשוט הוא בהאיש מקדש (קידושין מ"ה) ויתבאר בפרק זה שהבוגרת ממנה אביה שליח:

היתה לה וכו'. שם בנזיר (דף י"ב) ובהלכות:

הלכה ז

מי שהיו וכו'. ברייתא פ' האיש מקדש (נ"ב) ובסמוך אבאר בדין זה:

הלכה ח

האב שהיתה וכו'. משנה פרק האומר (דף ס"ד) המקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל ובפרק האיש מקדש (קידושין דף נ"א) דקדקו הא קטנות בכלל תיובתא דרבא דאמר קידושין שאין מסורין לביאה לא הוו קידושין ותי' הב"ע שאין שם אלא גדולה וקטנה ומאי בוגרות דעלמא והקשו א"ה מאי למימרא ותירצו הכא ב"ע דשויתיה שליח ואפילו אמרה לי ליהוו קידושי לדידך לא שביק איניש מצוה דרמיא עלויה ועביד מצוה דלא רמיא עלויה ובכיוצא בזה הסוגיא שבפרק האומר ופסקוה המפרשים ז"ל ואע"פ שהוא אליבא דרבא דלית הלכתא כותיה מ"מ האי דינא קושטא היא לכ"ע ונראה לומר טעם לזה שאל"כ לא היו שונין סוגיא זו בפרק האומר אלא ודאי קושטא הוא לכ"ע שאפילו מינתה אותו בוגרת שליח אינה בכלל וכן עיקר אע"פ שלא נזכרת סוגיא זו בהלכות. ודע שיש מדקדקים ממה שאמרו לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה דה"ה למי שיש לו בנות קטנות ושידך אחת מהן לאחד ואחר זמן קיבל ממנו קידושין ואמר סתם בתך מקודשת לי מסתמא המשודכת קידש וכ"ש אם המשודכת במעמד החתן והאב שעליה נתכוונו והביא סעד לזה ג"כ ממה ששנינו בתוספתא שני אחין שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע איזו מהן קידש וזה אינו יודע אי זו מהן קידש שתיהן אסורות מן הספק אם היו עסוקים בגדולה לגדול ובקטנה לקטן אומר אני גדולה לא נתקדשה אלא לגדול וקטנה לא נתקדשה אלא לקטן. ויש דוחין ראיה זו דהתם כל אחד קידש אחת ידועה ועכשיו לא ידע אי זו מהן קידש זה ואי זו קידש זה ולפיכך אומרין כיון שעסוקין בגדולה לגדול חזקה כשקידש לא קידש אלא היא אבל כאן שבשעת הקידושין אמר בתך מקודשת לי סתם י"ל שאין הולכין אחר אומדן דעתם. וכן העלו בבית דינו של רבינו יעקב ז"ל הלכה למעשה שאפילו היתה אחת מהן משודכת והיו עסוקין בה כולן צריכות גט וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל להחמיר:

מי שיש לו וכו' וכן אם קידש וכו'. שתיהן במשנה (קידושין ס"ד) מחלוקת ר"מ ור' יוסי ופסק רבינו כר"י דנמוקו עמו וכן מבואר בהלכות:

הלכה י

נאמן האב וכו'. מתבאר מן המשנה שם ומימרא בגמרא (שם ע"א) מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה וכו':

הלכה יא

האב שאמר קידשתי את בתי וכו'. שם מתבאר במשנה (דף ס"ג) ובגמרא שהיא אסורה. **ומ"ש רבינו שאם אמר האב נודע לי שלפלוני קידשתיה שאינה צריכה גט אלא ממנו** הוא מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ובסמוך יתבאר שאפילו אחר נאמן להתירה לעצמו כל שכן האב נאמן ואפילו אחר שבגרה:

הלכה יב

אמר האב וכו'. שם קידשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה ובא אחר ואמר אני קידשתיה נאמן ובגמרא א"ר נאמן ליתן גט ואינו נאמן לכנוס ורב אסי אמר נאמן אף לכנוס ותניא כותיה דרב אסי וכן הלכה. וכתב הרשב"א ז"ל שכשכונסה א"צ לקדשה ואמרו בירושלמי אין למדין ממנו לדבר אחר. אחת משדותי מכרתי ואיני יודע למי מכרתיה בא אחד ואמר אני לקחתיה לא כל הימנו ע"כ:

הלכה יג

באו שנים וכו'. משנה כלשונה שם ובירושלמי ר' זעירא ור' יוסי בשם ר"י קידם אחד מהם וכנס מוציאין מידו וכתב הרשב"א אפשר לומר שהשני כשבא לכנוס אחר גירושי הראשון צריך קידושין אחרים שהרי הראשון הכניסה בספק על זה עכ"ל:
כנסה ואח"כ וכו'. באותה ברייתא שם קרוב ללשון רבינו. וכתב הרשב"א ז"ל מסתברא דלא סוף דבר כנסה ממש אלא כיון שהתירוהו לכונסה אף עפ"י שלא כנסה והביא לזה סעד:

הלכה יד

האשה שאמרה נתקדשתי וכו'. סוף הברייתא שם האשה שאמרה נתקדשתי וכו' ובא אחר וכו'. ופירש רבינו שהוא נאמן ליתן גט ותהיה מותרת לכל אדם חוץ ממנו והכוונה שאע"פ שכשנתגרש אנו מחזיקין אותה בפנויה והיא מותרת לכל אדם אסורה היא לזה לפי שאם היתה מותרת לו אחר הגט יש לחוש לקנוניא וכן עיקר. וכתב הרשב"א ז"ל שאע"פ שאמרו אינו נאמן לכנוס נראין הדברים שאם כנסה אין מוציאין אותה מידו ומן הספק אתה בא לאוסרה עליו ולהוציאה מתחתיו אל תוציאנה כנ"ל עכ"ל:

הלכה טו

האומר לאשה קידשתיך. משנה שם (דף ס"ה) כלשון רבינו: **קידשתיך והוא וכו'**. שם במשנה כלשון רבינו. ופי' גדולה האם:

קידשתי את בתך כו'. גם זה במשנה שם קרוב ללשון רבינו ואמרו עליה בגמרא הא תו למה לי ותירצו איידי דתנא הא תנא הא. וכתב הרשב"א ז"ל שהוא תמה על רבינו למה כתב בחבורו ואם שנאוה בגדר האחרות מה לו לפוסקה בהלכותיו. ול"נ שכתבה רבינו לפי שבדין הראשון אין לומר בו אלא איסור אחד לו בקרובות האם וכאן יש שני איסורין אחד לו בקרובות הבת ואחד לאם בקרוביו. ואע"פ ששניהן פשוטין רצה לבארם רבינו ואין תימה בזה וכ"ש אחר שהוא בחבור המשנה:

הלכה טז

וכל אלו שטוענין וכו'. מפורש שם בגמרא וכן בהלכות:

וכל מקום שתאמר האשה וכו'. שם מימרא וכתב הרשב"א ז"ל ואם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה ומסתברא דאם הוא חכם ויודע שהיא אסורה לעלמא ופירש שעל כן הוא כותב שלא תתעגן אין כופין אותו ליתן כתובה אבל אם לא פירש נראים הדברים שאע"פ שהוא יודע כופין אותו ליתן כתובה דסתם אמרו ע"כ דבריו. ודע שדעת רבינו והגאונים ז"ל שהארוסה אין לה כתובה אלא א"כ כתב לה כמו שיתבאר בפרק זה ובמקומות אחרים ולדבריהם כשאמרו כופין אותו ליתן כתובה הוא בשכתב לה. וא"ת א"כ היאך יכול לומר לא קידשתיך. י"ל דמיירי במקום שכותבין כתובה ואחר כן מקדשין וכ"כ הרמב"ן ז"ל. ודע שכל שנתן גט נאסר בקרובות שלא יאמרו נשא קרובות גרושתו וכן מוכיח בגמרא דאמרינן התם בשלמא מבקשין לחיי אלא כופין אמר לא ניחא לי דאיתסר בקריבתהא וכן כתבו קצת מן המפרשים ולשון רבינו שכתב שאין לו בזה הפסד צ"ע. ואולי ר"ל שאין לו הפסד ממון והרבה נשים יכול לישא חוץ מקרובותיה:

הלכה יז

העושה שליח לקדש וכו'. ר"פ האומר (נ"ח:) האומר לחבירו צא וקדש לי אשה קרוב ללשון רבינו:

ואסור לעשות כן וכו'. מפורש בגמ' בקידושין (שם דף נ"ט) ובמקח ובממכר אמרו שם עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע ועוד מבואר שם:

הלכה יח

העושה שליח וכו'. ירושלמי לא הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי קידשתי והיא אומרת לראשון השני כאומר לאשה קידשתיך והיא אומרת לא קידשתני והיא כאומרת

לראשון קידשתני והוא אומר לא קידשתיך אמרה איני יודעת חזקה לשני. הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי קידשתי והיא אומרת לראשון חזקה לראשון אמרה איני יודעת שניהם נותנין גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס עכ"ל הירושלמי. ומפרש רבינו הוחזק כשעשאו שליח בעדים וביאור דבריו שהשליח הזה הודיע לאשה שהוא שליח איש פלוני ואם היה מינויו בעדים היא סומכת על השליחות וחזקה לראשון ואם אמרה איני יודעת שניהם נותנין גט אבל כשלא היה מינויו בעדים היא אינה סומכת כל כך על השליחות שהרי המשלח יכול לכפור בשליחות ולפיכך כשאמרה איני יודעת חזקה לשני. ובהשגות א"א אין בלשון התוספתא אם לא עשה כו' אלא אם לא הוחזק ולעולם שעשאו שליח בעדים אלא שלא הוחזק אצלה שעשאו שליח בעדים שלא היה השליחות מפורסם במקום האשה אבל הוא שאמר לה פלוני עשאני שליח בעדים לקדש אותך ולאחר שעה קידשה סתם והוא אומר לעצמי נתכוונתי והיא אומרת למשלח נתכוונתי כיון שלא היה השליחות מפורסם הראשון מותר בקרובותיה כמי שאומר לא קידשתיה שהשליח מוחה על ידו אבל כל שהוחזק בעדים אף הראשון אסור בקרובותיה שאין מחאת השליח מחאה אצלו לבטל שליחותו עכ"ל. ואין לו הכרע בב' הפירושים אבל נראה מדברי הר"א ז"ל שאפילו בשהוחזק והיא אומרת לראשון אף השליח אסור בקרובותיה וכן בדין שהרי הוא אומר קידשתיך ואפשר שאף כן דעת רבינו:

הלכה כ

האשה שעשתה שליח וכו'. פרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע"ט) משנה וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה היא וקידשה עצמה אם שלה קדמו קידושיה קידושין ואם של שלוחה קדמו קידושיו קידושין ואם אינם יודעים שניהם נותנין גט וכו' וכבר נזכר דין זה למעלה. ובפרק האומר (דף נ"ט) אמרו בגמרא לא קידשה עצמה וחזרה בה מהו רבי יוחנן אמר חוזרת ריש לקיש אמר אינה חוזרת וקי"ל כרבי יוחנן כדאיתא התם וחזרתה היא קבלת קידושין מאחר לענין ביטול השליחות וזה מבואר:

ומה שכתב רבינו וכן האיש וכו'. פשוט הוא ששליחותו ושליחותה שוים וכן מתבאר שם:

הלכה כא

המקדש אחת מחמש נשים וכו'. ביבמות (דף קי"ח:) משנה וגמרא ופסק רבינו הלכה כר"ע וכמ"ש בהלכות:

ומ"ש אסור בקרובות כולן. פשוט הוא שהרי כל קרובותיהן הן לו בספק ערוה החמורה ועוד שכל שהוא נותן גט אסור הוא בקרובות כמו שכתבתי למעלה ודבר ברור הוא:

והדבר ידוע שכתובה וכו'. אלו דברי רבינו והכוונה שהדבר ידוע שדין משנתנו בשכתב כתובה היא דאי לא הא קי"ל דארוסה אין לה כתובה וזה כפי שיטתו ושיטת הגאונים ז"ל כמו שכתבתי למעלה. ובהשגות א"א מפני שהסכימו בגמרא וכו'. ורבינו תופס לו אחד מן הדרכים ובודאי דמשכחת לה בדרך שכתב הר"א ז"ל ועוד דרכים אחרים כגון שכתב כתובה לארוסתו ולא הזכיר שמה או שהיו שמותיהן שוות או שקנו מידו והלכו להם העדים או מתו וכן כתב הרמב"ן ז"ל:

הלכה כב

האשה שיצא עליה קול וכו'. בגיטין פ' המגרש (גיטין דף פ"ח) משנה יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת וכו' ובגמ' אמר עולא לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות ומטות מוצעות וכו' ואומרים פלונית מתקדשת היום וכו' והקשו מתקדשת דילמא לא איתקדשה ותירצו א"ר פפא אימא פלונית נתקדשה היום וכו' א"ר אבא אמר רב הונא א"ר לא ששמעו קול הברה אלא שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים. ושם (דף פ"ט) א"ר אשי כל קלא דלא איתחזק בבי דינא לאו קלא הוא ופירש רש"י ז"ל כל שלא בדקו ב"ד אחריו אם הוא קול גמור כשמיעת פלוני מפלוני שהלכו להם או בנרות דולקות עד שבאו אותם עדים והעידו בביטול הקול וכל קלא שהוחזק אין מבטלין אותו ואם לא הוחזק מבטלין אותו וכן אם לא בדקו עליו בזמנו ולאחר זמן לא מצאו ולא ידעו מי שמעיד להם בדבר הברור אין חוששין לו ע"כ. ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכן נראה מדברי רבינו שצריך שיוחזק בב"ד בזמנו: **שמעו אותן אומרות פלונית תתקדש היום אין חוששין וכו'**. מבואר בסוגיא שכתבתי מתקדשת דילמא לא איתקדשה:

וכן אם באו שנים ואמרו ראינו כמו שמחת וכו'. גם זה מבואר במימרא דרב שכתבתי למעלה ולשון רבינו קרוב ללשון הגמ' וכתב הרשב"א ז"ל פי' בדאיכא קמן ראובן שאומר אני שמעתי מלוי ושמעון שאמר אני שמעתי מיהודה דהשתא איכא תרי דמסהדי מפי תרי אחריני והלכו להם ורבותא קא משמע לן דאע"ג דכל חד משום חד בלחוד קא מסהיד וליכא תרי דמסהדי מפי תרי ביחד כדבר ברור חשבינן ליה. אבל ליכא לפרושי בדליכא קמן אלא חד דשמע משום חד ואמר פלוני מהיכן שמע מראובן וראובן מהיכן שמע משמעון דאם כן אין מגיעין לעולם לדבר הברור דלכל היותר ליכא אלא עד אחד אלא כדפירש רש"י ולא הכשירו בו אלא עד מפי עד בלבד אבל לא עד אחד. וגרסינן בירושלמי רבי יוסי בשם ר"י נבדקה שם ונמצא מפי נשים מפי קטנים בטל השם רב אמר לא התירו בו אלא עד מפי עד בלבד עכ"ל. ומדברי רבינו שאפילו באיש אחד מוחזק

הקול כל שאמרו שנים ששמעו שאמר אחד שנתקדשה בפני שני עדים ידועים וכן מורה לשון הגמ':

הלכה כג

בד"א בשלא היה שם אמתלא וכו'. שם במשנה ובלבד שלא תהיה שם אמתלא:
כיצד היא וכו'. שם משנה וגמרא:

הלכה כד

יצא עליה קול שנתקדשה וכו'. שם (דף פ"ט:) אמר רבה בר רב הונא אמתלא שאמרו אפי' מכאן ועד עשרה ימים רב זביד אמר במקום אמתלא חוששין לאמתלא וזה פירושה לדעת רבינו. דרב זביד פליג עליה דרבה ואמר דאין סומכין על אמתלא שלא יצאה בשעת הקול אא"כ במקום אמתלא. במקום הוכחה שאמתלא אמיתית. וכן דעת ההלכות דרב זביד פליג עליה דרבא והלכתא כוותיה. וקרוב לזה פירש הרמב"ן ז"ל וכתב במקום אמתלא כגון שמעיקרא אמרו זרק לה קידושין ואחר עשרה ימים אמרו שהיו קרוב לו תולין באמתלא ומתירין אותה לינשא כיון שמתחלה אמרו שהיו בזריקה וכן כיוצא בזה וכן עיקר:

הלכה כה

מעשה באחת וכו'. שם בגמ' מבואר:

הלכה כו

יצא עליה קול שהיא מקודשת וכו'. שם בגמרא מחלוקת ופסק רבינו כן וכן דעת ההלכות וכן פסקו ז"ל:
ואם לאו מגרש ראשון וכו'. שם מחלוקת ופסק כרב הונא וכ"פ בהלכות והביאו ראיה לזה וכן דעת התוספות:

הלכה כז

יצא עליה קול וכו'. שם מחלוקת ופסק הלכה בגמרא כן והטעם שכל שאין שם קידושין ברורים אין חוששין לקול שמא יאמרו מחזיר גרושתו מן האירוסין. ומכאן הביא רבינו יעקב ראיה בגט שיצא עליו קול של פסול והצריכה גט שני לבטל לעז הקול שאינה צריכה להמתין שלשה חדשים מזמן כתיבת השני לפי שעל בטול קול לעז לא החמירו כל כך ודחו בתוספות דהכא שאני שאינו דומה מחזיר גרושתו אלא ע"י שתאמר שב' הקולות אמת וכל כך לא החמירו אבל היכא דליכא אלא קול אחד יש להחמיר. ותדע לך מהדין הנזכר בסמוך שאמרו שאין מגרש שני ונושא ראשון דאע"ג דבקידושי ראשון ליכא אלא קול בעלמא משום דאתו למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין הוא עכ"ל הרשב"א

ז"ל. ול"נ דדינו של רבינו יעקב ז"ל אמת שעד כאן לא אמרו בדין הנזכר בסמוך אלא מפני שיהיה חשש שיאמרו שעובר על לאו של תורה שזהו מחזיר גרושתו אחר שנתארסה לאחר אבל בדין הגט אפילו אם יאמרו ליכא לאו דאורייתא ולא חיישינן כנ"ל:

הלכה כח

מקום שנהגו וכו'. פרק האיש מקדש (קידושין דף נ':) מבואר בגמרא לפי גירסת הגאונים וכן בהלכות. וכתב הרמב"ן ז"ל דבמקום חדש דאין מנהג ידוע חוששין לסבלונות וכ"ש הוא ממקום שרובן משלחין אותן קודם האירוסין. וכתב הרשב"א ז"ל דמיעוטא מקדשי והדר מסבלי דחוששין דוקא בשיש שם מיעוט שעושין כן ברגילות אבל הכא דלעתים מקדשים במקרה ואח"כ מסבלין אפילו מיעוט לא מיקרי. ובמקומות שלנו שאין עושין כן אלא מחמת מקרה שמתחדש אין חוששין לסבלונות כלל ומעשים בכל יום ואין חוששין להם עכ"ל:

הלכה כט

הוחזק שטר כתובה וכו'. שם הוחזק שטר כתובה בשוק מהו ופי' רש"י ז"ל שראו שטר כתובה ואמר רב אשי באתרא דמקדשי והדר כתבי חיישינן. ומפרש רבינו שמקצתן עושין כן חוששין דומיא דסבלונות. ושאר פרטי דין זה מפורשים בגמרא:

הלכה ל

שנים אומרים וכו'. בכתובות פרק האשה שנתארמלה או שנתגרשה (דף כ"ב:). ת"ר שנים אומרים נתקדשה וכו' ונאמרו שם שתי אוקימתות והאחת היא כך שנים אומרים ראינוה שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינוה שנתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא והקשו פשיטא לא ראינוה אינה ראייה ותירצו לא צריכא דדיירי בחצר אחת מהו דתימא אם איתא דנתקדשה קלא אית לה למילתא קמ"ל דעבידי אינשי דמקדשי בצנעא ע"כ:

הלכה לא

אמר עד אחד וכו'. זה מבואר פרק האומר (דף ס"ה) בסוגיא דאמרינן התם ותסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן וכו':

אחד אומר מקודשת וכו'. בפרק האשה שנתארמלה (כתובות דף כ"ב) על הברייתא שאמרה שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא אוקמה רב פפא בעד אחד אומר נתקדשה ואחד אומר לא נתקדשה. ומפרש רבינו ואם נשאת לא תצא שהרי אומרת לא נתקדשתי ודעתו ז"ל שאם היא היתה מסופקת אפילו נשאת תצא דסלק עדים מכאן הרי היא חוששת לעצמה בספק

מקודשת. ודבריו ז"ל מתמיהין ממ"ש ז"ל בסמוך בעד אחד אומר מקודשת והיא אומרת לא נתקדשתי שהיא מותרת ומשמע מלשונו שאפילו לכתחלה תנשא וכן מוכיח הסוגי' שבפרק האומר וא"כ בכאן שעד אחד אומר כדבריה והיא אומרת לא נתקדשתי למה לא תנשא לכתחלה. וי"ל לדעתו ז"ל דטפי עדיף כשאין עד אחד אומר כדבריה משאם הוא אומר כן. והטעם מפני שכל שאין לה עד כלל חזקה אינה מעיזה פניה להכחיש העד אם היה אמת דהא ליכא מי שמסייעה אבל כשעד אחד אומר כדבריה סומכת עליו ומעיזה ולפיכך לכתחלה לא תנשא ודומה קצת לנזכר בגמרא גבי גירושין כך נ"ל לדעתו ז"ל. והרי"א ז"ל הקשה בהשגות על רבינו וכתב באוקימתא דרב פפא בשאינה מכחשת היא כגון שעד אחד אומר אביה קדשה ועד אחד אומר לא קידשה אי נמי פלוני זרק לה קידושיה והיו קרוב לה והאחד אומר קרוב לו ואינה מכחשת ולפיכך לא תנשא לכתחלה אבל במכחשת מותרת היא לינשא ע"כ דבריו. וכ"נ דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ולדבריהם אע"פ שהיא מסופקת בדבר כיון שהיא בחזקת פנויה ואין שם עד שנתקדשה אלא אחד ואחד מכחישו אם נשאת לא תצא:

אמרה מקודשת אני וכו'. בכתובות שם (דף כ"ב) ת"ר אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת והקשו והא שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא ותירץ רבה בר רב הונא כגון שנתנה אמתלא לדבריה ותניא כוותיה מעשה באשה וכו' שאמרה מקודשת אני לימים עמדה וקידשה את עצמה וכו' ואמרו [חכמים] אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. ופי' אמתלא טענה הנכרת שהיא כדאי לסמוך עליה וכן פירשו ז"ל וכתב רבינו שאם לא נתנה אמתלא לדבריה שיש בה ממש שצריכה גט משני. ופשוט הוא שאפילו אם בא ארוסה אינה מותרת לו בלא גט מן השני שהרי אין עדים מעידים כדבריה:

וכן האשה שאמרה וכו'. כבר נזכר זה בסמוך ופשוט הוא:

פרק י

הלכה א

הארוסה אסורה לבעלה כו'. זה מבואר בהרבה מקומות ופשוט הוא שהוא מדברי סופרים והראיה מנהג יהודה שמיחדין אותה קודם כניסה לחופה ואם היתה אסורה לו מן התורה לא היה מותר לו להתייחד עמה:

והבא על ארוסתו כו'. זה מבואר בירושלמי:

ואפילו אם קידשה בביאה וכו'. פ"ק דקידושין (דף י') איבעיא להו בגמרא ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה ואמרו נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה ולא אמרו

אם מותר לבא עליה ומשמע דאפילו ת"ל נשואין עושה אסור לבא עליה דהא מיחסרה כניסה לחופה. ועוד דאע"ג דבעיא לא אפשיטא בהדיא משמע דאביי ורבא סבירא להו דאירוסין עושה וכפשט המשניות וכן דעת רבינו:

והבא על ארוסתו וכו'. ביבמות פרק הבא על יבמתו (יבמות דף נ"ה:) אמר בגמ' שהאשה נקנית לבעלה בהאראה ופי' בהלכות שהוא בביאה שלאחר אירוסין וכשהיא לשם נשואין קונה בהאראה בלבד וזהו דעת רבינו:

הלכה ב

כיון שנכנסה הארוסה לחופה הרי זו מותרת וכו'. זה פשוט בהרבה מקומות (כתובות דף מ"ח קידושין דף ה') ופי' דוקא בשיש לה כתובה וכ"כ רבינו למטה בפרק זה וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה וכו' ועוד יתבאר שם:

ומשתכנס לחופה נקראת נשואה וכו'. גם זה מבואר בהרבה מקומות שהיא נשואה אע"פ שלא נבעלה. ולענין כתובה הוא בעיא שם (כתובות דף נ"ו) ריש פרק אע"פ באם תימצי לומר דחיבת חופה קונה:

אבל אם היתה נדה אע"פ וכו'. שם בעיא לענין כתובה ולא איפשיטא חופה דלא חזיא לביאה אם היא קונה וכתוב בהלכות הילכך אינה קונה. ודעת רבינו שה"ה לכל דבר שאין חופת נדה קונה לא ליורשה ולא ליטמא לה וכ"נ מדברי מקצת הגאונים ז"ל ויש חולקין ואומרים דלא מיבעיא להו אלא לענין כתובה אבל לשאר דברים חופה גמורה היא:

הלכה ג

וצריך לברך וכו'. ברייתא פ"ק דכתובות (דף ז':) ונוסח הברכות שם מפורש בגמרא ובפרק שני מהלכות ברכות נתבאר זה:

הלכה ד

ואם יהיה שם יין וכו'. פי' שאין היין מעכב ודבר פשוט. **ומ"ש שאינה אלא בעשרה וחתן מן המנין** מפורש שם בגמרא. **ומ"ש גדולים ובני חורין** לומר שאין עבד וקטן מצטרפין במסכת ברכות (דף מ"ז:) במסקנא דפרק שלשה שאכלו וכן דעתו ז"ל פ"ח מהלכות תפלה וה"ה לכל דבר שצריך י' שאין מצטרפים:

הלכה ו

המארס את האשה וכו'. שם (כתובות דף ז:) ת"ר מברכין ברכת חתנים בבית חתנים ר' יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה אמר אביי וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה ע"כ. אלמא כל זמן שאין מתייחד אין מברכין אותה ואם בירך אינה נשואה:

אירס וכנס לחופה ולא בירך וכו'. זה פשוט שאע"פ שצריכה ברכה אינה מעכבת וחופה הראויה היא:

ולא תינשא נדה וכו'. כך כתב ן' מיגאש ז"ל וכן דעת קצת הגאונים ז"ל ונראים דבריהם דהא חופה משום ביאה היא וכיון שאסור לבא עליה ואפילו להתייחד עמה כמו שנתבאר פכ"ב מהלכות איסורי ביאה אין ראוי שתכנס לחופה. וכבר כתב רבינו למעלה שאין כניסת הנדה לחופה עושה נישואין

ומ"ש ואם עבר ונשא וכו'. דבר נכון הוא וכ"כ ז"ל:

הלכה ז

וצריך לכתוב כתובה וכו'. כתיבת הכתובה פשוט הוא בכמה מקומות **אבל מ"ש רבינו קודם כניסה לחופה** הוא מפני שהוא סובר דבעינן לכתחלה חופה הראויה לביאה שלא יחסר דבר אפילו מדבריהם. והרמב"ן ז"ל הקשה על זה מדאמרינן בגמרא פ"ק דכתובות (דף ז') ר' אמי שרא למבעל לכתחלה בשבתא אמרו ליה רבנן והא לא כתיבא כתובתה אמר להו אתפסוה מטלטלין והא ודאי ברביעי נשאה ולא היתה לה כתובה עד שרצה לבעול שהתפיס' מטלטלין בשבת עכ"ל. ויש לדחות שכך היה מעשה שאירע כן ומ"מ מן הדין לכתחלה היה ראוי שתהיה לה כתובה קודם חופה וזהו שר' אמי לא שאל להם אם היה לה כתובה לפי שחשב שעשו כראוי לעשות זהו דעת רבינו:

והחתן נותן שכר הסופר וכו'. משנה בבא בתרא פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ז:):

וכמה הוא כותב לה וכו'. משניות פ"ק דכתובות (דף י') ובהרבה מקומות:

ואם רצה להוסיף וכו'. משנה בפרק אע"פ ואמרו בגמרא (נ"ד:) פשיטא ותירצו מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן שלא לבייש את מי שאין לו קמ"ל, וכתב הרמב"ן ז"ל שאם רצה לערב התוספת עם העיקר ביחד הרי הוא עושה ויכול לכתוב ויהבינא ליכי מוהר בתוליכי אלפא זוזי וכ"כ בתשובות הגאונים ז"ל:

ודין התוספת וכו'. שם בגמרא מימרא והזכיר שם הרבה דברים בפרט יתבארו בדברי רבינו כל אחד במקומו:

וחכמים הם שתיקנו וכו'. כך הוא פסק הלכה אע"פ שיש מי שסובר בגמ' פ' אע"פ (כתובות דף נ"ו) דכתובה דאורייתא.

ומ"ש כדי שלא תהא קלה וכו'. כך נזכר לשון זה פרק האשה שנפלו לה נכסים (שם פ"ב:) ובמקומות אחרים:

הלכה ח

דינרין אלו לא תקנו אותם וכו'. מימרא פ"ק דקידושין (דף י"א) ובמקומות אחרים כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה. וכבר נתבאר שכתובה מדבריהם וידוע שהוא שמינית מכסף צורי וכבר כתבתי פ"א מהלכות עירובין של"ב שעורות הם משקל ארגנ"ש אחד נמצאו מאתים של בתולה ע"ה ארגניץ שהם ד' אוקיות ושלש רבעי אוקיא חסר ארגינץ מ"מ עתה במקומותינו כותבין בכתובות והוסיף לה מדיליה מאתים דינרין של כסף צרוף שמונה זוזים לכל דינר ודינר והן מאתים של כסף צורי שהם שש מאות ארגינץ וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה:

הלכה ט

אין פוחתין וכו'. מחלוקת פרק אע"פ (כתובות נ"ד:) וקה הלכה כר' מאיר דאמר שאם פיחת בעילתו בעילת זנות:

אחד הכותב וכו'. פשוט הוא שהקנין הרי הוא כאילו נכתב. ומבואר פרק אע"פ (כתובות נ"ה) שאמר לעדים כתבו וחתמו והבו לה אם קנו ממנו א"צ להמלך בו והוא אפי' במתנת קרקע וג"כ ידוע דסתם קנין לכתיבה עומד. ועוד יתבאר פי"ו שיש מקומות שאין כותבין כתובה אלא סומכין על תנאי ב"ד:

וכן אם נתן לה וכו'. זה מתבאר מההיא דרבי אמי שרא למבעל וכו' שהזכרתי למעלה וכתב רבינו בדין תפיסת המטלטלין עד שיהא לו פנאי לכתוב שחכמים תיקנו שיהו כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובה ולא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השולחן כמ"ש פי"ו:

הלכה י

הכונס את האשה וכו'. בפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"א) וכר"מ:

אבל המוכרת כתובתה וכו'. זה פשוט ג"כ ומבואר בב"ק פרק החובל (בבא קמא דף פ"ט) בסוגיא על המשנה של העבד והאשה פגיעתן רעה:

הלכה יא

המארס את האשה וכו'. זה פשוט במשנה פרק אע"פ (כתובות דף נ"ד) ששנינו שם אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסיף נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנישואין גובה את הכל ראב"ע אומר מן הנישואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ומסקנא בגמרא (דף נ"ו.) והלכה למעשה כר' אלעזר בן עזריה. וכתב רבינו מבני חורין למעט את המשועבדין וכ"כ רב שרירא גאון ז"ל והם נסמכין בזה על

מה שאמרו פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ג:) מיגבא מאימת גביא וכו' ואסיקו בגמרא דאפילו מנה ומאתים מן הנישואין וכ"כ הרב בעל העיטור ז"ל. ויש חולקין בזה ומפרשים ההיא דפרק נערה דוקא בשכנסה וחזר וכתב לה שמחלה שיעבודה מזמן ראשון עד זמן שני:

אבל אם ארס וכו'. זה דעת כל הגאונים ז"ל ועיקר ראייתם מדאיבעיא להו פרק הכותב (כתובות דף פ"ט) ופ"ק דבבא מציעא (דף י"ז) אי אית לה כתובה לארוסה או לא ולא איפשיטא הילכך אין לה כלום. ורבותינו הצרפתים ז"ל חלוקים בזה ואף האחרונים ג"כ נחלקו בדין זה ודעת הרמב"ן ז"ל כדעת הגאונים ז"ל ודעת הרשב"א ז"ל כדעת חכמי הצרפתים ז"ל:

והמארס את בתו וכו'. כבר נתבאר זה פ"ג:

הלכה יב

וכן תיקנו חכמים שכל הנושא בתולה יהיה שמח וכו'. פ"ק דכתובות (דף ז'):

ואינו עוסק במלאכה. מפורש בתוספתא ובפרקי ר"א. **ומ"ש רבינו בין שהיה אלמון** כך כתבו ז"ל בודאי כל שהיא בתולה זמן שמחתה ז' ודבר ברור הוא:

ואם היתה בעולה אין פחות מג' ימים וכו'. שם: **ומ"ש שאפילו בחור אינו חייב לשמוח עמה אלא ג'** ואע"פ שמברכין שם ברכת חתנים כל ז' כנזכר פ"ב מהלכות ברכות כן הוא בגמרא איב"א בבחור ז' לברכה ג' לשמחה ואע"ג דאמרינן התם איבעית אימא באלמון יום אחד וכו' לא פליגי לישני אהדדי וכ"כ מקצת הגאונים ז"ל וזה דעת הרמב"ן ז"ל. ויש מי שכתב דהנהו לישני פליגן אהדדי ונקיטינן כלישנא בתרא וכל זמן שהוא בחור חייב לשמוח אפילו עם האלמנה ז' שהיאך יברכו לו ברכת חתנים כל ז' ימים וד' ימים האחרונים הוא משכים למלאכתו וחבילתו על כתפו וזה נראה דעת הרב רשב"א ז"ל:

הלכה יג

יש לו לאדם לישא נשים רבות כאחת ביום אחד וכו'. דבר ברור הוא ויש לו סמך בפ"ק דמ"ק (דף ח'):

ומה שכתב אבל לשמחה וכו'. שם אמרו אין מערבין שמחה בשמחה כמו שיתבאר בסמוך מיעקב אבינו:

הלכה יד

מותר לארס בכל יום חול. פי' למעט שבת וי"ט וכבר נתבאר פ' כ"ג מהלכות שבת:

ומ"ש אפילו בט' באב. מפורש הוא בירושלמי בפ"ק דכתובות שמואל אמר אפילו בט"ב יארס שלא יקדמנו אחר:

אבל אין נושאין וכו'. שם (כתובות דף ה') בגמרא גזירה שמא ישחוט בן עוף. ועכשיו במקומותינו נהגו לישא אשה בששי ולא ידעתי על מה סמכו בזה ובודאי טענת חכמים מתקיימת בהן שהן באין לידי חלול שבת אם משבות ע"י עצמן אם ממלאכה ע"י עכו"ם. ויש מי שדוחה מהלכה מה שנזכר בגמרא בגזירה זו והביא סמך לזה ואינו עיקר. והרמב"ן ז"ל אחר שהאריך כתב בסוף דבריו ומה שנהגו בששי מנהג בורות הוא אלא שלא מיחו בידם וכ"כ הרב ן' מיגש עכ"ל:

ואין צ"ל וכו' בשבת. פשוט הוא ואפילו קידושין אסורין כמו שנזכר למעלה ובנישואין הרי הוא קונה אותה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה וכן מבואר בירושלמי פ"ק. עוד אומר שם הלין דנסיבין ארמלן צריכין למכנס מבעוד יום שלא יהו כקונה קנין בשבת ע"כ. וחולו של מועד משנה פ"ק דמ"ק (דף ח':) וכבר נתבאר פרק שביעי מהלכות שביתת יום טוב:

אין מערבין שמחה בשמחה וכו'. שם בסוגיא:

ושאר הימים וכו'. פ"ק דכתובות מבואר בגמרא (דף ג') שאם יש בתי דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בהם והוא דטריח ליה בסעודה כמ"ש רבינו ותקנת חכמים היא. וכתב הרב אבן מיגש ז"ל אם אמר חתן לא טרחנא אלא כניסנא בלא סעודה וקריבי כלה בעו דליעביד חתן סעודה כייפינן ליה עד דיעביד סעודה כפום מנהגם דחזי לדידיה ולדידה דקי"ל עולה עמו ואינה יורדת והעיד משמו של רבינו אלפס שמעשים באו לפניו בכל יום וכך היה דן. ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל ואף הרמב"ן ז"ל כתב שהדין דין אמת:

הלכה טו

מקום שאין ב"ד וכו'. משנה ריש פרק בתולה נשאת וכו' שפעמים בשבת בתי דינין יושבין וכו'. ויש מי שכתב שאם אין שם ב"ד קבוע אפילו בחמישי ובשני הרי הוא נושא בכל יום וחזר הדבר כאילו ב"ד קבועים בכל יום שהרי כל הימים שוים:

ומנהג חכמים שנושא את וכו'. שם משנה והטעם בברייתא בגמרא:

הלכה טז

המארס את בתו קטנה וכו'. בפרק אף ע"פ (כתובות דף נ"ז:) תנא קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב וכתב רבינו עד שתגדיל וכן מפורש בירושלמי:

ואין ראוי לעשות וכו'. שם אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה וכבר כתב רבי' פ"ג שאפילו קידושין שאין ראוי שיקדש אדם את בתו כשהיא קטנה:

הלכה יז

ארסה ושהה וכו'. משנה וגמרא שם:

תבעה אחר שבגרה נותנין לה י"ב וכו'. שם בגמרא בגרה הרי היא כתבועה כיצד בגרה יום אחד [או יותר] ונתקדשה (שאין נותנין לה אלא לתשלום) נותנין לה י"ב חדש. פירוש והוא הדין שאם בגרה חדש א' או יותר ונתקדשה [שנותנים לה] י"ב חדש מיום הבגר ומ"מ לעולם אין פוחתין לה מל' יום כמבואר בסמוך והכל מתבאר שם בגמרא כמו שהזכיר רבינו:

קידשה אחר שבגרה אם עברו עליה שנים עשר חדש וכו'. שם מבואר בגמרא:

וכן המארס את הבעולה נותנין לה וכו'. במשנה ולאלמנה שלשים יום. ורבינו כתב בעולה למעט אלמנה מן האירוסין שמשנתנו אינה אלא באלמנה מן הנישואין וכן מתבאר בירושלמי וכ"כ מן המפרשים ז"ל:

הלכה יח

כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את עצמה וכו'. שם במשנה וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש לפרנס את עצמו. ונראה דאין משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן אלא בה ואם הוא בחור שנושא את הבעולה אין לו אלא ל' יום ואם הוא אלמון שנושא את הבתולה והיא נערה יש לו י"ב חדש. אבל מן הירושלמי נראה שזמנו הוא לפי מה שהוא לבחור שנים עשר חדש ולאלמון ל' יום:

הלכה יט

הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה נתחייב וכו'. שם במשנה:

ואם הגיע הזמן באחד בשבת וכו'. מפורש בגמרא פירקא קמא (כתובות ב') באחד בשבת מפני שאינו זמן כניסה וערב שבת ג"כ מבואר הוא שאינו יכול לכונסה כמו שנתבאר למעלה וכל שאין העיכוב מחמתו אינו חייב במזונותיה וזה מתבאר שם. ודע שאם היא בתולה ואין שם בתי דינין יושבין אלא בשני וחמישי אינו חייב במזונותיה עד יום רביעי שאחר הגעת הזמן שהרי אינו זמן כניסה עד יום רביעי וכן נראה שם בגמרא:

וכן אם חלה וכו'. מסקנא דשמעתין בפירקא קמא שכל זמן שהעיכוב מחמת האונס לא אכלה וזה מבואר:

פרק יא

הלכה א

הנושא את הבתולה וכו'. משנה פרקא קמא (דף י':):

וכן הנושא בתולה משוחררת וכו'. משניות שם:

הלכה ג

מוכת עץ כתובתה מנה וכו'. מחלוקת בגמרא (שם י"א:) ובשלא הכיר בה. ופסקו בהלכות כרבא דאמר אפילו לא הכיר בה ונשאת ע"מ שהיא בתולה יש לה מנה:

קטנה מבת ג' שנים ויום אחד וכו'. משנה שם:

וכן גדולה שבא עליה קטן וכו'. משנה שם ונחלקו בפירושה רב ושמואל ופסק רבינו כשמואל דקי"ל כוותיה בדיני:

הלכה ד

בתולה שהיא בוגרת או סומא וכו'. בוגרת מבואר שם. וסומא מתבאר פרק אלו נערות (כתובות דף ל"ו) בברייתא. ואילונית ר"ל בשהכיר בה דאם לא הכיר בה הרי הוא מקח טעות כמו שיתבאר פרק כ"ד ודין האילונית מפורש בהרבה מקומות ומהם פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק':):

אבל החרשת והשוטה וכו'. זה מבואר בגמרא ביבמות פרק חרש (דף קי"ג) ושם נתבארו פרטי בבא זו:

וכשם שאין לה כתובה וכו'. זה פשוט שכיון שאין לה נישואין מן התורה וחכמים תיקנו לה נישואין שלא בכתובה אף תנאי כתובה אין לה:

ואם כנס החרשת וכו'. פירוש דברי רבינו הם ברוצה לקיימה אחר שנתפקחה ויש לה כתובה מנה ולמד זה ממה שאמרו שם חרש ושוטה שנשאו נשים פקחות אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין להן עליהן כלום רצו לקיימן יש להם כתובה מנה. וכתב רבינו שהוא הדין לפקח שנשאה חרשת ונתפקחה שיש לה כתובה מנה ודבר ברור הוא שאיך תהיה היא בת דעת ותשב עם בעלה פקח בלא כתובה. ולא הזכיר רבינו דין פקח שנשא שוטה ונשתפת לפי שהשוטה אין לה נישואין כלל. ופשוט הוא שאם רוצה לקיימה אחר שנשתפת שצריך לקדשה ולכתוב לה כתובה:

הלכה ה

נשא חרשת או שוטה וכו'. ברייתא שם קרוב ללשון רבינו:

הלכה ו

חרש או שוטה וכו'. ברייתא כתבתיה בסמוך:

ואם ב"ד הם שהשיאו וכו'. כן נזכר בהלכות ממה שאמרו שם ההוא חרש דהוה בשיבבותיה דרב מלכיו אנסביה איתתא וכתב לה ד' מאה זוזי בנכסיה אמר רבא מאן חכים [למעבד הכי] כרב מלכיו דגברא רבה הוא קסבר אילו רצה שפחה לשמשו מי לא זבנינן ליה כל שכן הכא דאיכא תרתי:

אבל השוטה וכו'. שם (קי"ב:) מבואר בסוגיא הדין. והטעם כמו שהזכיר רבינו שאין הנישואין מתקיימין בשוטת או שוטה שאין אדם דר עם נחש בכפיפה ולא הות קיימא בהו תקנתא דרבנן:

וכן קטן וכו'. שם מבואר בגמרא הדין והטעם:

ומפני מה תיקנו נישואין לקטנה ואע"פ וכו'. שם הדין והטעם:

הלכה ז

קטן אפי' בן ט' וכו'. בכתובות פ' הכותב (כתובות דף צ') משנה קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה. וכתב הרשב"א ז"ל כלומר והוא שבעל לאחר שהגדיל לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכן מפורש בירושלמי עכ"ל. ובגמרא אמר רב הונא לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין לה ותניא כוותיה וזהו שכתב רבינו עיקר כתובה:

וכן גר וכו'. שם במשנה וכתב רבינו מנה לפי שכבר נתבאר שהגיורת שנתגיירה יתירה על בת ג' שנים ויום אחד ונשאת אח"כ אין לה אלא מנה וכ"ש זו:

הלכה ח

כל בתולה שכתובתה מאתים וכו'. משנה פ"ק (דף י') ופי' יש לה טענת בתולים ואין לה כלום. וכן מתבאר בדברי רבינו בביאור בסוף פ' זה וכן העלו בהלכות:

וכל שכתובתה מנה. שם במשנה מבואר שבתולה מן הנישואין אין לה טענת בתולים. וממה שאמרו בגמ' (דף י"ב) ניחוש שמא תחתיו זנתה ה"ק שמא אם יבואו לב"ד יבואו עדים ויעידו. והרבה פירושי' נאמרו בו ולא נזכרה הסוגיא ההיא בהלכות אלא המשנה כפשטה והן הן דברי רבינו ועיקר. **וכתב רבינו או שלא תקנו לה חכמים כתובה** ופשוט הוא שאין טענת בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי ב"ד:

הלכה ט

ושני סימנין הן לבתולה וכו'. שם (דף ט') ופי' אלו נערות (כתובות דף ל"ו):

הלכה י

הנושא את הבתולה וכו'. במשנה (כתובות דף י"ג) הוא מחלוקת תנאים והלכה כר"ג ורבי אלעזר שאמרו כן וכבר נתבאר שכתובת מוכת עץ מנה.

ומ"ש ויש לו להחרים וכו'. רוצה לומר שאין כאן חיוב שבועה לה כיון שהוא אינו טוען טענת ברי אבל יש כאן חרם סתם מתקנת הגאונים ז"ל:

הלכה יא

אמרה היא אמת וכו'. גם זה במשנה (שם י"ב) ר"א וכן רבן גמליאל וכן נפסקה הלכ' והחרם הוא מתקנת הגאונים ז"ל:

הלכה יב

טען ואמר וכו'. שם (י' ע"ב) ההוא דאמר בעלתי ולא מצאתי דם אמרה היא עדיין בתולה אני ואמרו שם דרבן גמליאל בדקה ושם ביארו כיצד בדקה שהושיבה על פי חבית של יין ולא היה ריחה נודף והכיר שעדיין היתה בתולה. ורבינו לא כתב בדיקה זו בביאור משום דלאו דוקא זו דהוא הדין לאחרת. **ומה שכתב או חוזר ובועל בפני עדים** רוצה לומר שמכינין הסודר בפני עדים ומתיחד עמה בפניהם אבל לבעול ממש בפניהם אסור שאסור לבעול בפני כל בריה כנזכר פ' י"ד:

אמרה בא עלי וכו'. שם מעשה שר"ג בדק בקרובותיה ומצא שלא היה להן דמים ואמר לו זכה במקחך:

לא נמצאו בנות משפחתה כן וכו'. שם מעשה שהיתה יבשה מחמת רעב והאכילה רבי והשקה וחזר ובעל ומצא דם. וכתב רבינו דהוא הדין מחמת חולי ופשוט הוא:

ואם אין שם חולי וכו'. זה מתבאר שם באלו נערות (שם ל"ו) שהטוען טענת דמים אינו צריך טענת פתח פתוח ובאחת מהן בלבד היא טענת בתולים:

ואם אמר מפני שלא מצאתי דוחק וכו'. בפרק אלו נערות (שם ע"א וע"ב) והבוגרת אין לה טענת בתולים והקשו והא אמר רב בוגרת נותנין לה לילה הראשון ותירצו אי דקא טעין טענת דמים ה"נ הב"ע דקטעין טענת פתח פתוח זו היא גירסת רבינו והרבה מן המפרשים ז"ל. ויש שם גירסא אחרת הפך מזו והיא גירסת מקצת הגאונים אי דקטעין טענת פתח פתוח ה"נ הב"ע דקטעין טענת דמים והעלה הרמב"ן ז"ל כגירסת רבינו מכח הירושלמי שאמר פ"ק בוגרת כחבית פתוחה:

ואם לא בגרה עדיין וכו'. פ"ק (דף י') מעשה שם דר"ג אמר להההוא דהוה טעין טענת פתח פתוח שמא הטית ואיכא דאמרי שמא במזיד הטית וקא עקרת לדשא ועברא ר"ל שלא בעל בנחת:

אם אמר לא כי וכו'. מבואר שם. **ומ"ש בין בריאה בין חולה** ר"ל שאין חילוק בין בריאה בין חולה אלא בטענת דמים אבל לא בטענת פתח פתוח ודבר ברור הוא.

וכתב רבינו ואף על פי שיצא דם הואיל ומצא פתח פתוח אין כאן בתולים. ואין כן דעת הרבה מן המפרשים אלא כל שמצא דם אינו יכול לטעון טענת פתח פתוח ומה שאמרו

בגמרא בפתח פתוח שנאמן להפסידה כתובתה דוקא בשנאבדה המפה או כיוצא בזה אבל בידוע שמצא דם לא וזה נראה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל:

הלכה יג

יש גאונים שהורו שהבוגרת וכו'. כבר כתבתי למעלה הגירסא שהיתה להם ועל פי אותה גירסא הורו כן:

הלכה יד

חכמים הם שתקנו וכו'. מימרות פירקא קמא ועוד נזכר שם בגמרא שיש צדדין שכשלא מצא בתולים שאסורה עליו שמא זנתה תחתיו ונתבארו בדברי רבינו פי"ח מהלכות איסורי ביאה. **ומ"ש רבינו שחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה** כך היא לשון הגמרא שם. וכתב הרשב"א ז"ל משמע דאי לא טרח בסעודה שאינו נאמן דהא ליכא חזקה וחזקה דגופא עדיפא מחזקת ממון ואפילו בברי וברי דהולכין אחר הרוב דבתולות נשאות וחזקה דגופה [עדיף] עכ"ל:

הלכה טו

ועד כמה יש לטעון וכו'. ביבמות פרק ב"ש (יבמות דף קי"א:) ברייתא טענת בתולים כל ל' יום דברי ר"מ רבי יוסי אומר נסתרה לאלתר לא נסתרה אפילו לאחר כמה שנים וקי"ל כר' יוסי:

הלכה טז

הורו כל הגאונים וכו'. זו סברא כתבוה הגאונים ז"ל ונזכרה בהלכות שם והטעם מפני שהתוספת אינו מתקנת חכמים שנאמר הם אמרו והם אמרו אלא מרצונו נתחייב לה והרי הוא כשאר חיובין שאין המחויב נאמן בהפקעתן. ויש מי שכתב שאין זה אלא בטוען פתח פתוח שאינה טענה ברורה כל כך אבל בטוען טענה שלא מצא דם נאמן אפילו להפסידה תוספת אע"פ שהיא מכחשת ואומרת מצא ואבד. וזה דעת הרשב"א ז"ל ואין כן דעת רבינו אלא אינה מפסדת תוספת אלא בראיה ברורה וכ"נ. **ומ"ש רבינו שיש לו להשביעה בנקיטת חפץ** כן כתבו הגאונים וכבר נתבאר פי"ד מהלכות מלוה ולוה שהלוה שטען פרעתיך שטר זה ואמר למלוה השבע לי שלא פרעתיך שאינו גובה אלא בשבועה אלא שאין זה דומה לטענת פרעון משום דשטרא לפרעון קיימא וכבר חילק שם רבינו בין טוען טענת פרעון לטוען שטר אמנה וצ"ע:

ומ"ש שהיא אין לה להשביעו. כ"כ הגאונים ז"ל:

הלכה יז

הרי שרצה לקיימה וכו'. כבר כתבתי שיש צד שאסורה עליו ויתבאר בדברי רבינו פי"ח מהלכות איסורי ביאה. ובדרך שהוא מותר לקיימה כבר נתבאר פ"י מהלכות אלו שאסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה:

פרק יב

הלכה ב

(א-ב)

כשנושא אדם וכו'. הג' דברים שכתב רבינו שהן מן התורה ואחד מהן המזונות הם מחלוקת תנאים בפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ז:) בברייתא ופסק רבינו כדברי האומר שארה אלו מזונות וכן תרגם אונקלוס שארה זיונה וכן פירש"י ז"ל בפירוש התורה אבל הרמב"ן ז"ל כתב שם בפי' החומש שמזונות ומלבושי האשה מדבריהם ואני תמה בדבריו בענין המלבושים דהא בכולהו תנאי דברייתא שהם ת"ק ור' אלעזר וראב"י אע"פ שנחלקו במזון כולן שוין שכסותה הוא כמשמעו והמלבושין הן מן התורה וכנ"ל עיקר לפי שלא מצאתי שהוזכר בכסות תקנת חכמים ועוד שכל התנאים הנזכרים שוים בזה. ונ"ל שהמזונות הם מדבריהם שלא כדברי האומרים בברייתא שהמזונות הם מה"ת ואע"פ שהם שנים לגבי ראב"י מ"מ משנת ראב"י קב ונקי ועוד שכן מכרעת ברייתא אחרת דאמר תקנו מזונות וכו' וכן משמע בגמ' בקצת סוגיות שהמזונות הם מדבריהם כנ"ל. אבל הרשב"א ז"ל וקצת מפרשים ז"ל הסכימו לדעת רבינו שהם כולם מה"ת:

והשבעה מד"ס וכו'. כולן נתבארו במשנה פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ז ונ"א) וגם כן במקומות אחרים וכולן נתבארו בארוכה בדברי רבינו אחד לאחד על הסדר שנזכר כאן:

הלכה ג

והד' שזוכה בהן וכו'. כולן חוץ מן הירושה נתבארו במשנה ונתבאר בגמרא שהם מדבריהם אבל הירושה אם היא מן התורה או מדבריהם היא מחלוקת תנאים ואמוראים במקום אחר (שם דף פ"ג) ורבינו פוסק כדברי האומר שהיא מדבריהם ונחלקו עליו וכבר כתבתי בזה בפ"א מהלכות נחלות:

הלכה ד

ועוד תקנו חכמים וכו'. מימרא פרק אע"פ (כתובות דף נ"ח:) א"ר הונא אמר רב יכולה אשה לומר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה קא סבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר ומעשה

ידיה משום איבה וכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה הרשות בידה והקשו מדתניא תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ותירצו אימא תקנו מעשה ידיה תחת מזונות ע"כ. ופ' שני דייני גזרות (כתובות ק"ו:) בגמרא פסקו הלכה כן וכתבו מן המפרשים ז"ל שלא אמרו אלא שיכולה להפקיע עצמה ממלאכה שמרווחת בה כטווה בצמר שאינה לצורך הבית אבל טוחנת ואופה ומבשלת ועושה כל צרכי הבית כמו אם היתה ניזונת ולזה הסכים הרשב"א ז"ל פרק אע"פ:

ומ"ש מפדיון וקבורה. הוא מבואר פרק נערה בסוף הברייתא (שם מ"ז:) דתקנו מזונות ופרקונה תחת פירות וקבורתה תחת כתובתה ופירש"י ז"ל תחת נדוניית כתובתה. ודע שבפרקונה ובקבורתה אין הבעל יכול להנצל מחיובה ואפילו יניח לה פירותיה וכתובתה. וכן היא אינה יכולה להפקיע ממנו זכות פירות וכתובה אפילו תאמר איני נפדית ואיני ניזונת ואיני נקברת מנכסיו וזה נראה מדברי רבינו וכן דעת בעלי התוספות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

אבל אם אמר הבעל וכו'. זה פשוט דמזונות עיקר ומתבאר בהרבה מקומות (שם נ"ח: וע'):

הלכה ה

כל הדברים האלו. מפורשים פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"א) במשנה:

הלכה ח

(ו-ח)

התנה הבעל שלא יתחייב וכו'. מה שהזכיר רבינו שהתנאי קיים אפילו בשאר וכסות הוא כדעת רבי יהודה שאמר בדבר שבממון תנאו קיים כנזכר בברייתא (קידושין י"ט:) שכתבתי פרק ששי ואין צריך לומר בשאר דברים שהם מדבריהם. והג' שהזכיר רבינו שאין התנאי מועיל. האחד שהוא העונה הוא מפני שכתוב בתורה ואינו תנאי ממון ואפילו רבי יהודה מודה בו. ועיקר כתובה שאין התנאי מועיל בו יצא לו לרבינו ממה ששנינו בפרק אע"פ (כתובות נ"ד:) רבי מאיר אומר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות ואמרו בגמרא כל הפוחת אפילו בתנאי אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה [מאתן] וכיון דאמר לה לית ליך אלא מנה לא סמכא דעתה והויא לה בעילתו בעילת זנות וסובר רבינו דכיון דקי"ל הלכה כר"מ בגזירותיו אע"ג דר"מ אמר דטעמא דתנאו בטל משום דכתובה דאורייתא כדאיתא התם ואנן קי"ל דכתובה דרבנן מ"מ הלכתא כוותיה ולאו מטעמיה אלא אע"ג דכתובה דרבנן עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ותנאו בטל כל זמן שרצה לקיימה ואפ"ה בעילתו בעילת זנות משום דלא סמכא

דעתה אבל אם לא רצה לקיימה תנאו קיים כמו שיתבאר בכמה מקומות שאם מחלה האשה כתובתה לבעלה שמחילתה מחילה ומהם פרק שבעה עשר וכן כתב הרמב"ן ז"ל לדעת רבינו. ויש מי שסובר דלא קי"ל כוותיה דר"מ אלא שבעילתו בעילת זנות כשנפחת עיקר כתובה וכ"ש כשאין לה כלל אבל מ"מ תנאו קיים ואפילו אם רצה לקיימה אע"פ שאינו רשאי להשהותה בלא כתובה כיון שרוצה לקיימה. ודין הירושה בפרק הכותב (כתובות דף פ"ג) ועוד יתבאר פרק כ"ג בארוכה. וכתב רבינו וכל תנאי שבירושה בטל אע"פ שהוא ממון שנאמר לחוקת משפט. ובהשגות א"א חסרון דעת אני רואה בכאן ומה צורך לחוקת משפט והיאך אדם יכול להתנות על דבר שלא בא לעולם ואיך יאמר לאביו או לאחד ממורישיו דין ודברים אין לי בנכסיך אחר מיתתך ואין אדם מקנה מה שאין לו בו שום זכות ע"כ. ואני סבור שרבינו הוצרך לזה מפני שהאשה שהיא מורישה אותו התנית עמו כן שלא יירשנה והיא תוריש אחר ואילו היתה הירושה כשאר הדברים שבממון היה התנאי קיים שיזכה בירושה מי שתורישנו היא וכן היה בדין בשאר ירושות אילו היו כשאר תנאי ממון אבל מתוך שענין ירושה הוא חקת משפט אי אפשר להפקיעו ולומר איש פלוני יירשני במקום שיש בן, וירושת הבעל אע"פ שהיא מדבריהם לדעתו ז"ל חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה והוא שנשאת כמו שיתבאר פרק כ"ג ולפי שכל המורישין חוץ מן האשה יכולין לתת נכסיהם במתנה לכל מי שירצו שלא ברצון היורש ואינן יכולין להנחיל בתורת ירושה איש נכרי אפילו ברצון יורש כתב רבינו שהוא מפני שענין הירושה הוא חקת משפט. ואל יקשה עליך מה שאמרו פרק יש נוחלין (ב"ב דף ק"ל) גבי האומר איש פלוני יירשני וכו' שהטעם (שם קנ"ו) משום דלא ידע יורש דניחול דודאי אפילו ידע ומחיל אין בדבריו כלום וכן כתבו קצת המפרשים ז"ל:

הלכה י

כמה מזונות וכו'. בבא זו ופרטיה בפרק אע"פ (כתובות ס"ד:) במשנה ובגמ' בביאור:

הלכה יא

במה דברים אמורים בעני שבישראל וכו'. משנה שם ומתבאר ג"כ בגמרא בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ח):

ואם היה עני ביותר וכו'. בפרק המדיר (כתובות דף ע"ז) אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה וכו' קמיה דשמואל אמר וכו' עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון ורב [אמר לך] אין אדם דר עם נחש בכפיפה ובהלכות והלכתא כשמואל וכ"פ ר"ח ז"ל אבל בעל הלכות פסק כרב וכתב הרשב"א ואפילו לדברי ר"ח ורב אלפס אפשר לומר שאם אין ב"ד יכולין לכופו לזון כגון שאין לו במה לפרנס א"נ שהוא עני ואינו

רוצה להשתכר להרויח ולזון שכופין אותו להוציא דהא שמואל לא דחי לה להא דרב אלא מה"ט דעד שכופין אותו להוציא יכפו אותו לזון הא אין יכולים לכופו לזון יכפוהו להוציא עכ"ל. והן הן דברי רבינו:

הלכה יב

בעל שרצה ליתן וכו'. בפרק אע"פ (כתובות דף ס"ד:) במשנה המשרה את אשתו ע"י שליש וכו' והיא אוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת ובגמרא (דף ס"ה:) מאי אוכלת ר"נ אמר אוכלת ממש ורב אסי אמר תשמיש תנן ובהלכות וקי"ל הלכה כר"נ בדיני וכתב רבינו שהוא רשאי להשרותה בפני עצמה ובלבד שיאכל עמה בכל לילי שבת וכן הוא פשטה של משנתנו. אבל הרשב"א ז"ל כתב כי הראב"ד ז"ל פירש כגון שהוא עושה מלאכה או שלומד בעיר אחרת שעונתו מע"ש לע"ש. ונראה שהזקיקו לפרש כן שאילו בעושה מלאכה בעירו אי אפשר להשרותה ע"י שליש אלא אוכלת עמו על השלחן ואי לאו יוציא ויתן כתובה משום דשמעי בה אינשי וזילא בה מילתא דיאמרו הבריות מה ראתה זו להתרחק משלחן בעלה וכדתנן גבי המדיר את אשתו מליהנות לה עד ל' יום יעמיד פרנס יותר מכן יוציא ויתן כתובה ואמרו בגמרא דיתר משלשים שמעי בה אינשי וזילא בה מילתא כך נ"ל וא"נ מתני' כשקבלה עליה והכי מוקי לה בירושלמי בפרק המדיר עכ"ל וכ"כ בתשובות להרמב"ן (סי' ק"ד) ורבינו כתב שהוא רשאי ומשמע מדבריו שכל אדם רשאי והטעם שאינו דומה למדיר אשתו מליהנות לה דהתם יש שם איסור הנאה ואינה אוכלת עמו אפילו בליל שבת אבל כאן שאין כאן איסור הנאה ועוד שהוא אוכל עמה בכל לילי שבת רשאי. זה נ"ל לדעת רבינו:

הלכה יג

האשה שפסקו לה וכו'. ברייתא שם (דף נ"ו:).

היה בעלה כהן וכו'. סברת ר"ע במשנה שם דבכל גווני נותן מחצה חולין ומחצה תרומה וידוע שהלכה כר"ע מחבירו:

הלכה יד

כשם שאדם חייב וכו'. שם בגמרא (דף ס"ה:) בסוף הפרק אף על פי שאמרו אין אדם זן בניו ובנותיו כשהם קטנים אבל זן אותם כשהם קטני קטנים ועד כמה עד בן שש ופירוש אף על פי שאין יורדין לנכסיו לזון הבנים הקטנים כשהם עד שש זן אותן בע"כ ופי' ושנת שש בכלל וכן מוכיח שם וכן מתבאר בדברי רבינו למטה:

מכאן ואילך וכו'. בפרק נערה (כתובות מ"ט:) בא התקינו שיהא אדם זן בניו ובנותיו כשהן קטנים איבעיא להו הלכתא כוותיה או לית הלכתא כוותיה ת"ש כי אתו קמיה

דרב יהודה אמר להו יארוד ילדה ואבני מתא שדיא פירוש יארוד תנין כלומר אדם זה אכזרי כתנין. ועוד שם כי אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא בצבורא ונימא הכי עורבא בעי בניה והאי גברא לא בעי בניה:

הלכה טו

בד"א באיש וכו'. שם ולא אמרן אלא היכא דלא אמיד אבל אמיד כייפינן ליה על כרחיה כי הא דרבא אכפיי' לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה. ודע שדעת רבינו שכופין אותו ויורדין לנכסיו כל שהוא בפניו כדי לזון את בניו הקטנים וכ"כ בביאור פרק שביעי מהלכות מתנות עניים אבל שלא בפניו אין יורדין לנכסיו כמו שיתבאר בפרק זה. אבל הרשב"א כתב היכא דאמיד כייפינן ליה פירוש מדין צדקה מיהו לא נחתינן לנכסיה והיכא דליתיה נמי דלא אפשר למכפייה לא זיינינן להו לבניה מנכסיה כי היכי דלא עבדינן צדקה מנכסיו וכדתניא לעיל מי שהלך למדינת הים וכו' וכ"כ רב האי ז"ל בתשובה דהא אפילו נודר שעברו עליו שלשה רגלים מיקם הוא דקאים בבל תאחר אבל אין לב"ד לכופו ולעשות כלום עכ"ל. ובפי"ד מהלכות מעשה הקרבנות ביאר רבינו דין הנודר בארוכה:

הלכה טז

מי שהלך וכו'. פ' שני דייני גזירות (כתובות ק"ז:) נחלקו רב ושמואל אחר שלשה חדשים אם פוסקין לה מזונות ונפסקה שם הלכה כרב דאמר פוסקין מזונות לאשת איש ורבינו כתב ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה וכן נראה מן הסוגיא שם דלרב אפילו בדספקא מעשה ידיה פוסקין לה מזונות וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל כדברי רבינו:

וכן אם לא עמדה בדין וכו'. דעת רבינו שמזונות אלו שוין למזונות האלמנה וכשם שהאלמנה מוכרת למזונותיה שלא בב"ד ואפילו בלא טענת חינא כדאיתא פרק אלמנה ניזונית (כתובות צ"ו:) כו מוכרת שלא בב"ד וכן משמע בסוגיא דלא שמעו בו שמת הוא לרב כמו שמעו בו שמת לשמואל ולא ראיתי מי שיחלוק בזה:

ואינה צריכה וכו'. בפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף ק':) למזוני מזבנינן בלא אכרזתא ופטורה מן השבועה כחנן (דף ק"ז) דאמר תשבע בסוף ולא בתחילה. ופי' רבינו בסוף בשני דרכים או בבא הבעל לטעון או בבאה היא לגבות כתובתה:

הלכה יז

וכשם שב"ד מוכרין וכו'. פרק נערה (כתובות דף מ"ח) א"ר חסדא אמר מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר א"ל רבינא לרב אשי מ"ש מהא דתניא מי שהלך למדה"י ואשתו תובעת מזונות ב"ד יורדין

לנכסיו וזנין ומפרנסין אותה אבל לא בניו ובנותיו ולא ד"א א"ל ולא שאני לך בין יוצא לדעת ליוצא שלא לדעת מאי דבר אחר רב חסדא אמר זה תכשיט רב יוסף אמר [זו] צדקה וכו' ופי' רבינו כך הוא דבניו ובנותיו גדולים מבן שש משמע אבל פחותים מכאן ודאי יורדין לנכסיו שהרי הוא חייב לזונן על כרחו וכן משמע שם דבניו ובנותיו גדולים מבן שש משמע וכשהן גדולים מבן שש אין יורדין לנכסיו שלא בפניו אפילו אמיד שהרי אפילו בפניו אין יורדין אלא מתורת צדקה ושלא בפניו אין יורדין לצדקה כמו שאמרו ולא ד"א:

וכן מי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין וזנין אשתו ובניו ובנותיו שהם בני שש שנים או פחות וכו'. כך נמצא בכל ספרי רבינו ויש לשאול שנראה מדבריו שהבנים שהם יותר על שש אין זנין אותן מנכסי מי שנשתטה ודינו שוה למי שהלך למדה"י ובגמרא חלקו בהן בפירוש כמו שהזכרתי למעלה ואין שם בזה שום מחלוקת. והתשובה שרבינו לא כתב במי שנשתטה אלא מי שמוציאין מנכסיו בין שהוא אמיד בין שאינו אמיד והוא בקטנים עד שש ובזה הושוו מי שנשתטה ומי שהלך למדה"י אבל בגדולים מבן שש והוא אמיד לא דיבר רבינו כאן ובזה חלוק מי שנשתטה ממי שהלך וסמך לו רבינו על מ"ש בסוף הלכות נחלות שמי שנשתטה שפוסקין צדקה על ממונו ולא יהיו בניו הגדולים על שש פחותין מאחר וכבר ביאר רבינו למעלה שהן ניזונין משום צדקה וכל שמוציאין ממנו צדקה זנין בניו וזה ברור כך נראה לי:

הלכה יח

יש מן הגאונים שהורה וכו'. סברות חלוקות לראשונים והכרעת רבינו עיקר ואף על פי שכתבתי למעלה שמזונות האשה אף בחיי הבעל הם מדבריהם שלא כדעת רבינו מ"מ אינן תלויין כלל בכתובה כמו מזונות האלמנה. ודע שדברי רבינו באלמנה הוא במקום שכותבין כתובה אבל במקום שאין כותבין כשם שגובה עיקר בלא כתובה כך היא ניזונת בלא כתובה וזה פשוט וכ"כ רבינו בביאור פי"ח:

הלכה יט

הלך בעלה ולותה. זה מבואר פ' שני דייני גזירות (כתובות דף ק"ז:) כנזכר בהלכות ונראה מדברי רבינו שאפילו בלותה אין מחשבין עמה על מעשה ידיה אלא פורע הקפותיה וכן הסכים הרמב"ן ז"ל:

עמד אחד מדעת וכו'. מחלוקת שם במשנה ונפסקה הלכה בגמרא (שם ק"ט) כחנן שהניח מעותיו על קרן הצבי. והרשב"א ז"ל כתב בנדרים פ' אין בין המודר מסתברא לי דדוקא בפורע ומפרש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה דבכי האי גוונא

הוא אינו חייב לשלם כיון שלא אמר לו שיפרע בשבילו והיא נמי אינה חייבת שהרי לא לותה ממנו ולא אכלה ממנו אלא בתורת פרעון חוב בעלה אבל בשפרנס סתם חוזר וגובה שכל שמפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה והראיה מיתומים שסמכו אצל בעל הבית דיתומים קטנים אינם יכולים להתנות ועוד מן היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות דחייב בעל השדה לשלם ולא אמרינן כיון דירד לתוכו סתם לא נתכוון זה אלא למתנה עכ"ל והאריך בזה. עוד כתב ונ"ל דכיון שכן המפרנס סתם אשת חבירו הרי הוא חוזר ונפרע מהבעל כיון שהבעל חייב במזונותיה בתנאי ב"ד דה"ל כיורד לתוך שדה חבירו כדאמרן והוא הדין לזן את עבדו ושפחתו העברים שאין הבעלים יכולין לומר להם עשה עמי ואיני זנך דכל המלוה מזונות סתם לאלו כאילו מלוה לאדון עכ"ל ועוד האריך. ואין נראה כן דעת הראשונים ז"ל אלא אפילו במפרנס סתם אבד מעותיו והטעם לפי שיש חילוק בין סלוק נזק להבאת תועלת ואינו דומה זה ליורד לתוך שדה חבירו ונטעה דהתם מביא לו תועלת ומעלה קרקעו ומהנהו אבל כאן אינו מביא לו שום תועלת לבעל אלא מסלק ממנו נזק חיובו וה"ז כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו שאינו חוזר ונפרע ממנו מכלום. וכן אין לומר בזה שישתלם לפי שההנה את האשה וזן אותה לפי שהיא כבר היה לה מי שהיה מחויב לזונה והוא הבעל ואילו לא זן אותה זה היתה ניזונת מנכסי הבעל או היתה לוה ואוכלת והוא פורע נמצא שאינו מביא לה שום תועלת מחודש שכבר היה לה מי שמחוייב לעשות כן סוף דבר הרי זה כפורע חובו של חבירו ממש. ואפשר שדינו של הרב ז"ל קיים במי שזן ומפרנס בסתם אינש דעלמא שחוזר ומשתלם ממנו אבל באשת איש וכיוצא בה לא. כך נראה לי:

הלכה כ

הבעל שאמר לאשתו וכו'. שם בפ' שני דייני גזירות (כתובות ק"ז) מתבאר בסוגיא שאם א"ל צאי מעשה ידייך במזונותייך שאין לה מזונות. וכתב רבינו שאילו לא רצתה בדבר זה וכו' לומר דדוקא כששתקה אבל אם מיחתה ואמרה איני רוצה לא כל הימנו דמזוני עיקר כמו שנזכר למעלה ופשוט הוא וכ"כ המפרשים ז"ל ורש"י פי' וקבלה עליה ואפשר שהוא ז"ל יודה ששתיקתה היא קבלה:

הלכה כא

הרי שעמדה וכו'. שם מי שהלך למדינת הים ובא ואשתו תובעת מזונות ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה רשאי ואם קדמו ב"ד ופסקו מה שפסקו פסקו. עוד שם מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בני כהנים גדולים אומרין תשבע חנן אומר לא תשבע ואם בא [הבעל] ואמר פסקתי לה מזונות נאמן. ובהלכות פירש נאמן בשבועה ודעת רבינו

בפי' ברייתות אלו כך הוא מי שהלך למדינת הים ואחר חזרתו אשתו שדחקה עצמה וניזונת תובעת מזונות והוא אמר יצאו מעשה ידיה במזונותיה רשאי שכיון שנתפרנסה בלא הלואה אינו חייב ליתן לה כלום. ויש שם גירסא אחר' ואם אמר לה צאי מעשה ידייך במזונותייך רשאי ופי' שכבר א"ל בצאתו והיא שתקה. ובירושלמי מצאתי כגי' הראשונה ואם קדמו ב"ד ופסקו ומכרו לה או היא מכרה לעצמה אין לאחר מעשה ב"ד כלום ואינו נאמן הבעל לומר הנחתי לה שום דבר כדי להפקיע מעשיהם וכ"כ ז"ל. וכתב רבינו שהיא נשבעת בנקיטת חפץ כשמכרה קרקע ונראה שהוא פי' למה שאמרו במשנה תשבע בסוף ולא תשבע בתחילה כלומר תשבע בסוף כשיבא הבעל אם יטעון דבר כנגדה כמו שנתבאר למעלה ושבועת המשנה ידוע שהיא בנקיטת חפץ והברייתא שאמרה ואם אמר בעל הנחתי לה מזונות נאמן הוא בשלותה שלא מכרו לה ולא מכרה היא אלא שלותה והויא לה כתובעת ולכך הוא נאמן ובשבועה כנזכר בהלכה ופי' שבועת היסת כדין כופר בכל וכ"כ ז"ל:

הלכה כב

מכרה מטלטלין וכו'. דעת רבינו שכיון שלא מכרה קרקע אלא מטלטלין שהיתה יכולה לכפור בהן ולומר אין לך בידי כלום ולא היתה נשבעת אלא היסת אף כאן אינה נשבעת אלא היסת:

הרי שלא תבעה וכו'. פשוט הוא לפי הגירסא שהזכרתי בברייתא ואמר יצאו מעשה ידיה במזונותיה רשאי ואפילו לגירסא אחרת הדין דין אמת וכתב הרמב"ן ז"ל פרק אלמנה ניזונת והוכיח כן וכתב הוא ז"ל וה"מ דלא מפקא מבעל כלום אבל אם עשתה והותירה הכל שלה שכל שאינו נותן לה מזונות זכתה היא במעשה ידיה ואפילו דרך שתיקה והאריך בזה וכן דעת הרשב"א ז"ל:

הלכה כג

המדיר את אשתו וכו'. משנה פרק המדיר (כתובות דף ע'). **ומה שכתב בין שלא פירש אלא סתם** הוא כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני:

ובאותן השלשים יום וכו'. שם (ע"א) עד ל' יום יעמיד פרנס ופירשו בגמרא למה שאין מעשה ידיה מספיקין ושם הקשו היאך יכול להעמיד לה פרנס שליחותיה קא עביד ותירץ רב הונא באומר כל הזן אינו מפסיד ונתבאר שם בגמרא שמותר לילך אפילו אצל חנוני הרגיל אצלו לומר לו איש פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו והוא נותן לו ובא ונוטל מזה וכבר נזכר בדברי רבינו דין זה פ"ז מהלכות נדרים. ודע שדין

משנתנו בשלא הדירה אלא מנכסיו אבל אם הדירה אף מתשמיש יתר משבת יוציא ויתן כתובה כמו שיתבאר פי"ד וכ"כ הרשב"א ז"ל וכ"נ דעת הרמב"ן ז"ל:

הלכה כד

המדיר את אשתו וכו'. משנה המדיר את אשתו שלא תטעום וכו' ונתבאר בגמרא לדעת שמואל שאם הדירה הוא ממתינין לו ל' יום. ודע שכ"מ שתראה המדיר את אשתו מכך וכך ר"ל שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה כך אבל האוסר על אשתו ואומר לה הריני אוסר עליך שלא תעשי כך אין בדבריו כלום וזה פשוט:

אפילו הדירה וכו'. מפורש בתוספתא ובירושלמי:

נדרה היא שלא תאכל וכו'. שם בגמרא (דף ע"א) מחלוקת תנאים ופסק רבינו כסתם משנה דמוקמינן לה בשנדרה היא וקיים לה הוא וקתני יוציא ויתן כתובה והוא באומר איני רוצה באשה נדרנית כדאיתא בגמרא:

פרק יג

הלכה א

כמה הכסות שהוא וכו'. משנה וגמרא פרק אף על פי (כתובות דף ס"ה):

הלכה ב

בד"א באותן הימים וכו'. שם (כתובות ס"ד ס"ה) מתבאר בגמרא דאין כל המקומות שוים ואמרו שם גבי מנעלים האי תנא במקום הרים קאי ודבר פשוט הוא. **ומ"ש רבינו בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה** הוא מפני שמדבר באשת עני כמו שיתבאר למטה בסמוך:

הלכה ג

ובכלל הכסות שהוא חייב וכו'. שם במשנה. **וכלי אכילה וכו'** בירושלמי נותן לה פך ושמן ונר ופתילה וכוס וחבית וקערה וקדרה וכן בתוספתא:

והמדור ששוכר לה וכו'. פשוט הוא שיש לה מדור ואמרו פרק הנושא (כתובות ק"ג) שמשתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה וידוע שאין בית פחות מד' על ד':

ותהיה רחבה וכו'. .

הלכה ד

וכן מחייבין אותו וכו'. זה נלמד מדין מי שהלך למדינת הים שנחלקו בגמרא בפרק שני דייני גזרות (שם ק"ז) אם יש לה תכשיט אלמא דלכ"ע בפניו יש לה תכשיט ופשוט הוא:

הלכה ה

בד"א בעני וכו'. בפרק אע"פ שם (דף ס"ד:) משנה:
ואם קצרה ידו ליתן לה וכו'. זה נלמד ממה שנחלקו רב ושמואל (שם ע"ז) באומר איני זן ואיני מפרנס ומשמע דבעני ד"ה כיון שאין יכולין לכופו לזון כופין אותו להוציא כמ"ש פי"ב בדין המזונות:

הלכה ו

ולא האשה בלבד וכו'. זה פשוט שהפרנסה והכסות הרי הן כמזונות וכן הזכירו בגמרא בהרבה מקומות פרנסה בכלל מזונות וכתב רבינו ואינו נותן להם כפי עושרו לפי שלא הוזכר חילוק בין העשיר לעני אלא באשה ופשוט הוא:
זה הכלל וכו'. כן מוכיח בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ח) שהבנות אף על פי שאין בלשון התנאי אלא תהויין בביתי ומיתזן מנכסי שיש להם לבוש וכסות וה"ה לכל מקום וג"ז פשוט:

הלכה ז

האשה שהלך בעלה וכו'. פרק שני דייני גזירות (כתובות דף ק"ז) נחלקו אמוראים אם נותנים לה תכשיט ופסק רבינו כדברי האומר אין נותנין לה:
אבל מי שנשתטה וכו'. פרק נערה (כתובות דף מ"ט) מר דלכ"ע יש לה תכשיט:

הלכה ח

המדיר את אשתו וכו'. משנה (כתובות דף ע') פרק המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה ר' יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה ובעשירות שלשים יום ובגמרא (שם ע"א:) וכמה קצבה אר"י אמר שמואל י"ב חדש רבב"ח אר"י י' שנים רב חסדא אמר אבימי רגל שכן בנות ישראל מתקשטות ברגל ולא הוזכרו מחלוקות אלו בהלכות ואפשר שדעתו שאין הלכה כר"י אלא כת"ק שאינו מחלק בין עניות לעשירות ולכולן יש ל' יום אבל רבינו פסק כר"י מדשקלו וטרו אמוראי אליבי' ופסק כשמואל דאמר י"ב חודש. ובחידושי הרשב"א ז"ל וכתב רבינו חננאל ז"ל דהלכתא כר"י ואיכא מ"ד הלכתא כרב חסדא דהוא בתרא וזה נראה יותר. עוד כתב שאינו יודע טעם לדברי רבינו דהא קי"ל שמואל ור"י הלכה כר"י או יפסוק כר"י דהלכתא כוותיה במקום שמואל או כרב חסדא דהוא בתרא עכ"ל. ואני אתן טעם נכון לדברי רבינו ודאין אין הלכה כר"י משום דהוי להו שמואל ורב חסדא כנגדו בחד טעמא דלא בעינן זמן מרובה כולי האי והוו להו תרי לגבי חד וכן אין הלכה כרב חסדא משום דהוו להו שמואל ור"י כנגדו בחד טעמא דלא סגיא זמן מועט כולי האי הלכך הלכתא כשמואל דבתרי טעמי פליגי עליה

ובודאי דרב חסדא מודה דבשנים עשר חדש יוציא שהרי אפילו ברגל אחד אמר יוציא וזה ברור כנ"ל:

הלכה ט

הדירה שלא תלך לבית המרחץ וכו'. ירושלמי פ' המדיר:

שלא תנעול מנעל וכו'. גם זה שם:

הלכה י

הדירה שלא תשאל וכו'. מימרא ובריייתא בפרק המדיר (כתובות דף ע"ב) וכתב רבינו יתיר נדרו פירוש שממתינין לו ל' יום כנזכר פי"ב ואע"פ שבגמרא לא אמר אלא יוציא ויתן כתובה לא אמרו לאלתר שלא הוצרכו אלא ללמד שעיקר הנדר קשה לה או ישאל על נדרו או יוציא ויתן כתובה וכן פירשו קצת מפרשים ז"ל וכבר כתבתי פי"ב שכ"מ שנזכר הדירה ר"ל שהדירה מהנאתו אם תעשה כך:

וכן היא שנדרה וכו'. מימרא שם:

הלכה יא

מקום שדרכן שלא תצא וכו'. כבר נתבאר למעלה שהכל לפי מנהג המקום כמו שמוכיח בפרק אע"פ (כתובות דף ס"ה) ולא הוצרך רבינו לפרוט בזה אלא לומר אע"פ שהם עומדות בבית בלא רדיד כיון שאינן יוצאות לשוק חוץ ממנו חייב ליתן לה שהרי צריכה היא לילך לבית האבל וכיוצא בו וזהו שסמך ענין המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל:

אבל גנאי הוא לאשה וכו'. בב"ר כשמזכיר גנותן של נשים אומר נשים יצאניות הן שנאמר ותצא דינה ואמרו רבותינו ז"ל גבי נערה המאורסה פירצה קוראה לגנב:

ויש לבעל וכו'. כך אמרו ז"ל במדרש וכבשוה וכבשה כתיב מלמד שהאיש דרכו לכבש את האשה שלא תהא יצאנית:

הלכה יב

המדיר את וכו'. פרק המדיר משנה (שם ע"א):

בזמן שהם בעיר אחרת רגל אחד יקיים ג' יוציא ויתן כתובה. שם ובגמרא הא גופה קשיא אמרת רגל אחד יקיים הא ב' יוציא ויתן כתובה אימא סיפא ג' יוציא ויתן כתובה הא ב' יקיים ותירץ אביי סיפא אתאן לכהנת ור"י היא. פירוש דמפליג בעלמא בין אשת כהן שאינו יכול להחזירה אחר שגירשה לאשת ישראל ולא קיימא לן כר"י אלא כסתם מתניתין דפליג עליה בעלמא הילכך כאן אף באשת כהן בב' יוציא ויתן כתובה ואע"פ שיש שם אוקימתא אחרת זו עיקר וכן פסק בהלכות:

הלכה יג

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל וכו'. משנה וגמרא שם ויש מי שפי' זו ואותה שלא תלך לבית אביה כגון שנדרה היא ואמרה תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אלך לבית אבא או לבית האבל ושמע בעלה ולא הפר לה שאם במדירה הבעל ואומר לה תיאסר הנאתי עליך אם תלכי כבר נתבאר למעלה פרק י"ב בכיוצא בזה שאין כופין אותו להוציא לאלתר אלא עד ל' יום אלו דבריהם. ומדברי רבינו נראה שהוא מפרשה במדירה הבעל מהנאתו אם תלך וזהו שכתב יתיר נדרו ר"ל תוך זמן השלשים יום הידוע למעלה פרק י"ב שממתינין לבעל וכבר כתבתי פרק י"ב שאין הבעל יכול לאסור לאשתו שום דבר אלא בדרך זה שיאסור הנאתו עליה אם תעשה כך:

הלכה יד

האומר לאשתו וכו'. דברים פשוטים הן אלו וכן כתבו מן הגאונים ז"ל:

וכן היא שאמרה וכו'. כך כתב הרב אלפס בתשובה. ובהשגות א"א אימתי בזמן שהן באות בגבולה וכו'. ואני אומר אין אדם דר עם נחש בכפיפה אלא כך הוא עיקר הדבר שאם נראה לב"ד שהם מריעים ומצירין לה וגורמין לה קטטה עם בעלה הדין עמה ואם לאו לא כל הימנה ובזה יפה כח הבעל מכח האשה לפי שהמדור הוא של בעל ואינו שלה ולפיכך אינה יכולה למחות על ידן אלא בטענה זהו דעתי:

הלכה טו

האיש שאמר איני דר במדור זה וכו'. וכן היא שאמרה וכו'. (פרק המדיר דף ע"ב):

הלכה טז

כל הישוב ארצות ארצות וכו'. זה פשוט.

ומה שכתב וערי ישראל לענין נישואין שלש ארצות וכו'. שם פרק שני דייני גזרות (דף ק"י):

הלכה יז

איש שהיה מארץ מן הארצות וכו'. תוספתא אם היה מיהודה ואירס אשה בגליל כופין אותה לצאת שעל מנת כן נשאה וכו' והביאה בהלכות:

אבל הנושא אשה וכו'. במשנה שם ומפרש בתוספתא בזמן שהוא מאותה הארץ שנשאה:

ואינו יכול להוציאה וכו'. שם במשנה ולשון המשנה כרך ורבינו כתב מדינה והכל אחד ומצינו בכתוב שם מדינה למקום מיוחד עילם המדינה:

הלכה יח

וכשמוציאה ממדינה למדינה וכו'. שם במשנה מוציאין מנוה הרעה לנוה היפה אבל לא מיפה לרעה רשב"ג אומר אף לא מנוה רעה לנוה יפה מפני שנוה היפה בודק וידוע שהלכה כרשב"ג במשנתנו. ופי' רבינו שהנוה היפה בודק שהוא צריכה להטפל ולבדוק ולפ"ז מה שאמרו בגמרא מאי בודק כדשמואל דאמר שינוי וסת תחלת חלי מעים לדוגמא בעלמא נקטה לומר שרוב הטובה מצינו שמזיק לפעמים. ויש בזה פירוש אחר:

וכן לא יוציאנה וכו'. תוספתא נזכר בהלכות:

הלכה יט

בד"א מחוצה לארץ וכו'. שם במשנה הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין ובגמרא הכל מעלין וכו' לאתויי מנוה היפה לנוה הרע. ומה שכתב אפילו ממקום שרובו ישראל הוא כפי התוספתא וכל הדברים בכלל הכל שהזכירו במשנה:

'[כ] אמר'

האיש לעלות וכו'. ברייתא שם. עוד בברייתא כיוצא בזה כשהן בארץ ישראל והאחד רוצה לצאת והאחד אינו רוצה ולא הוצרך רבינו לכתוב זה מפני שקל וחומר הוא מדין העליה:

והוא הדין לכל מקום וכו'. במשנה הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחד האנשים ואחד הנשים וזה מבואר:

פרק יד

הלכה א

עונה האמורה בתורה וכו'. משנה פרק אף על פי (כתובות דף ס"א ס"ב) והחלוקין שהזכיר רבינו מבוארים במשנה ובגמרא. ויש בקצת ספרי רבינו והמלחים אחד לג' חדשים וטעות סופרים הוא שעיקר הנוסחא אחד לששה חדשים וכן הוא במשנה וכן הוא בספרי רבינו המדוייקים:

הלכה ב

יש לאשה לעכב על בעלה וכו'. זה מתבאר שם במשנה שאמרו הפועלים יוצאין שלא ברשות שבת אחת פירוש ולא יותר וברשותה אמרו בגמרא כמה כמה דבעי:

וכן יש לה למונעו לצאת וכו'. (שם ס"ב) בעיא דאפשיטא:

ות"ח יוצאין לתלמוד וכו'. במשנה והתלמידים יוצאים לת"ת שלא ברשות ל' יום וכו' דברי ר"א ובגמרא אמר רב הלכה כר"א א"ר אדא בר אהבה אמר רב זו דברי ר"א אבל חכ"א התלמידים יוצאים לת"ת ב' או ג' שנים שלא ברשות אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו. ופסק רבינו כחכמים ואע"פ שהביאו בגמרא מעשה דרב רחומי דנח נפשיה התם מפני שלא בא לעת שהיה רגיל לבא ובהלכות לא הביאו הא דרב אדא בר אהבה ודעתם כר"א:

הלכה ג

נושא אדם כמה נשים אפילו מאה בין בבת וכו'. ביבמות סוף פרק הבא על יבמתו (יבמות דף ס"ה) א"ר אמי [אף בזה יוציא ויתן כתובה שאני אומר] כל הנושא אשה על אשה יוציא ויתן כתובה רבא אמר נושא אדם כמה נשים והוא דאית ליה למיזיינינהו ובהלכות וקי"ל כרבא:

הלכה ד

וכמה הוא עונתן לפי מנין כיצד וכו'. זה נלמוד ממה שיבוא בסמוך:

ולפיכך צוו חכמים שלא ישא וכו'. בפרק החולץ (יבמות מ"ד) אמרו בגמרא דאפי' דאפשר ליה מתניתין עצה טובה קמשמע לן דלא לייבם טפי מארבע נשים כי היכי דלמטינהו עונה בחדש ומכאן שעונותיהן לפי מנינן:

הלכה ה

המדיר את אשתו שתאמר. משנה וגמרא בפרק המדיר (כתובות דף ע"א):

וכן אם הדירה וכו' שתהיה וכו'. משנה ונאמרו עליה אוקימתות בגמרא וזו אחת מהן ושתיהן אמת:

או שהדירה שתעשה וכו'. שם אוקימתא שנייה ושתיהן בהלכות:

הלכה ו

המדיר את אשתו מתשמיש וכו'. פרק אע"פ (כתובות דף ס"א) משנה המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שתי שבתות וב"ה אומרים שבת אחת ובגמרא אמר שמואל דאפילו לא קבע זמן לנדרו ימתין שבת אחת שמא ימצא פתח לנדרו וקיימא לן כוותיה כמו שהזכרתי פי"ב ולזה סתם רבינו:

ואפילו היה מלח וכו'. שם בגמרא:

וכיצד מדירה וכו'. זה נלמד מן הסוגיא שבריש פרק המדיר (כתובות ע') דאמרי' דכל היכא דמשועבד לה לא מצי מדיר לה ושם באותו הפרק (שם ע"א:) הביאו מימרא דרב כהנא דאמר הנאת תשמישי עליך כופה ומשמשתו הנאת תשמישך עלי יפר לפי שאין

מאכילין לאדם דבר האסור לו וכן הדין בו ומבואר זה בנדרים (דף ט"ו:) פרק ואלו מותרין שהקשו על המשנה דקונס שאיני משמשך והא מן התורה משועבד לה ותירצו באומר הנאת תשמישך עלי וזה מבואר:

הלכה ז

אסור לאדם וכו'. הלאו מבואר בכתוב וכן הזכירו חכמים במכילתא כמו שכתב רבינו בספר המצות:

ואם חלה או תשש וכו'. פרק אע"פ:

הלכה ח

האשה שמנעה וכו'. בפרק אע"פ (כתובות דף ס"ג) הזכיר במשנה המורדת ובגמ' שאלו מורדת ממאי רב הונא אמר מתשמיש המטה ר"י ברבי חנינא אמר ממלאכה ובהלכות פסקו כרב הונא דדוקא מתשמיש הויא מורדת אבל לא ממלאכה וכן כתבו ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל באומרת איני עושה מלאכה כופה אותה בשוטים או שאינו זנה או בית דין מוכרין לו מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור לו עליה עבד או שפחה לשמשו עכ"ל:

ואם אמרה מאסתיהו וכו'. שם היכי דמי מורדת אמר אמימר דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה אבל אמרה מאיס עלי לא כייפינן לה מר זוטרא אמר כייפינן לה הוה עובדא ואכפה מר זוטרא ונפק מינה רב חיננא מסורא ולא היא התם סייעתא דשמיא הואי. ודעת רבינו לפרש לא כייפינן לה אלא נותן לה גט ומפסדת כתובתה וכופין אותו ליתן גט שאם לא היו כופין אותו לגרשה מאי לא כייפינן לה כבר היא אגידא בו ועוד שהרי באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה מפסדת היא כתובתה ואין כופין אותה אלא בפחיתת כתובה כמו שיתבאר ואם איתא דבמאיס עלי אין כופין אותו לגרשה מהו דלא כייפינן לה ובמה יפה כחה מן המורדת והלא מפסדת היא כתובתה. ודעתו ז"ל שמה שהזכירו חכמים שאין האיש מוציא אלא לרצונו אלא בדרכים שאמרו יוציא ויתן כתובה היינו שאינו מוציא ונותן כתובה אבל להוציא בלא כתובה כופין אותו באומרת מאיס עלי וגם כן הוא סובר שמה שאמרו בגמרא כלתיה דרב זביד אימרדא והוה תפיסא חד שירא ונחלקו שם בדינה. ומסקנא דגמרא השתא דלא איתמר לא הכי ולא הכי תפסה (בלאותיה הקיימין) לא מפקינן מינה לא תפסה לא יהבינן לה ומשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא ובהנך תריסר ירחי שתא לית לה מזוני מבעל. כל זה אינו אלא באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה. וזהו שאמרו אימרדא סתם לפי שאומרת כן היא נקראת מורדת. ואל יקשה בעיניך מה שאמרו במשנה פוחת עד כנגד כתובתה שמה שהזכירו כאן בגמרא הוא לפי דעת התנאים האחרונים שחזרו ונמנו שאין כאן פחיתת כתובה

בכל שבת ושבת כדין המשנה אלא שהיא מפסידתה בבת אחת אחר ארבע שבתות כמו שנתבאר ולדעת זו נחלקו בגמרא אם הפסידה בלאותיה הקיימין והעלו שאם תפסה אין מוציאין מידה זהו דעתו ז"ל. אבל באומרת מאיס עלי לא הפסידה בלאותיה הקיימין אבל מה שנתן לה הבעל הפסידה לגמרי דאדעתא דלמשקל ומיפק לא יהיב לה והוא הדין לתוספת כתובה זו היא שיטת רבינו ז"ל בדין זה. ודע שלדבריו כל מקום שהזכירו חכמים יוציא ויתן כתובה רוצה לומר שכופין הבעל להוציאה ולתת לה כתובה וכן כתב הוא ז"ל בפירוש המשנה שלו. ודע שיש בכל מה שהזכרתי שיטה אחרת להרבה מן המפרשים וכל מי שראיתי דבריו כתב שבדין הגמרא אין כופין את האיש להוציא אף באומרת מאיס עלי ועל זה הרבו בראיות ברורות וקראו תגר על כל הנוטה מדבריהם והם סבורין שאפילו נישאת בגט שנתן מחמת כפייה זו תצא וכבר פשטה הוראה הזאת בכל ארצותינו שלא כדברי רבינו בזה שאין כופין את האיש לגרש ולא עוד אלא שאפילו היה הדין כדבריו היה ראוי לגדור בזה משום פרוצות ומפני קלקול הדור שלא תהיה אשה נותנת עיניה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה כ"ש שהם ז"ל הכריחו והוכיחו שאין כופין אותו מן הדין. ובשאר מקומות שאמרו חכמים יוציא ויתן כתובה נחלקו ז"ל יש מי שאומר שכופין אותו להוציא ולתת כתובה ויש מי שאומר שאין כופין ליתן גט אלא באותן מקומות שהזכירו חכמים כפייה בפי' אבל בכ"מ שאמרו יוציא ויתן כתובה ולא הזכירו כפייה פירושו שכופין אותו לתת כתובה ומבקשין ממנו לתת גט וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ושמור אלו העיקרים וזכור אותם. וג"כ חולקין עליו במה שמפסדת האומרת מאיס עלי והרבה מהם מפרשים דההיא מעשה דכלתיה דרב זביד היתה באומרת מאיס עלי וכל מה שהזכרתי למעלה שהעלו בגמרא למסקנא באומרת מאיס עלי וזהו דינה אינה מפסדת כלום עד י"ב חדש ובתוך י"ב חדש אין מכריזין עליה ולא פוחתין מכתובתה כלום ובזה היא חלוקה ממורדת כמו שיתבאר ואם גירש הבעל תוך הזמן הזה נותן לה כל כתובתה משלם ובתוך י"ב חדש אם חזרה בה מוטב ולא הפסידה כלום ואם לאחר י"ב חדש הפסידה כל עיקר כתובתה ותוספת וכל מה שנתן לה הבעל ונדונייתה אלא שאם היה לה שום בלאות הקיימין ותפסה אותם אין מוציאין אותם מתחת ידה. ונכסי מלוג לא הפסידה כלל אלא נוטלת מה שהוא קיים מהם. ואין לה מזונות תוך י"ב חדש אלו כיון שאינה רוצה בו. ואם מת הבעל תוך י"ב חדש גובה כתובתה מן היורשים ואין צ"ל שאם מתה שהוא יורשה לעולם עד שיגרשנה ולאחר י"ב חדש אם רצה הבעל לגרש מגרש ואם לאו אין כופין אותו לעולם וכמו שכתבתי ואם רצה לקיימה כותב לה כתובה אחרת לפי שהפסידה כתובתה וכבר נתבאר פרק עשירי

שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה כך העלה דינין אלו הרשב"א ז"ל וכן הוא דעת קצת מפרשים ז"ל:

הלכה ט

ואם מרדה מתחת בעלה וכו'. זמן הד' שבתות וההמלכה וההכרזה מבוארין בגמרא ודלא כמתניתין וכ"כ ז"ל ותוך זמן זה אם גירשה הבעל לא הפסידה כלום וכתב רבינו בכל יום ד' שבתות זו אחר זו ובגמרא אמרו ומכריזין עליה ד' שבתות זו אחר זו וכו' א"ר אמי אין מכריזין אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמר רבא דיקא נמי דקתני ד' שבתות זו אחר זו. וזה פירושה לדעת רבינו דיקא נמי דאין מכריזין בשוקים וברחובות דקתני ד' שבתות זו אחר זו אי אמרת בשלמא דאין מכריזין אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות היינו דצריך זמן כולי האי אף על פי שמכריזין בכל יום אלא אי אמרת בשוקים וברחובות מכריזין בבציר מהאי זמן מיפרסמא מילתא טפי ומיכספא היא. ויש בזה פירוש אחר לרש"י ז"ל ועולה ממנו שאין מכריזין עליה בכל יום אלא בד' שבתות בלבד. ומה שכתב רבינו בדין המורדת הזאת כבר כתבתי למעלה שרבינו סבור שמה שאמרו בגמרא השתא דלא איתמר לא הכי ולא הכי הוא במורדת דאומרת בעינא ליה ומצערנא ליה ועל דרך זה כתב מה שכתב כאן וכבר כתבתי שהרשב"א ז"ל וקצת מן המפרשים חלוקים ע"ז ולדבריהם זהו דין המורדת לאחר ד' שבתות ובהמלכה שנייה הפסידה כל כתובתה עיקר ותוספת ומה שנתן לה הבעל ונדונייתה שהיא נכסי צאן ברזל ואפילו תפסה מהן בלאות הקיימין מוציאין מתחת ידה אבל בנכסי מלוג לא הפסידה כלום אלא אפילו מה שיש מהם ביד הבעל מוציאים מתחת ידו וכן הוא דעת רבינו בכל זה חוץ מן הבלאות של נכסי צאן ברזל שהוא סובר שאם תפסה אותם אין מוציאין מתחת ידה. ומה שכתב ואין נותנין לה גט עד י"ב חדש אפשר שהוא סבור שלאחר י"ב חדש מכריחין הבעל לגרשה וכבר הזכרתי למעלה שאין דינו בכפיית הבעל אמת או אפשר שהוא סבור בזה כדעת קצת מפרשים שאמרו שלעולם אין כופין אבל משהין אותה י"ב חדש ומבקשין ממנו שלא לגרשה תוך זה הזמן מפני שגנאי הוא לבנות ישראל שמתגרשות מבעליהן מפני קטטה ושמא תוך זמן זה מרצין זה את זה ותשאר זו עם בעלה. ויש מי שכתב שלא הזכירו בגמרא שהיית י"ב חדש אלא באומר' מאיס עלי אבל במורדת אין משהין אותה יותר מד' שבתות ואחר המלכה שנייה הפסידה הכל והבעל יגרשנה אם ירצה או יקיים אותה ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ויש בענינים אלו דעות חלוקים למפרשים ז"ל:

הלכה י

ואם מתה קודם הגט בעלה וכו'. מבואר בהלכות ופשוט הוא שאין הירושה נפקעת אלא בגירושין:

הלכה יא

כסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו וכו'. שם ברייתא אחת ארוסה ואחת נשואה ואפילו נדה ואפילו חולה ואפילו שומרת יבם ואמרו שם נדה בת תשמיש היא ותירצו אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו. וכתב הרשב"א דדוקא כשהתחילה למרוד קודם נדותה ואחר כך פירסה נדה וכן הוא בירושלמי מה אנן קיימין אי בשמרדה עליו והיא נדה התורה אסרתה המרדתה עליו אלא כן אנן קיימין כשמרדה עליו עד שלא באת לנדה עכ"ל. אבל בגמרין לא חילקו כלל וגם רבינו לא הזכירו ומכאן למד רבינו דהוא הדין אם היה בעלה מלח וכן נלמוד זה מדין המדיר הנזכר למעלה:

הלכה יג

המורדת הזאת כשהיא יוצאת אחר וכו'. כבר ביארתי למעלה דעת רבינו ודעת החולקים עליו:

הלכה יד

ואמרו הגאונים שיש להם בבבל וכו'. תקנת הגאונים כתוב בהלכות וכבר כתבו קצת מן האחרונים שאין נוהגין עכשיו על פי אותה תקנה וכמו שכתב רבינו וכן הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה טו

המורד על אשתו וכו'. במשנה וכן המורד על אשתו מוסיפים על כתובתה ג' דינרים בשבת רבי יהודה אומר שלשה טרפעיקין וכו' וידוע שהלכה כסתם משנה ונתבאר בגמרא דלדידן דקיימא לן דמורדת הוא מתשמיש אף מורד הוא מתשמיש וכתב רבינו שהשלשה דינרים הם ל"ו שעורות כסף לפי שהדינרין אלו הן של דבריהם והם שמינית שבצורי ובדינר צורי יש צ"ו שעורות כסף כמו שנתבאר פ"י נמצא שהשמינית הוא י"ב שעורות ולפיכך שלשה דינרים הם ל"ו שעורות והם ארגינץ אחד ושמינית. וכתב רבינו כל זמן שתרצה היא לישב לפי שאם לא רצתה כופין [אותו] לגרשה כיון שאינו רוצה להיות עמה. וכתב רבינו שהוא עובר בל"ת ודבר פשוט הוא וכבר הזכיר רבינו לאו זה למעלה וידוע ג"כ שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה חוץ מלאוים ידועים כנזכר פרק י"ח מהלכות סנהדרין:

הלכה טז

איש ואשתו שבאו לב"ד וכו'. בפרק אחרון דנדרים (דף צ':) משנה השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה ומפרש לה בירושלמי באומרת כמה דשמיא רחיקין מן ארעא כן תהא ההיא איתתא רחיקא מן ההוא גברא. ואע"פ שלפי גמרתנו פי' המשנה הוא שאינו יורה כחץ כמו שיתבאר פרק ט"ו למד רבינו מן הירושלמי שאף בטוענת שאינו נוהג עמה [כדרך כל הארץ] והוא מכחיש יעשו פשרה. ובהשגות א"א אין אני רואה בכאן פשרה לדיין וכו'. ואני אומר שדברי רבינו הם ממה שאמרו במשנה יעשו דרך בקשה ואע"פ שבירושלמי פירש יעשו סעודה וכו' כמ"ש הר"א ז"ל בירושלמי הזכירו אחת מדרכי הפשרה והפיוס שהיא על ידי סעודה ועיקר הכוונה הוא שיתפשרו ביניהם באי זה דרך שיהיה ולזה סתם רבינו. ומ"ש הר"א ז"ל שאין כאן מקום לחרמות מפני הגנאי אני אומר שכיון שהם טוענים דברים אלו בבית דין אין חוששין לגנאי להוציא הדין לאמיתו וכבר הזכרתי בספר קניין בהרבה מקומות שלא נזכר בגמרא בשום מקום חרם סתם בביאור אבל הגאונים ז"ל כתבו כן. **ומה שכתב רבינו שאסור לבעול בפני כל בריה** נתבאר בגמרא בנדה פרק כל היד (נדה דף י"ז):

הלכה יז

האשה שחלתה וכו'. במשנה פרק נערה (כתובות דף נ"א) לקתה חייב לרפאותה [ואם] אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי.

וכתב רבינו ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ. ודבר פשוט הוא שיש בזה רוע מוסר. אבל הרשב"א ז"ל כתב תניא בספרי ושלחתה לנפשה מלמד שאם היתה חולה ימתין לה עד שתתרפא ופירשה הראב"ד ז"ל במוטלת על המטה וכל שכן בבנות ישראל הקדושות אם היא מוטלת על המטה שאינו יכול לגרשה עד שתתרפא ומתניתין בשאינה מוטלת על המטה עכ"ל. ואין נראה כן מדעת רבינו שלא חילק. ואני אומר שאם כן הוא לא היו סותמין במשנה ובגמ' מלפרש במה דברים אמורים בשאינה מוטלת אבל במוטלת אינו רשאי וכבר חלקו שם בדין האלמנה ברפואה בין יש לה קצבה לשאין לה קצבה ולא חילקו כלל בשהיא אשת איש וענין יפת תואר חדוש הוא ולא התירה אותה תורה אלא כנגד יצר הרע ורצה לחוס עליה שהיא שבויה בארץ נכריה ובעלה בעל כרחה ואין לה שום דבר לרפא את עצמה לפיכך דרשו ז"ל ושלחתה לנפשה בזמן שהיא יכולה לילך מאיליה. ואפשר שאף ביפת תואר הוא אסמכתא מדבריהם ותמהני על רבינו למה לא הזכיר הדין ההוא בהלכות מלכים בדיני יפת תואר:

הלכה יח

נשבית חייב לפדותה וכו'. שם במשנה לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו ובכהנת אהדרינך למדינתיך חייב שהוא תנאי ב"ד נשבית חייב לפדותה אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה אינו רשאי:

הלכה יט

אין מחייבין את הבעל וכו'. בגמרא (שם נ"ב) מחלוקת תנאים ופסקו בהלכות כן. ופירוש דמיה הוא ששמין אותה כשפחה הנמכרת בשוק ולא לפי עושר הבעל וכ"כ הרב ז"ל ודבר ברור הוא:

היו דמיה וכו'. גם זה שם מחלוקת תנאים ופסקו בהלכות כרבן שמעון בן גמליאל שאמר כן:

הלכה כ

מי שנשבית אשתו וכו'. זה פשוט שכל מה שהוא תנאי ב"ד אפילו שלא בפניו יורדין לנכסיו ובפירוש אמרו בגמרא (דף מ"ח) שיורדין לנכסיו שלא בפניו כדי לקוברה. **וכתב רבינו ומוכרין בהכרזה** לפי שכל מכירות ב"ד הם בהכרזה ולא מיעטו מהם אלא כרגא ומזוני וקבורה כדאיתא פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק':) וענין הכרזה מבואר בהלכות מלוה ולוה:

הלכה כא

המדיר את אשתו וכו'. שם פרק נערה (כתובות דף נ"ב) מחלוקת ר"א ורבי יהושע ופסק רבינו כרבי יהושע וידוע שהלכה כמותו לגבי ר"א:

הלכה כב

האשה שהיתה אסורה וכו'. יש חייבי לאוין שהוא מוסכם בגמרא שאינו חייב לפדותה ויש שנחלקו בהן אביי ורבא ופסק כרבא וידוע שהלכה כמותו לגבי אביי:

הלכה כג

מתה אשתו וכו'. שם (דף מ"ו:) במשנה וכתב רבינו כדרך כל המדינה לומר שאם נהגו בני המדינה שלא להספיד אינו מספיד וכן מבואר בירושלמי:

ואפילו עני שבישראל וכו'. במשנה וחייב בקבורתה רבי יהודה אומר אפילו עני שבישראל אל יפחות מב' חלילין ומקוננת ובגמרא (שם מ"ח) מכלל דת"ק סבר הני לא היכי דמי אי דאורחה מאי טעמיה דת"ק דאמר לא ואי דלאו אורחה מ"ט דרבי יהודה ותירצו לא צריכא כגון דאורחיה דידיה ולאו אורחא דידה ת"ק סבר כי אמרינן עולה עמו ואינה יורדת הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא ורבי יהודה סבר אפילו לאחר מיתה

ושם מתבאר בגמרא שהלכה כרבי יהודה. ובהלכות לא כתבו סוגיא זו וגם רבינו לא כתב אלא לשון המשנה והטעם שאין לך הספד בפחות מכן וכבר ביאר רבינו שהכל כמנהג המדינה:

אם היה עשיר וכו'. מימרא שם:

הלכה כד

לא רצה לקבור את אשתו וכו'. ירושלמי תני לא רצה הבעל לקוברה האב קוברה ומוציא ממנו בדין אמר רבי חגי לא אמרו אלא האב הא אחר אינו גובה רבי יוסי אמר בין אב בין אחר גובה ואתיין אלין כהלין פלוגתא תמן דתנינן מי שהלך למדינת הים ועמד אחר ופירנס את אשתו חנן אומר איבד את מעותיו א"ר חגי לא אמרו אלא אחר אבל אב גובה א"ר יוסי בין הוא בין אחר אינו גובה על דעתיה דרבי חגי בין למזונות בין לקבורה אב גובה אחר אינו גובה על דעתיה דרבי יוסי לקבורה בין אב בין אחר גובה שלא עלה על דעת שתהא אשתו מושלכת לכלבים [למזונות בין אב בין אחר אינו גובה] ע"כ. ופסק רבינו כרבי יוסי מפני שנראים דבריו בטעם שלא תתבזה אשתו מתה מוטלת (שם) עד שיזדקקו בית דין לדבר ועוד דמשמע בגמרין שהלכה כרבי יוסי בענין המזונות ודלא כרבי חגי שהרי לא חילקו בין אב לאחר וכיון שכן אף בדין הקבורה משמע שהלכה כרבי יוסי ואין לנו לפסוק במזונות כרבי יוסי ובקבורה כרבי חגי ודלא כחד מינייהו לגמרי זה נראה לדעת רבינו. והרשב"א ז"ל פסק בדין הקבורה כרבי חגי וכתב שלא נתבררו לו דברי רבינו דכיון דרבי חגי פליג עליה דרבי יוסי המוציא מחבירו עליו הראיה ועוד דבגמרין משמע דדוקא ב"ד יורדין לנכסיו הא אחר הניח מעותיו על קרן הצבי עכ"ל. ואני אומר אם מן הטעם השני אפי' אב לא יגבה דהא בגמרא לא הזכירו לא אב ולא אחר וא"כ למה פסק הוא ז"ל כרבי חגי שהאב גובה אלא אף על פי שבגמרתנו לא הזכירו דין מי שהוציא בקבורה אנו למדין מן הירושלמי כיון דבגמרין לא פליגי עליה, ולטעם הראשון כבר כתבתי טעם לדעת רבינו:

היה במדינה אחרת וכו'. מימרא פרק נערה (כתובות דף מ"ח): **ומ"ש בלא הכרזה** הוא ממה שאמרו פרק אלמנה ניזונת (דף ק"ב) דלקבורה מזבנינן בלא אכרזתא וכן פירש"י ורבינו האיי ז"ל. ויש מי שהוסיף לפרש שאפילו הלוה לצורך קבורה או למזונות כשבאין ב"ד לפרעו מוכרין בלא הכרזה שלשים יום כדי שלא תנעול דלת בפני גומלי חסד המלוים [לדברים כאלו וכן ראוי לעשות]:

פרק טו

הלכה א

האשה שהרשת בעלה וכו'. זה פשוט וכבר הזכרתי פי"ד שאמרו בפ' אע"פ ברשות כמה דבעי:

בד"א בשהיו לו בנים וכו'. ביאר רבינו שמצות עונה ומצות פריה ורביה הם ב' דברים ואין זו תלויה בזו ופשוט הוא. ושנינו פרק הבע"י (יבמות ס"א:) לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים ופירושה שיבעול בכל עונה כמ"ש רבינו ודבר נכון הוא דודאי יש לה זמנים ידועים:

הלכה ב

האיש מצווה ולא האשה וכו'. דין האשה מחלוקת במשנה (שם ס"ה:) ופסק כסתם משנה וכן מוכיח בגמרא:

ואימתי נתחייב האיש במצוה זו וכו'. בכאן מצאתי נוסחאות חלוקות בספרי רבינו ויש מהן שכתוב מבן שבע עשרה ובמסכת אבות שנינו בן שמונה עשרה לחופה. ונ"ל שאם הנוסחא הכתוב בה מבן שבע עשרה היא אמיתית שפירושה משעברה שנת שבע עשרה והוא בן שבע עשרה שלמים ומכל מקום האמיתית היא לפי דעתי מבן שמונה עשרה כלשון המשנה ופירוש משנכנס לכלל שמונה עשרה:

וכיון שעברו עשרים שנה וכו'. פרק קמא דקידושין (דף כ"ט:) ברייתא עד עשרים שנה יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם אימתי ישא אשה כיון שהגיע לעשרים שנה ולא נשא אשה אומר תיפח עצמותיו [של אותו האיש]:

ואם היה עוסק בתורה וכו'. שם נתבאר בגמרא:

הלכה ג

מי שחשקה נפשו וכו'. מעשה דבן עזאי מפורש ביבמות פרק הבא על יבמתו (יבמות דף ס"ג:) שלא נשא אשה וסובר רבינו שקיבלו חכמים תשובתו שאמר מה אעשה וכו'.

וכתב רבינו והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו דודאי בן עזאי לא היה יצרו גובר עליו שאם לא כן כל ימיו היו בהרהורי עבירה חלילה שהרי הן קשין מעבירה וזה מבואר.

ומ"ש רבינו ואפילו היו לו בנים וכו'. עוד יתבאר בפרק זה:

הלכה ד

כמה בנים יהיו לו וכו'. במשנה שם (דף ס"א:) בית שמאי אומרים ב' זכרים וב"ה אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם וידוע שהלכה כב"ה. ופי' דוקא זכר ונקבה אבל שני זכרים לא ואין צ"ל שתי נקבות וכן מוכיח בגמרא:

היה הבן סריס וכו'. הסריס מבואר שם (דף ס"ב ע"ב) בברייתא וה"ה לאילונית ושניהם מבוארים בירושלמי:

הלכה ה

נולדו לו ומתו וכו'. שם מבואר בגמרא למסקנא דוקא הניחו הא לאו הכי לא:
במה דברים אמורים בשהיו בני הבנים וכו'. גם זה מבואר שם בסוגיא:

הלכה ו

היו לו בנים בגיותו וכו'. שם מחלוקת ר"י ור"ל וידוע שהלכה כר"י ופירש רבינו שהבנים נתגיירו ג"כ ונכון הוא שאל"כ היה מחוייב לישא כדי להיות לו בנים ישראלים ולא יאמר ר"י דבבנים עכו"ם די לו. ודין העבד מבואר שם:

הלכה ז

לא ישא אדם עקרה וכו'. זה מתבאר במשנה ובגמרא דמי שלא קיים מצות פריה ורביה אינו נושא אשה דלאו בת בנים וכתב רבינו בכללן הקטנה לפי שאע"פ שהיא באה לכלל בנים השתא הוא מחוייב והיא לאו בת בנים היא ומבואר בתוספתא פ"א דיבמות. והשיגו ה"ר משה הכהן ואמר ואפילו קיים מצות פריה ורביה אסור לו ליקח אשה דלאו בת בנים דהלכה כרבי יהושע דאמר היה לו בנים בילדותו יהיו לו בזקנותו עכ"ל. ואין זו קושיא לפי שדברי רבי יהושע הם מדברי סופרים ודברי רבינו בכאן הם בדין תורה. וכן מבואר בהלכות דרבי יהושע לא פליג אדבית הלל ולא אמרה אלא מדרבנן ומוכרח הוא וכבר הזכיר רבינו סברת רבי יהושע למטה בפרק זה וכתב שמצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח וזה מבואר ובפכ"א מהלכות א"ב כתב סתם ולא ישא עקרה וזקנה שאינה ראויה ללילד והוא מדבריהם כמו שמתבאר שם:
נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים וכו'. משנה ובברייתא יבמות (ס"ד):
ומ"ש או ישא אשה וכו'. שם מבואר כרבא.
ומ"ש ואם לא רצה להוציא וכו'. הכל מפורש בפרק המדיר בכתובות (דף ע"ז) ונזכר כאן בהלכות:

הלכה ח

שהתה עשר שנים וכו'. שם (יבמות ס"ה) הוא אומר מינה והיא אמרה מיניה א"ר אמי דברים שבינו לבינה נאמנת וטעמא מאי איהי קים לה ביורה כחץ איהו לא קים ליה ביורה כחץ ופירשו בהלכות במי ששהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ובא להוציאה ואמר שהחולי ממנה שאינה ראויה ללילד ולפיכך הפסידה כתובתה והיא טוענת שהחולי ממנו היא נאמנת לפי שיודעת בבריא אם הוא יורה כחץ והוא אינו יודע וכשמוציאה גובה

כתובתה ע"כ דברי ההלכות. ומבואר בכאן שאם הוא יורה כחץ שאין לה כתובה וכתב רבינו אבל יש לה תוספת והביא ראיה מן האילונית ודין האילונית הוא בפכ"ד ויש חולק לומר שהאילונית אין לה תוספת כמו שיתבאר שם ולדבריהם אפשר שאף לזו אין לה תוספת. ובהשגות א"א אין לי חלק בדבריו וכו' וכבר הסכים הרשב"א ז"ל והוכיח כדברי ההלכות דבבעל ראשון היא השמועה וכדברי רבינו וכ"נ מדברי רש"י ז"ל ועיקר:

הלכה ט

הוא אומר ממנה וכו'. זהו הדין הנזכר בגמ' שהזכרתי בסמוך ופי' אפילו הוא טוען ברי שהיא מתקשה בשעת תשמיש או שפולטת את הזרע וכיוצא באלו כיון שהיא טוענת ברי שהוא אינו יורה כחץ יש לה כתובה ממנו שהרי היא נאמנת בדבריה וכל שהוא אינו יורה כחץ מה לו אם היא ראויה אם לאו כך פירשו מקצת המפרשים ז"ל. ואף כאן כתוב בהשגות על מ"ש רבינו והיא אומרת שאינו יורה כחץ א"א בבעל ראשון ושני וכו'. וזה כפי שיטתו שהוא מפרש הגמרא בבעל שלישי וכבר כתבתי שדברי ההלכות הם כדברי רבינו ועיקר:

ויש לו להחרים וכו'. כבר הזכרתי שלא נמצא בגמרא בביאור חרם סתם בשום מקום אבל כך הסכימו הגאונים ז"ל בהרבה דברים:

ואם אמרה איני יודעת וכו'. זה נלמד ממ"ש בגמרא איהי קים לה וכל שטוענת שמא לא קים לה מלבד שהדבר בעצמו ברור דהעמד ממון על חזקתו ומספק אין לה כתובה ושטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי כדאמרי' בפ' החולץ (יבמות ל"ח:) וכן עיקר:

הלכה י

האשה שבאה לתבוע וכו'. (שם דף ס"ה:) ההיא דאתאי לקמיה דרב נחמן פי' שהיתה תובעת להתגרש מפני שלא ילדה אמר לה לא מיפקדת [אפריה ורביה] א"ל לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרה לקבורה פי' בן שתשען עליו בשעת זקנתה וכשתמות יקברנה אמר כי האי ודאי כייפינן [ויוציא ויתן כתובה] ומתבאר שם דדוקא בבאה מחמת טענה שהיא צריכה לבנים בעת זקנתה אבל בבאה מחמת מצות פריה ורביה אומרים לה שאינה מצווה וכן מתבאר מדברי רבינו. וכתב הוא ז"ל שזה הדין הוא אחר עשר שנים ופשוט הוא דבתוך עשר לא עדיפא מיניה שהוא מצווה על פ"ו ואינו מוציא אלא לאחר עשר ועוד שהרי בגמרא לא הזכירו בדין זה זמן אחר וא"א לומר אלא לאחר עשר המוזכר שם עליו שאם לא כן איזה זמן תגביל לה וזה ברור ומוכרח. ומה שכתב רבינו שאין לה תוספת מבואר בהלכות:

הלכה יא

הלך בסחורה וכו'. ברייתא שם (דף ס"ד) חלה הוא או שחלתה היא או [שהיו] שניהם חבושים בבית האסורים אין עולין לו מן המנין. **והלך לסחורה** מבואר בירושלמי תני חלה הוא או שחלתה היא או שהלך למדה"י אינו עולה לו ע"כ. ודע שרבינו מפרש מה שאמרו שם גבי אברהם אבינו שלא עלתה לו ישיבת ח"ל מן המנין שאינו לדורות וכן פירש רש"י ז"ל. ויש מי שכתב שמי שעמד עם אשתו בחו"ל ואח"כ באו לארץ שמונה משעת כניסתו לארץ דשמא זכות הארץ תעמוד להם:

הלכה יב

הפילה מונה מיום וכו'. משנה שם. וכתב הרשב"א ז"ל פי' בירושלמי דהוא הדין להיו לו בנים ומתו דגרסינן התם היו לו בנים ומתו מונה משעה שמתו עכ"ל:

אם הפילה וכו'. שם (דף ס"ה ע"ב) הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים ופירש רש"י ז"ל דיוציא ויתן כתובה דשמא לא זכה להבנות ממנה עכ"ל כדברי רבינו ופשוט הוא:

הלכה יג

הוא אומר הפילה בתוך עשר וכו'. שם מבואר הדין והטעם:

ובכל זה משביעה שבועת היסת וכו'. נ"ל שדעת רבינו בזה הוא מפני שידוע שכל שהוא טוען על חבירו מנה לי בידך בברי משביעו היסת כנזכר פ"א מהלכות טוען ונטען וכיון שכן זה שהוא טוען ברי כנגדה ומחמת טענתה מחוייב להוציאה ולתת כתובה הרי הוא כטוענה בברי יש לי לפרוע לה מנה שלא כדין. ולמעלה בדין יורה כחץ כתב חרם סתם ולא כתב היסת והטעם מפני ששם טענתו שמא ואין נשבעין היסת על שמא כמו שמבואר בהלכות טוען ונטען. ובהשגות אמר אברהם איני רואה בכאן וכו'. וכבר הראיתי פנים לדברי רבינו:

הלכה יד

נשאת לראשון ושהתה עמו עשר שנים וכו'. שם תנו רבנן נשאת לראשון ולא היו לה בנים לשני ולא היו לה בנים לשלישי לא תינשא אלא למי שיש לו בנים נשאת למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה ע"כ. ומשמע הא אם נשאת למי שיש לו בנים אם רצה להוציאה יש לה כתובה וכן כתבו מקצת מן הגאונים ז"ל ועוד הוסיף רבינו לומר שאם יש לו אשה אחרת הרי הוא כמי שיש לו בנים והטעם שכל שאינו מחוייב להוציאה אם רצה להוציאה יש לה כתובה וכשאמרו תצא בלא כתובה כתבו מקצת הגאונים דדוקא בלא הכיר בה אבל הכיר בה לא תהא פחותה זו מן האילונית שיתבאר פכ"ד שאם הכיר

בה יש לה כתובה מפני שרצה ליזוק בנכסיו וכן נראה מהתוספתא וכך הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ודע שיש לה משני כתובה ואע"פ שנשאת לשלישי ולא היו לה בנים אין השני יכול לחזור ולתובעה בכתובה שנתן לה וכך מתבאר בגמרא וכן העלו ז"ל ורבינו סתם דבריו ומשמען הוא שיש לה כתובה משני ודי בכך:

הלכה טו

האשה שבאה לבית דין וכו'. זהו דין משנה אחרונה שבפרק אחרון דנדרים (דף צ':) השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה ולפי גמרתנו הוא בטוענת שאינו יורה כחץ כמו שכתב כאן רבינו והעמידה הוא ז"ל בתוך עשר בדוקא והטעם שלאחר עשר כל זמן שלא ילדה ממנו וטוענת שהחולי ממנו כבר נתבאר למעלה שמוציא אותה ונותן לה כתובה כל זמן שטוענת שהיא צריכה לבנים כמו שמבואר למעלה:

הלכה טז

אף על פי שקיים אדם וכו'. ברייתא בפ' הבא על יבמתו (יבמות ס"ב:) בשם רבי יהושע ופסק הלכה כן מבואר בגמרא ושם נתבאר שאין אדם רשאי לישב בלא אשה:

הלכה יז

וחובה על כל איש וכו'. בפ"ק דסוטה (דף ג') וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה וידוע שהלכה כר"ע מחברו:

אמרו חכמים וכו'. מימרא שם:

ולא יאנוס אותה וכו'. ברייתא ומימרא בעירובין סוף המוצא תפילין (עירובין דף ק':):

הלכה יח

וכן צוו חכמים על האשה וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות:

ולא תתבע תשמיש וכו'. שם בעירובין:

ולא תמנע מבעלה וכו'. זה מבואר שהמונעת התשמיש נקראת מורדת ופשוט הוא בהרבה מקומות שהיא משועבדת לו לכך:

הלכה יט

וכן צוו חכמים שהיא וכו'. בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף ס"ב:) תנו רבנן האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא:

ולא יטיל עליה אימה יתירה וכו'. מימרא פרק קמא דגיטין (דף ו':):

הלכה כ

וכן צוו חכמים על האשה וכו'. פרק קמא דקידושין (דף ל"א) אמרו שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. ופרק קמא דמגילה (דף י"ב:) בהגדה הזכירו דאמרי אינשי קרחא בביתיה פרדשכא ליהוי. ודברים פשוטים הם:

פרק טז

הלכה א

הנכסים שמכנסת האשה וכו'. מה שכתב **רבינו שאין הנדוניא בכלל כתובה** יש לו עיקר בהרבה מקומות בגמרא שחלקו בביאור בין כתובה לנכסי צאן ברזל וא"צ לומר לנכסי מלוג כמו שנתבאר במורדת פרק י"ד ויתבאר פרק כ"ב בדין שומרת יבם ופרק כ"ד יתבאר בדין הרבה נשים שדין הכתובה חלוק מדין נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג וכ"נ בהרבה מקומות בגמרא שאין הנדוניא בכלל כתובה אע"פ שלא חלקו בפירוש כמו שאמרו בפרק גט פשוט (ב"ב קע"ד:) גבי ערב דכתובה דלא משתעבד מ"ט מצוה עבד ולא מידי חסרה ובנדוניא אין לומר לאו מידי חסרה שהרי הביאה ממון שלה ויתבאר דין זה פרק י"ז. עוד אמרו בהרבה מקומות בגמרא מקולי כתובה שנו כאן ומשמע שהוא דוקא בעיקר כתובה ותוספת לפי שהוא מתחייב בהן ולא קיבל כלום אבל בנדוניא משמע שלא הקלו ודינה כדין שאר חובות. והנראה אלי מדברי רבינו שהוא סובר שאין הנדוניא בכלל כתובה לשום דבר אלא לדברים שביאר רבינו בפירוש שהיא ככתובה אבל בכל מה שסתם הוא ז"ל דין הנדוניא כדין חוב בעלמא ודין החוב במלוה עם הלוה נתבאר בהלכות מלוה ולוה כל פרטיו וכן כתב הרשב"א ז"ל בתשובת שאלה שדעת רבינו הוא שהנדוניא כחוב בעלמא ונגבית מן הבעל בבינונית שלא אמרו [זיבורית] אלא בכתובה ותוספת. ודע שיש קצת דברים שהכתובה והחוב שוים בהן כפוגמת כתובתה ופוחתת ונפרעת מנכסי יתומים ושלא בפניו ומן המשועבדין שכל אלו בעל חוב גם כן צריך שבועה בהן ואין ספק שדין זה נוהג אף בנדוניא ולא הוצרך רבינו לבאר כן דפשוט הוא שלא יפה כחה מן החוב. ודע שאין דעת רבינו מוסכם בזה מכל המפרשים ז"ל כי יש מי שנחלק ואמר שנכסי צאן ברזל בכלל כתובה בכ"מ. ודוקא כשהיא באה לגבותם מבעלה או מיורשין ובאי כחו אבל כשהן בעין דינם חלוק כמוזכר בהרבה מקומות וזה דעת הרמב"ן ז"ל בריש פרק אע"פ בכתובות וז"ל הילכך כל דיני כתובה דמנה ומאתים כנכסי צאן ברזל מיהו דוקא בדליתנהו ובאה לגבות מנכסיו בשיעבוד דכתובה אבל היכא דאיתנהו לא שאפילו זנתה לא הפסידה בלאותיה קיימין דנכסי צאן ברזל עכ"ל. ועיקר

ראיותיו ממה שהזכירו חכמים בכמה מקומות נדוניא בכלל כתובה כמו שאמרו בפרק אף ע"פ (כתובות דף נ"ה) גובה כתובתה בבית אביה ואמרו (דף מ"ו:) וקבורתה תחת כתובתה [וכן] ההוא שכיב מרע דאמר הבו ארבע מאה זוזי לכתובה דברתא וכן כתובת בנין דכרין היא אף בנדוניא ואף רבינו מודה בדין בנין דכרין כנזכר פרק י"ט. והרשב"א ז"ל הטיל פשרה והכריע בדברים ואמר דודאי הנדוניא בכלל לשון הכתובה ונפקא מינה למוכרת ומוחלת דמשום לישנא אתינן לה כלומר שבכלל מה שאמרה כתובתי מכורה לך מחולה לך היא אפילו הנדוניא שהכל נקרא כתובה והלשון כולל אותם אבל לדיניהם בכל מה שאין הלשון גורם אין הנדוניא בכלל העיקר דהתם שנו קולי דכתובה משום דמדידיה יהיב לה ונדוניא משלה היא ולמה נקל יותר משאר חובות דעלמא עכ"ל. ולפי שענין זה עיקר גדול בהרבה מקומות הארכתי בו ועוד אבאר בכל דיני הכתובה כל אחד במקומו מהו דין הנדוניא:

ואם קיבל הבעל אחריות וכו'. דעת רבינו הוא שאין כל מה שנכתב בכתובה שהכניסה לו נקרא נכסי צאן ברזל אלא מה שקיבל עליו אחריות בפירוש והשאר הוא נכסי מלוג וכן מוכיח במשנה ברייתא פרק אלמנה לכהן גדול (יבמות דף ס"ו) שאין כל מה שהכניסה לו בנדוניא צאן ברזל אלא מה שקיבל אחריות וכ"כ מקצת הגאונים ז"ל וכן העלה הרשב"א ז"ל שם:

הלכה ב

וכן כל נכסים וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומסקנא בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף ע"ח:) שאפילו נכסים שנפלו לה עד שלא תתארס ונשאת ומכרה בעל מוציא מיד הלקוחות כדין כל נכסי מלוג כמו שיתבאר בפרק כ"ב:

ואין נקרא כתובה וכו'. מה שכתב **רבינו שהתוספת הוא כדין העיקר** מבואר ריש פרק אע"פ (כתובות דף נ"ד:) תנאי כתובה ככתובה דמי. ופירוש תוספת כתובה ככתובה דמי והכוונה בכל מקום שלא נזכר חילוק בביאור בין העיקר והתוספת:

הלכה ג

ולא תקנו לגבותה וכו'. זה פשוט דלא נתנה כתובה ליגבות מחיים ובהרבה מקומות פשוט הוא שכל נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג כן כמו שיתבאר פרק כ"ב בדין המתחיל כל נכסים שיש לאשה בין נכסי צאן ברזל וכו'.

וכן התקינו שאם היו לבעל וכו'. משנה במסכת גיטין פרק הניזקין (גיטין דף מ"ח:) וכתובת אשה בזיבורית ומפורש בגמרא בפרק אע"פ בכתובות (דף נ"ה) שהתוספת הוא כמו העיקר ומן הזיבורית ולדעת רבינו נכסי צאן ברזל אינם בכלל דין זה אלא הרי הן

כחוב ומן הבינונית. ולדעת הרמב"ן ז"ל אף הן מן הזיבורית והרשב"א ז"ל לא הכריע בזה כלום ומן הירושלמי נראה כדעת רבינו ששם נחלקו בדין התוספת אם היא בבינונית משמע דלדברי הכל נכסי צאן ברזל מן הבינונית:

הלכה ד

וכן התקינו שכשתבוא וכו'. במשנה פרק הכותב (כתובות דף פ"ז) ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ובזה אפילו נצ"ב כן כמ"ש למעלה שאפילו מלוה שאפילו מלוה הבא ליפרע מן היורשים אינו נפרע אלא בשבועה כנזכר פרק י"ד מהלכות מלוה ולוה:

ושמין לה וכו'. בסוף פרק נערה (כתובות דף נ"ד) מא דגמרא דאלמנה שמין מה שעליה ואמרו שם מ"ט כי אקני לה אדעתא דלמיקם קמיה אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה. ובהלכות ושמעינן מיניה דמאן דמגרש לאתתיה אדעתא דנפשיה אין שמין מה שעליה דלאו איהי קא בעיא למיפק אלא איהו [קא] בעי לאפוקה ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל ויש מי שאומר דבגרושה אפילו בגדי שבת אין שמין לה דכולהו אקני לה והאריך בזה:

אבל אם גירשה וכו'. פטור השבועה בגרושה כשנפרעת מן הבעל הוא פשוט. ומה שכתב רבינו לרצונו הוא לענין מה שאמר שאין שמין הכסות שעליה שאם היא יוצאה בעל כרחו וכגון אלו שכופין אותם להוציא ודאי שמין מה שעליה וכן נראה מן ההלכות אבל לענין השבועה שלא נפרעה הכתובה כל הגרושות שוות:

הלכה ה

וכן התקינו שלא תגבה האלמנה כתובתה אלא מן הקרקע. כך מצאתי בספרי רבינו ואם כך היא הנוסחא משמעה היא שהגרושה הבאה לגבות מן הבעל גובה אף מן המטלטלין דמיניה דידיה אפי' מגלימא דעל כתפיה וזה דעת קצת מפרשים ז"ל שכשאמרו מטלטלין לא משתעבדי לכתובה דוקא אחר מיתת הבעל אבל מחיים דבעל גובה אף מן המטלטלין. ומדברי הרשב"א ז"ל שכתב בתשובה כדעת רבינו נראה שהיתה נוסחת ספרי רבינו שלו וכן התקינו שלא תגבה האשה וכו' והוא כולל אף הגרושה וכן עיקר שבזה הורע כח הכתובה מן החוב שאילו החוב נגבה בחיי הלוה מן המטלטלין ולא כן הכתובה ויש לזה ראיה בנדרים (דף ס"ה:) פרק ר"א ודין נכסי צאן ברזל לדעת רבינו כדין החוב ומבואר דינו פרק י"ח מהלכות מלוה ולוה ויש אומרים שדינן ככתובה ואין להאריך בזה לפי שעכשיו הכל נגבה אף מן המטלטלין ואפילו מן היתומים מתקנת הגאונים כמו שיתבאר בפרק זה:

ואינה גובה משבח וכו'. בבכורות (דף נ"ב) פרק יש בכור לנחלה הובא בהלכות ר"פ אע"פ ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן אין נוטלין בשבח ובגמרא שם ולא

האשה בכתובתה איני והא אמר שמואל ב"ח גובה את השבח אמר רבי אבא מקולי כתובה שנו כאן ולא הבנות במזונותיהן מ"ט תנאי כתובה ככתובה דמי ע"כ בגמרא. ודע שאין נכסי צאן ברזל בכלל זה אלא הרי הן נגבין מן השבח שהשביח לוקח אבל לא מן היתומים כמו החוב ודין החוב נזכר פרק כ"א מהלכות מלוה ולוה זהו דעת רבינו וכן הסכים הרשב"א ז"ל בתשובה:

הלכה ו

וכן מקולי כתובה וכו'. משנה בפרק שני דייני גזירות (כתובות דף ק"י:) נשא אשה בא"י וגירשה בקפוטקיא נותן לה ממעות א"י נשא אשה בקפוטקיא וגירשה בא"י נותן לה ממעות א"י. ופי' מעות א"י הם קלים משל קפוטקיא ואמרו בגמרא דמקולי כתובה שנו כאן ובחוב דעלמא הכל הולך אחר מקום כתיבת השטר כנזכר שם. ודע שכל זה הוא כשיש בשווי המטבע שהוא מגבה לה כדי מאתים ומנה שתקנו חכמים אבל פחות מכאן א"א לפחות ולא הוצרך רבינו לפרש זה שכבר נתבאר פרק עשירי שכל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי בעילתו בעילת זנות עוד נתבאר במשנה שהנושא במקום אחר ומגרשה באותו מקום נותן ממעות אותו מקום וגם כי לא הוצרך לבאר זה לפשיטתו. ובהשגות א"א והוא שכתב לה וכו' ואין כן דעת רבינו אלא אף בכותב סתם יש לה בפחות שבמטבעות שבמקום הנישואין והגירושין אע"פ שהוא יותר משיעור חכמים וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ודחו סברת הר"א ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל שאם כתב לה מאתים דינרים דחזו ליכי שהם מאתים של מדינה שהרי לא פירש אי אלו מאתים אותן דחזו לה עכ"ל. ודע שנכסי צאן ברזל לדעת רבינו הרי הן כדין החוב בדבר זה וכבר נתבאר דין החוב פרק י"ז מהלכות מלוה ולוה וכן דעת הרשב"א ז"ל בתשובה שכל מה שהוא מקולי כתובה אין נכסי צאן ברזל בכלל אלא הרי הוא כדין החוב:

במה דברים אמורים בשהיה בכתובתה מעות וכו'. זה פשוט שכל שכתב לה מטבע ידוע גובה היא מה שכתב לה ובלבד שלא יהיה פחות משיעור חכמים וכן נראה מן הברייתא והירושלמי. ומה שכתב רבינו כמו שיתבאר בהלכות הלואה הכוונה פ"ד מהלכות מלוה ולוה:

הלכה ז

תקנו הגאונים וכו'. תקנה זו כתובה בהלכות ובכל ספרי הגאונים והטעם היה מפני שהרבה אנשים מתעסקים במטלטלין לבד בזמן הזה ואשה סומכת עליהן וכיוצא בזה אמרו בגמרא פרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ז) גמלים של ערביא וארנקי דמחוזא

אשה גובה פורנא מהם והוא מפני שבאותן המקומות היה רוב עסקיהם בכך והיתה האשה סומכת עליהן אע"פ שהן מטלטלין:
ומ"ש שאין כתובת בנין דכרין בכלל תקנה זו. כך נראה מדברי הגאונים ז"ל ולא עוד אלא שיש מהם מי שאומר שאינה נוהגת היום כלל:

הלכה ח

כבר נהגו בכל המקומות וכו'. מדברי רבינו נראה שאע"פ שלא כתב לה מטלטלי אגב מקרקעי אלא מקרקעי ומטלטלי גובה היא מן הדין מן היורשין אפילו מטלטלין וכן כתב הרשב"א בסוף כתובות ואם כתב לה מקרקעי אגב מטלטלי אפילו מן הלקוחות גובה מטלטלין כמבואר פרק י"א מהלכות מלוה ולוה:

הלכה ט

הרי שלא כתב וכו'. דעת רבינו הוא שאין לומר בזה אע"פ שלא נכתב כמי שנכתב דמי שאין זה תנאי ב"ד כיון שנתחדש אחר הגמרא:

הלכה י

ועוד תקנו חכמים שיהיו כל נכסי וכו'. משנה ובריייתא פרק האשה שנפלו לה:
וכל שימכור וכו'. זה מבואר שגובה מן המשועבדין במקום שאין בני חורין. ודין השבועה שכתב מבואר פרק הכותב ודין נכסי צאן ברזל וכתובה שוין בזה שהרי דין כל חוב הוא כן:

הלכה יא

כשמשביעין ב"ד או היורשין את האלמנה וכו'. בגיטין פרק השולח משנה (דף ל"ד:) אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה נמנעו מלהשביעה התקין רבן גמליאל הזקן שתהיה נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה. ובגמרא א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בב"ד אבל חוץ לב"ד משביעין אותה וקיימא לן כוותיה דרב יהודה דא"ל לרבי ירמיה ביראה אדרה בב"ד ואשבעה חוץ לב"ד פי' או האי או האי אי זה שירצו יתומים אם שבועה חוץ לב"ד או נדר בב"ד וכן דעת רבינו וכן הסכימו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל ופירש"י ז"ל שהשבועה שהוא חוץ לב"ד הוא כעין היסת שלא בשם ושלא בנקיטת חפץ וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל ודעת רבינו אין נראה כן שלא באר. וענין הנדר הוא שהיא אוסרת על עצמה לעולם אי זה דבר שירצו היתומים אם נפרעה מכתובתה כלום ומפורש בגמרא שהגרושה שלא נפרעה בחיי הבעל ובאת לגבות מן היורשין שמשביעין אותה בב"ד כדין כל הבא ליפרע מנכסי יתומים ורבינו לא הוצרך

לבאר זה כיון שלא הזכיר אלא אלמנה ודע שנכסי צאן ברזל וכתובה שוין בזה שהרי אין כאן קל בכתובות מבשאר חובות:

הלכה יב

מתה האלמנה וכו'. בשבועות פרק כל הנשבעים (שבועות דף מ"ח) העמידו המשנה שאמרה מתה יורשיה מזכירין כתובתה דווקא בשנשבעה ומתה הא לאו הכי אין יורשיה מזכירין כתובתה אליבא דרב ושמואל דאמרי שכשמת הלוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה שאין בני מלוה נשבעין ונוטלין לפי שאין אדם מוריש שבועה לבניו. ובהלכות פרק הנושא כתבו כן דווקא נשבעה הא לאו הכי לא. ודין הנדוניא בזה שוה לחוב כל זמן שאינה בעין כמו שיתבאר פי"ח וכן הדין בחוב כמו שנתבאר פי"ז מהלכות מלוה ולוה:

ואם נשאת קודם שתשבע וכו'. בגיטין פרק השולח (גיטין דף ל"ה) מימרא:

הלכה יג

ייחד לה קרקע בכתובתה בין שייחד וכו'. ריש פרק אע"פ (כתובות דף נ"ה) מבואר בגמרא:

וכן אם כתב לה מטלטלין וכו'. שם מטלטלי ואיתנהו בעינייהו בלא שבועה ליתנהו בעינייהו [פומבדיתאי אמרי בלא שבועה בני מתא מחסיא אמרי בשבועה] והלכתא בלא שבועה ובהלכות והוא דידע דהני מטלטלי מחמת מטלטלי קמאי נינהו ע"כ.

הלכה יד

הפוגמת וכו'. משנה פרק הכותב (כתובות דף פ"ו):

ואפילו יש עליה וכו' ואפילו דקדקה בחשבון וכו'. בעיי דלא איפשיטו שם ופסק רבינו שלא תטול אלא בשבועה דידוע שכל תיקו דממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע. ודין נכסי צ"ב בזה כדין כתובה שהרי אף כל חוב הוא כן כנזכר פרק י"ד מהלכות מלוה ולוה:

הלכה טו

אמר הבעל נתקבלת הכל והיא אומרת וכו'. במשנה שם ועד אחד מעידה שהיא פרועה ופירש רבינו בין בכל בין במקצת ופשוט הוא שכל שבאה להכחיש העד צריכה שבועה:

הלכה טז

הנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכו'. משנה שם. **ומ"ש רבינו והוא שיהיה במקום רחוק וכו'** מפורש כן בהלכות ויש לו סמך בירושלמי:

הלכה יז

הפוחתת כתובתה נפרעת שלא בשבועה וכו'. מבואר בגמרא ובהלכות שם:

הלכה יח

כל מקום שאמרנו לא תפרע אלא בשבועה וכו'. זה שכתב רבינו שאם אמר הבעל תשבע לי על טענתי שהיא נשבעת למד כן ממ"ש בפרק שבועת הדיינין האי מאן דאמר לחבריה וכו' ונתבאר בפי"ד מהלכות מלוה ולוה בדין המתחיל התובע את חבירו לפרעו. ודין הכתובה ונכסי צאן ברזל והחוב שוים בזה ושם נתבאר בארוכה:

הלכה יט

התנית עמו שתגבה וכו'. מבואר בהלכות פרק הכותב וכן דעת הרבה מן הגאונים ז"ל:

הלכה כ

אבל אם באה לטרוף וכו'. דבר זה מחלוקת בין הגאונים ז"ל ודעת ההלכות כן שאין נאמנות מועיל לגבי לקוחות ויש מהם ז"ל מי שחלק ואמר דלקוחות אינהו דאפסידו אנפשייהו כשלקחו אחר החוב והנאמנות. וזה דעת הר"א בהשגות וכתב בעל העיטור דלמעשה עושין כדעת ההלכות:

הלכה כא

אלמנה שהיה וכו'. מסקנא דגמרא פרק הנושא שכל ששטר כתובתה יוצא מתחת ידה גובה לעולם:

ואם אין שטר כתובה וכו'. כן כתוב בהלכות בפרק הכותב דבמקום שכותבין אפי' הוציאה גט אינה גובה כלום ויש חולקים בזה מדאמר ר"י פרק קמא דמציעא (דף י"ו) הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום וכבר הכריע הרמב"ן ז"ל שם כדעת ההלכות ורבינו וכן דעת הרבה מהגאונים ועיקר. ודוקא כשהבעל טוען פרעתי או מחלה לי אבל אם הוא מודה ודאי חייב לפורעה וכן יתבאר בפרק זה בדברי רבינו. וידוע שלעולם טוענין ליורש:

הלכה כב

בד"א במקום שדרכן וכו'. זה מוסכם דבמקום שאין כותבין בו וסומכין על תנאי ב"ד הרי הבעל צריך להביא ראיה שנפרעה וכן מתבאר במשנה (דף פ"ט) ובגמרא פרק הכותב ופרק הנושא (כתובות דף ק"ד) וכתב רבינו שבתוספת צריכה להביא ראיה וכן עיקר לפי שהתוספת אינו מתנאי ב"ד שנאמר אע"פ שלא נכתב כמו שנכתב הוא וק"ו הוא מדין העיקר במקום שכותבין ודבר פשוט הוא לפי שיטת ההלכות ורבינו וכן כתב הרמב"ן ז"ל פ"ק דבבא מציעא:

הלכה כג

ועד כמה תגבה האלמנה וכו'. משנה וגמרא פרק הנושא ופסק הלכה בגמרא ודע שהוא הדין תוספת ואע"פ שאין גובה התוספת אלא בראיה ברורה וכמו שכתב רבינו או אם שטר כתובתה יוצא מתחת ידה כבר נתבאר שגובה לעולם מ"מ נ"מ בשאין לה שטר והיתומים מודים בתוספת אלא שאומרים שנמחל מפני ששתקה שהדין עמהם כל זמן שעמדה בבית אביה וכדרך העיקר וכן מתבאר בגמרא לפי גירסת רש"י ז"ל והירושלמי וכן עיקר. ודע שהגרושה גובה לעולם כשמוציאה גיטה כמו שיתבאר בפרק זה וכן מבואר בגמרא שם שהגרושה היא כבעלת חוב ולזה כתב רבינו האלמנה ודין הנדוניא כדין החוב לדעת רבינו וכן כתב הרב רבינו שלמה בן אדרת ז"ל ומ"מ אין צורך לזה שהרי פשוט הוא שאינה נגבית הנדוניא בשום מקום אלא כשמראה כתובתה ומ"מ נ"מ שהיכא שהיורשין מודים שלא פרעוה שאע"פ שאבדה כתובתה גובה נדוניא ואינה גובה לא עיקר ולא תוספת כיון ששתקה כ"ה שנים והיא בבית אביה ודאי מחלתן:

הלכה כד

לפיכך אם היה וכו'. מעשה שם בגמרא:

הלכה כה

היא אומרת בתולה נישאתי. משנה (דף ט"ו.) ריש פרק האשה שנתארמלה היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אם יש עדים שיצתה בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים ובגמרא טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים בעל מהימן וכתב רבינו שהוא נאמן ובשבועת התורה כדין מודה במקצת. ובהשגות א"א שבועת התורה אין כאן וכו' והכוונה לפי שאין הכתובה ניגבת מן המטלטלין כמו שנתבאר למעלה. ואני אומר שאין זו קושיא שכיון שהגאונים תקנו שתגבה הכתובה מן המטלטלין חזרה כתובה שאינה כפירת שיעבוד קרקעות בלבד. ומ"מ קשה לן שהרי דברי רבינו בכאן הם במקום שאין כותבין כתובה וכמ"ש ובמקומות ההם אינו נאמן לומר פרעתי בעיקר כתובה אלא א"כ הביא ראיה וכמו שנתבאר וכיון שכן היאך נקרא זה מודה מקצת וכבר נתבאר פ"ד מהלכות טוען ונטען שאין מודה מקצת חייב שבועת התורה אלא בדבר שאפשר לכפור בו אבל ודאי במקום שכותבין כתובה ונאבדה כיון שהבעל יכול לטעון ולומר פרעתי כשהוא מודה ואומר לא פרעתיה ואומר אלמנה נשאתיה והיא אומרת בתולה נישאתי יש כאן שבועת התורה כיון שמתקנת הגאונים נגבית אף מן המטלטלין כך נ"ל:

ונאמן הקטן וכו'. במשנה שם (דף כ"ח) אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן זה כתב ידו של אבא של רבי ושל אחי זכור הייתי בפלונית שיצאת בהינומא וכו' ובגמרא א"ר הונא בריה דרב יהושע והוא שיש גדול עמו ופירוש שהוא מצטרף עם עד אחד שהיה גדול כשראה כן ודעת רבינו לפי מ"ש פ"ז ופי"ד מהלכות עדות דלא קיימא הא דרב הונא אלא אזה כתב ידו של אבא ושל רבי ושל אחי בלבד אבל הרבה מן המפרשים ז"ל ראיתי שפירשוה אפילו אהא דיצאתה בהינומא:

וכל הדברים וכו'. כוונת רבינו שבמקום שאין כותבין כתובה אינה גובה אלא בראיה כפי מה שנתבאר ובודאי אף במקום שכותבין אם נאבדה כתובתה והבעל מודה שלא פרעה ושנשאה אלמנה והיא טוענת שנשאה בתולה יש דין ביניהם כמו שכתבתי למעלה:

הלכה כו

האשה שאמרה לבעלה וכו'. מימרא בהרבה מקומות ועיקרה פרק אחרון דנדרים (דף צ"א) האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה והרבה סברות נאמרו בזה יש מי שאומר שאינה נאמנת לינשא לכתחילה ואין צ"ל ליטול כתובה וזה דעת הר"א ז"ל בהשגות. וכתב שדברי רבינו במות טלואות הם. וכבר הקריבו עליהם קרבן הרבה מפרשים ז"ל והוכיחו בראיות שהיא נאמנת אף לינשא ועיקר. ולענין גביית הכתובה ג"כ הכריע הרמב"ן ז"ל כדברי רבינו והביא ראיה לזה בפ' האשה שנתארמלה והטעם מפני מדרש כתובה לכשתינשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אבל בתוספת לא לפי שאין מדרש כתובה בתוספת אלו דבריו ז"ל וכדעת רבינו ופירושה ואין צ"ל נכסי צאן ברזל. ומ"מ ראיתי מי שסובר דדוקא כשאינה תובעת כתובה אלא שהיא באה לינשא אבל אם תבעה כתובתה אינה נאמנת דומיא דאמרה מת בעלי שנתבאר בסוף הפרק ויש לחוש לסברא זו אע"פ שיש חולקין:

הלכה כז

אמר לה וכו'. זה יצא לרבינו ממ"ש בפ' הכותב (כתובות דף פ"ט) הב"ע בשאין שם עידי גירושין מתוך שיכול לומר לא גירשתיה נאמן לומר גירשתיה ונתתי לה כתובה. ומפרש רבינו שהוא לענין תוספת לפי שבעיקר כתובה אין שם מיגו וכפי מה שנתבאר בדעת רבינו:

הלכה כח

הוציאה גט וכו'. משנה שם והחילוק שחילק רבינו בין מקום שכותבין למקום שאין כותבין מבואר בגמרא ובהלכות וכתב רבינו ונשבע היסת והטעם מפני שהוא כופר בכל:

הלכה כט

הוציאה שני גיטין וכו'. משנה בפרק הכותב ושאר החלוקות ג"כ מבוארים שם במשנה וגמרא ובברייתא שם:

הלכה לא

האשה נאמנת וכו'. משנה וגמרא ביבמות פרק האשה שלום (יבמות דף קי"ד) וכתב רבינו שמשביעין אותה ופשוט הוא כדין כל הבא ליפרע מן היורשין:

באה ואמרה וכו'. מימרא שם (קי"ז:) באה ואמרה וכו' בעיא באת"ל פסק רבינו כן כדרכו בכל הגמרא:

אבל אם באה וכו'. בעיא דלא איפשיטא שם ופסק רבינו כדין כל תיקו שבממון שאם תפסה אין מוציאין מידה כפי דעתו ז"ל:

פרק יז

הלכה א

מי שהיה וכו'. משנה מי שהיה נשוי ארבע נשים (כתובות דף צ"ג):

ומ"ש רבינו וגם היא נשבעת וכו'. הוא כבן ננס שאמר במשנה שאף האחרונה נשבעת ואע"פ שבאה לגבות ממנו וכגון שהן גרושות כולן נשבעות:

הלכה ב

במה דברים אמורים בשהיתה וכו'. זה מבואר בהלכות פרק הכותב ופשוט הוא שהרי אף דין הב"ח כן כמבואר פרק כ' מהלכות מלוה ולוה. וכתב רבינו כולן חולקות כאחת והכוונה כשהנכסים מספיקים אבל אם אינם מספיקים לכולן המלוה קודם לאשה כמו שיתבאר בסמוך:

הלכה ג

וכן אם היה וכו'. גם זה מבואר בהלכות בפרק הכותב ופשוט הוא שהרי אף דין החוב כן כנזכר פ"כ מהלכות מלוה ולוה ודין הנדוניא ועיקר הכתובה שוים במה שנזכר מראש הפרק ע"כ שהרי דין כל בעל חוב כן:

הלכה ד

מי שגירש את וכו'. מימרא שם פרק הכותב (כתובות דף פ"ו) ובהלכות האריכו בה וסוף דבריהם כדברי רבינו וכן עיקר:

הלכה ז

היו כתובין בכתובתה וכו'. זה ברור לדעת רבינו שלא הורע כח האשה אלא בעיקר הכתובה שהרי לא חסרה בו כלום אבל נדונייתה הרי הוא כחוב בעלמא וכבר הארכתי בכיוצא בזה ריש פי"ו:

הלכה ח

מי שמת או גירש וכו'. חלוקה זו שכתב רבינו נתבאר בביאור פרק מי שהיה נשוי בהלכות וכן הדין בכל חובות כנזכר פ"כ מהלכות מלוה ולוה ושם כתב רבינו ויש מן הגאונים שהורה שיחלקו לפי ממונם ולא הכריע שם כלום ובכאן נתבאר שדעתו כדעת ההלכות שהרי לא כתב כאן דעת אחרת. ובהשגות א"א זהו על דרך הרב ז"ל ואינו מחוור כלל ע"כ. וכבר הכריחו הרבה מן המפרשים האחרונים ז"ל ובכללם הרשב"א כדעת ההלכות ורבינו ועיקר:

הלכה ט

הערב לאשה וכו'. כבר ביארתי דין זה כדעת רבינו ודעת ההשגות פכ"ה מהלכות מלוה ולוה ושם כתבתי שאין דין זה אלא במנה ומאתים ותוספת אבל נדוניא הרי היא כחוב דעלמא ופשוט הוא כפי מה שנתבאר:

אי זה הוא קבלן וכו'. שם פכ"ה מהלכות מלוה ולוה שדין הקבלנות הוא באומר תן לו ואני נותן לך ושם כתבתי שיש מי שאומר דבכתובה דלא שייך בה תן לו שהרי אינה נותנת כלום שצריך שיתן לה הבעל כסף כתובתה ויחזור הקבלן ויאמר לה תני לו ואני קבלן. ואין כן דעת רבינו אלא כל שאומר הנשאי לו ואני נותן ה"ז כאומר בעלמא תן לו ואני נותן וזה דעת רמב"ן ז"ל ועיקר:

המגרש את אשתו וכו'. משנה פרק גט פשוט (ב"ב קע"ג:) ופרק שום היתומים (ערכין כ"ג) ופירש"י ז"ל ידירנה הבעל הנאה על דעת רבים נדר שאין לו הפרה עכ"ל:

הלכה י

וכן המקדיש וכו'. מחלוקת תנאים במשנה שם פרק שום היתומים ונראה מן הגמרא שאפי' במקדיש צריך הדרת הנאה. וכתב רבינו ואח"כ תפרע מן הפודה מיד ההקדש לפי שמן ההקדש עצמו אינה נפרעת אלא אחר שיצא לפדיון על הדרך שנתבאר פי"ח מהלכות מלוה ולוה. ונ"ל שדין זה הוא אפילו בנדוניא שהרי מפני חשש קנוניא הוא אבל מלשון הגמרא שאמרו שם ערב נמי מצוה קעביד ולא מידי חסרה משמע דדוקא בעיקר כתובה ותוספת שהוא כעיקר אבל בנכסי צ"ב לא וצ"ע:

אבל המגרש וכו'. שם ובהלכות פרק גט פשוט:

הלכה יא

הבעל שמכר וכו'. בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"ה) נתבאר בגמרא ובהלכות. ודע שיש קרקעות שמכרו בהן בטל לאלתר ואינו קיים עד שעת גוביינא והם קרקע שייחד לה ושהכניסה לו כפי מה שנתבאר פרק ל' מהלכות מכירה ושם כתבתי שאם קבלה עליה אחריות נכסים בפירוש שמכרן קיים אע"פ שרבינו לא ביאר זה ודברי רבינו בכאן הם בשאר נכסים שאע"פ שהם משועבדין לה מכרו בהם קיים עד שעת גוביינא כמו שנזכר שם:

וכן אם מכר הבעל וכו'. אוקימתא דרב אשי בגמרא שם ונפסקה כן בהלכות. **וכתב רבינו ונפסד המכר** נראה מדבריו שאם לא נתבטל המכר מחמת שלא חתמה לראשון יכולה היא לומר לשני כשחתמה לו נחת רוח עשיתי לבעלי ומה שלא עשיתי כן לראשון לפי שלא היה לו צורך בכך שהרי אפילו בלא חתימתי נתקיים המכר. ודברי טעם הם אלא שקשה לזה דהתם בבעיא דאישתדוף בני חרי משמע בהדיא שהברייתא שאמרה כתב לראשון ולא חתמה לשני וחתמה אבדה כתובתה שהוא אפילו כשנתקיים המכר הראשון ואבדה כתובתה משני מפני שכל שלא חתמה לראשון אינה יכולה לומר לשני נחת רוח עשיתי לבעלי ומראשון ג"כ אבדה כתובתה מפני שיכול לומר לה הנחתי לך מקום לגבות ממנו כנזכר פרק י"ט מהלכות מלוה ולוה וכוונת רבינו במ"ש ונפסד המכר צריכה תלמוד:

הלכה יב

מי שהיו לו שתי נשים וכו'. משנה שם:

הלכה יג

אלמנה בין מן הנישואין בין מן האירוסין וכו'. משנה שם פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף צ"ו) אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנישואין מוכרת שלא בב"ד ר"ש אומר וכו' וקי"ל כסתם משנה ובפרק אלו מציאות אמרו בגמרא (ב"מ דף ל"ב) אינה צריכה ב"ד של מומחין אבל צריכה ב"ד של הדיוטות והביאוה כאן בהלכות וכתב כגון גברי מהימני ובקיאי בההיא שומא ע"כ. ופירושו אע"ג דליכא בינייהו מאן דגמיר וסביר ואינן ראויים לדון דיני ממונות שאם לא כן במה יפה כחה יותר משאר דינין וכ"כ מן המפרשים ז"ל. **ומ"ש רבינו נשבעת** מסקנא דגמרא (דף צ"ח) והלכתא [מוכרת שלא בב"ד] צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה ורש"י ז"ל פירש שלא גבתה יותר והרמב"ן ז"ל פירש שבועת אלמנה הבאה ליפרע מנכסי יתומים וזה דעת רבינו:

ואחריות המכר וכו'. מימרא שם:

אבל הגרושה וכו'. משנה שם וגרושה לא תמכור אלא בב"ד ויש בגמרא מי שהעמידה כר"ש אבל לרבנן אפילו גרושה מוכרת שלא בב"ד ופוסק רבינו כמי שהעמידה אפילו כחכמים ואע"פ שרבינו סובר טענת חן האשה כמ"ש פי"ב מהלכות מלוה ולוה ומשמע הכא בגמרא דמאן דאית ליה משום חינא אפי' גרושה מוכרת שלא בב"ד י"ל דע"כ לא קי"ל טענת חן אלא להזדקק לנכסי יתומים קטנים והוא הדין להכרזה הנזכר בפרק שום היתומים לפי שתפסיד בהמתנה אבל למכור שלא בב"ד לית לן ההוא טעמא שהרי אפשר לה בב"ד אלא לא אמרו מוכרת שלא בב"ד אלא מפני שאדם רוצה שלא תתבזה אשתו בב"ד וכדברי האומר כן ואין זה הטעם בגרושה לפיכך לא תמכור אלא בב"ד זהו דעת רבינו וקצת נראה מן ההלכות כן ועיקר והרשב"א ז"ל פסק כאן כמ"ד משום חינא וגרושה מוכרת שלא בב"ד:

וכל המוכרת וכו'. שם נתבאר וב"ד שמכרו שלא בהכרזה חוזרין ומוכרין בהכרזה כמבואר פי"ב מהלכות מלוה ולוה:

אבל המוכרת וכו'. כבר נתבאר למעלה זה:

הלכה יד

אלמנה שמכרה וכו'. נראה שכוונת רבינו שכתב בינה לבין עצמה הוא אפילו בלא ג' היודעים בשומא וכ"כ פי"ח בדין המזונות ויהיה דעתו כדעת קצת מפרשים שאמרו שאע"פ שצריכה ב"ד הדיוטות והבקיאים בשומא זהו לכתחילה אבל דיעבד אפילו בלא הם כשמכרה שוה בשוה מכרה קיים. אבל הרמב"ן ז"ל כתב באלו מציאות אפילו בדיעבד אין מכרה קיים בינה לבין עצמה בלבד וכ"כ בעיטור בשם ר"ח ז"ל בין לכתובה בין למזונות ואפילו בשלשה הדיוטות אם שמה לעצמה לא עשתה כלום דכיון שאינם ראויים לדין וכפי מ"ש למעלה אמרינן לה מאן שם ליך ולדעת רבינו אפשר שכל שהיו שם שלשה בקיאין בשומא אם שמה לעצמה מדעתם מעשיה קיימין:

אבל אם שמה וכו'. מימרא פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף צ"ח) אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום והעמידוה שם אפילו בשהכריזה דאמרינן לה מאן שם ליך וכבר כתבתי בסמוך שנראה בדעת רבינו דדוקא בשלא היו שם שלשה בקיאין אבל אם עשתה מדעתם לא אמרינן לה מאן שם ליך שהרי הן שמו לה ואפילו בלא הן דוקא שמה לעצמה אבל לאחרים מכרה קיים אלמא בלא ב"ד הדיוטות בדיעבד מכרה קיים וזהו דעת קצת המפרשים ז"ל וכתבתי ג"כ שיש חולקים בזה ואומרים שמימרא זו היא בששמה עם שלשה הדיוטות שאל"כ מאי איריא לעצמה אפילו לאחרים לא עשתה כלום שהרי אמרו צריכה שלשה הדיוטות ומשמע אפילו בדיעבד אלא כאן עם השלשה קאמר ולאחרים

מכרה קיים ולעצמה כיון שאין ג' אלו ראויים לדין אמרינן לה מאן שם ליך זהו דעתם ז"ל ודאמרינן לה מאן שם ליך שהזכירו בגמרא כתב הרשב"א ז"ל כלומר מי מכר ליך לפי שהיא שלוחה למכור אבל לדידה מי מכרו ומכאן שהשליח אינו יכול לקנות לעצמו אפילו באותן דמים שהרשוהו בעלים למכרו לפי שהוא נעשה שליח להקנות בקרקע ללוקח אבל לעצמו אינו יכול לזכות ולהקנות דאין אדם מקנה לעצמו שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות וזה לא יצא מרשותו שהרי במקום בעלים עומד עכ"ל:

הלכה טו

היתה כתובתה מאתים וכו'. משנה שם. **ומה שכתב ובלבד שתשבע** כבר נתבאר למעלה שהיא צריכה שבועה:

היתה כתובתה מנה וכו'. משנה שם כתנא קמא:

הלכה טז

היתה כתובתה ארבע מאות וכו'. משנה שם ודין צאן ברזל בדברים אלו נראה שהוא כדין העיקר והתוספת לפי שיפוי כח הוא לאשה מפני שאדם רוצה שלא תתבזה אשתו בבית דין וכמו שנזכר בגמרא וכמו שכתב למעלה ואם במה שלא חסר הוא בו כלום אמרו כן כל שכן בנכסי צאן ברזל שהביאה משלה כך נראה [לי] ואפלו לדעת רבינו שהוא מחלק בשאר דברים בין נכסי צאן ברזל לעיקר ותוספת כמו שנתבאר:

הלכה יז

יש לאשה למכור וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם בדין המתבאר בסמוך:

הלכה יח

הרי שמכרה וכו'. משנה שם (דף צ"ז) מכרה כתובתה או מקצתה משכנה וכו' לא תמכור את השאר אלא בב"ד וחכ"א מוכרת היא ואפילו ארבע וחמש פעמים וקי"ל כחכמים כמבואר בגמרא:

הלכה יט

המוכרת כתובתה וכו'. פרק נערה אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין וכו' מוחלת כתובתה לבעלה אין לה כתובת בנין דכרין [וכו' בעי רבא מוכרת כתובתה לבעלה כמוכרת לאחרים דמי וכו' בתר דבעיא וכו' מוכרת כתובתה לבעלה כמוכרת לאחרים דמי] עוד שם יתיב רבין וכו' משמיה דרבי אלעזר מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות א"ל [רב חסדא] אי לאו דקאמרת לה משמיה דגברא רבא ה"א לך משיב רעה תחת טובה וכו' ע"כ בגמרא. ויש מי שפסק כרב חסדא ומוחלת כתובתה לבעלה יש לה מזונות אבל רבינו ז"ל סבור דהלכה כר"א דהא רב חסדא גופיה

לא אמרה בדוקא אלא באי לאו ובדרך דחייה ועוד דאפי' פליגי בהדיא דילמא הלכה כר"א לגבי דרב חסדא ופירש רבינו שכל תנאי כתובה כדין כתובת בנין דיכרין ודבר ברור הוא במוכרת שאם בניה הזכרים יורשים כתובתה אחר שמכרה כ"ש שיש לה שאר תנאי כתובה חוץ מן המזונות אחר שנתארמלה כמו שיתבאר בפרק י"ח ובמוחלת כיון שאפילו מזונות שהיא יש לה עליו בחייו אבדה כ"ש שאר תנאי כתובה שהרי המזונות הם מן התורה כנזכר פרק י"ב כ"ש תנאי כתובה שהן מדבריהם. זה נראה לדעת רבינו שפי' אין לה מזונות עליו אבל רש"י ז"ל פירש אין לה מזונות באלמנותה דתנאי כתובה ככתובה עכ"ל וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכשמחלה כל כתובתה וכבר נתבאר פ"י שהמוחלת או המוכרת כתובתה לבעלה חוזר וכותב לה עיקר כתובה אם רצה לקיימה. וענין כתובת בנין דכרין יתבאר פרק י"ט:

ומוחלת כתובתה וכו'. כבר נתבאר פ"ה מהלכות מכירה שאין המחילה צריכה קנין ושם הבאתי ראיה לזה וכן א"צ לעדים כל שהיא מודה דלא איברו סהדי אלא לשקרי כדאיתא בקידושין פרק האומר וכבר העלו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דמוחלת עיקר כתובה אינה יכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי כל הנשים יש להן כתובה ולא תהיה לה איבה אם לא תמחול ואדרבה היא יכולה לומר לו שהוא נותן עיניו לגרשה כשמבקש שתמחול כתובתה מה שאין כן בנכסי צאן ברזל כמו שיתבאר בפרק כ"ב וזה דעת רבינו:

פרק יח

הלכה א

אלמנה ניזונת וכו'. ר"פ אלמנה ניזונת (כתובות צ"ה:) ובהלכות פסקו הלכה כשמואל דאמר שאין היורשין יכולין לפרוע כתובתה ולסלקה מן המזונות אלא היא ניזונת על כרחם כל זמן שלא תתבע כתובתה וכן הסכימו האחרונים ז"ל:

ומשתתבע כתובתה וכו'. מימרא פרק נערה (כתובות דף נ"ד) ודוקא בב"ד אבל שלא בב"ד לא אבדה מזונותיה כדאיתא התם:

וכן אם מכרה וכו'. ברייתא שם ואמרו בגמרא דדברים אלו אפילו עשתה אותם שלא בב"ד אבדה מזונותיה:

אבל אם מכרה וכו'. מסקנא דגמרא פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף צ"ז) שלא אבדה מזונות בשביל מקצת כתובה ודלא כר"ש:

ומשתתארס האלמנה וכו'. כבר נתבאר פי"ב שתנאי המזונות אחר מיתת הבעל הוא כל זמן משך אלמנותה וכן הוא לשון המשנה (דף נ"ב:) כל יומי מיגד אלמנותיך וכיון

שנתארסה אשת איש היא ולא אלמנה ופשוט הוא ומתבאר מן הגמרא שם שהרי אמוראים יש שם שאמרו שאם תבעה לינשא ונתפייסה שאין לה מזונות ואף על פי שאין הלכה כן כדאיתא התם בשנתארסה ודאי כולי עלמא מודו וזה ברור:

הלכה ב

כשם שניזונת וכו'. בפרק הנושא במשנה (דף ק"ג) ונותנים לה מדור לפי כבודה ובגמרא ת"ר משתמשת במדור כדרך שנשתמשה בחיי בעלה בעבדים וכו' בכרים וכסתות וכו' בכלי כסף ובכלי זהב כדרך שנשתמשה בחיי בעלה. וכתב הרשב"א ז"ל נ"ל ממתני' דאין משתמשת בכל הבתים עם היורשין ביחד אלא מייחדין לה מדור אחד לפי כבודה בבית בעלה דאם לא כן מאי קאמר נותנין לה מדור לפי כבודה הא במדור כולו היא משתמשת והא דתניא משתמשת וכו' לאפוקי שאינם יכולים לדחותה מן המדור ולהשכיר לה אחר והראיה עוד מדקתני משתמשת בכרים וכו' דודאי לאו בכולן קאמר אלא נותנין לה מהם לפי כבודה ע"כ ובירושלמי דדרה בבתים כשם שהיתה דרה בהם כשבעלה נתון במדינת הים ומשתמש בכלי כסף וזה כדרך שהיתה משתמשת ובעלה נתון במדינת הים ע"כ:

נפל המדור וכו'. שם מדור האלמנה שנפל אין היתומים חייבין לבנותו ולא עוד אלא אפילו אומרת הניחו לי ואבננו משלי אין שומעין לה וכתב הרשב"א ז"ל אלא שוכרין לה בית במקום אחר לפי כבודה עכ"ל וכן יתבאר בסמוך בדעת רבינו ועוד כתב ולאו למימרא שאין חייבין לבנותו אבל אם בנאוהו שתהא היא דרה בו אלא מכיון שנפל נסתלקה זכותה ממנו עכ"ל:

וכן לא תחזק וכו'. שם בעי אביי שיפצה מאי תיקו וידוע בדין תיקו דממונא המוציא מחבירו עליו הראיה ולזה כתב רבינו לא תחזק וכן כתב הרשב"א ז"ל:

הלכה ג

נפל הבית וכו'. זה דעת הרבה מן הראשונים ומבואר הוא בירושלמי שאמרו לא היה שם בית היורשין שוכרין לה בית. וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ופירש לפי שיטה זו מה שאמרו בגמרא פרק נערה (כתובות דף נ"ד) תני רב יוסף בביתי ולא בביקתי אבל מזוני אית לה דה"ק ולא בבי עקתי בבית צר שלי שאם לא היה לבעל בית ראוי לדור בו היתומים והיא אינה יכולה להכריח היתומים שתדור בבית ההוא לבדה או עמהם אלא הם דרין בביתם ושוכרין לה מדור לפי כבודה והרי היא כמי שאין לו בית כלל אבל ודאי יש לה לפרוע שכר המדור ומזונותיה ע"כ דבריהם:

ואם היה כבוד הבעל וכו'. פרק נערה אמרו בגמרא (דף מ"ח) דעולה עמו ואינה יורדת אפילו לאחר מיתה ואע"פ ששם לא נאמר אלא בדין קבורתה ולאחר מיתה שהזכירו

שם ר"ל לאחר מיתתה ה"ה לאחר מיתת הבעל ובחייה וכן מתבאר ממה שאמרו בפרק הנושא (כתובות דף ק"ג) משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה ונזכר למעלה ומשמע לכאורה לפי כבוד הבעל היא משתמשת וברור הוא:

הלכה ד

ברכת הבית וכו'. משנה וגמרא שם בפרק הנושא:

ומותר מזונות וכו'. בסוף פרק אע"פ (כתובות דף ס"ה) ת"ר מותר מזונות לבעל מותר בלאות לאשה והקשו מותר בלאות לאשה למה לה ותירצו שמתכסה בהם בימי נדתה כדי שלא תתגנה על בעלה אמר אביי נקיטינן מותר בלאות אלמנה ליורשים התם הוא כדי שלא תתגנה באפיה הכא תתגנה ותתגנה ע"כ בגמרא. וכל שכן שמותר מזונות האלמנה ליורשין שהרי מותר בלאות שבחיי הבעל הם לאשה כשנתאלמנה הם ליורשים כל שכן שמותר מזונות שבחיי הבעל הם לבעל כשנתאלמנה הם ליורשים וזה שלא הוצרך אביי להזכיר מותר מזונות דפשוט הוא. ובהשגות א"א אף אני כך הייתי סבור וכו'. וכבר הכריע הרשב"א ז"ל כדברי רבינו דשיטת גמרא שלנו הכין מכרעא דאם איתא דמותר מזונות אלמנה היו שלה הוה ליה לאביי למימר וחלופא באלמנה. עד כאן דבריו ז"ל:

הלכה ה

אלמנה שחלתה וכו'. פרק נערה (כתובות דף נ"ב) וכדעת רשב"ג ופסקו בהלכות כמותו וכן מוכיח בגמרא. ורפואה שיש לה קצבה פירש"י ז"ל שאינה חולה תדיר אינה בכלל מזונות עכ"ל. ובגמרא א"ר יוחנן עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קצבה עוד שם קריבי' דר' יוחנן הות להו אתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא אתו לקמיה דר"י אמר להו זילו קוצו לה מידי לרופא פירש"י ז"ל שיקבל עליו רפואה עולמית בכך וכך ע"כ. ושמעינן מהכא דבכה"ג שקצבו הרפואה הויא לה רפואה שיש לה קצבה ומשלה ואמרו בגמרא שם דר"י הדר ואמר עשינו עצמנו כעורכי הדיינין ונתחרט על שלמד ליתומים דרך זה משום דאדם חשוב אין לו להורות דרך לבעל דין כדי להנצל מחיובו:

נשבית אין היורשין וכו'. ברייתא פרק נערה (כתובות דף נ"ב) ופסק הלכה בגמרא כן:

הלכה ו

מתה האלמנה וכו'. ראש פרק אלמנה ניזונית (כתובות דף צ"ה:) ומעשה ידיה שלהם ואין חייבין בקבורתה יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה. ובפרק האשה שנפלו פי' בגמרא (דף פ"א) יורשי כתובתה בשומרת יבם שמתה ויורשי הבעל שהן יורשים כתובתה וחצי נכסי צאן ברזל שלה חייבין בקבורתה כמו שיתבאר פרק כ"ב וסובר רבינו דכ"ש באלמנה דעלמא שלא נשבעה שאין יורשין שלה יורשין כלום כנזכר פרק

י"ו שיורשי הבעל חייבין בקבורתה. אבל בהשגו' כתוב א"א דעתא קלישתא קא חזינא הכא וכו'. ובאמת שיש לחלק בין זו שדינה שיורשיה יורשין אותה אלא שלא נשבעה להההיא דשומרת יבם ואין בידי להכריע:

מעשה ידי האלמנה וכו'. במשנה (דף צ"ה) הנזכר בסמוך:

ויורש שאמר וכו'. זה פשוט שדין היורשין עמה כדין הבעל עם אשתו כנזכר פרק י"ב וכן משמע בגמרא ואמרו בירושלמי בפרק אלמנה ניזונת אלמנה שאמרה יצאו מעשה ידי במזונותי שומעין לה ע"כ. ודבר פשוט הוא שהמזונות לתקנתה נתקנו ואין כח ביתומים לעקרה אבל היא שאמרה אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לה וכן כתבו מן המפרשים ז"ל ואמרו שאפילו היתה מניקה יכולה היא לומר איני מניקה אלא בשכר ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר ואע"פ שאינה רשאה לינשא תוך כ"ד חדש ללידת הולד כמו שנתבאר פרק י"א מהלכות גירושין וכן הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה ז

וכל מלאכות שהאשה וכו'. מימרא כלשונה בגמרא פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף צ"ו):

הלכה ח

מציאת האלמנה וכו'. דין המציאה שהיא לעצמה מימרא שם. ודין הפירות מבואר בהלכות פרק נערה והכריחו כן מן הגמרא שכיון שאין חייבין בפדייתה אינו מן הדין שיאכלו פירות שהרי חייבו חכמים לבעל בפדייתה תחת פירות כנזכר פי"ב:

הלכה ט

והנכסים עצמם שהם וכו'. ביאור דברי רבינו הוא בשאותן נכסים שהכניסה לו הן בעין קיימים וכבר נתבאר פי"ו שאם נתיחד לה קרקע או מטלטלין שלה קיימין שגובה אותן בלא שבועה ועל דרך זה כתב רבינו שאם מתה בלא שבועה שיורשיה יורשין הנדוניא וזהו שכתב רבינו ואם היה בהן מותר המותר ליורשי הבעל אבל ודאי אם נאבדה הנדוניא או אם נפחתה ובאה לגבות מן היורשין צריכה היא לישבע ואם מתה בלא שבועה ודאי אין יורשיה נוטלין כלום דלא עדיף מחוב דעלמא שכל שמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה אין יורשין נוטלין כלום שכבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו כנזכר פי"ז מהלכות מלוה ולוה וכן מבואר בעיטור ודברים ברורים הם:

הלכה י

אלמנה שתפסה וכו'. בפרק אלמנה ניזונת א"ר אלעזר אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה ואמרו שם שמעשה היה שתפסה דסקיא מליאה מעות

ולא היה כח בחכמים להוציאה מידה ובירושלמי נחלקו מהו מימר לה חוי מה בידך תלמידוי דר' מנא אמרי אמרינן לה חוי מה בידך אלון ר' יוסי בי ר' בון מכיון שהיא עתידה לישבע בסוף אפילו חוי מה בידך לא אמרינן לה. ופסק רבינו כתלמידי רבי מנא שמחשבין עמה. ואמרו בגמרא אמר רבינא לא אמרו אלא למזוני אבל לכתובה מוציאין ונחלקו הגאונים ז"ל בדברים אלו ודעת ההלכות הוא שאם תפסה למזונות אפילו אחר מיתת הבעל אין מוציאין מידה ואם תפסה לכתובה אם מחיים דבעל תפסה אין מוציאין ואם תפסה לאחר מיתה מוציאין מידה וזה דעת רבינו אבל יש מן הגאונים שסוברים שאין שום תפיסה מועלת לה אפילו למזונות לאחר מיתה אלא דוקא מחיים ולמזונות בלבד ויש מהם מי שסובר שאין חלוקה בין כתובה למזונות שלשניהם תפיסה דמחיים מועלת ולאחר מיתה אינה מועלת כלל:

הלכה יב

(יא-יב)

אף על גב שתקנו הגאונים וכו'. תקנת הגאונים שתהיה האשה ניזונת מן המטלטלין כתובה היא בהלכות ובדברי הגאונים ז"ל. **ומ"ש רבינו שאינה יכולה לעכב על היתומים שלא ימכרו** שלא ייפו הגאונים כל כך את תקנתם דבר ברור הוא שלא ליפות כחה במטלטלין כל כך שהרי אפילו בקרקע שבדין הגמרא היא ניזונת ממנו אם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות כמו שיתבאר בסמוך וא"כ במטלטלין אינו נראה שלא יוכלו למכור אפילו לכתחלה וכבר העיד רבינו שכן דנין תמיד בכל בתי דינין וכן מבואר בעיטור שבתשובת הגאונים ז"ל כתוב כן:

הלכה יג

אבל אם הניח קרקע יכולה וכו'. גם זה מבואר בתשובה הנזכרת שאין להם למכור בקרקעות וכן נראה קצת מן הגמרא.

ומה שכתב שאם מכרו שאינה מוציאה מיד הלקוחות. משנה היא בפרק הניזקין (גיטין דף מ"ח) ומ"מ העלה הרשב"א שאם קנו מידו על מזונות האשה שהיא ניזונת אפילו מן המשועבדים ובמזונות הבנות אפילו היו ממנו אינן ניזונות מהמשועבדים והוכיח שם כן. ודע שאין הקנין הנזכר בשטרי כתובות שלנו מועיל לכך לפי שאין מזכירין בכתובות מזונות לאחר מיתת הבעל והמזונות הכתובים בכתובות שלנו הוא מזונות דמחיים:

הלכה יד

הניח נשים רבות וכו'. מבואר הוא בירושלמי פרק מי שהיה נשוי וכן הוא בתוספתא כשאמרו קודמת בזמן קודמת בגביה בד"א בכתובה אבל במזונות שתיהן שוות ע"כ. **ועל**

מ"ש רבינו שאין דין קדימה במטלטלין כתוב בהשגות א"א ואפילו ניזונות מן הקרקע וכו'. ולי נראה שאף דעת רבינו כן הוא שאפילו ניזונות מן הקרקע ניזונות בשוה שאל"כ היה לו לומר ניזונות מן המטלטלין בשוה ומן הקרקע לפי קדימתן ולפי זה ראוי להיות בספריו כמו שאין דין קדימה במטלטלין ורצה רבינו לומר שכשם שלא אמרו חכמים קדימה במטלטלין לפי שיש ללוה למכרן ולהפקיען מידי שעבוד המלוה כך לא אמרו קדימה במזונות לפי שאם רצה הבעל למכור נכסיו הרי הוא מפקיען מידי שיעבוד מזונות כנ"ל וטעם נכון הוא זה והטעם שכתב הר"א ז"ל בהשגות אינו נכון שאם מפני שאין חיוב המזונות חל אלא לאחר מותו הוא אפילו בכתובה לא תהיה דין קדימה לאלמנות שהרי אינה נגבית אלא משעת מיתה והגע עצמך מי שלוה וקבע זמן הפרעון אחר מיתתו והתנה שאם ימות המלוה קודם לו שלא יגבה כלום וחזר ולוה וקבע זמן פרעון לאותו זמן וע"פ התנאי הנזכר מי לא יהיה בו דין קדימה אלא ודאי אין לטעם ההוא עיקר ואינו דומה ללוה ולוה ואח"כ קנה דהתם הדבר המשועבד עתה לא היה שלו בשעת הלואה ולא היה יכול לשעבדו עד שעה שנקנה ולפיכך חל השיעבוד בשוה. והרשב"א כתב בדין המזונות דבשיעבוד המזונות הקלו ומ"ש נראה לי:

הלכה טו

אלמנה שנפלה וכו'. ביבמות פרק החולץ (יבמות דף מ"א:) ת"ר יבמה ג' חדשים הראשונים ניזונת משל בעלה מכאן ואילך אינה ניזונת לא משל בעל ולא משל יבם עמד בדין וברח ניזונת משל יבם נפלה לפני יבם קטן מיבם לית לה מבעל מאי אפליגו בה וכו' והלכתא לית לה משמיא קנסוה ע"כ בגמרא. ובהלכות ירושלמי חלה כמי שברח הלך למדינת הים כמי שברח ע"כ ונתבארו כל דברי רבינו. **ומ"ש רבינו שאם הוכר העובר וכו'** הטעם הוא מפני שכל ימי עבורה הן כג' חדשים הראשונים דכל יבמה שבעולם שכשם שאינה יכולה להתיבם ולא לחלוץ תוך שלשה חדשים כמבואר פ"א מהלכות יבום כך כל ימי עבורה אינה יכולה לא להתיבם ולא לחלוץ ואין צ"ל לינשא לאחר לפיכך ניזונית משל בעל ודבר פשוט הוא ומבואר בדברי רבינו שדין חלה והלך למדינת הים אינו אלא בשחלה והלך למדינת הים אחר העמדה בדין אבל חלה או הלך ולא עמד בדין קודם לכן אינה ניזונית משל יבם וכן מתבאר בירושלמי וכן כתבו ז"ל:

הלכה יח

מי שיחד קרקע וכו'. סוף פרק נערה (כתובות דף נ"ד:) קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהוה קא מפסדה מזוני אתו לקמיה דר"י אמר להו זילו ואמרו ליה לאבוכון דנייחד לה ארעא למזונה אתו לקמיה דר"ל אמר להו כ"ש שריבה לה מזונות ואסיקו

בגמ' אמר למזונות ריבה לה מזונות אמר במזונות קצץ לה מזונות. **וכתב רבינו ושתקה** לפי שאם לא היתה שם או שהיתה שם ועמדה ומיחתה ואותו מקום שיחד לה אינו מספיק למזונותיה לא כל הימנו של בעל לגרוע מזונותיה בע"כ אבל בשתיקתה הפסידה וכ"נ מפירוש רש"י ז"ל וקרוב לזה מתבאר פרק ו' מהלכות זכייה ומתנה שמי שמחלק נכסיו לבניו ועשה אשתו שותפית עמהם ושתקה אבדה כתובתה כנזכר שם אבל בעיטור כתב קצץ לה מזונות איכא מאן דאמר דוקא שלא צמצם אבל פסק פחות מן הראוי לה נותנין לה כדי צרכה ע"כ:

הלכה יט

אלמנה שבאה לבית דין וכו'. דבר זה מחלוקת בין הגאונים והוא ז"ל הכריע כדעת רבותיו. ובהשגות כתוב א"א והלא מה שאמר חנן תשבע בסוף וכו'. ואין זו קושיא דשמואל (דף ק"ז) הוא שהעמידה בששמעו בו שמת והיינו אלמנה ואין הלכה כמותו ולרב דקי"ל כותיה משנתנו דמי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות דאמר חנן תשבע בסוף ולא תשבע בתחילה אין צריך להעמידה בששמעו בו שמת. ורבינו מפרש מ"ש בפרק אלמנה ניזונת והלכתא מוכרת שלא בבית דין צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה במוכרת למזונות היא ונשבעת בתחילה אבל דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל הוא כדברי ההשגות ומה שאמרו צריכה שבועה לבסוף כשתבא לגבות כתובתה קאמר אבל בתחילה לא והביאו ראיה לזה:

הלכה כ

אלמנה שבאה וכו'. כבר כתבתי בסמוך שדין השבועה שהצריך רבינו בתחילה הוא מפני שמפרש צריכה שבועה בתחילה ולמזונות ואין כן דעת מפרשים אחרים אבל דין ההכרזה מבואר הוא בגמרא שם למזוני מזבנין בלא הכרזה:

וכן יש לה למכור וכו'. שם (דף צ"ח) מבואר בגמרא בין בכתובה ובמזונות וכבר כתב דין הכתובה למעלה פי"ז:

וכן אם מכרה למזונות וכו'. דבר זה מחלוקת בין המפרשים ז"ל וכבר הארכתי בו בפ' י"ז:

הלכה כא

וכמה מוכרין וכו'. שם (דף צ"ו) אמר אמימר הלכתא מוכרת לששה חדשים ולוקח מפרנס אחד לל' יום ופירש"י ז"ל שהטעם שהלוקח לא ימסור לה המעות כולם ביחד לפי שאם תנשא יחזיר מה שבידו ליורשין עכ"ל:

וכן מוכרת וכו'. דעת רבינו היא שמוכרת למזון כל מה שצריכה לה כפלים וכפלי כפלים מכתובתה ומ"ש פ' אלמנה ניזונת מוכרת והולכת עד כדי כתובתה וסמך לה שתגבה

כתובתה מן השאר ה"פ מוכרת והולכת למזונות כל מה שתרצה עד כדי שתשייר שיעור כתובתה ועצה טובה היא שכשלא ישארו בנכסים אלא שיעור כתובתה תוכל למכור כל הנשאר ביחד מה שאינה יכולה לעשות כן למזון כמו שנתבאר אבל ודאי אם רצתה מוכרת היא למזון כדי צרכה אע"פ שהוא יותר מכתובתה וכן מבואר בגמ' פ' שני דייני גזירות (כתובות דף ק"ז.) ואע"פ שיש בזה דעת אחרת בהלכות כדברי רבינו עיקר וכן העלו האחרונים ז"ל:

הלכה כב

אלמנה שפסקו לה וכו'. כבר נתבאר פרק י"ב האשה שהלך בעלה למדינת הים שבית דין פוסקין לה מזונות ואין מחשבין על מעשה ידיה וכן הדין באלמנה וכן נראה מן הסוגיא שבפרק שני דייני גזירות שאמרו בששמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי פירוש שפוסקין לה מזונות ומשמע התם אפילו בדספקא מעשה ידיה וכן כתב הרשב"א ז"ל והביא ראיה לזה מן הסוגיא. **ומה שכתב רבינו שאם היו היורשין קטנים שבית דין מחשבין עמה** סברא נכונה היא וראויה אליו שבית דין אביהם של קטנים וכן נראה כדעת הרשב"א ז"ל:

הלכה כג

אלמנה שאין שטר וכו'. כבר נתבאר זה פרק י"ב:

הלכה כד

האשה שהלכה וכו'. ברייתא הובאה שם פרק שני דייני גזירות ומבוארת בהלכות והטעם הוא שהיא נאמנת על המיתה דמילתא דעבידא לאיגלויי היא ואינה נאמנת על הגירושין כמבואר פרק י"ב מהלכות גירושין:

הלכה כה

האשה שהיה לה וכו'. זה מבואר פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף צ"ו) ובהלכות:

הלכה כו

אלמנה ענייה וכו'. שם (דף צ"ו) אלמנה ששהתה ב' או ג' שנים ולא תבעה מזונות אבדה מזונות והקשו השתא ב' אבדה ג' מיבעיא ותירצו לא קשיא כאן בעניה כאן בעשירה אי נמי כאן בפרוצה כאן בצנועה פי' בצנועה שבושה לבא לבית דין ג' בפרוצה ב' ופסק רבינו כלשון ראשון. ועוד שם לא אמרן אלא למפרע אבל [מכאן] ולהבא יש לה ובחידושי הרשב"א ירושלמי ר' חייא אמר בשלא לותה אבל לותה גובה למפרע אפילו ג' שנים בשאין בידה משכון היה בידה משכון אפילו לא לותה גובה כלומר שתפסה משכון תוך שלש שנים אבל לאחר שלש מדין מחילה נגעו בה ואין תפיסתה כלום. וכתב הרמב"ן ז"ל

דדוקא באלמנה לא הפסידה אלא לאחר ג' אבל אשת איש אפילו שהתה יום אחד ולא תבעה מזונותיה הפסידה וא"נ מכרה נכסי מלוג דידה בטובת הנאה ולא תבעה הפסידה לפי שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן ולסייען וה"מ לאפוקי מבעל אבל אם לא נתן לה מזונות ועשתה ואכלה אפילו הותירה אין לבעלה עליה כלום דכל היכא דאיהו לא יהיב מזוני הרי משכון בידה תמשכננו ואינה צריכה להתנות עמו בב"ד ולומר לו איני ניזונת ואיני עושה אלא כל שאין מעלה לה זכתה היא במעשה ידיה ואפילו דרך שתיקה וזו היא ששנינו אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה עכ"ל:

הלכה כז

אלמנה שתבעה וכו'. שם בעי ר' יוחנן יתומים אומרים נתננו והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראיה נכסי בחזקת יתמי קיימי ועל אלמנה להביא ראיה או דילמא נכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה ת"ש דתני לוי אלמנה כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה נשאת עליה להביא ראיה ע"כ בגמרא ובהלכות פירשוה קודם שנשאת הנכסים הם בחזקתה והיתומים שאומרים נתננו הם כבאים להפקיעה מחזקתה והמוציא מחבירו עליו הראיה. **וכתב רבינו או תשבע שבועת היסת ותטול** ונראה לי טעם לדבריו שהצריכה שבועת היסת מפני שכיון שהנכסים בחזקתה הרי היתומים כבאים להוציא וכמי שטוען לחבירו מנה לי בידך והלה כופר בכל וידוע שהנתבע נשבע היסת ונפטר כמבואר פ"א מהלכות טוען ונטען אף כאן היא נשבעת ונשארים הנכסים בחזקתה ומוכרת מהם למזונות וכשנשאת הוא בהפך שאין הנכסים ברשותה אלא ברשות יורשין והיא באה להוציא מתחת ידם ונשבעים היסת ונפטרים:

הלכה כח

דין תוספת וכו'. בראש פרק אף על פי תנאי כתובה ככתובה דמי למאי נפקא מינה לתובעת ונאמרו בו פירושין הרבה ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש שכשם שמפסדת מזונותיה בתביעת העיקר אף על פי שלא גבאתו כך הניזונת מחמת תוספת אם תובעתו בב"ד כאילו גבאתו ומפסדת מזונות וקמ"ל שלא תאמר דעיקר כתובתה שהיא תנאי בית דין הוא דהויא תביעה כגבייה אבל תוספת דמדעתה יהיב לה הרי הוא כחוב דעלמא ולא תהא תביעה כגבייה ותזון עד שעת גוביינא וכך פירש הרמב"ן ז"ל שכך הוא דעת ההלכות ועיקר. ובהשגות א"א לא כך כתב הרב ז"ל וכו'. סובר הר"א ז"ל מ"ש בהלכות בדרך אחרת שלא כדעת הרמב"ן ז"ל ולדברי שניהם דינו של רבינו אמת.

ומה שכתב רבינו וכל המוכרת וכו'. שם מבואר בגמרא שהתוספת כעיקר הוא למוכרת ולמוחלת:

פרק יט

הלכה א

מתנאי כתובה וכו'. משנה פרק נערה (כתובות דף נ"ב:): **ומה** שכתב רבינו שהנדוניא הוא בכלל דין זה מוסכם הוא מן המפרשים ז"ל ומוכרח מן הגמרא שאמרו מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו אלמא דאף נדוניא בכלל כתובת בנין דכרין:

הלכה ב

כיצד נשא אשה וכו'. משנה (שם צ"א) פרק מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו ואח"כ מת הוא ויתומים מבקשים כתובת אמן ואין שם אלא כדי שתי כתובות חולקין בשוה היה שם מותר דינר אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן. ובפרק נערה (כתובות נ"ב:) ה למה לא תקנוה אע"ג דליכא מותר דינר ותירצו במקום דקא מיעקרא נחלה דאורייתא לא תקינו רבנן:

הלכה ד

והוא הדין למי שנשא וכו'. זה פשוט ומבואר שם בפרק מי שהיה נשוי שהמשנה שכתבתי היא בין שנשאת בבת אחת או בזו אחר זו ובחיי הראשונה או לאחר מיתתה:

הלכה ה

אמרו היתומים וכו'. משנה שם קרוב ללשון רבינו:

אף על פי שנתרבו וכו'. מפורש בגמרא ופירוש מועטין ונתרבו כגון דקלא ואלים ארעא ואסקה שרטון אי נמי כגון שנתיקרו ומרובין ונתמעטו כגון שהוזלו או נשרפו אבל נמצא שדה אחת שאינה שלהם לא זכו בה דהא איגלאי מילתא דלא היה שם מותר דינר דנכסי דאינשי לא שיימי להון וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה ו

היה שם יתר וכו'. מבואר בגמרא (דף צ':) שב"ח נעשה מותר לכתובה:

הלכה ז

מי שהיה נשוי וכו'. שם (דף צ"א) הלכתא אחת בחייו ואחת במותו יש להם כתובת בנין דיכרין וכתובה נעשית מותר לחברתה. ויש מי שאומר שאם לא מתה השניה אלא שבאה היא עצמה לגבות כתובתה שאין בני הראשונה נוטלין כתובת אמן לפי שלא התקינו באחת בחייו ואחת במותו אלא דוקא כשמתה האחרת ובניה גובין כתובתה שכיון שכל הבנים נוטלין ליכא למיחש לאינצויי אבל כשהשנייה בחיים ואין בניה נוטלין כלום

איכא למיחש לאינצויי. ואין זה עיקר אלא בכל גוונא נוטלים בני הראשונה וכן העלו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן יש מי שכתב שאם אינו מספיק לשתי הכתובות שאין בני הראשונה נוטלין כלום שלא תקנו כתובת בנין דכרין אלא כשיכולין ליטול כל הכתובה אבל לחצאין לא תקנו וגם זה אינו עיקר אלא בין כך ובין כך נוטלין וכן הכריע הרשב"א ז"ל.

ומ"ש רבינו אם נשבעה השנייה. פשוט הוא שאין לאלמנה ולא ליורשיה כתובה אלא אחר שבועה כנזכר פט"ז:

הלכה ח

היה נשוי שתי נשים וכו'. משנה ריש פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ').

ומה שכתב רבינו אם נשבעו וכו'. כך הוא בגמרא פרק כל הנשבעים (שבועות דף מ"ח) וכנזכר פרק ט"ז.

ומה שכתב לפיכך אין משגיחין אם יש שם מותר. פשוט הוא שאין כאן עסק למותר שהרי חוב הוא זה ומבואר שם בפרק מי שהיה נשוי בגמ':

הלכה ט

אחת נשבעה וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך:

וכל היורש כתובת אמו שמתה וכו'. מבואר פרק נערה (כתובות דף נ"ג:) ובגמרא הקשו ותטרוף ממשעבדי ותירצו ירתון תנן פירוש וכשם שאין יורש זוכה אלא במה שלא שיעבד אביו כך כתובת בנין דכרין אינה אלא במה שלא שיעבד אביו:

הלכה י

ומתנאי הכתובה שתהיינה הבנות ניזונות וכו'. במשנה פרק נערה לא כתב לה בנן נוקבן וכו' ובגמרא רב תני עד דתלקחן לגוברין ולוי תני עד דתבגרן והקשו לרב אע"ג דבגור וללוי אע"ג דאינסוב ותירצו אלא בגור ולא אינסוב אינסוב ולא בגור דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי בארוסה וכן תני לוי וכו'. ופסקו הגאונים כרב דהתם אוקמוה לפלוגתייהו כתנאי ורב קאי כתנא קמא והלכתא כותיה דמשנתארסה אע"פ שלא הגיע זמנה לינשא אבדה מזונות ומבואר בדברי רבינו במ"ש למטה המארס בת הניזונת מן האחים וכו' שאפילו נתארסה בעודה קטנה שאין אירוסיה אלא מדבריהם כנזכר פרק ד' אבדה מזונות וכן דעת קצת מפרשים אבל ר"ח פירש דדוקא ארוסה נערה הוא שאבדה מזונות משעת אירוסין לפי שאירוסיה אירוסין גמורין מדאורייתא אבל קטנה לא הפסידה באירוסין בלבד וזה דעת בעל העיטור והרשב"א ז"ל:

ובת הניזונת וכו'. מבואר בגמרא פרק נערה (כתובות דף מ"ג) פסק הלכה בגמרא:

הלכה יא

פוסקין לבת מזונות וכו'. שם בגמ' (דף מ"ג):

וכסות. דין הכסות מבואר בירושל' ונזכר בהלכות יתבן בביתי ומתזנן בכסותי ע"כ ופשוט הוא שהכל בכלל מזונות:

ומוכרין למזון וכו'. זהו מה שאמרו (דף פ"ז) למזוני מזבנינן בלא אכרזתא ופי' מזון האשה והבנות. **ומה שכתב אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכו'** מפורש הוא בירושלמי הבת לא עולה ולא יורדת. **ומה שכתב ואין הבנות נשבעות** פשוט הוא ומבואר בגמרא בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ט) וכן כתבו ז"ל:

הלכה יב

אין הבנים וכו'. זה שכתב שאם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידם שאין להם כלום שמא מחלה אמם כתובתה הוא כפי שיטתו שכתב סוף פרק י"ז שהמוחלת כתובתה לבעלה אין לה שום תנאי כתובה והוא סבור שאפילו מזונות הבנות תלוי בכך וכשאינה תחת ידם חוששין לכל מה שאפשר לחוש, ודבר תימה הוא שיפסידו הבנות מזונותיהן בשביל כך וכבר הזכרתי פרק י"ז מה שנזכר בגמרא פרק נערה ממוחלת כתובה לבעלה שאין לה מזונות ולא לבניה כתובת בנין דכרין אבל שאר תנאי כתובה אינן מבוארין בגמרא. ובהשגות כתוב א"א הפלא ופלא וכו' ואם פרע הבעל כתובת אשתו (או פרעון יורשין) לא יטלו בנותיו מזונות ע"כ. ובודאי שדעת רבינו במזונות הבנות צריך עיון:

הלכה יג

מי שצוה וכו'. פרק מציאת האשה (כתובות ס"ח:) האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו וה"ה לכל שאר תנאי כתובה וזה ברור:

נתן כל וכו'. זה מבואר בהלכות פרק יש נוחלין (בבא בתרא קל"ג) בארוכה גבי מה שאמרו מגרע גרע השתא בירושה דאורייתא אמרת אלמנתו ניזונת מנכסיו במתנה דרבנן לא כ"ש וכבר הסכימו רוב האחרונים ז"ל לדברי ההלכות והם ממש כדברי רבינו אע"פ שלא נזכר שם בביאור דין כתובת בנין דכרין כל תנאי כתובה שוים בזה וגדולה מזו כתב הרב רבי יוסף ן' מיגש שמלוה על פה גובה ממתנת שכיב מרע אע"ג דאינה גובה מן המשועבדין גובה היא ממתנת שכיב מרע על הדרך שגובה מן היורשין והוא מבואר פרק י"א מהלכות מלוה ולוה וכן הסכים הרשב"א ז"ל. ובהשגות א"א רואה אני דעת המחבר הזה וכו'. וכן אני אומר שמי שיש לו לב אל יסמוך על כל השגותיו וכבר הסכימו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שאין טעמו מחוור בזה ושוין הם מזונות האלמנה והבנות וכתובת בנין דכרין שאין מתנת שכיב מרע מפקיעין כדברי רבינו וכן עיקר:

הלכה יד

בת הממאנת וכו'. בהשגות א"א מה שאינו כתב וכו'. ובאמת שכוונת רבינו כשכתב בת הממאנת רצה לומר שמי שנשא קטנה יתומה וילדה לו בת ואחר כך מיאנה בעודה קטנה ומת האב אותה הבת יש לה מזונות מאחיה ודין מזונות הבת עצמה הממאנת כתב רבינו למטה בסמוך. והר"א כתב שזה דבר שאי אפשר להיות לפי שכל זמן שהבת היא יכולה למאן אינה מולידה ואם ילדה בקטנותה אינה יכולה למאן וכבר כתבתי בענין זה בפרק ב' מהלכות אלו שדעת רבינו הוא שאפשר לבת להתעבר בקטנות ולמאן אע"פ שתלד ולד של קיימא ועל דרך זו כתב רבינו בכאן מ"ש. ומכל מקום לא ידעתי מאין הוציא דין זה שהרי ממה שכתב לפנינו נשאת הבת ומיאנה נראה שהוא גורס בפרק נערה כגירסת ספרינו ממאנת יש לה מזונות ועל הבת עצמה שמיאנה וחזרה לבית אביה הוא ואחר שהממאנת אין לה עיקר כתובה כנזכר פרק כ"ד מאין לו לרבינו שיהיה לבתה מזונות שהן מתנאי כתובה וצריך עיון:

אבל בת היבמה ובת השנייה וכו'. כל אלו בעיות דלא איפשיטו שם פרק נערה (כתובות דף נ"ד) ובהלכות הלכך לית להו דכל תיקו דממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע והי"מ לאחר מיתה אבל בחיי אביהן חייב לזונן כתקנת אושא עד ו' שנים כדכתבינן לעיל ע"כ לשון ההלכות. וכבר נתבארו פרק י"ב מהלכות אלו דיני האב במזונות בניו בחייו.

ובת האנוסה. ר"ל מי שאנס אשה שחייב לנשאה (כמ"ש ולו תהיה לאשה) אם ילדה לו בת אפילו באישות אין לה מזונות לפי שהאנוסה אין לה כתובה שיצא כסף קנסה בכתובתה וכמו שנתבאר פרק א' מהלכות נערה:

הלכה טו

המארס בת הניזונת וכו'. שם (דף נ"ג) ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות ויש שם ב' לשונות ופסקו הגאונים ז"ל שיש לה ומפרש רבינו כפי' הנגיד ז"ל והוא המחוור שבפירושים והשאלה היא אם יש לה מזונות מן הארוס תיכף שנתארסה כיון שהיא מפסדת מזון מן האחין מחמת אירוסיה והעלו שיש לה. **ומ"ש רבינו אלא קטנה** הוא מפני שסובר שאפילו קטנה הפסידה מזונות מן האחין מיד שנתארסה וכבר כתבתי למעלה שיש חולקין בזה:

הלכה טז

נשאת הבת ומיאנה וכו'. שם בעו מיניה מרב ששת ממאנת יש לה מזונות או אין לה מזונות אמר להו רב ששת תניתוה אלמנה בבית אביה וגרושה בבית אביה ושומרת יבם בבית אביה יש לה מזונות אינה בבית אביה אין לה מזונות רבי יהודה אומר וכו' ופירשו

שם דממאנת איכא בין ת"ק לרבי יהודה דתנא קמא סבר אית לה ורבי יהודה סבר לית לה ובהלכות והלכתא כתנא קמא ומפרש רבינו שאע"פ שכשנשאת הפסידה מזונות בשובה לביתו אביה חוזרת למזונותיה וכן נראה עיקר אע"פ שיש בזה פירושים אחרים לומר שכל שנשאת שוב אינה חוזרת למזונותיה:

הלכה יז

מי שמת וכו'. בבבא בתרא (דף קלט:) ראש פרק מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים אדמון אומר מפני שאני זכר הפסדתי וכו' ובהלכות ולית הלכתא כאדמון וכן פסקו כל הגאונים ז"ל וכן דעת האחרונים. ובגמרא וכמה הן מרובין והעלו כל שיזונו אלו ואלו מהן עד שיבגרו [הם מרובים פחות מכאן הרי אלו מועטין] והקשו ואי ליכא עד שיבגרו שקלו להו בנות לכולהו פירוש והלא אף על פי שאין בנכסים שיעור לכולן ודאי מה שהוא עודף על מזון הבנות לא יטלוהו הבנות ותירץ רבא מוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים פירוש ואי ליכא שאר ישאלו הבנים על הפתחים כדאיתא במתניתין ופירוש בזמן שהנכסים מרובין הבנות ניזונות תחת יד אחיהן וכל הנכסים עומדין ברשותן וכן הוא מוכרח שם וכן כתבו ז"ל שם וכמבואר בדברי רבינו ובמועטין מניחין מזונות הבנות ביד בית דין או ביד אפוטרופוס שמינוהו בית דין לצורך הבנות:

הלכה יח

במה דברים אמורים בשהניח קרקע וכו'. מבואר כן בהלכות שם:

הלכה יט

הניח קרקע וכו'. שם (דף קמ) פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין ופירוש אפילו נתמעטו קודם שיבאו לבית דין כיון שבשעת מיתה היו מרובין זכו הבנים והבנות ניזונות תחת ידיהן:

היו מועטין וכו'. שם מועטין ונתרבו מאי ברשות יורשין קיימי וכו' תא שמע דאמר רב אסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו. ונחלקו המפרשים האחרונים ז"ל בפירוש דבר זה יש מי שאמר דמועטין ונתרבו דוקא שנתרבו קודם שיבאו לבית דין וכן מה שאמרו קדמו ומכרו דוקא קודם שיבאו לב"ד אבל לאחר שבאו וזיכו בהם ב"ד את הבנות אין לאחר מעשה ב"ד כלום וזה דעת רש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל. ויש מפרשים דאפילו משבאו המזונות ביד בית דין והעמידום ביד אפוטרופוס או ביד שליש למזונות הבנות אם נתרבו הבנים יורשים ואפילו לא נתרבו אם קדמו ומכרו מה שמכרו מכרו וזה דעת רבינו יצחק והרשב"א ז"ל:

הלכה כ

היו הנכסים מרובין וכו'. שם בעיי דלא איפשיטו ובהלכות והנך בעיי כולהו לא איפשיטו ולקולא עבדינן ולא ממעטי דנכסי בחזקת בנים קיימי ולא מפקינן מינייהו אלא בראיה. ע"כ בהלכות שם:

הלכה כא

הניח אלמנה ובת ממנה או מאשה וכו'. שם עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטין מה בת אצל האחין הבת ניזונת ואחין יחזרו על הפתחים אף אלמנה אצל הבת אלמנה ניזונת והבת תחזור על הפתחים ע"כ. וי"מ דאלמנה ובנים אלמנה ניזונת והבנים ישאלו על הפתחים בנים ישאלו קל וחומר מבת ומה בת שדוחה את הבנים אלמנה דוחה אותה בנים שנדחין מפני הבת אינו דין שידחו מפני האלמנה אבל בירושלמי לא אמר כן אלא אלמנה ובנים שניהם שוין וכן אלמנה ובנות שתיהם שוות פירוש שאין היורש נדחה מפני האלמנה אבל היא אינה דוחה את הבנות מפני שאין אוכלים אלא בתנאי בית דין ואע"פ שהבנות דוחות את הבנים אין האלמנה דוחה אותם אלא במקום שיש בנות שהן דוחות את הבנים והאלמנה דוחה אותן. ואין נראה כן דעת רבינו שלא כתב הירושלמי וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל. ודע שכשהאלמנה דוחה את הבנות כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שמוציאין לאלמנה מזון עד זמן שאומדים ב"ד שראויה לחיות אם זקנה ואם ילדה ומעמידין ביד שליש והוא מפרנסה אחד לל' יום כדרך שאמרו בלוקח כנזכר פי"א עוד כתבו ז"ל שכיון שאמרו שהאלמנה קודמת פשיטא שהיא ממעטת בנכסים כיון שמוציאין לה ממזונותיה בתחלה:

וכן אני אומר וכו'. סברת רבינו פשוטה היא ונכוחה:

הלכה כב

מי שמת וכו'. משנה פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ט):

פרק כ

הלכה א

צוו חכמים וכו'. פרק נערה (כתובות דף נ"ב:) בגמרא מדכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים הא קמ"ל דנלבשה ונכסייה וניתב לה מידי כי היכי דקפצי עלה אינשי ונסבי לה:

המשיא את בתו וכו'. משנה פרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ח) המשיא את בתו לא יפחות לה מחמשים זוז ונתבאר פרק י"ג שזהו השיעור שפוסקין לאשת העני שבישראל:

במה דברים אמורים וכו'. שם מתבאר בגמרא שפרנסה שמין באב כפי מה שיתבאר בסמוך והוא לפי עשרו ומכל מקום אין כופין את האב בכך אלא כך ראוי לו לעשות וזהו שכתב הרי זה ראוי:

הלכה ב

פירש על הבעל וכו'. במשנה הנזכרת:

הלכה ג

האב שמת והניח בת וכו'. שם אמר שמואל לפרנסה שמין באב ופסק הלכה כר"י דאמר אם השיא בת ראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה ומפורש בגמ' דבין השיא בין לא השיא שמין באב ובהלכות כתוב שנחלקו הגאונים בזה יש מי שאמר שהשומא הוא לפחות מן העישור ולא להוסיף ויש מי שאמר דבין לפחות בין להוסיף וזה דעת רבינו והרבה מן האחרונים ועיקר:

ואם לא ידעו וכו'. שם מבואר בגמרא ובהלכות:

הלכה ד

הניח בנות וכו'. מבואר שם קרוב ללשון רבינו ומתבאר מכאן שאין הבת נוטלת פרנסתה אלא לזמן נישואיה וכתב הרשב"א ז"ל ומסתברא דכל היכא דאזלינן בתר אומדן האב אע"פ שאין מוציאין עד שעת נישואין מעכשיו אומדים דעתו לפי הנכסים שנשארו ממנו ופוסקין לה בית דין מה שראוי ליטול ונוטלתו בשעת נישואין:

הלכה ה

עישור זה וכו'. שם (דף ס"ט:) אמר רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי ופירוש שאם היו לו מטלטלין וקרקעות אין המטלטלין נחשבים לכלום אלא הקרקעות בלבד ונוטלת העישור של קרקעות בקרקע וכן מתבאר בדברי רבינו במה שכתב למטה או בעישור הקרקעות ומה שכתב רבינו לפיכך אפילו מתקנת אחרונים אינה נוטלת וכו' מבואר בהלכות ודע שדעת הרמב"ן והרשב"א זכרונם לברכה הוא שבזמן שנותנין פרנסה לבנות לפי אומדנותו של אב אין אומדין לפי הקרקעות שיש לו בלבד אלא לפי מה שיש לו בין קרקע בין מטלטלין והכל שוה וזהו שאמרו בגמרא פרק נערה (כתובות דף נ':) רב זן מחטי דעליה ופירשו בגמרא דפרנסה הואי ומאי עליה מעילויא דאב וכדשמואל דאמר לפרנסה שמין באב. ואף דעת רבינו נראה כן ממה שלא הביא רבינו חילוק הקרקעות אלא בדין העישור בלבד ולמטה גם כן כתב או באומדן דעת האב או בעישור הקרקעות:

ויש לה לגבות עישור וכו'. שם פרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ט) אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה מגבינן אפילו מעמלא דביתיה וכתב הרשב"א ז"ל מסתברא

דהכי פירושא בששכרן האב ולא הגיע זמן השכירות בשעת מיתתו ומשום הכי מגבינן ביה מיניה דלאו כמטלטלי דמי הואיל ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וה"ל כגוף הבתים משום דכבר זכה לו האב בכנגד מה שנשתמשו בהן בחייו אלא שאינו נגבה אלא לבסוף ומש"ה אמר אפילו מעמלא דאי לא מאי אפילו עכ"ל:

ואם רצו האחים וכו'. שם מבואר בגמרא דאילו בעו לסלקה בזוזי מצו לסלקה:

הלכה ו

הבת בעישור וכו'. שם מבואר בגמ':

ואם מתו האחין וכו'. שם גם כן מבואר:

הלכה ז

והאחין שמכרו או משכנו. שם אמר רבי [לרבי חייא] (האחין) בין שמכרו בין שמשכנו (הבנות) מוציאין לפרנסה וכ"פ בהלכות וכתב הרשב"א ז"ל שכמו שאינן מוציאות מן היתומים אלא בשבועה כך אין מוציאות מן המשועבדין אלא בשבועה כשאר ב"ח הבאין לטרוף ממשעבדי:

הלכה ח

מי שהשיא וכו'. בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ט) אמרו כן במשנה גבי בנים היורשין וכן בבנות היורשות הדין כן ופשוט הוא שם בתוספתא:

הלכה ט

מי שמת והניח שתי בנות וכו'. בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ט) מחלוקת ר"י ור"ח ופסקו בהלכות כר"י דאמר שניה ויתרה וזכתה הראשונה בעישור שלה וכדברי רבינו ויש מי שפסק כרבי חנינא דאמר דנוטלת שניה עישור שלה והשאר חולקות בשוה וכן פ' בירושלמי ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה י

מי שצוה בשעת מיתה וכו'. שם (דף ס"ח) אמר רבי האומר אל יזונו בנותי מנכסי אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותי מנכסי שומעין לו שהפרנסה אינה כתנאי כתובה וכן פסקו בהלכות ויש בזה גירסאות חלוקות וכבר הסכימו כן רש"י והרמב"ן והרשב"א ז"ל. ודין המזונות נתבאר פרק י"ט:

הלכה יא

מי שמת והניח וכו'. פרק יש נוחלין (בבא בתרא ק"מ:) מי שמת והניח אלמנה ובת וכו' ואמרו שם דשויוה רבנן כאן לבעל בנכסי אשתו כיורש ולא כלוקח מפני שלא תפסיד האלמנה שאם היה כלוקח הא קיימא לן אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים

כמבואר פרק י"ח. ודע שכל שכן אם האלמנה תובעת כתובתה שהיא דוחה מזון הבת ופרנסתה בין מקרקע בדין הגמרא בין מטלטלין מתקנת הגאונים ז"ל שהרי הכתובה טורפת מן המשועבדין ואפילו שיעבדן האב וכן כתבו ז"ל ופשוט הוא:

הלכה יב

קטנה יתומה וכו'. משנה פרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ח) יתומה שהשיאתה אמה או אחיה וכו' ופירשו בגמרא בקטנה ואע"ג דלא מתזנא ולא מיחתה וכתב הרשב"א ז"ל דאע"ג דגדלה משנשאת ולא תבעה אחר גדלותה מיד לא אבדה לעולם לפי שכל שלא אבדה אותה בשעת נישואין שוב אינה צריכה למחות וברור הוא וכן נראה מדעת רבינו:

הלכה יג

נשאת הבת וכו'. שם תנו רבנן הבנות בין בגרו עד שלא נישאו בין נישאו עד שלא בגרו אבדו מזונותיהן ולא אבדו פרנסתן דברי רבי ופסקו שם הלכה כן והקשו מהמשנה דדוקא קטנה אבל גדולה אבדה פרנסתה ותירצו דהא דרבי הוא בשמיחתה על פרנסתה אבל לא מיחתה אבדה פרנסתה בין בנישואין בין בבגר א"ל רבינא לרבא וכו' בגרה אין צריכה למחות נשאת אינה צריכה למחות בגרה ונשאת צריכה למחות והקשו מי אמר רבא הכי וכו' ותירצו הא (דרבא) במתזנא מינייהו הא (דרבי) בלא מתזנא והעולה מכל זה הוא שאם אינה ניזונת מהן אם נשאת בנערות או היתה בוגרת אע"פ שלא נשאת צריכה למחות ואם לא מיחתה אבדה פרנסתה וזה מבואר בדברי רבינו. היתה ניזונת מהן ובגרה ונשאת דאיכא תרתי ולא מיחתה אבדה פרנסתה וזה מתבאר בדברי רבינו במה שאמר והיא עדיין לא נשאת. בגרה ולא נשאת אינה צריכה למחות כיון שניזונת וזה מבואר בדברי רבינו נשאת בנערות ולא בגרה אינה צריכה למחות כיון שניזונת מהן ופירש רש"י ז"ל שניזונת אחרי נשואיה מן האחין וחילוק זה לא נתבאר בדברי רבינו ואולי יש לו בזה דעת אחרת:

הלכה יד

מי שצוה ליתן לבתו וכו'. שם (דף ס"ט:) משנה וגמרא ונחלקו רבי מאיר ורבי יוסי בגדולה שנתארסה ופסק שמואל כרבי יוסי דאמר הרשות בידה ורב נחמן פסק כר' מאיר דאמר מצוה לקיים דברי המת וכל שלא נשאת יעשה שליש מה שהושלש בידו אבל נשאת לא עלה על דעת האב להעמיד לה שליש אלא עד שעת נישואין ופסקו בהלכות כרב נחמן וכדברי רבינו וכן הסכימו ז"ל. **ומה שכתב רבינו בין בריא בין שכיב מרע**, לפי שסתם אמרו במשנה ומתבאר בסוף פירקא קמא דגיטין (דף ט"ו) שמצוה לקיים דברי המת ואפילו היה בריא בשעת מסירה לשליש:

פרק כא

הלכה א

מציאת האשה וכו'. ראש פרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ה) משנה כלשון רבינו:
ומה היא עושה לו וכו'. במשנה פרק אע"פ (כתובות דף נ"ט:) אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו'. ובירושלמי אמרו תני שבעה גופי מלאכות מנו [חכמים] והשאר לא הוצרכו חכמים למנותן ומן התוספתא נראה שהכל כמנהג המדינה וכמו שכתב רבינו:
ואם לא היה דרך וכו'. בתוספתא מקום שלא נהגו לעשות אחת מכל אלו אין יכול לכופה ומפרש רבינו אינו כופה אלא לעשות בצמר אבל ודאי בצמר כופה אותה שהרי אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר כמו שיתבאר בסמוך ופשוט הוא. ולא ביאר רבינו כמה הוא שיעור מה שהיא טווה בצמר בכל שבוע ובמשנה (דף ס"ד:) אמרו כמה היא עושה לו משקל חמשה סלעים שתי ביהודה שהן עשרה בגליל וכו' ופירש"י ז"ל שמשקל יהודה כפלים בשל גליל נמצא שהכל שיעור אחד ואולי שרבינו סובר שאין קצבה זו בכל המקומות אלא הכל לפי המנהג.
ומה שכתב רבינו שהפשתן מזיק את הפה וכו'. מבואר שם בגמרא:

הלכה ב

דחקה עצמה וכו'. בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ו) נחלקו רבי עקיבא ותנא קמא בהעדפה ע"י הדחק ופסקו בהלכות בשם רבינו האיי גאון ז"ל כתנא קמא דאמר שהוא לבעל. עוד שם בגמרא בעי רב פפא עשתה לו שתים בבת אחת מהו בעי רבינא שלש וארבע מהו תיקו ולא נזכרו בעיות אלו בהלכות ולא כתבן ג"כ רבינו ואפשר שהם סוברים דאתיין אליבא דרבי עקיבא ואין הלכה כמותו:
היה לו וכו'. במשנה פרק אף על פי (כתובות דף נ"ט:) רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זמה ובגמרא הלכה כרבי אליעזר:

הלכה ג

המדיר את אשתו וכו'. במשנה רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי שעמום וכבר כתבתי למעלה שהלכה כרבי אליעזר שאמר שהבטלה מביאה לידי זמה לכך הזכיר רבינו טעמו של רבי אליעזר ולא נזכר בגמרא כמה יהיה זמן ההדרה:
וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו וכו'. בגמרא (דף ס"א) א"ר יצחק בר חנניא א"ר הונא אע"פ שאמרו [הכניסה לו ד' שפחות] יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת

לו את המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו והוא מפרשה כך אע"פ שמן הדין היה ראוי שתשב בקתדרא כמו ששנינו במשנתנו אבל מוזגת וכו'.
ומה שכתב רבינו ועומדת ומשמשת בפני בעלה וכו'. פשוט הוא וכל שכן הוא מהצעת המטה ומפורש בירושלמי שאפילו הכניסה לו מאה שפחות חייבת לו בדברים אלו:
אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או וכו'. ברייתא שם (דף ס"א:) אינו כופה לא לעמוד לפני אביו ולא לפני בנו:

הלכה ד

ומלאכות אלו וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה ה

יש מלאכות אחרות שהאשה עושה לבעלה בזמן שהן עניים ואלו הן אופה וכו'. תקנת עזרא היא בבבא קמא פרק מרובה (בבא קמא דף פ"ב) כלשונה. ודין המלאכות מפורש במשנה בפרק אע"פ (כתובות דף נ"ט:) טוחנת ואופה מכבסת ומבשלת ומניקה את בנה ומצעת לו את המטה. ולא הזכיר רבינו בכאן הצעת המטה לפי שכבר הזכיר למעלה שכל אשה חייבת בה ולא חלק בהצעת המטה בין עניים לעשירים אבל י"א שבזמן שהן עניים מצעת כל מטות בני הבית וכשהן עשירים אינה מצעת אלא מטתו בלבד וגורסין במשנה ומצעת את המטה ובגמרא בההיא דרב הונא שהזכרתי למעלה גורסים ומצעת לו.
ומ"ש ונותנת תבן לפני בהמתו אבל לא לפני בקרו. הוא בברייתא כלשון רבינו וכ"ה גירסת ההלכות ומפרשה רבינו בעניים דוקא. וי"א לפני בקרו אבל לא לפני בהמתו:
כיצד מטחנת וכו'. בגמרא אמרו על משנתנו טוחנת סלקא דעתך בתמיה ותירצו אימא מטחנת ואב"א ברחיא דידא:

הלכה ו

במה דברים אמורים בעניים אבל אם הכניסה וכו'. במשנה הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת ובגמרא לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראויה להכניס אף על פי שלא הכניסה תנא אחד שהכניסה לו [משלה] ואחד שמצאה לו משלו ופירש"י ז"ל שהכניסה נדוניא רבה שיש כדאי למביאה נדוניא זו לקנות ממקצתה שפחות להכניס לשמשה וזהו דעת רבינו. וי"מ ראויה להכניס שדרך בנות משפחתה בכך ואינה יורדת וי"מ שדרך בנות משפחתו [בכך] לפי שעולה עמו ובירושלמי א"ר שמואל לא סוף דבר שהכניסה אלא אפילו היא ראויה להכניס כהדא דתני אשתו עולה עמו אבל לא יורדת עמו:

הכניסה לו שתי שפחות וכו'. במשנה (שם נ"ט) שתים אין מבשלת ואינה מניקה את בנה:

הלכה ז

נמצאו כל המלאכות וכו'. כבר נתבאר זה וכבר כתבתי שרבינו הוציא מ"ש ועומדת לשמש לפניו מק"ו מהצעת המטה:

הלכה ח

כל מלאכות וכו'. שם (דף ס"א) א"ר יצחק בר חנניא אמר רב הונא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה אמר רבא לא אמרן אלא בפניו אבל שלא בפניו לית לן בה ומזיגת הכוס שמואל מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא אבייי מנחא לה אפומא דכובא רבא אבי סדיא רב פפא אשרשיפא. ודע שממה שכתב רבינו ואינה נותנת אותו בידו כדרכה תמיד נראה ששאר הדברים יכולה היא להושיט מידה לידו וכן דעת קצת מפרשים ויש מחמירין בכל דבר. ודע שימי נדותה וימי לבונה שוין בזה כמו שנתבאר פרק י"א מהלכות איסורי ביאה וכן עיקר:

והרחצת פניו ידיו ורגליו. פירוש אפילו הוא רוחץ והיא מוצקת שאינה נוגעת כלל בגופו שאם בנוגעת אפילו בלא הרחצה כלל אסור כמבואר פרק י"א מאיסורי ביאה:

הלכה ט

האשה ששברה כלים וכו'. בהשגות אמר אברהם לא מן השם הוא זה וכו'. והרשב"א כתב בפרק השואל שדעתו נוטה לדעת רבינו ושכן גרסינן בירושלמי בפרק הכותב האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה שאם לא כן אין לך שלום הבית עד כאן. וזה מבואר כדברי רבינו וכן עיקר עכ"ל הרשב"א ז"ל. וטעם הר"א ז"ל אינו לפי שהאשה היא שכורה עם הבעל בכל שעה אבל הוא אינו שכור עמה אלא בשעה שמתעסק בצרכיה:

הלכה י

כל אשה שתמנע וכו'. בפרק אף על פי העלו בהלכות שאין דין מורדת ממלאכה. וכתב הרשב"א ז"ל אלא כופה בשוט או שאינו זנה או בית דין מוכרין לו מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור עליה עבד או שפחה לשמשו עכ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב שכופה אותה בשוט וכן דעת רבינו ועיקר. ומקצת הראשונים כתבו שמשמתין אותה ובהשגות אמר אברהם מעולם לא שמעתי וכו'.

טען הוא שאינה עושה והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות וכו'. דברי רבינו פשוטים הם:

הלכה יא

האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה פוחתין לה ממעשה ידיה וכו'. במשנה שם (דף ס"ד:) אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין על מזונותיה ובגמ' (דף ס"ה:) א"ר יהושע בן לוי מוסיפין לה יין מפני שהיין יפה לחלב:

פסקו לה וכו'. שם (דף ס':) פסקו לה קמעא אוכלת הרבה מהיכא אמר רב ששת משלה ומפרש רבינו זה אפילו באשה המניקה את בנה ואף על פי שתחלת הברייתא הוא הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חבירתה ומשמעה באשה המניקה בשכר בן חבירתה. ובהשגות א"א דברים שאינן כתב וכו'. ואף רש"י ז"ל כן פירש פסקו לה מזונות מועטין אוכלת משלה כדי שיהיה לה חלב ולא תמיתנו עכ"ל. ותמהני במה שכתב **רבינו או תאכל מאכל רע** שהרי שנינו שם ולא תאכל עמו דברים הרעים לחלב. ויש לומר שהוא בשאינה מצטערת על אותן דברים אבל במצטערת עליהן ודאי צערה קודם שחייה קודמין:

הלכה יב

ילדה תאומים וכו'. ירוש' הביאוהו בהל' מניקה את בנה א"ר חגי לא אמרו אלא בנה הא תאומים לא ע"כ:

הרי שרצתה וכו'. בירוש' ולמה אמרו בנה שלא תניק בנה של חבירתה כהדא דתני אין האיש כופה את אשתו להניק בנו של חבירו ולא האשה כופה את בעלה שתניק בנה של חבירתה ע"כ:

הלכה יג

נדרה שלא וכו'. שם (דף נ"ט:) תניא נדרה שלא להניק את בנה וכו' ב"ה אומרים כופה ומניקתו ופירש"י ז"ל דמשעבדא ליה ולא חל הנדר. וזמן הכ"ד חדש מסקנא דגמרא שם (דף ס'):

היא אומרת אני אניק וכו'. שם היא אומרת להניק והוא אומר שלא להניק שומעין לה צערא דידה הוא:

הלכה יד

היתה ענייה וכו'. (שם) הוא אומר להניק והיא אומרת שלא להניק מהו כל היכא דלאו אורחה שומעין לה היא אורחה והוא לאו אורחיה מהו ופשטו דבתר דידיה אזלינן דעולה עמו ואינה יורדת:

הלכה טו

היא אומרת וכו'. פשוט הוא זה שעליה להביא ראיה שהרי מן הסתם היא משועבדת לו ואין כאן מקום לשבועה לפי שהיא אינה תובעת ממנו ממון שחייב לה שנאמר ישבע היסת ויפטר אלא שבאה ליפטר משיעבודה ואינה נפטרת אלא בראיה:

הלכה טז

האשה שנתגרשה וכו'. ברייתא שם (נ"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היה (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא ביאר רבינו בכמה ימים נאמר שהוא מכירה לפי שהוא פוסק כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קצוב לדבר שאין כל הולדות שוים בהכרה אלא בבדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקתו בשכר ושם נתבאר שאפילו סומא הדין כן שמכירה בריח ובטעם:

הלכה יז

הגרושה אין לה וכו'. זה ברור שכל זמן שהיא מגורשת גמורה אין בעלה חייב במזונותיה אלא נותן לה שכר הנקה כמו שנתבאר.

ומ"ש אבל נותן הוא לה כו'. דבר פשוט הוא שהרי חייב הוא במזונות בניו ובנותיו עד בן ו' כנזכר פי"ב. והמעוברת שנתגרשה אין לה כלום מבעלה ולכשתלד אז יתן לה שכרה והדברים הצריכין לולד ותניקהו או אם רצתה קודם שיכירה הילד תניחהו לו:

שלמו לו חדשיו וכו'. זה מתבאר מהסוגיא שבס"פ אע"פ (כתובות דף ס"ה:) שאמרו שם זן אדם בניו קטני קטנים ועד כמה עד בן ו' כדרב אסי דאמר רב אסי קטן בן ו' יוצא בעירוב אמו ואמרו שם משום דבעי למיכל בהדה. ואמרינן בעירובין פרק כיצד משתתפין (עירובין דף פ"ב:) דאפילו בן ו' בצוותא דאימיה ניחא ליה. ודעת רבינו שהוא אפילו בגרושה. ובהשגות א"א אין הדעת סובלת וכו'. ולא מצאתי חיוב בבן ד' וה' שאינו חייב להכניסו למלמד פחות מבן ו' כנזכר פרק לא יחפור ונתבאר פ"ב מהלכות תלמוד תורה ואולי נתכוון הרב למה שאמרו יודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו כו' כנזכר פי"א מהלכות תלמוד תורה ואין זה קושיא שחנוך זה אפילו הוא אצל האם יכול הוא לחנכו לפעמים לכשיבא אצלו:

והבת אצל וכו'. בפרק הנושא (כתובות דף ק"ב) גבי נשאת לאחר זאת אומרת וכו' בת אצל האם לא שנא גדולה ול"ש קטנה:

הלכה יח

ומ"ש רבינו היה האב ראוי לצדקה וכו', לפי שאין כופין אותו לזון ביותר משש אלא בתורת צדקה כנזכר פרק י"ב:

ואם לא וכו'. זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם:

פרק כב

הלכה א

הבעל קודם וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות:

ומאימתי יזכה בירושתה וכו'. בפרק נערה (כתובות דף מ"ח) משנה ובגמרא הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללון אע"פ שכתובתה בבית בעלה מתה אביה יורשה מסרה האב לשלוחי הבעל או שמסרוה שלוחי האב לשלוחי הבעל או שהיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשם נישואין אע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה והקשו אמרת נכנסה עמו ללון טעמא דללון הא סתמא לשם נישואין אימא סיפא נכנסה עמו לשם נישואין הא סתמא ללון ותרץ רב אשי תנא סתמי סתמי קתני סתם חצר דידה ללון פי' וכ"ש חצר דאחרים סתם חצר דידיה לנישואין. ולא הוזכר זה בהלכות וגם רבינו לא הוצרך לבארו לפי שמבואר הוא בדבריו שסתם החצרות הם ללון וכשנכנסה ונתייחדה עמו בחצרו בסתם ג"כ מתבאר בדבריו שהואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה, ובזה נסתלק מ"ש הר"א ז"ל בהשגות. וחצר של שניהם כתבו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שדינה כחצר שלה:

הלכה ג

וכן אם היתה בוגרת וכו'. זה ברור שאשתו ארוסה אם מתה אינו יורשה וכבר נתבאר שלא תכנס לרשות הבעל לירושה בלכתה אליו אא"כ הוא או שלוחיו עמה:

הלכה ד

הנושא אשה וכו'. מפורש בתוספתא פרק שני מיבמות בין בחייבי לאוין בין בשניות מדבריהם שהבעל יורשה ופשוט הוא שאם אין קידושין תופסים בה כגון חייבי כריתות ומיתות בית דין שאינו יורשה:

וכן הנושא וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ונתבאר בהלכות ביבמות פרק ב"ש דקטנה שלא מיאנה ומתה בעלה יירשנה:

אבל הפקח וכו'. זה למד רבינו ממה שאמרו שאין לה כתובה כנזכר פי"ז וכשם שאין לה כתובה ממנו כך אינו יורשה והיא אינה בת דעת שתוכל לזכות לו:

והחרש שנשא וכו'. גם זה לא מצאתי מבואר אבל דברי טעם הם כיון שהיא בת דעת ולא עוד אלא שלפעמים יש לה כתובה ממנו כשהשיאוה ב"ד אליו כנזכר פי"ד. ובהשגות

כתב הראב"ד ז"ל שאע"פ שהיא בת דעת ונשאת לו אינה יורשה שמה שבידה זכתה לו מה שלאחר מיתה לא זכתה לו ע"כ:

הלכה ה

קטנה שנתקדשה וכו'. בקידושין פ' האיש מקדש (קידושין דף מ"ה:) נתקדשה לדעת ונשאת שלא לדעת אביה וכו' עד ורב ירמיה בר אבא אמר וכו' ופסק רבינו סוף פרק שביעי מהלכות תרומות כדברי רב הונא וכ"ש הוא לענין ממון שהעמד ממון על חזקתו ולזה כתב בכאן בין בפניו:

הלכה ו

הורו הגאונים וכו'. בהלכות פרק אף על פי. ודע שלפי שיטתנו שאין כופין הבעל לגרש מחמת שום מרד כמ"ש פרק י"ד אין צורך להוראה זו שהרי אין כופין הבעל לעולם ואם גירשה מעצמו ודאי אבד ירושתה:

הלכה ז

כל נכסים שיש לאשה וכו'. מסקנא דגמרא בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף ע"ח:) רב ושמואל דאמרי תרווייהו בין שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס בין שנפלו לה נכסים משנתארסה ונשאת [ומכרה] הבעל מוציא מיד הלקוחות ופרק נערה (כתובות דף נ') א"ר יוסי ברבי חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ופי' שגוף הקרקע מכור ואם ימות הוא בחייה זכו הלקוחות וכן מבואר בירושלמי פרק הכותב וכן מבואר בדברי רבינו ופשוט הוא. ולכשמתה היא בחייו מוציא הבעל הגוף מתקנת אושא ונחלקו הגאונים ז"ל אם הוא מוציאן בלא דמים ורבינו האיי ז"ל הכריע בלא דמים וכ"כ בהלכות וקי"ל הבעל מוציא מיד הלקוחות בלא דמים ואי איתנהו להנהו דמי דשקלה אתתא מהדר להו ללוקח ולא יכול למימר הבעל דלמא מציאה אשכחה ע"כ. והן הן דברי רבינו. וכתב הרשב"א ז"ל מלשון הרב אלפס ז"ל שכתב דאינו יכול לומר דילמא מציאה אשכחה איכא למימר דאע"ג דליכא סהדי דהנהו זוזי ממש נינהו דשקלה מלוקח אלא דהניחה זוזי מסתמא אמרינן דאינהו נינהו והוו להו כעין פקדון דאיגלי מילתא דממכרה בטל למפרע ומעות כעין פקדון נינהו אבל אי אחלפינהו אף ע"ג דחילופיהן בידה מסתברא דאינו חייב בעל לשלומי מינייהו ללקוחות דמדשלחה בהו יד קמו זוזי עלה בהלואה ומימר אמר להו אנא מטלטלי שבקה לי וזוזי דידכו קמו עלה בהלואה ואינו משלם. עוד כתב בשם רבינו אפרים ז"ל שאם הבעל מודה שברשותו מכרה אינו מוציא מיד הלקוחות כלום דכשלוחו דמיא ואי בעי

לוקח מחרים עליו דבעל דלא עבד הערמה ומאי דמכרה הוה לדעתו ולהנאתו ואי לא מודה אית לן מדינא להחרים חרם סתם בכך עכ"ל:

הלכה ח

בד"א בנכסים וכו'. זו סברת ר"ש במשנה פרק האשה (דף ע"ה) שהוא מחלק בין נכסים ידועים לנכסים שאינן ידועים ופי' ר"י אלו הן שאינן ידועים כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים ותניא כותיה והלכה כר"ש כמבואר בהלכות וכ"כ ז"ל:

וכן ארוסה וכו'. מתבאר שם במשנה ובגמרא דדוקא נשאת אבל מכרה קודם הנישואין אין הבעל מוציא מיד הלקוחות:

הלכה ט

האשה שכתבה כל נכסיה לאחר וכו'. דין ביטול המתנה אם נתגרשה או נתאלמנה מבואר פ"ו מהלכות זכיה ומתנה והוא דוקא בשכתבה כל נכסיה אבל אם שיירה מקצת מתנתה קיימת כנזכר שם. ודין שאין הבעל אוכל פירות מתבאר בפרק האשה (שם ע"ח ע"ט) בגמרא:

ולא עוד אלא וכו'. שם הקשו על דין מברחת מדתניא הרוצה שתבריח נכסים מבעלה כיצד היא עושה כותבה שטר פסים לאחר דברי רשב"ג וחכ"א רצה משחק בה עד שתכתוב לו מהיום ולכשארצה טעמא דכתבה ליה הכי הא לא כתבה ליה הכי קננהו לוקח פי' מקבל המתנה ותירצו שדין הברייתא הוא במקצת הנכסים וכבר נתבאר פ"ז שדעת רבינו הוא שהאומר ע"מ שירצה פלוני ע"מ שיאמר הן קאמר אף כאן לכשארצה לכשאומר הן הוא. וזהו שכתב רבינו דהרי לא קנה קנין גמור וכו' וכן דעת הרשב"א ז"ל ומ"מ לכשתרצה קנה מקבל מתנה ואפילו היו במתנה מטלטלין ובשעה שתרצה אינם ברשותו של מקבל אלא בר"ה לפי שמשעת משיכה קנה לכשתרצה היא כך כתב הרשב"א ז"ל והביא ראיה לזה ועיקר:

הלכה י

שומרת יבם וכו'. משנה פ' האשה (דף פ':) וביבמות בפרק החולץ (יבמות דף ל"ח) שומרת יבם שנפלו לה נכסים מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים וה"ה אם נשארה אלמנה מן האירוסין שאפילו נפלו לה בעודה ארוסה שמוכרת דלא עדיף יבם מבעל:

ואין ליבם פירות וכו'. בנכסי מלוג הוא מפני שאין היבם חייב לפדותה כנזכר פי"ח וכבר נתבאר פי"ב שפדייתה כנגד אכילת פירות נכסיה ועוד שאם מתה יורשי אביה יורשין נכסי מלוג שלה כנזכר בסמוך. אבל מ"ש שאפילו בנכסי צאן ברזל אין לו פירות הוא תימה למה לא יזכה במחציתן שהרי אם מתה הוא יורש מחציתן כמבואר בסמוך. ואולי

שהוא סובר שאין לו זכות אלא בגוף הקרקע ליורשה אם תמות אבל לא בפירות ולא ידעתי מאין הוציא זה והרבה מן המפרשים חלוקים עליו בזה ודעת הרמב"ן ז"ל ביבמות שבפירות יש לו המחצית:

מתה כשהיא וכו'. במשנה הנזכרת מתה וכו' ב"ה אומרים נכסים בחזקתן וכתובה בחזקת יורשי הבעל נכסים הנכנסים והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב כך היא גירסת רש"י ז"ל ופירש הוא נכסים דהיינו נכסי צאן ברזל בחזקתן ואמרו בפרק מי שמת על לשון כזה בחזקת מי והעלו הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו וכתובה דהיינו עיקר ותוספת בחזקת יורשי הבעל ונכסים הנכנסים והיוצאים עמה דהיינו נכסי מלוג בחזקת יורשי האב ודוקא בשנפלו לה בעודה שומרת יבם אבל בשנפלו לה בחיי בעלה ונתאלמנה מן הנישואין דינם כנכסי צאן ברזל וחולקין בהן כך כתב הרשב"א ז"ל שזהו פסק הלכה לפי שיטת רש"י ז"ל. ורבינו סובר כן אלא שאינו מחלק בנכסי מלוג בין נפלו לה בעודה שומרת יבם לנפלו לה מחיים דבעל אלא בכל גווני הן ליורשים. ויש בזה שיטה אחרת לקצת גאונים ז"ל והם גורסין במשנה הכתובה בחזקת יורשי הבעל ואינן גורסין וכתובה וזהו פירושה. נכסים בחזקתן כיצד הכתובה ר"ל העיקר ותוספת ונכסי צאן ברזל בחזקת יורשי הבעל ונכסים הנכנסין והיוצאין ר"ל נכסי מלוג בחזקת יורשי האב ודוקא נפלו לה בעודה שומרת יבם אבל נפלו לה בחיי בעלה ונתאלמנה מן הנישואין דינן כנכסי צאן ברזל ואם מתה יורשי הבעל יורשין אותה וזה דעת קצת מפרשים אחרונים. ולר"א ז"ל שיטה אחרת בהשגות שהוא סובר שנכסי צאן ברזל כולן ליבם ונכסי מלוג שנפלו לה תחתיו דבעל יחלוקו ושנפלו לה בעודה שומרת יבם כולן שלה וכתב על רבינו שטעה במה שכתב בזה ולבאר דעות אלו מן הגמרא יארכו הדברים וכבר פירש הרמב"ן ז"ל הסוגיא שביבמות לדעת רבינו ונראה שהוא מסכים לדעתו בכל מ"ש חוץ מאכילת פירות קודם כניסה כמ"ש למעלה. ודע שאין המאמר מועיל בזה כלום וכן כתב רבינו סוף פרק ג' מהלכות נחלות.

ומ"ש רבינו ויורשי הבעל חייבין בקבורתה. מבואר שם בגמרא:

הלכה יא

שומרת יבם וכו'. שם (דף פ"א:) אמר רב יוסף כיון דאמור רבנן לא ליזבין אע"ג דזבין לא הוי זביניה זביני דתניא מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה אע"פ שכתובתה אינו אלא מנה לא ימכור שכל נכסיו אחראים (וערבאין) לכתובתה וכן נפסקה בהלכות עוד בגמרא הלכתא בין יבם ואחר כך חלק (עם אחיו בנכסים) בין חלק ואח"כ יבם לא עשה כלום:

הלכה יב

כנס את יבמתו וכו'. במשנה שם הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות פירות התלושין מן הקרקע ילקח בהן וכו' וחלקו חכמים בתלושין ואמרו כל הקודם בהן זכה קדמה היא ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ומחלוקתן הוא שר"מ סבר דמטלטלי משתעבדי לכתובה וחכמים סוברים שאין משתעבדין והוא הדין שחולקין בכספים וכן פירש"י ז"ל ומודים שאם קדמה ותפסה שנשתעבדו לה וידוע שהלכה כחכמים שאין המטלטלין משתעבדין לכתובה וכן נתבאר בפרק הכותב שהלכה כר"ע שאין תפיסה מועלת בהן אלא אם כן תפסה מחיים כנזכר פרק י"ח ובתפסה מחיים לא הוצרך רבינו לבאר שפשוט הוא שכל זמן שהם תחת שיעבודה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות כדין פירות המחוברין, זהו דין הגמרא לדברי הכל. וכתב רבינו שאע"פ שהכתובה נגבית מן המטלטלין מתקנת גאונים האחרונים אין אומרים ילקח בהן קרקע לפי שאין כח בתקנה זו למונעו מנכסי אחיו וכן כתב בפירוש המשנה שאין שורת הדין מורה בשום פנים שתקנת האחרונים תעכבהו מלישא וליתן בנכסי אחיו וזה כנגד דעת ההלכות שכתבו תניא הרי שהיה נושה באחיו ומת והניח שומרת יבם לא יאמר הואיל ואני יורש הכל החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות הא מתניתא ר"מ היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה ואע"ג דלית הלכתא כוותיה כיון דתקינו רבנן השתא למגבא כתובה ממטלטלי עבדינן כוותיה עכ"ל, וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל עשו תקנת האחרונים כאילו היו משועבדים בדין הגמרא ובעיטור כתב בשם גאון כדעת רבינו. ונראה שאפילו לדעת רבינו אם כתוב בכתובה מטלטלי אגב מקרקעי שלוקחין קרקע מן המטלטלים שהניח האב שהרי משועבדין הן לה מן הדין ולא מן התקנה כנזכר פי"ו:

הלכה יד

יבמה שלא היתה לה וכו'. במשנה שם אם כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ובלבד שתהיה כתובתה על נכסי בעלה הראשון ובגמרא (שם פ"ב:) ואי לית לה מראשון אית לה משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה:

הלכה טו

האשה שמכרה וכו'. כשנתנה לבעלה מבואר הוא פרק חזקת הבתים (ב"ב דף מ"ט) שאין לאיש ראיה בנכסי צאן ברזל של אשתו שיכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי וכשנתנה לאחרים או מכרה פשוט הוא שאין מעשיה כלום אלא א"כ רצה הבעל אח"כ אבל ודאי

אם רצה הבעל לקיים מקיים דהו"ל קנו מן האשה וחזרו וקנו מן האיש שהמקח קיים כנזכר פרק הניזקין (גיטין דף נ"ה:) ונתבאר פ"ל מהלכות מכירה:

וכן הבעל כו'. בנכסי צאן ברזל מפורש בגמרא פרק חזקת הבתים (ב"ב דף נ') שמקחו בטל כנזכר פרק ל' מהלכות מכירה ופי' מקחו בטל מיד וזהו דעת הרבה מן המפרשים ז"ל דודאי בנכסי צאן ברזל בטל מיד. ובהשגות א"א לא מצאתי בנכסי צאן ברזל וכו' והירושלמי שהזכיר בשדה שעשאו לה אפותיקי היא ושם השוו נכסי צאן ברזל שהכניסה לו לאפותיקי. ודעת הרמב"ן ז"ל לפסוק בנכסי צאן ברזל שמקחו בטל לאלתר משום שבח בית אביה ואף הרשב"א ז"ל הסכים לדעת רבינו בנכסי צאן ברזל וזה דעת הגאונים ז"ל ועיקר. ודין האפותיקי כתבתי בו פ"ל מהלכות מכירה ופי"ח מהלכות מלוה ולוה.

ומ"ש רבינו בנכסי מלוג. מבואר בגמרא פרק אלמנה לכ"ג (יבמות דף ס"ו:) ואמרו בירושלמי שאפילו מכר הבעל ומתה האשה בחיי הבעל המכר בטל לפי שאין לבעל בשעת מכירה בגוף הקרקע כלום:

הלכה טז

מכר מטלטלין וכו'. זה הדין לדעת הר"א ז"ל ודאי אמת הוא דלא עדיפי מקרקעי שהוא סובר שאם מכרו מכרו קיים אבל הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל נחלקו בזה ואמרו שאפילו במטלטלין המכר בטל וכבר הארכתי בזה פרק ל' מהלכות מכירה ושם כתבתי שדעת רבינו האיי כדעת רבינו:

מכרו שניהם וכו'. מפורש בגמרא פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף נ') ובהלכות:

הלכה יז

וכן האשה וכו'. ג"ז מבואר שם שאף לבעל עצמו אינה יכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי והטעם שכיון שגוף נכסי מלוג הוא שלה לא הויא ליה איבה אי לא הות מזבנא אותם אליו או לאחרים ומתוך כך אינה יכולה לטעון נחת רוח:

הלכה יח

כיצד האשה שמכרה וכו'. שם מבואר פרק חזקת הבתים. וענין השלש שדות שהזכיר רבינו כבר ביארתיו לדעתו פרק ל' מהלכות מכירה. ויש בזה דברים בהשגות שנראה מהם שאם מחלה כתובתה לבעלה ואפי' שלש שדות הקיימים שמחילתה מחילה מפני שעקרה שיעבודה מעיקרו משא"כ במוכרת או נותנת. ואין כן דעת רבינו והרמב"ן והרשב"א ז"ל ואין מחילתה לבעלה מועלת אלא בעיקר כתובה ותוספת משום דבהנהו לא הויא ליה איבה אי לא הות מחלה להו הילכך כשמחלתן מחילתה מחילה וכן כתבתי פרק י"ז:

הלכה יט

נכסי צאן ברזל שאבדו. זו סברת רבינו בלא ראיה מן הגמרא והיה באפשר לומר שכשם שאין מתנתה אליו בגופן מועלת כלום כך מחילתן בשיעבודן אינה מועלת כלום ויכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי בהיותי מוחלת אותן לו דאי לא הויא ליה איבה. אבל רבינו הכריע שהרי זה דומה למחזרת נכסי צאן ברזל לנכסי מלוג וכיון שהבעל לא לקחן לעצמו אלא שנגנבו או שאבדו יכולה למחול לו השיעבוד ולעשותן כנכסי מלוג אבל לתתן אליו בין קרקע בין מטלטלין יכולה היא לטעון נחת רוח. ובהשגות בזה דברים לא נתבררו לי:

הלכה כ

בעל שמכר וכו'. פירוש קרקע של נכסי מלוג. ומבואר הוא בכתובות פרק האשה (דף פ':) והלכתא בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום מאי טעמא אמר אביי חיישינן שמא תכסיף רבא אמר משום רווח ביתא מאי בינייהו איכא בינייהו ארעא דמקרבא למתא. פי' שמא תכסיף שהלוקח יכחישנה ליכא שהרי תמיד יראנה מתוך שהיא קרובה לעיר א"נ בעל אריס פי' שמא תכסיף ליכא שהרי הוא עצמו אריס עם הלוקח ויזהר שלא תתקלקל ובהני תרי גווני לרבא לא עשה כלום דהא ליכא ריווח ביתא ותו איכא בינייהו זוזי דעביד עסקא דלרבא הא איכא רווח ביתא ומה שעשה עשוי וידוע שהלכה כרבא לגבי אביי:

הלכה כא

היו לאשה כספים וכו'. כשהן בנכסי צאן ברזל מפורש בירושלמי פרק מציאת האשה שנושא ונותן בהם והביאוהו בהלכות ובדין הוא שהרי אחריותן עליו. וכשהן בנכסי מלוג מבואר במשנה פרק האשה שנפלו לה נכסים (דף ע"ט) כספים ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות:

הלכה כב

וכן האשה וכו'. דין החבלה מהו שלו ומהו שלה שילקח ממנו קרקע מבואר במשנה פ' מציאת האשה (כתובות דף ס"ה:) ונתבאר פי"ד מהלכות חובל ומזיק:

הלכה כג

נפלו לה עבדים וכו'. בפרק האשה (ע"ט:) [משנה] נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות רשב"ג אומר לא תמכור מפני שהן שבח בית אביה נפלו לה זיתים וגפנים זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות רבי יהודה אומר לא תמכור מפני שהן שבח בית אביה. כך מצאתי הנוסחא במקצת ספרים בההיא דעבדים רשב"ג ובההיא דזיתים רבי יהודה וזו היא נוסחת רבינו ולזה פסק בעבדים

כרשב"ג דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וכו' ובזיתים וגפנים פסק כסתם משנה שלא כדברי ר"י ואמרו בגמרא מחלוקת בשנפלו לה בשדה שאינה שלה אבל בשדה שלה דברי הכל לא תמכור מפני שבח בית אביה. ובירושלמי מתניתין כשאין עושין כדי טיפולן אבל אם עושין לא תמכור שעדיין כבוד בית אביה קיים והביאוהו בהלכות ונתבארו דברי רבינו. ולא תמכור פירש"י ז"ל יכולה היא לעכב ע"כ:

הלכה כד

נפלו לה פירות וכו'. במשנה שם (דף ע"ט) דין המחוברים מחלוקת ר"מ וחכמים ופסק הלכה כחכמים ודין התלושין דברי הכל:

אבל המגרש וכו'. דין התלושין הוא מוסכם במשנה ובגמרא ודין המחוברין הוא כדעת ר"ש במשנה ולפי גירסת ספרינו ת"ק חולק עליו וסובר שהן שלו שכך הקשו בגמרא ר"ש היינו ת"ק ואמרו מחוברין בשעת יציאה איכא בינייהו דלת"ק הן שלו אפי' מחוברין ולר"ש שלה ופסקו בהלכות כר"ש וזהו דעת ר"ח ובעל העיטור ז"ל. ויש שפסקו כת"ק וה"ג גורסין ר"ש היינו ת"ק ותירצו מחוברין בשעת יציאה אתא לאשמועינן ולפי גירסא זו אין כאן מחלוקת ושלה הן וכן עיקר וכדברי רבינו:

הלכה כה

עבדי נכסי מלוג וכו'. פרק אלמנה לכ"ג (יבמות דף ס"ו) מפורש במשנה שהוא חייב במזונות עבדי מלוג ופשוט הוא שה"ה לבהמת מלוג:

לפיכך ולד וכו'. בפרק האשה (כתובות דף ע"ט:) תניא ולד בהמת מלוג לבעל ולד שפחת מלוג לאשה וחנניה בן אחי יאשיה אמר עשו ולד שפחת מלוג כולד בהמת מלוג וכו' אמר שמואל הלכה כחנניה אמר רבא ומודה חנניה שאם נתגרשה שנותנת דמים ונוטלתן מפני שבח בית אביה פי' שהוא כבוד להם שיהיו לה עבדים ושפחות:

הלכה כו

הכניסה לו שני כלים וכו'. מימרא דרב יהודה פ' אלמנה לכ"ג (יבמות דף ס"ז) קרוב ללשון רבינו ובהלכות וכן הלכה:

הלכה כז

הנותן מתנה וכו'. בפ' חזקת הבתים (בבא בתרא נ"א:) אמר רבא הלכה וכו' במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות כך הוא בגי' ספרינו וכ"כ בהלכות וכתב הרשב"א ז"ל ומיהו אם מתה הבעל יורשה הא למה הדבר דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בהן אכילת פירות ואם מת הבן האב יורשו ואפילו מכרה היא או נתנה לאחר ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אלא אם פירש לה שתוכל למכור וליתן לאחר. ואפשר שעוד צריכה

שיכתוב לה בפירוש שאם נתנה או מכרה לאחר שלא יהא הוא מוציא מיד הלקוחות הא לא"ה לא שלא אמר לה שתוכל למכור וליתן אלא שלא יוציא הוא מיד הלקוחות בחייה אבל לאחר מיתה הוא מוציא מיד הלקוחות עד שיפרש וכן דעת גאון ז"ל ואין דעתי נוחה בכך עכ"ל:

וכן הנותן וכו'. כבר נזכר דין זה פ"ג מהלכות זכייה ושם הארכתי בבאור:

וכן המוכרת כתובתה. בב"ק בפ' החובל (בבא קמא פ"ט.) אמר רבא הלכתא המוכרת כתובתה טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות:

הלכה כח

ולד בהמת וכו'. בפרק האשה שנפלו (כתובות ע"ט:) מימרא מפורשת:

החובל באשתו וכו'. פ"ד מהלכות חובל ומזיק נתבאר דין זה ושם הארכתי בביאור:

הלכה כט

המוכר קרקע לאשתו וכו'. פרק חזקת הבתים (ב"ב דף נ"א) אמר רבא הלכתא המוכר שדה לאשתו וכו' במעות שאינן טמונים קנתה [והבעל אוכל פירות] במעות טמונים לא קנתה [דאמרינן לגלויי זוזי בעי] ומפרש רבינו לא קנתה שאין המכר קיים שיכול לומר הוא כדי לגלותן מכרתי אבל מן המעות ילקח בהן קרקע אחר והוא יאכל פירותיה לפי שהאשה נאמנת לומר על מעות שהם בידה נתנו לי במתנה כמו שיתבאר בסמוך וכיון שכן אף על פי שהם עתה ביד הבעל כיון שהיא לא נתנתן לו אלא על דעת המכר לא הורע כחה בכך שהרי כשהוציאתן מרשותה היתה סבורה שיהיה לה שדה תחתיהם והוצרכתי לכתוב בזה מפני שרבינו כתב פ"ב מהלכות מלוה ולוה הבעל שלוה מאשתו ואח"כ גירשה אין לה עליו כלום שכל המעות שביד האשה בחזקת בעלה אא"כ הביאה ראייה שהם בנדוניתה עכ"ל. והכרח הוא שהוא ז"ל מחלק בין הקונה ממנו שדה ובין המלוה אליו חדא שכאן חלק בין מעות טמונין למעות שאינן טמונין ושם לא חלק ועוד שכאן כתב אפילו טמונין ילקח בהן קרקע ושם כתב אין לה עליו כלום והטעם שכל שהלותן לו יצאו מחזקתן והרי הן ביד הבעל וחוששין שמא משלו הן שאל"כ לא היה לה להלוותן לו אלא שיקח מהם קרקע אבל בקונה ממנו שדה סבורה היתה שהמכר קיים ולפיכך לא אבדה זכותה כך נראה [לי] לדעת רבינו אבל מדברי הרשב"א ז"ל וקצת מפרשים נראה שהם משוים אותם וכשאמרו בלוה שאין לה עליו כלום דוקא במעות טמונין וכשאמרו אין לה עליו כלום דוקא בטוען ברי שמשלו הן והיא גנבתן וכיון שהם ברשותו הוא נאמן אבל אם לא טען בברי אין לו בהם אלא אכילת פירות בלבד וכשגרשה

חייב להחזירה לה וכבר כתבתי דעת זה פ"ב מהלכות מלוה ולוה ולפי זה אף במוכר במעות טמונין אם טען ברי שמשלו היו אין לו בהם כלום:

הלכה ל

הרי שנמצאו מעות ביד האשה וכו'. דין זה שכתב רבינו בכאן שהיא נאמנת לומר על מעות שהם בידה שהם נכסי מלוג כן מוכיח בירושלמי פרק מציאת האשה שאמרו שם גבי מציאת האשה לבעלה אמר רבי יוסי לא אמרו כן אלא כדי שלא תהא אשה מברחת זהובים משל בעלה ואומרת מציאה מצאתי והקשו הגע עצמך שנתן לה אחר במתנה פי' שהיא טוענת שנתן לה אחר במתנה שהיא נאמנת לומר ושמא תבריח משל בעלה ותירצו קול יוצא למתנה ואין קול יוצא למציאתה פי' ולפיכך לא תקנו בטוענת מתנה שלא תהיה נאמנת לפי שלא תעיז פנים לומר נתנו לי אלא א"כ הוא אמת לפי שקול יוצא למתנה וכ"כ ז"ל. וכתב רבינו שהוא מחרים אם ירצה אבל היא אינה נשבעת היסת לפי שהוא אינו יכול לטעון טענת ברי ואין נשבעין היסת על שמא כנזכר פ"ח מהלכות טוען ונטען.

ומ"ש שאם אמרה ע"מ כן נתנו לי שלא יהא לבעלי רשות בהן שאינה נאמנת. כך הוא דעת הרמב"ן ז"ל והביא ראייה מהדין שיתבאר בסמוך במי שקבל פקדון מן האשה ובשעת מיתה אמרה של פלוני הוא שאם אינה נאמנת לו יתן ליורשים ואם איתא דבחייה היתה יכולה להפקיעין מבעלה לגמרי אפילו מתה יעשו כדבריה מיגו דבחייה היתה יכולה להפקיעין ממנו אלא לאו ש"מ שאינה יכולה לומר שלי הם ע"מ שאין לבעלי רשות בהם ויש חולקין בזה ואומרים שהיא נאמנת ודוחין ראייה זו וזה דעת הרשב"א ז"ל וכבר כתבתי דעות אלו פ"ז מהלכות פקדון ובפ"ב מהל' מלוה:

הלכה לא

אמרה לו וכו'. דעת רבינו הוא שאע"פ שאינה נאמנת לומר אחר נתנם לי כשטוענת ברי אתה נתתם לי נאמנת לפי שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמוה וגדולה מזו נתבאר פ"ד שהאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה שאינה מעיזה. וכתב רבינו בכאן שנשבעת היסת לפי שהבעל טוען ברי והיא מוחזקת ונשבעת היסת כדין כופר בכל:

הלכה לב

אין מקבלין וכו'. בבא זו כתבה רבינו פ"ז מהלכות שאלה ופקדון ושם ביארתי:

הלכה לג

האשה שהיו לה כספים וכו'. פרק האשה שנפלו (כתובות דף ע"ט) נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ובגמרא פשיטא ארעא ובתי ארעא וכו' פי' הא' אומר שדות והאחד אומר בתים לוקחים שדות ומפרש רבינו שלוקחים דבר שפירותיו מרובין ויציאתו מעוטה והוא כלל לכל הדברים שיחלקו בהם האיש והאשה וקרוב לזה פירש"י.
ומ"ש ואין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף. הוא ממה שאמרו שם כללא דמלתא גזעו מחליף קרנא אין גזעו מחליף פירא וכתב בהלכות הילכך כל היכא דקתני ילקח בהן קרקע אין קונה בו אלא דבר שגזעו מחליף וכן עיקר:

הלכה לד

האשה שהכניסה וכו'. שם אמר רבא אר"נ הכניסה לו עז לחלבה ורחל לגיזתה וכו'. ובהלכות פירש לא היה לה אלא חלב וגיזה וביצה בלבד וכן לא היה לה בדקל אלא פירותיו בלבד ע"כ וכן עיקר:
וכן אם הכניסה וכו'. שם אמר ר"נ עיילא ליה גלימא פירא הוי ומכסה ביה ואזיל עד דבלי ופירש רבינו עד שיכלה הקרן וכן עיקר שלא כדברי רש"י ז"ל שפירש בהא דעיילא ליה גלימא שהשחקין יהיה לה לקרן וכן פירש בההיא דהכניסה לו עז לחלבה שהעז היא שלה לגמרי ועורה יהיה לה קרן ובתרנגולת הנוצה ובדקל העצים ואין זה עיקר אלא כדעת רבינו וההלכות וכן הכריע הרשב"א ז"ל:

הלכה לה

הורו הגאונים וכו'. בפרק אלמנה לכ"ג מפורש בהלכה שהגאונים הראשונים הורו שאין הבעל חייב בדין הגמרא בנכסי צאן ברזל אלא באבידה וגניבה אבל לא בכחישה ופחת דמים והרב אלפס הכריח מן הגמרא שהוא חייב בכל בדין הגמרא וכן מוכיח בתוספתא וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתוב בהלכות אלא מיהו אע"ג דדינא דגמרא הכי לא מחייבי ליה לבעל השתא בכחישה ופחיתת דמים דכיון דלא נהיגי עלמא הכי כל מאן דמקבל לנכסי צאן ברזל וכתב להו עליה אדעתא דמנהגא הוא דמקבל עלייהו הילכך לא מיחייב אלא לפום מנהגא עכ"ל ההלכות וזה דעת רבינו וביאר הוא ז"ל שלפי מנהג זה אינו נוטל השבח ופשוט הוא וידוע שאין מנהג ארצותינו כן אלא כדין הגמרא ונכסי צאן ברזל הרי הן כחוב גמור על הבעל:
יש לבעל לכוף וכו'. שם (דף פ':) ההיא אתתא דעיילא ליה לגברא תרתי אמהתא אזל גברא נסיב אתתא אחריתי עייל לה חדא מינייהו אתאי לקמיה דרבה צווחה לא אשגח בה וכו' ולא היא משום רווח ביתא ופרש"י ז"ל שאף היא עושה צרכי הבית וכן פירש הר"א

ז"ל ואע"פ שהכניסה לאשה האחרת לא גרעה מאורחים שהשפחות בבית משמשות הן אפילו לפני האכסנאים. וזה נראה בדעת רבינו ולפיכך בעיר אחרת אינו יכול להוליכן דהא ליכא רווח ביתא:

פרק כג

הלכה א

האשה שהתנית וכו'. (כתובות דף פ"ג) ראש פרק הכותב לאשתו דין ודברים וכו' ובגמרא תני ר' חייא האומר לאשתו והקשו וכי כתב לה מאי הוי פי' לא מיבעיא לר' חייא דתני אומר אלא אפילו כתב קשה לו מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקות הימנה לא אמר כלום פירוש אם היתה שדה משותפת בין שנים ואמר האחד לחבירו לשונות אלו לא אמר כלום לפי שאין כאן לשון מתנה ואם כן למה הועילו דבריו במשנתנו. ותירצו בכותב לה ועודה ארוסה וכדרב כהנא דא"ר כהנא נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא יירשנה פירוש כיון שעדיין לא זכה בנכסים בלשון סילוק יכול להסתלק מהם והקשו א"ה נשואה נמי ותירצו נשואה ידו כידה פירוש והרי הוא כשותף בהם וכיון שהנכסים שלו צריך לשון מתנה ואין מועיל בה לשון סלוק. וכתב רבינו שאם קנו מידו אחר נישואין הועילו מעשיו ויצא לו ממ"ש בפרק חזקת גבי הא דהאומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו שאם קנו מידו דקנה חבירו ולא יהא כח הבעל גדול בנכסי אשתו מכח השותף בחלקו וזה פשוט ומוסכם. עוד אמרו בגמרא פרק הכותב איבעיא להו קנו מידו מהו אמר רב יוסף מדין ודברים קנו מידו ר"נ אמר מגופה של קרקע קנו מידו וכו' אמר אמימר הלכתא מגופה של קרקע קנו מידו ומפורש שם אפילו בעורר על קניינו ומפרש רבינו האיי גאון בעיא זו בקנו מידו ועודה ארוסה וכן פירש בהלכות פירוש דקא מיבעיא להו במשנתנו ששנינו שהכותב בעודה ארוסה דין ודברים אין לי שהוא אוכל פירות אם קנו מידו מי אמרינן דמגוף הקרקע סלק עצמו ואין לו פירות כלל דכיון דלא היה צריך לקנין וקנו ממנו לאוסופי כחה הוא או דילמא ל"ש ואסיקו דמגוף הקרקע קנו מידו ואין לו פירות וזה הוא דעת רבינו ונתבארו מדבריו שכתב ואם קנו מידו וכו' עד כבר סילק עצמו מגוף הקרקע. ובהשגות כתוב על זה א"א כל מ"ש כאן הכל הבל ורעות רוח ע"כ ולא ידעתי אי זה רוח היתה עמו באמרו לדברי רבינו וההלכות ורבינו האיי ז"ל הבל ורעות רוח בלא טעם מוכרח ומ"מ אבאר דבריו ז"ל. דע שיש פירוש אחר בבעיא זו שאמרו דלדין משנתנו פשוט היה להם שאין קנין מועיל בארוסה יותר מאמירה וכי קא מיבעיא להו

על האומר לחבירו אין לי עסק על שדה זו הוא ששאלו אם קנו מידו והעלו אם קנו מידו מגופה של קרקע קנו מידו וה"ה לאשתו נשואה אם קנו מידו שדינה כארוסה בשלא קנו אלו דבריהם ז"ל ואין להם ראייה לסתור פירוש ההלכות ורבינו. והרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו ב' הפירושים ולא הכריעו בהם כלום. וכתב הרמב"ן ז"ל הא דתנן דין ודברים אין לי בנכסיך נ"ל דאפילו לנכסים שנפלו לה לאחר מכאן נמי מהני דאין הלשון הזה אלא לשון תנאי ואפילו על דבר שאינו בעולם אדם מתנה והאריך בזה:

הלכה ד

(ג-ד)

התנה עמה וכו'. פי' דברי רבינו הם בארוסה ובלא קנין והוא מוכרח מדבריו ודין זה הוא במשנה וכדעת ר' יהודה ששנינו שם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ה"ז אינו אוכל פירות וכו' ר' יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות עד שיכתוב לה דין ודברים וכו' ובתוספתא ר"י אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות [כיצד מוכר פירות] וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות אבל מן הסוגיא שבגמרא נראה שאינו יכול לכופה למכור הפירות וליקח בהן קרקע כדי שיאכל הוא פירותיו אלא שאם מכרתו היא ולקחה בהן קרקע הוא אוכל פירותיו עד שיכתוב לה עד עולם ורבינו סמך לו על התוספתא וכ"נ מן הירוש' וקי"ל כר"י דשקלי וטרו בגמ' אליביה וכ"כ ז"ל ובגמ' איבעיא להו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירות מהו שיאכל פירות מפירי פירות סליק נפשיה מפירות לא סליק נפשיה או דלמא מכל מילי סליק נפשי' ואמרו פשיטא מכל מילי סליק נפשיה דאי אמרת מפירי פירות וכו' ודחו ההכרח שאמרו על פשיטות זה. ויש מן הגאונים ז"ל שפסקו דכיון דבעיין לא איפשיטא יד האשה על התחתונה ויש מהם שפסקו כפשיטות הגמרא וזה דעת רשב"א ז"ל ונראה שהם מפרשים אותה אליבא דר"י ובשאמר עד עולם ולא נזכרה בעיא זו בהלכות ולא בדברי רבינו ואולי שדעתם היה לפרשה אליבא דת"ק והלכה כר"י ולזה לא הזכירוה:

הלכה ה

התנה עמה שלא יירשנה וכו'. במשנה מחלוקת בדין הירושה ת"ק ורשב"ג ורשב"ג אמר מתה יירשנה מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה ובגמרא אמר רב הלכה כרשב"ג ובהלכות ולית הלכתא כוותיה דקי"ל כל דבר שבממון תנאו קיים ובירושלמי א"ר יוסף איליין דכתבין [לנשיהן] אי מיתת בלא בני תיהדר לבי נשא [כל מה דעיילא] תנאי ממון הוא וקיים ע"כ בהלכות וכן הכריעו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ודוקא במתנה ועודה ארוסה וכההיא דרב כהנא דאמר נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא

יירשנה אבל משנשאת אין תנאו בירושה כלום דכיון שהירושה ראוי לו אם תמות עתה ה"ל כאומר לא אירש את אבא שלא אמר כלום אפילו קנו מידו וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכדעת רבינו, והירושלמי הנזכר בהלכות הוא בכותב לה ועודה ארוסה א"נ בכותב לה בכתובתה בשעת כניסה אבל לאחר נישואין לא אמר כלום אלו דבריהן ז"ל מסכימין לדעת רבינו. ומצאתי בתשובה לרבינו שהוא סובר שדין המשנה הוא במתנה אחר נישואין ואף בזה אמרו בהלכות שהתנאי קיים והוא חולק על ההלכות בזה ואומר דלאחר נישואין ודאי תנאו בטל שכל תנאי שבירושה בטל אבל בארוסה תנאו קיים וכבר כתבתי שדעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל כדעת רבינו בענין הדין והם סבורים שדברי ההלכות הם בארוסה ולעיקר הדין כולם נתכוונו לדעת אחת:

הלכה ז

התנה עמה אחר וכו'. פשוט הוא שדברי רבינו הם בשקנו מידו שכבר כתב בתחילת הפרק ואם כתב לה אחר הנישואין צריך לקנות מידו והדין שכתב כאן פשוט הוא שכל שקנו מידו מסתלק הוא מן הפירות וכמו שנזכר למעלה שאפילו אחר נישואין מסתלק הוא בקנין חוץ מירושה שאינו מועיל בה קנין אחר נישואין: **ובהשגות** א"א נ"ל שחסר מכאן וקנו מידו וכו' והסכים לדעת רבינו אבל מ"ש שחסר מדברי רבינו וקנו מידו אין כאן חסרון שכיון שכתב רבינו כאן הרי זה אינו אוכל פירות ודאי בשקנו מידו הוא וסמך לו רבינו על מ"ש בריש הפרק שכל תנאי שאחר נישואין צריך קנין ואם עיין הראב"ד ז"ל עיון שלם בדבריו לא אמר שיש בהן חסרון כי כולם נכוחים למבין:

הלכה ח

הבעל שהוציא הוצאות וכו'. פרק האשה שנפלו לה נכסים (דף ע"ט:) במשנה המוציא הוצאות על נכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעא קימעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל ובגמרא וכמה קימעא א"ר אסי אפילו גרוגרת אחת והוא שאכלה דרך כבוד וכו' לא אכלה דרך כבוד מאי אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא חד אמר בכאיסר וחד אמר בכדינר ופסק רבינו כדברי האומר כדינר שלא לחייב את הבעל להפסיד הוצאותיו אלא בראיה ברורה. עוד שם עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות ונתבארו דברי רבינו. וכבר נתבאר בדברי רבינו פ"א מהלכות שקלים ששיעור הדינר משקל צ"ו שעורות כסף נקי והם שלש ארגינצ"ש:

הלכה ט

וכן אם נפלו לה וכו'. שם (דף פ') ההיא אתתא דנפלו לה ד' מאה זוזי במחוזא אזל גברא אפיק שית מאה ואייתי ד' מאה בהדי דקא אתי איצטריך ליה חד זוזא ושקל מינייהו אתא

לקמיה דר' אמי א"ל מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל אמרו ליה רבנן לר' אמי ה"מ היכא דקא אכיל פירא האי קרנא קא אכיל והוצאה היא [אמר להו] א"כ ה"ל הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול ע"כ בגמרא. ומתבאר מזה שאם לקח קרקע ואכל מפירותיו אפילו דינר או כגרוגרת דרך כבוד שאע"פ שההוצאה היתה כדי להביא המעות מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל וזהו שכתב רבינו בכאן ומה שנזכר בגמרא שכשהוציא מן הקרן שאין הדין כן מתבאר בדברי רבינו שכתב ולקח קרקע ואכל פירותיו וכ"כ למעלה ואכל פירות:

הוציא ולא אכל וכו'. במשנה הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול ובגמרא אמר רבא אם היתה הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח ובשבועה:

הלכה י

בד"א במגרש אבל האשה שמרדה וכו'. סברא כתובה בהלכות שם מסתברא לן דמתניתין דקתני מה שהוציא הוציא [ומה שאכל אכל כשהבעל רוצה לגרשה אבל במורדת על בעלה בין אכל בין לא אכל ישבע כמה הוציא ויטול וכו' כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני להן]:

וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה וכו'. שם אמר רב חסדא המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה כמוציא על נכסי אחר דמי מ"ט עבוד רבנן תקנתא כי היכי דלא נפסדינהו וכתב הרשב"א ז"ל איכא למימר דלהקל עליו תקנו ולא להחמיר עליו דאילו הוציא קימעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל כדין בעל דעלמא אבל הוציא הרבה ואכל קימעא מחשבין לו כאריס דעלמא עכ"ל:

הלכה יב

(יא-יב)

מנהגות רבות יש בנדוניא וכו'. בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ז:) במשנה רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה ואפשר דלא פליג ת"ק עליה ומיהו אפילו פליג הלכה כרשב"ג וזה מוסכם מכל המפרשים ז"ל וכן מתבאר בב"מ בפרק המקבל (בבא מציעא דף ק"ג) מקום שנהגו לקצור יקצור וכו' וכל המנהגות שכתב רבינו נזכרים בגמרא. **וכתב רבינו והוא שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה** וכ"כ ז"ל ולא ביאר רבינו בעיר חדשה שאין בה מנהג מה יהיה הדין וכתבו ז"ל שהוא כדין הגמרא שאם פסקה להכניס לו כספים שהבעל מוסיף שליש שאם הכניסה לו מנה נעשה במאה וחמשים כל מנה ומנה ואם פסקה להכניס לו בגדים ותכשיטין ולשומן המנה נעשה בשמונים ואם פסקה להכניס לו שום במנה חייבת לתת לו מאה ועשרים וחמש לפי שהוא פוחת בשום פחות חומש

ואמרו בירושלמי מה ראו חכמים לומר בכספים אלו מוסיף אחד ומחצה ובשום פוחת חומש א"ר יוסי בר' חנינא שמו [חכמים] דעתה של אשה שרוצה לכלות כליה ולפחות אותן חומש ושמו חכמים דעתו של איש שרוצה לישא וליתן [בכספים] ולעשותם באחד ומחצה א"ר יוסי זאת אומרת שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו ע"כ בירושלמי ונזכר בהלכות:

הלכה יג

איש ואשה שהיו ביניהן שדוכין וכו'. בפרק הנושא בכתובות (דף ק"ב) א"ר גידל אמר רב האומר לחבירו כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו הן הדברים הנקנין באמירה. **וכתב רבינו שהוא הדין איש ואשה שהיו ביניהן שדוכין וכו'** וכ"ש הוא מדין האב וג"כ מתבאר מן הגמ' שם ובדין הפוסק מעות לחתנו יתבאר בפרק זה שאם האשה פסקה על עצמה שהיא יושבת עד שתמצא מה שפסקה אלמא קנה הבעל:

הלכה יד

במה דברים אמורים בשפסק וכו'. בירושלמי אבל לא האח על ידי אחותו ולא אשה על ידי בתה ואפילו היא קטנה ונזכר בהלכות עוד שם אמרו בירושלמי [הפקחין היו כותבין וכו'] ותני עלה ובלבד מן הנישואין הראשונים ועל זה סמך רבינו וכן ראיתי כתוב בשם הרב אלפסי ז"ל שכ"כ בתשובה. ויש בגמרא בפרק הנושא (כתובות דף ק"ב:) שהדברים אלו לא נתנו ליכתב כלומר שאינן נגבין מן המשועבדין וכבר נתבאר זה פרק ששי מהלכות זכייה ומתנה ושם כתבתי בו:

הלכה טו

האב שפסק ע"י בתו וכו'. בפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ו) משנה הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן ובגמרא אפילו [היה] ראשון ע"ה והשני תלמיד חכם ובירושלמי הקשו ולא [אלו] הדברים שהן קונין באמירה הן תני בר קפרא פוסק [לשם כתובה] ע"מ לכנוס. וכתוב בהלכות פי' כל הפוסק לחתנו דעתו על מנת לכנוס [הוא] וכיון שמת חתנו ולא כנס אינו חייב לתת לאחיו וחזינן מאן דפריש בה פי' אחרינא ואנן לא סבירא לן אלא האי דכתבינן ע"כ. והפי' האחר הוא שיש מי שפירש הירושלמי דוקא בפוסק מעות לחתנו שאמר לו כשתכנוס את בתי אתן לך כך וכך שפסק מפורש ע"מ לכנוס אבל הפוסק לבתו בשעת קידושין כך וכך אני נותן לבתי הרי קנתה הבת ואע"פ שמת חתנו לבתו פסק ובתו קנתה ודברי ההלכות ורבינו עיקר:

הלכה טז

הפוסק מעות לחתנו וכו'. פרק שני דייני גזירות (כתובות דף ק"ח ק"ט) משנה הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל [אמרו חכמים] תשב עד שילבין ראשה אדמון אומר יכולה היא שתאמר אילו אני פסקתי לעצמי אשב עד שילבין ראשי עכשיו אבא פסק [עלי] מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון ויש בגמרא תנא החולק על משנתנו דאמר שאפילו בפסקה על עצמה יכולה היא שתאמר כסבורה הייתי שאבא נותן עלי ועכשיו שאין אבא נותן עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור ונפסקה הלכה בגמרא כאדמון ופסקו בהלכות כתנא דמתניתין דאמר דמודה אדמון בפסקה על עצמה שהיא יושבת עד שילבין ראשה ויש מי שפסק כתנא דברייתא אליבא דאדמון ודעת ההלכות ורבינו עיקר. ופירש רבינו ופשט לו את הרגל והלך למדינה אחרת וכתב הרשב"א ז"ל והוא שלא הניח נכסים כאן אבל בשיש לו נכסים יורדין לנכסיו ונותנין לזה לפי שהן דברים הנקנין באמירה עכ"ל:

ולמה לא תפטור עצמה במרדות וכו'. בהלכות והשתא דתקינו רבנן למורדת למיתב לה [גט לאלתר] לא שנא פסק עלה אביה ולא שנא פסקה איהי כדאמרינן ליה או כנוס או פטור כייפינן ליה ויהיב לה גיטא בעל כרחיה ע"כ ורבינו חולק על זה ונתן טעם לדבריו לפי שלא אמרו כן אלא באשה שאינה רוצה בבעל האומרת מאיס עלי או בעינא ליה ומצערנא ליה כנזכר פי"ד אבל זו שאומרת או כנוס היאך תקרא מורדת וכבר כתבתי פי"ד שאפילו במורדת אין כופין את הבעל לגרש וכן פשטה הוראה בארצותנו וכל שכן בדין זה שאין כופין לגרש כל זמן שפסקה על עצמה אבל פסק עליה אביה כופין אותו או לכנוס בלא נדוניא או לתת גט:

בד"א בגדולה וכו'. שם (ק"ט) בגמ' תנא בד"א בגדולה אבל בקטנה וכו' אמר רב כופין לבעל ליתן גט. **וכ' רבינו או יכנוס בלא נדוניא** ופשוט הוא:

הלכה יז

הנושא את האשה ופסקה עמו וכו'. ראש פרק הנושא (כתובות דף ק"א:) הנושא את האשה ופסקה עמו [כדי] שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים והעמידוה בגמרא בלא כתב לה וכשפסק בשעת קידושין דדברים הנקנים באמירה הן וכתב הרשב"א ז"ל מסתברא חייב לזונה חמש שנים ראשונות דחזקת דעתה על הראשונות וכן מצאתי בירושלמי תני זנה חמש שנים ראשונות בין ביוקר בין בזול היו ביוקר והוזלו אם הוא גורם נותן ביוקר ואם היא גרמה נותן בזול היו בזול והוקרו בין שהוא גורם בין שהיא גרמה נותן בזול עכ"ל.

ומ"ש רבינו אבל שלא בשעת קידושין וכו'. נתבאר פי"א מהלכות מכירה ושם כתב רבינו שהורו רבותיו שאין קנין מועיל לדבר שאינו קצוב וכבר כתבתי בזה שם:
נתגרשה בתוך השנים שקיבל וכו'. שם במשנה נשאת לאחר ופסקה עמו כדי שיזון [את בתה] חמש שנים חייב לזונה חמש שנים לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה [וכן] לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחת אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות. וכתב הרשב"א ז"ל אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות משמע דדמים הוא נותן לה ולא מזונות ממש וכן מפורש בירושלמי המקבל לזון כלתו היא אומרת מעות והוא אומר פירות הדין עמה עד כאן לשונו:

הלכה יח

נשאת הבת בתוך זמן זה וכו'. במשנה נשאת הבעל נותן לה מזונות והם נותנים לה דמי מזונות וכתב הרשב"א ז"ל ירושלמי הדא אמרה ומעשה ידיה של בעלה אמר רבי יוסי הדא אמרה הפוסק לזון כלתו [זנה] ומעשה ידיה של בנו הוא רוצה שתבא אצלו והיא אינה רוצה הדין עמה דתנינן והם נותנים לה דמי מזונות. ומסתברא דאין נותנין לה לפי ברכת הבית אלא נותנין לה כל מזונותיה משלם וכו' והוא הדין לפוסק סתם לחבירו שהוא חייב לזונו במקום שהוא ולא לפי ברכת הבית אלא משלם עכ"ל. עוד כתב שאם מתה הבת תוך זמן זה אין לה מזונות כלל שלא נתחייב אלא לזונה לא ליורשים ולא דמי לנשאת דבת איתזוני היא ואילו רצתה מוחלת לזה ומקבלת מזה והכין איתא בירושלמי חלתה כמי שנשאת מתה כבר מתה עכ"ל:
מתו אלו שפסקו לזון אותה וכו'. במשנה מתו בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדין מפני שהיא כבעלת חוב ע"כ והעמידוה בגמרא דוקא בשקנו מידו וכמו שכתב רבינו אבל אם לא קנו מידו אפילו כתב לה אינה גובה מן המשועבדין. ומסתברא לי דדוקא מן המשועבדין אינה גובה אבל מן היורשין גובה אפילו לא כתב לה שהרי מלוה על פה נגבית היא מן היורשין כל שהיא תוך זמן כנזכר פי"א מהלכות מלוה ולוה וזו כל שמת תוך החמש שנים חזקה לא פרעה מהשנים הבאות ומשנתנו שאמרה מתו הוא הדין דאפילו בחייהן היה יכול להשמיענו שהיא ניזונת מן המשועבדין ובשקנו מידו כל שאין שם בני חורין אבל משום בנותיהן שאינן ניזונות אלא לאחר מיתה נקט לה ולאשמועינן דאפילו קנו מידו בנותיו אינן ניזונות אלא מנכסים בני חורין וכמו שכתבתי פי"ח כנ"ל. עוד שנינו במשנתנו הפקחין היו כותבין ע"מ שאזון את בתך חמש שנים כל זמן שאת עמי פי' הפקחין שהיו רוצין ליזהר שאם יגרשה או ימות הוא או תמות אשתו שלא יהיה לבת מזונות היו כותבין לשון זה ולא נזכר בדברי רבינו שפשוט הוא שהכל

לפי מה שהתנו ומשנתנו הודיענו כיצד היו עושין. וכתב הרשב"א ז"ל מסתברא שאם כתב לה כן וגירשה והחזירה כבר נתבטל תנאו ואע"פ שהחזירה אין לה עליו מזונות שאין בלשון הזה אלא כל זמן שאת עמי מנשואין אלו כדתניא בן לוי שמכר שדה לישראל [ואמר לו] ע"מ שמעשר ראשון שלי [מעשר ראשון שלו וכו'] ואם אמר לו כל זמן ששדה זו בידך מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום אלמא כל זמן שהיא בידך מקנין הראשון קאמר הכי נמי מנישואין ראשונים קאמר עכ"ל ועוד הביא ראיה לזה מן הירושלמי וכבר נתבאר דין המעשר פ"ו מהלכות מעשר:

פרק כד

הלכה א

הנושא את האילונית ולא היו לו וכו'. מ"ש **רבינו שאם אין לו בנים ולא אשה אחרת שכופין אותו ומוציא**. מבואר הוא פט"ו: **ומ"ש שיש לה כתובה**, בשהכיר בה. משנה פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק':) ואם מתחלה נשאת לשם אילונית יש לה כתובה:

הלכה ב

אבל הנושא אשה ולא הכיר בה ונמצאת אילונית וכו'. דין האילונית במשנה הנזכרת מפורש שאין לה כתובה בשלא הכיר בה ודין חייבי לאוין אמרו שם שיש להן כתובה ופי' ר"י בגמרא דוקא בשהכיר בה אבל לא הכיר לא ותניא כוותיה. ודין השני במשנה הנזכרת אמרו שאין לה כתובה והכריחו בהלכות שהוא אפילו בשהכיר בה: **ומה שכתב שאין להם מזונות** מתבאר מן המשנה וממה שאמרו ביבמות פרק יש מותרות (יבמות דף פ"ה) ונזכר בהלכות בארוכה. **וכן מה שכתב שאין מוציאין מן הבעל פירות וכו'**, גם זה מבואר שם. **ומה שכתב שיש להם תוספת**, הוא ממה שאמרו בגמרא כתובות (דף ק"א) לא שנו אלא מנה ומאתים אבל תוספת יש להן ותניא נמי הכי נשים שאמרו חכמים אין להם כתובה כגון הממאנת וחברותיה אין להם מנה ומאתים אבל תוספת יש להן ונתבאר בהלכות שאף האילונית בדין זה. ובהשגות א"א הרב ז"ל כתב כך וכו'. ודע שבפירוש אמרו בירושלמי אף באילונית שיש לה תוספת וזה דעת הגאונים ז"ל וכן הסכימו בעל העיטור והרמב"ן והרשב"א ז"ל וכדברי רבינו:

הלכה ג

ולמה אין להם עיקר וכו'. זהו נתינת טעם שכתב רבינו לדין הנזכר בסמוך:

הלכה ד

ולמה לא חילקו בשנייה וכו'. זהו דעת רבינו ביבמות פרק יש מותרות (יבמות דף פ"ה:) וכנזכר כאן בהלכות ורשב"א נתן שם טעם אחר וידוע שהלכה כרבי מחבירו:

אבל אם נשא אחת מחייבי לאוין וכו'. דין חייבי לאוין כשהכיר בהן מפורש פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק') במשנה כמ"ש למעלה. ודין חייבי עשה הוא ממה שאמרו בפרק יש מותרות בגמרא דלדברי רבי חייבי עשה יש להם כתובה שהרי מן התורה הן ואין צריכין חזוק וכתב רבינו ואפילו לא הכיר בהן לפי שלא מצינו חילוק אלא בחייבי לאוין שאיסורן חמור אבל באלו שאיסורן קל בכל גווני יש להן כתובה:

ויש לשתיהן מזונות וכו'. מפורש בגמרא פרק יש מותרות שאין להם מזונות מחיים שהרי אומרין לו עמוד והוצא ואיך נחייבהו למזונות וכן מבואר שם שיש להם מזונות לאחר מיתה אם לא הספיק לגרשה עד שמת:

וכן אם לותה ואכלה חייב לשלם. כך מצאתי בספרי רבינו ושם פרק יש מותרות אמרו בגמרא בעא מיניה ר' אלעזר מר' יוחנן אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש להן מזונות או אין להן מזונות והקשו היכי דמי אילימא בדיתבא תותיה בעמוד והוצא קאי מזוני אית לה ותירצו לא צריכא שהלך הוא למדינת הים ולותה ואכלה מאי מזוני תנאי כתובה נינהו ומדאית לה כתובה אית לה מזונות או דילמא כתובה דלמישקל ומיפק אית לה מזוני [דלמא תיעכב גביה] לית לה אמר ליה לית לה והקשו והא תניא יש לה ותירצו כי תניא ההיא לאחר מיתה עוד שם אית דאמר [א"ל תניא] יש לה והקשו והא בעמוד והוצא קאי והקשו על קושיא זו ואלא הא תניא יש לה ותירצו כי תניא ההיא לאחר מיתה. וי"ל שרבינו פוסק כלישנא בתרא ולההוא לישנא ליכא שקלא וטריא כלל בלותה ואכלה והוא סבור שלא אמרו אין לה אלא ביושבת תחתיו אבל בלותה בעודו במדינת הים לכשיבא כופין אותו לשלם ולהוציאה ולפי זה כשתירצו כי תניא ההיא לאחר מיתה הוא הדין שהיו יכולין לתרץ בשלותה ואכלה אלא שמשמע יש לה מזונות הוא בנזונת והולכת ולפיכך העמידוה בלאחר מיתה. ואפשר שכתב כן רבינו מפני שהוא סובר שעל הדרך שהממאנת אין לה מזונות והוא בלותה ואכלה ומיאנה כמו שיתבאר בסמוך יש לחייבי לאוין מזונות זה נראה לדעת רבינו אבל בהלכות לא כתבו אלא לשון ראשון ואפילו לותה ואכלה אינו חייב לשלם וכן נראה עיקר חדא שלא לחייב את הבעל אלא בראיה ברורה ועוד דהא משמע דלישני לא פליגן במידי וכמה יש בתלמוד כיוצא בזה:

וכשכופין אותן להוציא וכו'. שם מתבאר זה וכן כתבו ז"ל:

הלכה ה

הממאנת אין לה עיקר כתובה וכו'. פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק') משנה הממאנת וכו' אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות וכבר הזכרתי למעלה מה שאמרו בגמרא שיש לה תוספת ובדין המזונות אמרו בפ' שני דייני גזירות (כתובות דף ק"ז:) כיצד אמרו ממאנת אין לה מזונות אי אתה יכול לומר ביושבת תחת בעלה שהרי בעלה חייב במזונותיה אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים לותה ואכלה עמדה ומיאנה ע"כ:

הלכה ו

מי שזינתה תחת בעלה וכו'. פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק':) מבואר בגמרא שאין לה לא עיקר כתובה ולא תוספת ופשוט הוא שאין לה תנאי כתובה:

'[ז] והיאך'

דין נשים אלו בנדוניא וכו'. מה שכתב

רבינו שאפילו זינתה לא הפסידה בלאותיה הקיימים. מתבאר שם ועוד יתבאר למטה בפרק זה.

ומה שכתב שהשנייה או אחת מחייבי עשה אף על פי שלא הכיר בהן והאילונית וחייבי לאוין בשהכיר בהן שהן בנדונייתא ככל הנשים. הטעם בכולן חוץ מן השנייה הוא לפי שכבר נתבאר שיש להן כתובה עיקר ותוספת כשאר הנשים וכיון שכן דינן קיים בנדונייתא כשאר הנשים וכן מתבאר בהלכות. ועל הא דשנינו שם שאין לה בלאות אמר ליה רב הונא בר חייא לרב כהנא אמרת לן משמיה דשמואל לא שנו אלא נכסי מלוג אבל צאן ברזל יש לה וכו' אלא אשנייה וקנסו רבנן לדידה בדידה ולדידיה בדידה פי' נכסי מלוג שהם שלה קנסוה חכמים ואין לה ולדידיה בדידה פי' נכסי צאן ברזל שהם ברשותו קנסוהו חכמים ויש לה ואמרו בגמרא שמע מינה מדרב כהנא עיילא ליה גלימא קרנא הוי ולא מיכסי בה וכו' פי' מדאמר רב כהנא דשנייה הוא דאין לה בלאות נכסי מלוג משום קנסא אבל שאר נשים אית להו אלמא עיילא ליה גלימא קרנא הוי ואין לבעל להשתמש בהן ולכלותם לגמרי עד בלתי השאיר בלאותיה ואם בלה אותם חייב לשלם לאשה ושנייה אבדה זה משום קנס והקשו אמר ר"נ פירא הוי [ומכסי בה עד דבלי] והיא המימרא שהזכרתי פרק כ"ב ותירצו דר"נ פליגא ואנן קיימא לן כר"נ בדיני וכן פסק רבינו פרק כ"ב והוא ז"ל סובר דאפילו הכי דין השנייה כדקאי קאי דר"נ לא פליג אדשמואל בהא וא"ת א"כ מאי איריא שנייה אפילו שאר נשים נמי אין להם בלאות כבר תירץ זה רבינו בפירוש המשנה ביבמות ואמר שאם לא מפני הקנס שקנסוה חכמים כשעברה

עבירה היה ראוי שאחר שאין לה כתובה שלא יגיע לבעל שום דבר מהדברים הראויין לו וזה הוצרכה המשנה להשמיענו אלו דבריו. ונראה לפרש לפי שיטתו מה שאמרו דר"נ פליגא רוצה לומר אמאי דאמרי' שמע מינה מדרב כהנא עיילא ליה גלימא קרנא הוי דר"נ סובר דפירא הוי ואפילו הכי צריכין לשנייה משום קנסא מהטעם שהזכיר רבינו שראוי היה מן הדין שלא יגיע לבעל שום דבר ממנה אחר שאין לה כתובה ממנו ודעת ההלכות בדין השנייה כדעת רבינו:

הלכה ח

היתה אילונית או מחייבי לאוין וכו'. דין האילונית מפורש בסוגיית הגמרא פרק אלמנה ניזונת ודין חייבי לאוין נתבאר שם בהלכות וכן כתב הרשב"א ז"ל:

הלכה ט

והממאנת אין לה בלאות כלל וכו'. שם בסוגיית הגמרא ובהלכות:

הלכה י

מי שזינתה תחת בעלה וכו'. שם אמר שמואל [וכו' תניא נמי הכי וכו'] נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון העוברת על דת וחברותיה אין להם תוספת וכ"ש מנה ומאתים והיוצאות משום שם רע נוטלת מה שלפניה ויוצאה מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא זנתה לא הפסידה בלאותיה הקיימין ובהלכות בלאותיה הן בלאות נכסיה הנכנסין והיוצאין עמה בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל עד כאן:

הלכה יא

ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהם וכו'. במשנה בפרק המדיר (כתובות דף ע"ב) ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית ואיזו [היא] דת משה מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה ולא קוצה לה חלה ונודרת ואינה מקיימת ונתבאר בסוגיית הגמרא שם שאם היא הולכת בשוק ושערה מגולה שהיא עוברת על דת משה וכן אמרו שם ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת הראש וביאר רבינו שכשאמרו מאכילתו שאינו מעושר כל שכן שאר דברים האסורין שהרי המעשר בזמן הזה אינו אלא מדבריהם כנזכר פרק ראשון מהלכות תרומות ומ"מ אפילו יהיה מן התורה ק"ו הוא לשאר דברים האסורים שהרי המעשר אפשר לו לבעל להפריש ולא יסמוך עליה ואעפ"כ יוצאה בלא כתובה מחמת כן כ"ש אם מאכילתו דברים האסורים והוא לא ידע ואשם:

והיאך יודע דבר זה וכו'. כל אלו מפורשין בגמרא כמ"ש רבינו. וכתב הרשב"א ז"ל שאם היא מודה כ"ש שמפסדת כתובה שאף ע"פ שאין אדם משים עצמו רשע להפסיד ממון הודאת בעל דין כמאה עדים:

הלכה יב

ואלו הן הדברים וכו'. במשנה הנזכרת ובגמרא שם ובהלכות נתבארו כל אלו שהזכיר רבינו ופירושו בהם מבואר.

ומ"ש או למבוי מפולש. כן נראה מן הירושלמי:

הלכה יג

עזרא תיקן להם וכו'. תקנת עזרא מפורשת בבבא קמא פרק מרובה (בבא קמא דף פ"ב) ופשוט הוא שאם לא עשתה שאינה קרויה עוברת על דת יהודית שהרי לא הזכירוה (במשנה):

וכן אם יצתה וכו'. בגמרא בפרק המדיר שם (כתובות דף ע"ב) ובירושלמי יש חצר שהוא כמבוי ויש מבוי שהוא כחצר חצר שהרבים בוקעין בו הרי הוא כמבוי מבוי שאין הרבים בוקעים בו הרי הוא כחצר ונזכר בהלכות וכתבוהו ג"כ בעל העיטור והרשב"א ז"ל:

הלכה יד

העוברת על דת צריכה התראה וכו'. במסכת סוטה פרק ארוסה (סוטה דף כ"ה) בעיא דאיפשטא שצריכה התראה והוזכרה בהלכות בפרק המדיר:

עברה בינו לבינה וכו'. זה מבואר שמחלוקת האיש והאשה בזה הוא כשאר כל התביעות שבין אדם לחבירו וכיון שהבעל רוצה להפסידה כתובה עליו להביא הראיה ומ"מ בלא ראיה יכול להשביעה. ונ"ל דדוקא כשידוע שעברה על דת אלא שנחלקו אם היה אחרי התראה אם לא או אם היתה שם התראה כלל אבל אם אינו ידוע אם עברה אם לאו נראה שאינו יכול להשביעה כיון ששטר כתובתה בידה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וכ"ש הוא לדעת רבינו שכתב פי"ד מהלכות מלוה ולוה שהטוען בשטר חוב שטר אמנה או רבית היה בו או אבק רבית שאינו יכול להשביע המלוה מחמת כך אלא ישלם ואחר כך יטעון על המלוה במה שירצה אם יודה יחזיר לו ואם כפר ישבע היסת ואף כאן כיון שאין ידוע שעברה הדין כן חייב לפרעה ואח"כ אם רצה לטעון עליה אם תודה תחזיר ואם תכפור תשבע היסת כנ"ל:

הלכה טו

כיצד היא יוצאה משום שם רע וכו'. כבר הזכרתי למעלה מ"ש פרק אלמנה ניזונת והיוצאה משום שם רע נוטלת מה שלפניה ויוצאה. ואלו הדברים שהזכיר רבינו בכאן

כולם מפורשים בירושלמי בפרק המדיר וזה דעת הרבה מן המפרשים ז"ל שבדברים אלו אבדה כתובתה:

הלכה טז

עוברת על דת משה וכו'. בעוברת על דת משה ויהודית מוסכם הוא מכל המפרשים ז"ל ומתבאר בגמרא בסוטה שם (סוטה דף כ"ה) שאם רצה בעל לקיימה מקיימה וכ"כ הרשב"א ז"ל פרק המדיר דאף ע"ג דהתם בסוטה בעו לה ולא איפשטא כיון ששאלו אחר מכן בעל שמחל על קנויו מהו באם תימצי לומר בעוברת על דת רצה לקיים מקיים קא בעי לה וכ"ש שנתבאר שם שקנויו מחול קודם סתירה אבל במי שעשתה דבר מכוער נחלקו בו הגאונים ז"ל ויש מי שסובר ביבמות פרק כיצד (יבמות דף כ"ה) שאם היו שם עדי דבר מכוער וקלא דלא פסיק יומא ופלגא שמוציאין אותה ב"ד מן הבעל ודינו בזה כדין הנטען מאשת איש ונתגרשה וכפי מה שנתבאר פ"ב מהלכות סוטה וזה דעת רב אחא משבחא ורש"י ז"ל אבל בהלכות כתבו שכל מה שהוזכר בגמרא ביבמות לא אמרו אלא מנטען אבל מבעל לא מפקינן לה אלא בעדי טומאה דהיינו שיראו כמנאפין וכן דעת בעל הלכות גדולות שאין מוציאים מן הבעל בדבר מכוער וזהו דעת רבינו ודבריהם וראיותיהם בזה ארוכים וכבר הסכים רבינו יעקב ז"ל לדעת ההלכות ורבינו וכן דעת העיטור וכ"נ מדברי הרשב"א ז"ל.

ומ"ש רבינו שאף ע"פ שאינו מוציאה אין לה כתובה שהכתובה תקנת חכמים היא וכו'. דבר ברור הוא וטעמו עמו:

הלכה יז

מי שראה אשתו וכו'. בקידושין פי' האומר (קידושין דף ס"ו) איבעיא להו אשתו זנתה בעד אחד [ושותק מהו וכו'] אמר רבא הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ואמרו שם דחד סמיא דהוה [מסדר מתנייתא] קמיה דמר שמואל וכו' וא"ל [חד גברא] אשתו זנתה ואמר שמואל אי מהימן לך זיל אפקה ואי לא לא תפיק ופירש רבא דה"ק שמואל אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה ואי לא אינו צריך להוציאה. ובהלכות כתבו הא דרבא ואמרו וה"מ בדיני אדם אבל בבא לצאת ידי שמים אי מהימן ליה כבי תרי מחוייב לאפוקה ויהיב לה כתובתה ע"כ וזהו דעת רבינו.

ומ"ש לפיכך משביעה בנקיטת חפץ וכו'. לא נתברר לי טעמו ומצאתי בעיטור כתוב כן בשם הרב אבן מיגא"ש ז"ל ובודאי אם יש שם עד אחד מן הדין הוא שתשבע להכחיש העד אבל אם אין שם עד כשר אע"פ שהבעל אומר שראה הדבר למה תשבע כיון שאין רגלים לדבר והם ז"ל דנין אותן כדין הנשבעין ונוטלין ולא ידעתי מאין זה וג"כ לא נתברר

לי מאין הוכיח רבינו לחלק בין טענה זו לטענות אחרות ואולי מפני שמצינו שבזמן הבית היה יכול להשקותה ולהשביעה על חשש זנות וע"י קנוי וסתירה וכבר השיג עליו בכל זה הרמ"ך ז"ל ודברי רבינו צריכים תלמוד:

הלכה יח

אמרה לו אשתו וכו'. במשנה בפרק אחרון דנדרים (דף צ':) בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך וכו' חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה [אלא] האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה ודקדקו בגמרא (דף צ"א) למשנה ראשונה במאי עסקינן אילימא באשת ישראל [ואמרה שזינתה] אי ברצון כלום יש לה כתובה ואי באונס וכו' והעמידוה באשת כהן ושאמרה שנאנסה. ומסוגיא זו יש ראיה למ"ש רבינו בכאן שהיא מפסדת כתובתה בהודאתה ואע"ג דקי"ל כמשנה אחרונה מ"מ לענין ממון הודאתה שזינתה ברצון כמאה עדים.

ומ"ש שאם הוא מאמינה שחייב להוציאה. נלמד מההוא דשמואל דלעיל וכ"כ הרשב"א ז"ל וזה לשונו כתבו בתוספות דאשת ישראל שאמרה לבעלה טמאה אני לך ואמר לה בעלה שמאמינה איהו נמי שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואסירא ליה לעולם ואפי' אם תחזור ואמרה דבאונס הוא ע"כ:

ואין ב"ד כופין וכו'. כבר נתבאר זה למעלה במה שכתבתי מן ההלכות:

הלכה יט

האשה שזינתה וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"א:):

וכל שתחלת וכו'. מימרא דרבא שם קרוב ללשון רבינו ותניא כוותיה:

הלכה כ

נשים שגנבו וכו'. שם אמר ר"י הני נשי דגנבי גנבי שריין לגברייהו וא"ל רבנן לר"י והא קא [חזינן] דממטיאן להו נהמא מחמת יראה [קא עבדן] והא קא חזינן דמשלחן להו גירי מחמת יראה [הוא] ודאי שבקינהו ואזלן מנפשייהו אסירן. ושם בגמ' אמרו עוד ת"ר שבויי מלכות הרי הן כשבויין גנובי ליסטות אינם כשבויין והתניא איפכא ותירצו מלכות אמלכות לא קשיא הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר ליסטות אליסטות לא קשיא הא בבן נצר הא בליסטים דעלמא ורבו בזה הפירושין ורבינו לא הזכיר מזה כלום אלא הא דר"י ודי בכך. וכתבו המפרשים ז"ל שכל שהיא אסורה לבעל מחמת

מעשה כגון זו שכתב רבינו אם הניחום והלכו לליסטים מעצמן שאין הבעל חייב לפדותן ודבר ברור הוא והוכיחו כן מן התוספתא ואע"פ שבתחלה באת ביד לסטים זה באונס: **ודין השוגגת וכו'**. זה פשוט ומתבאר בהרבה מקומות:

הלכה כא

במה ד"א כשהיה וכו'. שם בפרק נערה שנתפתתה ברייתא ומבואר בהרבה מקומות:

הלכה כב

אחד אשת ישראל וכו'. זה מפורש בגמ' (דף צ"א) פרק אחרון דנדרים:

הלכה כג

אשת כהן שאמרה וכו'. זו היא משנה אחרונה (שם דף צ') שהזכרתי למעלה חזרו לומר שלא תהא אשה וכו'.

ומ"ש ואם היתה נאמנת לו וכו'. כבר נתבאר למעלה באשת ישראל וה"ה לאשת כהן שאונס באשת כהן כרצון באשת ישראל:

הלכה כד

האומר לאשתו וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומהם בראש מסכת סוטה (דף ב').

ומ"ש ואם מת קודם שישקנה וכו'. מחלוקת ב"ש וב"ה שם פרק ארוסה (סוטה דף כ"ד) וידוע שהלכה כב"ה שאמרו שאינה נוטלת כתובה.

ומ"ש והיום שאין שם מי סוטה וכו'. מתבאר שם פרק ראשון וכמו שאכתוב בסמוך:

הלכה כה

אמר לה בינו לבינה כו'. שם בפרק ראשון (דף ב':) אמר רבי חנינא מסורא לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תסתרי בהדי פלוני דילמא קי"ל כרבי יוסי בר (רבי) יהודה דאמר קנוי ע"פ עצמו ומתסרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקא אסר לה עילויה איסורא דלעולם וסובר רבינו שכל שמעשיה גורמים לה ליאסר תצא בלא כתובה ודבר ברור הוא.

ומה שכתב שהוא אינו נאמן להפסידה כתובתה. גם זה פשוט אבל מה **שכתב שהוא משביעה** על זה כבר כתבתי למעלה בכיוצא בזה בדין השבועה:

פרק כה

הלכה א

הנושא אשה וכו'. במשנה בפרק המדיר (כתובות דף ע"ב:) כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה ומפרש שמואל בגמרא דאפילו בקדשה סתם וכנסה סתם אין

לה כתובה וכ"פ הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכדעת רבינו והביאו סיוע לזה מן הירושלמי ובגמרא באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר ולא תשתה יין ושלא תתקשט בבגדי צבעונין וביאר רבינו שהוא הדין לשאר המינים שדרך נשי המקום להתקשט בהן ופשוט היא ובירושלמי כלי פשתן [הדקין] הבאין מבית שאן ככלי צבעונין [הן]:

הלכה ב

וכן הכונס וכו'. במשנה כנסה סתם ונמצאו בה מומין תצא שלא בכתובה כל המומין שפוסלים בכהנים פוסלין בנשים וכבר נתבארו פרטי המומין פ"ז מהלכות אלו.

ומ"ש ולא ידע וכו'. הוא מפני שאם ידע אינה מפסדת כתובה כמו שיתבאר בסמוך וכתב רבינו בזו ובנמצאו עליה נדרים שאבדה אף התוספת ומתבאר ממ"ש פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק"א) נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה וכו' אין להם תוספת וכ"ש מנה מאתים וכן כתבו ז"ל והטעם משום דעל הנשים הוא רמיא מילתא לגלויי:

כיצד היה וכו'. שם במשנה (דף ע"ה) וחכ"א בד"א במומין שבסתר אבל מומין שבגלוי אינו יכול לטעון ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה ביד קרובותיו. וכתב רבינו שאם לא היו לו קרובות בעיר יכול לטעון במומין שבסתר אע"פ שיש שם מרחץ שהרי אין לו ביד מי יבדוק ויש חולקין בזה. ודין הנכפה שכתב מפורש בגמרא א"ר נחמן ונכפה כמומין שבסתר דמי ולא אמרן אלא דקביע ליה זמן אבל לא קביע ליה זמן כמומין שבגלוי דמי:

דבר ידוע וכו'. אלו [הם] דברי רבינו בטעם נכון כמו שביאר בארוכה:

הלכה ג

הורו מקצת הגאונים וכו'. גם בזה אין ראיה מן הגמרא לא לדעת מקצת הגאונים ולא לדעת רבינו ובסברא הם חולקים:

הלכה ד

כיצד היא טענת המומין וכו'. ברייתא שם בגמרא מודים חכמים לר"מ במומין שדרכן לבא עמה מבית אביה ואפי' היא ברשות הבעל האב צריך להביא ראיה והעמידוה ביתרת והקשו יתרת מאי ראיה מייתי ותירצו [מייתי] ראיה דראה ונתפייס הוא:

היו מומין שאפשר שנולדו וכו'. במשנה (דף ע"ה) היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה היו בה מומין אלו ונסתחפה שדהו נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו והיה מקחו מקח טעות ובגמרא שאלו מאי שנא רישא ומ"ש סיפא ונאמרו שם הרבה אוקימתות ואחת מהן רבא אמר רישא כאן נמצאו וכאן היו סיפא נמי כאן נמצאו וכאן היו ופסק רבינו

כאוקימתא זו וכ"נ מן ההלכות שהביאו משנה כפשטה. ויש שם אוקימתא אחרת רב אשי אמר רישא מנה לאבא בידך וסיפא מנה לי בידך ופירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דרב אשי מוקי לה לרישא בנערה ובשאין האב טוען ברי ואף ע"פ שהיא טוענת ברי אין טענתה מועלת לאביה שהרי בעודה ארוסה והיא נערה או קטנה כתובתה לאביה והוא אינו טוען ברי אבל סיפא כיון שנשאת הרי כתובתה לעצמה והיא טוענת ברי והו"ל כמנה לי בידך ופסק הרשב"א ז"ל כרב אשי דהוא בתרא ואמר דאפילו בנמצאו ברשות האב אם היתה היא בוגרת שכתובתה לעצמה או שהיה האב טוען ברי שמשנתארסה נולדו על הבעל להביא ראיה אלו דבריו ז"ל:

הלכה ה

הביא הבעל ראיה וכו'. זה דבר פשוט שאם האב מביא ראיה שראה ונתפייס או שהן מומים שבגלוי או שיש שם מרחץ ויש לו קרובות שחזקתו שידע שאינו יכול לטעון וכנזכר למעלה ומבואר במשנה ובגמרא:

הלכה ו

בא על אשתו ושהה כמה ימים וכו'. זה נראה שלמד רבינו ממ"ש ונתבאר פרק י"א בטענת בתולים שאינו יכול לטעון אותה לאחר זמן אף כאן כל שחזקתו שידע ולא טען אינו יכול לחזור ולטעון. ובירושלמי בפ"ק דכתובות השוו בתולים למומין בשאר דברים ולפי דבריו הסוגיא שבפ' המדיר גבי אוקימתא דרבא שהזכרתי למעלה שמשמעה בביאור שאין אומרין חזקה שאין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו להוציא מן הבעל כתובה כל זמן שהוא מביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה המומין מפרש רבינו שהיא דוקא כשלא בעל או שלא שהה אלא שכנס אותה לחופה אבל אם בעל ושהה ולא טען חזקה ידע ונתרצה ושוב אינו יכול לטעון זה נ"ל לדעתו ז"ל:

הלכה ז

הנושא אשה ונמצא שאין לה וסת וכו'. מ"ש **רבינו שהאשה שאין לה וסת אסורה לשמש אלא בשני עדים**. יתבאר דעתו ודעת החולקים עליו פ"ד מהלכות איסורי ביאה.

ומ"ש שלא הפסידה כתובה בכך. מפורש היא במסכת נדה סוף פרק ראשון (נדה דף י"ב:) וכדשמואל דאמר הלכה כר"ח בן אנטיגנוס שאמר כן ונזכר זה בהלכות בסוף אלמנה ניזונת:

הלכה ח

הרי שבדקה עצמה וכו'. גם זה מתבאר שם בנדה בגמרא ובהלכות פרק אלמנה ניזונת שאין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות וכתב רבינו שאף תוספת אין לה והטעם שאין לך מום גדול מזה שהרי אינה ראויה לעמוד תחתיו וחייב הוא לגרשה ועל דעת כן לא כתב לה ולא יהא מום זה פחות מאחד מן המומין הנזכרים פ"ז זהו דעתו ז"ל אבל הרמב"ן ובעל העיטור ז"ל כתבו שיש לה תוספת והטעם לפי ששאר מומין היא היתה יודעת אותם והיה לה לגלות ולהודיע אבל זו לא היתה יודעת במום זה הא למה זו דומה לאילונית שלא הכיר בה שנתבאר פרק כ"ד שיש לה תוספת. ולדברי רבינו נ"ל לחלק בין זו לאילונית לפי שהאילונית יכול היה לבדקה קודם לכן בסימנין וג"כ יכולה היא לישב תחתיו ותשמשנו וישא אחרת אם לא קיים פ"ו כנזכר פט"ו אבל זו שאסורה לשמשו ולא היה יכול לבודקה קודם לכן אבדה כתובה ותוספת והרי היא בכלל הנשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה שאין לה תוספת וכ"ש מנה מאתים כנזכר פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק"א) כך נראה לדעת רבינו ועיקר.

ומה שכתב ולא יחזיר לעולם. כן מבואר שם ויתבאר פ"י מהלכות גירושין:

הלכה ט

בד"א כשהיתה כך מתחילת נישואיה וכו'. זה פשוט שכל שאירע לה אחר נישואין נסתחפה שדהו ומתבאר מדין האשה שנולדו בה מומין הנזכר בסמוך:

הלכה י

וכן אשה שנולדו בה מומין אחר שנשאת וכו'. זה פשוט ומתבאר בהרבה מקומות מהמשנה הנזכרת למעלה בדין המומין ושנינו (שם דף נ"א) לקתה חייב לרפאותה [ואם] אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי וממקומות אחרים שכל מה שאירע לה תחתיו נסתחפה שדהו כיון שהיא לא גרמה:

הלכה יא

האיש שנולדו בו מומין וכו'. משנה בפרק המדיר (כתובות דף ע"ו) האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא אמר רשב"ג בד"א במומין הקטנים אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא ובגמרא אלו הן מומין גדולין נסמית עינו ונקטעה ידו ונשברה רגלו ופסק ר"נ הלכה כדברי חכמים שאפילו במומים גדולים אין כופין אותו להוציא וכן פסקו בהלכות וכ"כ ז"ל. **וכתב רבינו ואם לא רצתה תצא בלא כתובה כדין כל אשה מורדת**, והוא מפני שהוא ז"ל סובר שכל אשה המורדת כופין הבעל להוציאה בלא כתובה כנזכר פי"ד וכבר כתבתי שם שאין דינו בכפיית הבעל נכון:

אבל אם נולד לו וכו'. במשנה שם ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס והמקמץ והמצרף נחשת והבורסי בין שהן [כן] עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו ועל כולן א"ר מאיר אע"פ שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל וחכ"א מקבלת היא ע"כ חוץ ממוכה שחין מפני [שהיא] ממיקתו וקי"ל כחכמים שכל שהתנה עמה בפירוש אינה יכולה לחזור בה. וכתב הרשב"א ז"ל שאם לא התנה עמה בפירוש אע"פ שהיה כן קודם נישואין וידעה אפילו חכמים מודים שיכולה היא לומר איני יכולה לקבל ולא נחלקו ר"מ וחכמים אלא במתנה עמה בפירוש. ואין נראה כן דעת רבינו אלא כל שהיה כן קודם נישואין וידעה סברה וקיבלה וקצת נראה כן מן הסוגיא האמורה על משנת האיש שנולדו בו מומין וזהו שלא הזכיר רבינו אלא דין נולד לו ריח הפה וכו' שהוא בשהיה כן אחר נישואין אבל קודם לכן משמע דסברה וקיבלה וחכמים אפילו בלא התנה עמה פליגי זה נראה בדעת רבינו. ואמרו בגמרא מאי בעל פוליפוס א"ר יהודה אמר שמואל ריח החוטם במתניתא תנא ריח הפה ופסק רבינו כדברי שניהם וכן נזכרו בהלכות:

הלכה יב

נעשה האיש מוכה שחין וכו'. כבר הזכרתי המשנה שאמרה חוץ ממוכה שחין ומבואר בגמרא דאף ע"ג דאמרה ניחא לי לא שבקינן לה מפני שממיקתו ואי אמרה ניחא לי בסהדי שבקינן לה וכן מבואר בהלכות:

הלכה יג

מי שהיה בעל ריח הפה וכו'. שם במשנה מעשה בצידון בבורסי אחד שמת והיה לו אח בורסי אמרו חכמים יכולה היא שתאמר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל ע"כ: